

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน
กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

โดย

นางชรินทร์พรรณ อະสีดิรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2553

The Management of Ecotourism and Community Lifestyle:
A Case Study of Amphawa Floating Market
Amphawa District Samutsongkhram Province

By

Mrs. Charinphan Asitirat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Arts
(Rural Studies and Development)
Faculty of Graduate Volunteer Centre
Thammasat University

2010

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

วิทยานิพนธ์

ของ

นางชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์

เรื่อง

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน

กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา

จังหวัดสมุทรสงคราม

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา

เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2553

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์สุรสวัสดิ์ นุ่นพยนต์)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิเรองรอง รัตนวิไลกุล)

ผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

(รองศาสตราจารย์สุรสวัสดิ์ นุ่นพยนต์)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาพัฒนาการของ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มีจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน และศึกษาความ เปลี่ยนแปลง และผลกระทบ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นกับ วิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาภายหลัง จากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีพื้นที่ ในการศึกษา คือ ตลาดน้ำอัมพวา อำเภอ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีกลุ่มคนที่ศึกษา คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ ในอำเภออัมพวา กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในอำเภออัมพวาและใกล้เคียงกับ ตลาดน้ำอัมพวา และกลุ่มนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษา ผู้วิจัยแบ่งการศึกษา พัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวา ออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ 1) ก่อนการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา (ปี พ.ศ. 2347- 2547) และ 2) หลังการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา (ปี พ.ศ. 2547- ปัจจุบัน) พัฒนาการของชุมชนอัมพวา จาก อดีตเมืองสวน ฉายา "บางช้างสวนนอก " ศูนย์กลางของ การค้าขาย เป็นเมืองสามน้ำ (น้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็ม) ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ อันอุดมสมบูรณ์ เป็นเมืองเล็ก ๆ ที่ไม่ค่อยมีคนรู้จัก และมีความเจริญรุ่งเรืองด้วยตนเอง คนส่วนใหญ่ในชุมชนมี อาชีพเกษตรกรรมเป็นชาวสวน วิถีชีวิตของชาวสวนก็จะอยู่กันอย่างเรียบง่าย มีสภาพของชุมชนที่ เงียบสงบไม่พลุกพล่าน ภายหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในอัมพวาได้ก่อให้เกิด ความเปลี่ยนแปลง ของวิถีชีวิตชุมชน และผลกระทบ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนตามมามากมาย

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ก่อให้เกิดการสร้างงานใน อาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวของธุรกิจชุมชนจากราย ได้ ของธุรกิจการท่องเที่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชนไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ ในอีก ด้านหนึ่ง การท่องเที่ยว ได้ส่งผลกระทบ ให้เกิดปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ขึ้นใน ชุมชนตามมาด้วย เช่น ปัญหาในเรื่องของระบบสาธารณูปโภค ปัญหาในเรื่องของความขัดแย้ง ด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน ปัญหาในเรื่องของอาชญากรรม ปัญหาในเรื่องของ การอพยพ

ย้ายถิ่นฐาน ปัญหาในเรื่องที่ชุมชนถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว รวมถึงปัญหา ทางด้าน
มลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชน

สำหรับข้อเสนอแนะ ต่อชุมชน ชุมชน ควรที่จะเร่ง สร้างความตระหนัก ความเข้าใจ
และปลูกจิตสำนึก ให้ชาวบ้านช่วยกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน หรือวางโปรแกรม
การท่องเที่ยว ที่เป็นระบบโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนตามมา ข้อเสนอแนะต่อ
องค์กรที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลางและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามาแก้ไข
ปัญหา กำกับดูแลอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว มาตรฐานของราคาสินค้า คุณภาพของสินค้า
และจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมุ่งงานวิจัยที่มี
การสร้างทางเลือกใน การจัดการและแก้ไขปัญหาจากการท่องเที่ยวในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ
รวมถึง สร้างจิตสำนึกเรื่อง ของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม
ทั้งในส่วนของชุมชนและนักท่องเที่ยว

Abstract

The study on "The Management of Ecotourism and Community Lifestyle: A Case Study of Amphawa Floating Market, Amphawa District, Samut Songkhram Province" is aimed to analyze the development of eco-tourism activities of the community before and after eco-tourism management has been set up. Moreover, it is expected to study the changes and the impact of economic, social, cultural and environment on the lifestyle of the local people after Amphawa Floating Market has been managed as ecotourism site.

This study is a qualitative research. The research area is covered Amphawa Floating Market, Samut Songkhram Province. The target groups of the study are the government officers of Amphawa, the group of villagers living in and near Amphawa Floating Market, and tourists.

For the results of the study, the researcher divided the development of eco-tourism activities of the community into two parts:

- 1) Amphawa Evening Floating Market before tourism management (1804-2004)
- 2) Amphawa Evening Floating Market after tourism management (2004-present)

In the past, the village used to be a center of commerce-city with combination of freshwater, brackish, and saltwater. With rich natural resources, it was a small infamous town where most people were farmers, living in a simple lifestyle in a quiet community. After ecotourism management has taken place, there are many changes in lifestyle of the locals as well as impacts on the economic, social, cultural and environment aspects within the community.

Due to ecotourism management, today tourism related activities in Amphawa Floating Market could generate greater opportunities for employment, increase the growth of local income, turning a culture-based community into a more

commercialized community. On the other hand, there are several economic and social problems such as infrastructures, dividing interests of the community, increasing crime rates, migrations, violation of privacy, including problems of pollution and degradation of ecosystems in the community.

In conclusion, numbers of suggestions have been provided. Community should raise awareness and understanding among the local people to help restoring and conserving natural resources, social, cultures and local wisdoms. These can lead to better tourism planning and managing the activities or programs without causing problems or negative impacts to the community. Governments, both central and local, should also cooperate in order to facilitate tourism, standardized quality and prices/rate of local products and services, as well as to manage conflicts that may arise in the community. For further studies, it should have the studies on alternative ways to solve the problems and manage the ecotourism, as well as the researches for solutions on how to promote awareness on the restoration and conservation of natural resources, society and cultures among the locals and the tourists.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง ไปด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลืออย่างดียิ่ง ทั้งในด้านวิชาการและด้านการดำเนินงานวิจัย ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อติวานิช ยพวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาในการ ให้คำปรึกษา เสนอแนะ ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยไมตรีจิตเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สุวิทย์ ทุ่งพยนต์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิเรืองรอง รัตนวิไล สกุล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาและกรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมในการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ชาวอัมพวา ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ เทศบาลตำบลอัมพวา สถานีตำรวจภูธรอัมพวา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานสาธารณสุขอำเภออัมพวา สำนักงานเกษตรอำเภออัมพวา ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการทำวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณแรงสนับสนุนและกำลังใจที่ได้รับจากครอบครัว พี่ เพื่อน และน้องชาย ที่ทำให้งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ส่งเสริมการศึกษา สนับสนุน และเป็นกำลังใจเป็นอย่างดี จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในชีวิตตลอดมา

ท้ายที่สุด หากงานวิจัยฉบับนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้สนใจในประการใด ๆ นับเป็นความปิติอย่างยิ่งที่ได้ทำงานวิจัยฉบับนี้ และหากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้

ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2553

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(5)
สารบัญตาราง.....	(9)
สารบัญภาพประกอบ	(10)
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามของการวิจัย.....	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ.....	7
1.6 ข้อยกเว้นการวิจัย	8
2. ผลงานวิจัยและงานเขียนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 ความเป็นมาของการท่องเที่ยวในประเทศไทย	9
2.2 พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	13
2.3 ข้อมูลทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ตลาดน้ำอัมพวา	19
2.4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	32
2.4.1 ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต(Input-output theory)....	32
2.4.2 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรม.	36

2.5 ผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	41
3. วิธีการวิจัย.....	47
3.1 ขอบเขตการศึกษา	47
3.1.1 ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่	47
3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา	49
3.1.3 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา	49
3.2 วิธีการศึกษา.....	49
3.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49
3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	52
3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	52
3.3 แผนการศึกษา.....	53
4. พัฒนาการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา	54
4.1 พัฒนาการของตลาดน้ำอัมพวาในช่วงปี พ.ศ.2437-พ.ศ.2547	54
4.2 พัฒนาการของตลาดน้ำอัมพวาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547-ปัจจุบัน	58
4.3 ทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา	63
4.3.1 ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน	63
4.3.2 ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น	84
4.3.3 ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน	91
5. ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนและผลกระทบที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	103
5.1 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านเศรษฐกิจ	104
5.2 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสังคม	124
5.3 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านวัฒนธรรม	136

5.4 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม	143
6. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	154
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	155
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	171
รายการอ้างอิง.....	177
ภาคผนวก	
ก. แนวคำถามการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์	183
ข. ภาพประกอบข้อมูลในการวิจัยเพิ่มเติม.....	187
ประวัติการศึกษา.....	195

สำนักหอสมุด

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 ข้อมูลพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ปี พ.ศ. 2551 ของอำเภออัมพวา	66
4.2 ข้อมูลทางการเกษตรที่สำคัญของเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2551	67
4.3 สัมมะโนประชากรของเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2542-2552	82
5.1 ข้อมูลจำนวนคนเข้าพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก ปี พ.ศ.2550-2551	106
5.2 สถิตินักท่องเที่ยวเข้ามาพักแรมในจังหวัดสมุทรสงคราม	107
5.3 ข้อมูลสถานพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก ปี พ.ศ.2550-2551 (เมษายน - มิถุนายน).....	108
5.4 สรุปข้อมูลสถิติการคลังของเทศบาลตำบลอัมพวา	110
5.5 ข้อมูลร้านค้า-ร้านอาหารในตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่จดทะเบียนกับ สาธารณสุขชุมชน	117
5.6 ข้อมูลคดีอาชญากรรมของสภ.อัมพวา ปี พ.ศ.2547-2552	128
5.7 สถิติข้อมูลและกราฟสัมมะโนประชากรการย้ายเข้า-ย้ายออกของราษฎร ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2542-2552	131

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงความสัมพันธ์ของการผลิตระหว่างปัจจัยนำเข้าและปัจจัยที่ได้ออกมา อย่างเป็นระบบ	33
2 กรอบแนวคิดในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา	46
3 แผนผังตลาดน้ำอัมพวา	59
4 ส่วนต่างๆของต้นจาก.....	95
5 กราฟแสดงข้อมูลการย้ายเข้า-ย้ายออก	131

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นนักเดินทางมาตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ เพียงแต่วัตถุประสงค์ของการเดินทางมิใช่เพื่อการท่องเที่ยวเช่นในปัจจุบัน มนุษย์ในยุคแรก ๆ ออกเดินทางเพื่อแสวงหาอาหาร ที่อยู่อาศัยและเครื่องนุ่งห่มที่จำเป็น สำหรับการดำรงชีวิต ต่อมาเมื่อมนุษย์พัฒนาขึ้น การเดินทางก็เริ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า การแลกเปลี่ยนสิ่งของ การเผยแพร่ศาสนา ภาวะสงคราม การอพยพ หรือการแสวงหาดินแดนใหม่ จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ทั่วโลก แสดงให้เห็นว่าการเดินทางมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความเจริญของมนุษย์ตลอดมานับตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน

มนุษย์กับการเดินทางเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาควบคู่กันตั้งแต่โบราณกาล โดยการเดินทางในยุคบรรพบุรุษนั้นมักเป็นการเดินทางเพื่อการดำรงชีพที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก หาใช่การเดินทางเพื่อความสนุกสนานไม่ แต่ในปัจจุบันการเดินทางกลับกลายเป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรื่นรมย์ สนุกสนาน ทั้งยังเป็น การเปิดหูเปิดตา ศึกษาเรียนรู้ และการเดินทางยังเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นต่อการดำรงชีวิตเสมือนหนึ่งเป็นปัจจัยที่ห้า เพราะการเดินทางเปิดโอกาสให้คนหลุดจากพันธนาการในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันหลายคนเดินทางด้วยเหตุผลต่างกัน บ้างเพื่อบันทึกภาพถ่ายที่มีตนเองอยู่ในสถานที่นั้น ๆ บ้างแสวงหาความสุขจากสิ่งที่พบเห็น ไม่ว่าจะป็นธรรมชาติหรือสถาปัตยกรรมระหว่างการเดินทาง แต่หลายคนก็มีความสุขที่จะเรียนรู้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนใหม่ ๆ จากสถานที่ที่พวกเขาได้เดินทางไปถึง กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์สองประการของการเดินทางไว้ คือ หนึ่งเพื่อความเพลิดเพลิน ใจและสอง เพื่อแสวงหาความรู้ วัตถุประสงค์ทั้งสองนี้คือสิ่งเดียวกับที่คนในยุคสมัยของเรามีความเชื่อและยึดถือปฏิบัติ (สิรินยา วัฒนสุขชัย, 2545, น.1-3)

การท่องเที่ยวในความหมายใหม่ (modern tourism) เกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 1 ถือกำเนิดจากชนชั้นขุนนางในอังกฤษที่มีจุดประสงค์ในการเดินทางเพื่อไปศึกษาศิลปวิทยาการ อาทิเช่น การฝึกฝนภาษาในต่างแดนหรือไม่ก็เกิดจากกวีตลกยากผู้เดินทางอย่างโดดเดี่ยวพร้อมกับความ คิดอันบรรเจิดไปตามจินตนาการ สำหรับการเดินทางในประเทศไทยนั้นจากเอกสาร จดหมายเหตุรายวัน ซึ่งเป็นบันทึกการเดินทางของชนชั้นนำเพื่อทำศึกหรือการปกครอง และนิราศต่าง ๆ ในช่วงก่อนรัตนโกสินทร์ ล้วนกล่าวถึงความโศกเศร้าเมื่อ ต้อง

พรากจากคนรักเพราะ นิราศหมายถึงการพรากหรือออกจาก การเดินทางในนิราศจึงสื่อถึง ความโศกเศร้าที่ต้องพรากจากคนและสถานที่อันเป็นที่รัก อย่างไรก็ตามนิราศของสุนทรภู่ก็เอก สมัยต้นรัตนโกสินทร์ เริ่มมีการเพิ่มเติมประสบการณ์ ผู้คนและสิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทาง เข้าไปในงานนอกเหนือจากการคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของนิราศ ในยุคต่อมาที่เล่าถึงเหตุการณ์ กิจกรรม สถานที่ รวมถึงผู้คนที่พบเห็นในระหว่างการเดินทาง การเปลี่ยนแปลงในการเดินทางไม่ได้ปรากฏเพียง ในงานวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยัง เห็นได้ชัดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมไทยในช่วงคริสต์วรรษที่ 19 (ช่วงปี พ.ศ.2400) ได้สร้างการเดินทางและการค้ารูปแบบใหม่ มีคนเดินทางเข้าสู่ประเทศและยังมีการเปิดคลองเพื่อ การค้าขายและขนส่ง รวมถึงการสร้างแผนที่ของประเทศไทย ในช่วงเวลาเดียวกันทำให้ ชนชั้นปกครองเริ่มตระหนักว่าตนไม่มีความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินของตนจึงเริ่มออกเดินทางเพื่อ ค้นหา ขอบเขตและตัวตนของประเทศ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2543, น.42-45)

การเดินทางของคนไทยในรูปแบบที่ชัดเจนเริ่มขึ้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสยุโรปเป็นเวลา 9 เดือน สู่หัวเมืองสำคัญ ในทวีปยุโรปตะวันตกและตะวันออก ไม่ว่าจะเป็นเวนิส เจนีวา ฟลอเรนซ์ บรัสเซล ปารีสหรือวอซอ และเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ในลักษณะของ grand tour ที่นอกจากจะเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีกับ เหล่าราชวงศ์ในยุโรปและสร้างภาพลักษณ์ หน้าที่ถูกต้องของประเทศไทยแล้ว ท่านยังได้เสด็จพำนักที่ รีสอร์ทต่าง ๆ ในรีเวียร์า มอนติคาร์โล ซานรีโม และรีสอร์ทเพื่อ สุขภาพในช่วงทำายการเดินทางด้วย (ภัทรพงศ์ คงวิจิตร, 2543, น.10)

พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 และพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงวางรากฐานสำหรับการท่องเที่ยวด้วยนโยบายเปิดการค้า กับชาวต่างชาติ ทำให้ธุรกิจที่พักอาศัย ซึ่งดำเนินการโดยชาวต่างชาติได้เริ่มเปิดทำกา รขึ้น จำนวนหนึ่งในกรุงเทพมหานครด้วย เวลาเพียงไม่กี่ปี หลังการลงนามสนธิสัญญาเบาวริงในปี พ.ศ. 2398 โรงแรมที่มีชื่อเสียงและยังคงกิจการอยู่จนปัจจุบันคือ โรงแรมโอเรียลเต็ลซึ่งถือกำเนิด ขึ้นที่ริมฝั่งเจ้าพระยาโดยชาวเดนมาร์ก

ในปี พ.ศ. 2503 การท่องเที่ยวได้รับการสนับสนุน จากรัฐบาลให้มีหน่วยงาน ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ คือ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อสท.) ซึ่งต่อมาได้พัฒนา มาเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี พ.ศ. 2522 ทำหน้าที่หลักคือการส่งเสริมพัฒนา สถานที่เที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมทั้งส่งเสริมให้ คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง นับตั้งแต่นั้นมา การท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรม

ทางเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยมาตลอด และมีแนวโน้มสูงมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี เมื่อเทียบกับ บรายได้จากสินค้า ส่งออกอื่น ๆ และดูเหมือนว่าจะมีก็เพียงการท่องเที่ยว สาขาเดียวที่รัฐบาลคาดหวังกันว่าจะยังคงเป็นสาขาเพิ่มรายได้เพื่อชดเชยการส่งออกอื่น ๆ ที่ยังคงซบเซาและจะสามารถเติบโตต่อไปได้เรื่อย ๆ จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้รัฐบาลหันมาทบทวน นโยบายและปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว นโยบายโดยทั่วไปของการท่องเที่ยวสรุปเป็น 3 ด้าน คือ ส่งเสริมให้ต่างประเทศเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น ส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยว ในประเทศไทยมากขึ้น และพยายามชะลอการท่องเที่ยวของคนไทยไปต่างแดน (ปิ่นเพชร จำปา, 2545, น.157)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้ พัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง สร้างรายได้ให้กับแต่ละ ประเทศ รวมทั้งสร้างผลกระทบด้านลบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกและยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือหรือมาตรการหนึ่ง ในการส่งเสริมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพซึ่งมีแนวโน้มว่าจะลดน้อยหรือเสื่อมโทรมลง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สำหรับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวในปัจจุบัน พบว่า มนุษย์มีความต้องการการท่องเที่ยวในรูปแบบผจญภัยมากขึ้น รวมทั้งการได้เข้าไปมีส่วนร่วมและ สัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความต้องการที่จะศึกษา เรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ได้ไปเยือนทั้งในด้านวัฒนธรรม ระบบนิเวศชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่ได้ พบเห็น รวมถึงประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวนี้มีสาเหตุสำคัญมาจากการตื่นตัวและให้ความสนใจในเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมและ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ภายใต้นโยบายดังกล่าวจึงมี การสร้างทางเลือกใหม่ ๆ ของการท่องเที่ยว (Alternative tourism) ขึ้น ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ยุคใหม่ คือการทำให้สถานที่ท่องเที่ยวเป็น ของชุมชนและเป็นรายได้ของชุมชน โดยการลงทุน ร่วมกับท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว ด้านหนึ่งเป็นการ ลงทุน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพื่อสร้างทางเลือกในการท่องเที่ยว อีกด้านหนึ่งเป็นการหา รายได้ เชิงธุรกิจร่วมกับชุมชนซึ่งก็คือการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์นั่นเอง

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวคิดที่มีสาเหตุจากการบรรจบของแนวโน้มในด้าน การอนุรักษ์และแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กล่าวคือ ในช่วง ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้พยายามผสมผสาน

เรื่องของการอนุรักษ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ให้ เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ โดยส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ ด้วยความเชื่อที่ว่าการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเป็นทางเลือกหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงาน และสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ซึ่งจะ เป็นแรงจูงใจให้แก่ราษฎร ในชนบทให้ตระหนักถึงความสำคัญ ช่วยสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์และร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Ecotourism หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีทำที่ในการอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่ง มั่น เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ เพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวที่ปล่อยให้ทรัพยากร ธรรมชาติทุกอย่างที่มีคงอยู่ ชุมชนเพียงแต่เข้าไปดูแลบริหารจัดการและจัดการบริการแก่นักท่องเที่ยวให้ดีแบบชาวบ้าน นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยส่วนใหญ่จะชอบเดินทางเป็นกลุ่ม ๆ ละ 2-5 คน ชอบเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ ป่าดงพงไพร วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อดื่มด่ำกับความงดงามของธรรมชาติและ ความงดงามของน้ำใจของคนพื้นเมือง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักจะใช้เวลาอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ครั้งละหลาย ๆ วัน เป็นผู้ก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ก็เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกจัดและฟื้นฟูให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สภาพแต่เดิมของตลาดน้ำอัมพวาเคยเป็นชุมชนเมืองริมน้ำที่รุ่งเรืองในอดีตแต่ได้ลดบทบาทไป เนื่องจากการเคลื่อนย้ายศูนย์กลางของชุมชนไปยังตัวเมืองแม่กลองจากการสร้างทางรถไฟสายแม่กลอง -วงเวียนใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 6 และการตัดทางหลวงแผ่นดินสาย 35 จึงทำให้การคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ ในช่วงก่อน พ.ศ. 2547 อัมพวายังไม่เป็นที่รู้จักสำหรับนักท่องเที่ยว มีเพียงอุทยาน ร.2 ซึ่งเป็นสถานที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเท่านั้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยเป็นจุดแวะพักของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปย ังตลาดน้ำดำเนินสะดวก

ต่อมาสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวาได้รับการสนับสนุนจากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในการจัดทำโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา กระตุ้นให้ ชุมชนมีความต้องการในการจัดการดำเนินการท่องเที่ยว โดยทางเทศบาลตำบลอัมพวาได้ ฟื้นฟู ตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาอีกครั้ง ประกอบกับกิจกรรมการท่องเที่ยวลงเรือชมหิ่งห้อย ซึ่งถือเป็น กิจกรรมการท่องเที่ยวหลักที่ทำให้อัมพวาเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชีวิตและการท่องเที่ยว เชิงนิเวศขึ้นในตอนเย็นของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ การท่องเที่ยวดังกล่าวถือเป็นจุดสำคัญ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวามากขึ้นเป็นลำดับ มีการบริการท่องเที่ยว ที่เข้มแข็งขึ้นจนกลายเป็นศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงครามในปัจจุบัน (มินตรา ติรณปริณูญ, 2549, น.115-116)

ตลาดน้ำอัมพวา หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า ตลาดน้ำยามเย็น ตั้งอยู่ใกล้วัดอัมพวัน เจติยาราม เป็นตลาดริมคลองอัมพวา ทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ในช่วงเวลาเย็นตั้งแต่ช่วงเวลา 12.00-20.00 น. ในคลองอัมพวาจะมีพ่อค้าแม่ค้าขายเรือขายอาหารและเครื่องดื่ม เช่น หอยทอด ก๋วยเตี๋ยว กาแฟ ไอศกรีม ขนมหวานต่าง ๆ และมีรถเข็นขายของบนบกด้วยบรรยากาศสบาย ๆ มี เพลงฟังจากเสียงตามสายของชาวชุมชน ประชาชนสามารถเดินเที่ยวชมตลาดหาซื้ออาหาร รับประทาน และเช่าเรือไปเที่ยวชมดูหิ่งห้อยในช่วงเวลาค่ำคืนได้

ตลาดแห่งนี้เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะสร้างสิ่งที่ดีงามไว้กับชุมชน นำศักยภาพ ทางด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติ อันได้แก่ ความเป็นอยู่แบบไทย ๆ ในช่วงเวลากลางวัน บรรยากาศสองฝั่งคลองที่เหมาะสมแก่ การนั่งเรือ หางยาวหรือเรือพาย ชมวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ทำสวน การตักบาตรพระที่พายเรือมาบิณฑบาต ร ในเวลาเช้า ดูการ ขึ้นตาล เคี้ยวตาลมะพร้าว การนั่งเรือชมตลาดน้ำและเลือกซื้อสินค้าที่ คนในชุมชนนำผลิตผลในท้องถิ่นมาจำหน่าย และการล่องเรือชมหิ่งห้อยในช่วงเวลากลางคืน

แต่เดิม จังหวัดสมุทรสงครามเป็นเพียงจังหวัดเล็ก ๆ ที่ไม่ ค่อย จะมีใครรู้จัก เพราะความที่เป็นหมู่บ้านที่ ดำรงชีพด้วยเกษตรกรรมเป็นหลัก เมื่อหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่เคยยังชีพด้วย การเกษตร มีวิถีชีวิตพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ ได้รับเอาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการส่งเสริม การท่องเที่ยวของรัฐเข้าไป การท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่งและ ยังเป็นอุตสาหกรรมที่เป็นระบบและเป็นหัวใจของเศรษฐกิจในประเทศและได้รับการส่งเสริมจาก หน่วยงานของรัฐอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานรัฐพยายามที่จะใช้ความเป็นท้องถิ่นที่ นักมานุษยวิทยาค้นพบมาเป็นจุด ขายเพื่อเป็นการช่วย ย่นรายได้เข้าสู่แต่ละพื้นที่ และบางครั้ง สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ ตามมา ซึ่งแน่นอนว่าการท่องเที่ยวมิได้

นำมาเพียงความแปลกใหม่ในการแสวงหาความจริงแท้หรือความ สุขในการเดินทางสู่พื้นที่ใหม่ ๆ ของนักเดินทาง แต่การท่องเที่ยวยังนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งใน ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นและรูปแบบ อาชีพที่เปลี่ยนไปในทางการบริการเพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวที่ ดัดกลายมาเป็น อุตสาหกรรมในที่สุด ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนถูกทำให้ กลายเป็นสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนกับเม็ดเงินตราของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนไม่ทางใดก็ทางหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างแน่นอน

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อัมพวามีความสัมพันธ์กับการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจในพัฒนาการของ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มี การจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนวิธีการ จัดการกับการเปลี่ ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตลาดน้ำอัมพวา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยในเรื่องดังกล่าว เพื่อจะทำความเข้าใจและนำข้อมูล ดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางประกอบการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนอื่น ๆ ได้อย่าง ถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 คำถามของการวิจัย

1.2.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มี การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบันมีพัฒนาการมาอย่างไร

1.2.2 ภายหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลาดน้ำอัมพวา มีความเปลี่ยนแปลงและได้รับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มี การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน

1.3.2 เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นกับ วิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ภายหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ได้ข้อมูล ด้านพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชนอัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มีจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วบจนถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชนอัมพวาอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ซึ่ง จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชนอัมพวา

1.4.2 ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน โดยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางประกอบวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1.5.1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวายามเย็น ที่เริ่มเปิดตลาดน้ำวันแรกวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2547 โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับตลาด น้ำอัมพวายามเย็น เช่น การนั่งเรือหางยาวหรือเรือพายชมวิถีชีวิตภูมิปัญญาความเป็นอยู่ ของชุมชนอัมพวาและ ชาวบ้านที่ทำสวน ปลูกข้าวขึ้นตาล และเคี้ยวตาลมะพร้าว การตักบาตรพระที่พายเรือบิณฑบาตรในเวลาเช้า ประเพณีการลอยกระทงสายกาบกล้วยในวันลอยกระทง การ เลือกซื้อสินค้า และของที่ระลึก ที่คนในชุมชนนำผลิตผล ในท้องถิ่นมาจำหน่าย รวมถึงกิจกรรมการล่องเรือชมหิ่งห้อยในเวลากลางคืน เป็นต้น

1.5.2 ความเปลี่ยนแปลง ของวิถีชีวิตชุมชน หมายถึง ความแตกต่างของวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เปรียบเทียบ ระหว่างอดีต ก่อนที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวากับปัจจุบัน เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน

1.5.3 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาทางด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องของการขยายตัวของเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้เกิดรูปแบบงานที่หลากหลายขึ้น ในชุมชน รวมถึง เกิด ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลง

ทางด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องระบบสาธารณูปโภค และความขัดแย้งที่เกิดจากการแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน

1.5.4 ผลกระทบทางด้านสังคม หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ทางด้านสังคมของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา อันส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของปัญหาอาชญากรรมในชุมชนที่เพิ่มสูงขึ้น เกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐาน และชุมชนถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว

1.5.5 ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาทางด้านวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดการแปรรูปวัฒนธรรมชุมชนสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์

1.5.6 ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งก่อให้เกิด ปัญหามลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชนอัมพวา ตามมา โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน

1.6 ข้อจำกัดการวิจัย

ในการศึกษา พัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวานับตั้งแต่ยังไม่มีจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน ต้องค้นคว้าข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2437 จากเอกสารเก่า และการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลที่สูง อายุ ข้อมูล บางเรื่องที่เกี่ยวข้องไม่สามารถระบุวัน เดือน ปี ที่ชัดเจนได้ เนื่องจากไม่พบรายละเอียดของข้อมูลในเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สูงอายุไม่สามารถจำวัน เดือน ปี ได้ เช่น เหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งที่ 2 ในตลาดอัมพวา ผู้วิจัยจึงได้ไขปัญหาโดยการระบุปีคร่าว ๆ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลพอจำได้ ประจวบกับผู้วิจัยเคยศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ปี พ.ศ. 2533- 2538) ที่โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัยซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับตลาดน้ำอัมพวา (ปัจจุบันพื้นที่ ส่วนหนึ่งของบริเวณโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัยถูกจัดให้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่มา ท่องเที่ยว ตลาดน้ำอัมพวา) ทำให้ผู้วิจัยพอที่จะมีประสบการณ์ตรงและข้อมูล ในช่วงก่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พอที่จะอ้างอิงข้อมูลในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้

บทที่ 2

ผลงานวิจัยและงานเขียนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมในบทนี้จะประก อบด้วยเนื้อหาส่วนใหญ่ คือ ส่วนที่หนึ่ง ความเป็นมาของการท่องเที่ยวในประเทศไทย ส่วนที่สอง พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนที่สาม ข้อมูลทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รัชชที่ตลาดน้ำอัมพวา ส่วนที่สี่ แนวคิดทฤษฎีที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory) และแนวคิดการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับ การสร้างความจริงแท้ ทางวัฒนธรรม ในส่วนที่ห้า ซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายจะศึกษาผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเป็นมาของการท่องเที่ยวในประเทศไทย

ในเรื่องของความเป็นมาของการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น งานศึกษาของปีนเพชร จำปา (2545) เรื่อง “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ.2394-2544” ได้กล่าวถึง ความเป็นมาของการ ท่องเที่ยวไทยและวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นพัฒนาการของการท่องเที่ยวในประเทศไทย และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำนึก ทางการท่องเที่ยวของคนไทยอันประกอบไปด้วยโลกทัศน์ ความเชื่อดั้งเดิม สภาพเศรษฐกิจสังคม การเมือง การปกครอง และผลกระทบของวัฒนธรรมตะวันตก โดยแบ่งช่วงเวลาในการศึกษา เป็น 3 ช่วง ในแต่ละช่วงเวลาจะแสดงให้เห็นถึงควา มเปลี่ยนแปลงทางความคิดและทัศนคติ ใน การท่องเที่ยวของคนไทย ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมไทย ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การท่องเที่ยวในสังคมไทยแต่เดิมตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์

จากเอกสารหลักฐานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนิราศในสมัยอยุธยาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ จะพบว่ากวีหรือผู้เดินทางไม่มีอิสระในการท่องเที่ยวไปที่ใดนัก ส่วนใหญ่กวี จะเดินทางเพราะ เป็นการตามเสด็จพระมหากษัตริย์หรือถูกใช้ให้ไปที่ใดที่หนึ่ง และเป็นการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่การเดินทางไปนมัสการพระเจดีย์หรือปูชนียสถานสำคัญของยุคนั้น

การท่องเที่ยวในช่วงต้นรัตนโกสินทร์เป็นเวลาที่ชนชั้นปกครองของไทยได้รวบรวมและ สร้างอาณาจักรไทยให้มั่นคง พระมหากษัตริย์ 3 รัชกาลแรกของราชวงศ์จักรีมีพระราชภารกิจ สำคัญอยู่ที่การสร้างและทำนุบำรุงบ้านเมืองให้รุ่งเรืองมั่นคง พระมหากษัตริย์จึงไม่อาจเสด็จ ออกประพาสได้ เพราะมีสงครามกับภ ยานอกและหัวเมืองในราชอาณาจักร เจ้านาย

พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ก็ไม่ได้ออกไปเที่ยวหัวเมืองไกล ๆ เพราะเป็นการฝ่าฝืนพระราชปฏิบัติ เกรงจะทำให้ทรงระแวงเป็นความผิดทางการเมือง จึงอยู่แต่ในกรุงเทพฯ วัฒนธรรมการท่องเที่ยวมีเฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงคือพระมหากษัตริย์มากกว่าเจ้านาย ขุนนาง และกลุ่มชนชั้นล่าง (ไพร่ ทาส) การท่องเที่ยวของชนชั้นอื่นเป็นผลพลอยได้จากการไปทำกิจธุระต่าง ๆ เช่น การติดตามไปในขบวนเสด็จของพระมหากษัตริย์ และการเดินทางเพื่อจาริกแสวงบุญ

โดยสรุป การท่องเที่ยวในสังคมไทยแต่เดิมตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ถูกกำหนดจากปัจจัยทางวัฒนธรรม คติความเชื่อและโลกทัศน์ในทางพระพุทธศาสนา และสภาพทางเศรษฐกิจสังคมในระบบศักดินา -ไพร่ และการเกษตรแบบยังชีพ คนไทยจึงยังไม่มีความคิดและเวลาว่างในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจึงเป็นแบบแฝงจากการเดินทางไปทำกิจธุระต่าง ๆ

2.1.2 วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2503

การแบ่งช่วงเวลาของการท่องเที่ยวตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394-2503) กับต้นรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เริ่มรับเอาแนวคิดและวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบประเทศตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว จากสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ว่าแตกต่างจากสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ทั้งในเรื่องของแนวคิดของการท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทย

การท่องเที่ยวของคนไทยในช่วง พ.ศ. 2394-2503 ถือได้ว่าเป็นช่วงแรกรับแนวคิดและวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมจากการพัฒนาประเทศสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะจากการศึกษาและการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อยังต่างประเทศทำให้บุคคลเหล่านี้ได้นำวัฒนธรรมตะวันตกรวมถึงเรื่องการท่องเที่ยวมาใช้ในสังคมไทยด้วย กลุ่มคนชั้นสูงจึงเป็นผู้รับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้จนแพร่หลายสู่คนทั่วไปในสังคมไทย

ในสมัยรัชกาลที่ 4 นับได้ว่าเป็นยุคเริ่มแรกของ ความเป็นไทยสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทรงริเริ่มประเพณีการเสด็จประพาสไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อทัศนศึกษาเกี่ยวกับภูมิประเทศ ตลอดจนรับทราบ เรื่องทุกข์สุขต่าง ๆ ของประชาชน โดยทรงเรือพินและแก้ไขเพิ่มเติมประเพณีการเสด็จประพาสที่เคยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งได้หยุดชงักไปตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศถึงสมัยรัชกาลที่ 3 มีการแก้ไขประเพณีที่ห้ามชนชั้นสูงเดินทางไปไหน ๆ ถ้าไม่ได้รับ อนุญาตหรือตามเสด็จพระราชดำเนิน เพราะเกรงว่า

จะเป็นการออกไปเพื่อตั้งตนเป็นใหญ่เหนือเจ้าเมือง กรมการเมือง และไปสร้างความสะดวกดีดร้อนหรือ ช่มเหงรังแกประชาชน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการเปิดรับวิทยาการต่าง ๆ จากตะวันตกเข้ามาใช้ในสังคมไทย กลุ่มชนชั้นสูงโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์และนักเรียนที่ไปศึกษาต่างประเทศเป็นผู้ริเริ่มและนำ การท่องเที่ยวแบบตะวันตกมาใช้จนแพร่หลายสู่คนทั่วไป การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ด้วยการยกเลิกระบบมุลนาย -ไพร่ และการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อตั้งอำนาจ เข้าสู่ศูนย์กลาง ผู้ที่เป็นข้าราชการมีเงินเดือนและมีวันหยุดจึงเป็นการเปิดโอกาสให้สามัญชน ได้ท่องเที่ยวแบบตะวันตกมากขึ้น แนวคิดเรื่องการเดินทางเพื่อความสุขหรือการท่องเที่ยว เพื่อตากอากาศ รักษาสุขภาพและทัศนศึกษาจึงเริ่มแพร่หลายจากชนชั้นสูงสู่คนทั่วไปในสมัยนี้ เป็นต้นมา

2.1.3 วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2503-2544

การแบ่งช่วงเวลาของการท่องเที่ยวตั้งแต่ ช่วงทศวรรษ 2500 เนื่องจากรัฐได้ก่อตั้ง องค์การเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะขึ้นพร้อมกับได้เพิ่มประโยชน์ ทางเศรษฐกิจของชาติเข้าไปด้วย (นอกจากเป็นการท่องเที่ยวเพื่อความสุขของปัจเจกบุคคล) ตลอดจนลักษณะการท่องเที่ยว ของคนไทยภายในประเทศในปัจจุบันที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป

การพัฒนาประเทศในช่วงทศวรรษที่ 2500 มีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบทุนนิยมไปสู่ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมโดยรัฐในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เกิดชนชั้นใหม่ ขึ้นในสังคม คือ ชนชั้นกลาง ซึ่งมีมาตรฐานชีวิตที่ดีจากอาชีพการงานและร ายได้ รวมทั้ง ความต้องการใช้ชีวิต อย่างมีรสนิยมแบบชนชั้นสูงในอดีต เนื่องจากมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อ ต่อ การท่องเที่ยว คือ เวลาว่าง เงิน ค่านิยม และ ระบบการศึกษา รวมทั้งการปรับปรุง สาธารณูปโภคต่าง ๆ โดยเฉพาะถนนหนทางเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้มี หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ คือ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อสท) ต่อมาได้ พัฒนามาเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) ในปี พ.ศ. 2522 รวมทั้งมีการบรรจุ แผนการท่องเที่ยวไว้ในแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เพื่อส่งเสริมพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมทั้งส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างจริงจังเป็นต้นมา มีผล ให้เกิดการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวและการคมนาคมที่ สะดวกสบาย เกิดการขยายตัวของ กิจการนำเที่ยวและ ธุรกิจโรงแรมที่คนไทยเข้าใช้บริการเพิ่มขึ้น

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวในช่วง พ.ศ. 2503-2544 นักท่องเที่ยวไทยได้ขยายตัวจากชนชั้นสูงมาสู่คนทั่วไป แบ่งได้เป็นลักษณะการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งเกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มคนไทย โดยสามารถแบ่งการท่องเที่ยวได้ 2 ลักษณะใหญ่ คือ การท่องเที่ยวแบบส่วนตัวและการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ

ลักษณะการท่องเที่ยวแบบส่วนตัวเป็นการเดินทางที่ไม่ต้องใช้บริการของบริษัทนำเที่ยว นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเองและไปกับครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน สามารถไปที่ใดก็ได้โดยอิสระทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวแบบส่วนตัวมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากความนิยมท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มาจากกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องเป็นผู้มีฐานะดีและเป็นการแสดงถึงการมีรสนิยมที่ดีกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป จากกระแสความนิยมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เพิ่มสูงขึ้นนี้เอง ทำให้บริษัทนำเที่ยวหลายรายหันมาเพิ่มการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย ส่วนลักษณะการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ เป็นการเดินทางที่นักท่องเที่ยวใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวเพื่อลดภาระในการจัดการด้านต่าง ๆ เช่น สถานที่พัก แรม มัคคุเทศก์นำเที่ยว เป็นต้น แม้ว่าการไปกับบริษัทนำเที่ยวจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าการท่องเที่ยวแบบส่วนตัว แต่ก็จะได้รับความสะดวกสบายในบริการต่าง ๆ มากกว่ากัน

โดยสรุปแล้ว การจัดแบ่งช่วงเวลาของพัฒนาการการท่องเที่ยวของปีนเพชร ได้จัดแบ่งตามบริบททางประวัติศาสตร์ โดยมีพัฒนาการจากชนชั้นสูงเผยแพร่ไปสู่ชนชั้นล่างภายใต้ปัจจัยทางวัฒนธรรม โลกทัศน์ สภาพเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครอง และผลกระทบของวัฒนธรรมตะวันตกที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 คนไทยไม่มีความคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อความสุขสำราญ หลังจากนั้นกลุ่มชนชั้นสูงได้รับอิทธิพลความคิดการท่องเที่ยวแบบตะวันตกเข้ามา รับผิดชอบตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 24 การท่องเที่ยวจึงเริ่มแพร่หลายสู่คนทั่วไป พุทธศตวรรษที่ 25 การท่องเที่ยวจึงเริ่มมีความหมายถึงการเดินทางเพื่อความสุขสำราญ เพื่อการพักผ่อนรักษาสุขภาพ และเพื่อทัศนศึกษาเปิดโลกทัศน์ของตนเอง

ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมานับตั้งแต่มีการจัดตั้งหน่วยงานการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ ความหมายของการท่องเที่ยวก็ได้ ขยายออกไปครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ อาทิ ทัศนศึกษา การกีฬา การประชุมสัมมนา การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลักษณะการท่องเที่ยวหลัง พ .ศ. 2503 สำหรับคนส่วนใหญ่แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การท่องเที่ยวแบบส่วนตัวไปกับครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน และการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจที่ไปกับบริษัทนำเที่ยว ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา จากกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยของรัฐบาล คนไทยส่วนใหญ่จึงมีแนวโน้มที่จะท่องเที่ยวโดยเลือกท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น การท่องเที่ยวจึงกลายเป็นรูปแบบหรือบรรทัดฐานหนึ่งของการดำเนินชีวิตที่แสดงถึงรสนิยมในการใช้ชีวิต เป็นกิจกรรมเพื่อความสุข นอกเหนือจากการตากอากาศเพื่อรักษาสุขภาพและทัศนศึกษาเช่นในอดีต การท่องเที่ยวจึงเป็นสัญญาณทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

2.2 พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การเปลี่ยนแปลงทิศ ทางของการท่องเที่ยวได้เริ่มขึ้น อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในราวคริสต์ศักราชที่ 1980 มีการนำเสนอทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว (Alternative Tourism) ในรูปแบบการนำเสนอ (label หรือ form ต่าง ๆ) เช่น Appropriate, Solf, Green, Sustainable และ Ecotourism เป็นต้น ซึ่ง Ecotourism เป็นรูปแบบที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว สำหรับประเทศไทย Ecotourism เป็นทางเลือกที่หลายฝ่าย เห็นว่ามีความเหมาะสม ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบหลักและก่อให้เกิด การจัดการที่เหมาะสมต่อไป (อ้างอิงจาก <http://www.trekkingthai.com/cgi-bin/webboard/print.pl?content=0155&board=travel>)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่ให้ความหมาย เช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Biotourism, Green Tourism เป็นต้น การบัญญัติศัพท์ของ Ecotourism เป็นภาษาไทย ได้มีการเสนอและประยุกต์หลายคำ โดยเฉ พาะคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นิเวศสัญจร นิเวศท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นศัพท์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าว ล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมี การปกป้องและสงวน รักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมาย รวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่ อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงาม ทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย " โดยมี ลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยว ที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของ ประชา กร ชุมชน ขนบธรรมเนียม มประเพณี ที่มีต่อ

ขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน และต้องขึ้นนำภายใต้ความปรารถนาของ ประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม แห่งประเทศไทย , 2539) สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีบุคคลหรือ องค์กรต่าง ๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและ ได้รับการอ้างอิงถึงเสมอ ที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain (1991) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยัง แหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อ ชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะ ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น" (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

Elizabeth Boo (1991) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยว แบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้อง ดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาศึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านสิ่งแวดล้อม" (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและ ประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบ นิเวศ ในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น" (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

Western (1993) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกระชับ แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น" (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

The Commonwealth Department of Tourism (1994) ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ การท่องเที่ยว ธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่า การรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้น

หมายถึง การปันผลประโยชน์ต่าง ๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

เสรี เวชบุษกร (2538) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นตลอดจนโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย" (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

จากการให้ความหมายและคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่ง วัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ การรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์ อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนถึงลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่ง ธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาส ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่นด้วย เพราะการอนุรักษ์คือ การร่วมกันป้องกันรักษาให้คงเดิมโดยจะเป็นการอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท คือ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ที่มีรูปแบบการอนุรักษ์โดย องค์กรที่รับผิดชอบหรือโดยนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มุ่งเน้นการจัดการและบริหารทรัพยากรให้คงมีอยู่อย่างยั่งยืน ตามนโยบายการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุดในปัจจุบันทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับ ประเทศ จนถึงระดับนานาชาติ ทั้งนี้เพราะมีการนำทรัพยากรมาใช้อย่างมากมาย จนทำให้ เสียสมดุลของธรรมชาติ และส่งผลต่อการดำรงชีวิต ในหลายประเทศจึงกำหนดเป็นนโยบาย การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับประเทศไทยได้มีการระบุเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการฟื้นฟูและบูรณะ ให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งควบคุมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถ สนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน
2. เพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อม โดยใช้ความร่วมมือจากหลายฝ่าย

เพื่อให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากขึ้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ
ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง ด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐ นักวิชาการ องค์กร
พัฒนาเอกชน และระดับองค์การธุรกิจ (อ้างอิงจากwww.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจาก
การท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มุ่งเน้นในด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับ
การดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มี
คุณค่าให้ นักท่องเที่ยว การพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำ
คุณประโยชน์ให้แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่ง
ท่องเที่ยวตั้งอยู่ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้น ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต
ความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏ ฎในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและ
วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ
การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของ
นักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ
และระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใด
ก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง ดั งนั้นการให้
ความรู้ความเข้าใจ แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติ
แวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์
ให้กับราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย

วิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นิยมใช้กัน
โดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมาย
ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ ก ารจัด
นิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรม ชาติ
รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ให้สามารถอธิบาย ชี้แนะ เกี่ยวกับธรรมชาติและ
นิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ
ธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

ที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำทนาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ่ง จึงเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว โดยผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมชาติ และลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่ง ในการส่งเสริมการอนุรักษ์ โดยมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศ (อ้างอิงจาก www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html)

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวคิดที่จะทำให้ กิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยสร้างรายได้ และยังเป็น การสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ จนมีคำกล่าว ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในส่วนประวัติของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ในประเทศไทยนั้น สิ้นธุ์ สโรบล (2546) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ สิ้นธุ์เรียการจัดการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากในการอ้างอิงอย่างเป็นทางการยังไม่มีชื่อภาษาไทย จึงอนุโลมให้เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดย สิ้นธุ์ได้แบ่งภาพรวมของพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยออกเป็นพัฒนา การ 3 ยุค ดังนี้

1.) ยุคเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิด Ecotourism ดังกล่าวเริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2519 มีการเสนอแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติแผนแรก เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้น้ำหนักความสำคัญไปที่มิติทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก และได้มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

เป็นอย่างมาก โดยแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติแผนแรกได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้
อย่างลอย ๆ ไม่ได้ระบุรายละเอียดและแนวทางที่ชัดเจน

ในช่วงยุคบุกเบิกของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการเริ่มต้นของรูปแบบ
การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับ
การศึกษาหาความรู้ มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
ในกลุ่มผู้สนใจพิเศษเฉพาะด้าน อาทิ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การดูนก การดำน้ำ การเที่ยวชม
โบราณสถาน การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ

2.) ยุคกลางของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยุคนี้อยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2519-2535 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สรุปล
บทเรียนการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการ อันเป็นการเร่งผลผลิตในเชิง
เศรษฐกิจ และพบว่าการส่งเสริม การท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่าง
มากมายทั้งในด้าน สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ประเทศไทย
เผชิญกับปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ประกาศลดค่าเงินบาท
และมุ่งหวังให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นตัวฟื้นเศรษฐกิจ มีการประชาสัมพันธ์ปีการท่องเที่ยว
ไทยไปทั่วโลก ส่งผลให้ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2535 มีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว
เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ปีเทศกาลท่องเที่ยวไทยประสบความสำเร็จอย่างสูง รายได้จากการท่องเที่ยวสูงมาก
เป็นอันดับหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับยอดรายได้การส่งออกสินค้าออก ก่อให้เกิดผลดีด้านเศรษฐกิจและ
ธุรกิจภาคการผลิตที่ เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว ในทางกลับกัน การขยายตัวของการท่องเที่ยว
ดังกล่าว แม้จะนำเงินตราเข้าประเทศมากมาย แต่ ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงทั้งในด้าน
สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ต่อพื้นที่การท่องเที่ยวหลักทั่วประเทศ

อย่างไรก็ตามในช่วงนี้ได้มีองค์กรพัฒนาเอกชน อันได้แก่มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
(มอศ.) และกลุ่ม “Alternative Tourism (Thailand)” ได้ริเริ่มจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบ
ที่เรียกว่า โครงการท่องเที่ยวทางเลือกและโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ
มีการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางเลือกเชื่อมโยงกับองค์กรพัฒนาเอกชนในต่างประเทศ และมี
นักท่องเที่ยวเดินทางมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่ องธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม
ประเพณีท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก

3.) ยุคบูรณาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยุคนี้อยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2536-2546 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มุ่งผลักดันนโยบาย แนวทางการพัฒนา และกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้อย่างรอบด้าน เป็นการพัฒนาอย่างมีบูรณาการ เป็นต้นว่า การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากร การจัดบริการนำเที่ยว ฯลฯ ในเชิงปฏิบัติ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2539-2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมป่าไม้ สถาบันการศึกษา และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวภาคเอกชน ฯลฯ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง สอดรับกับแผนการพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2540) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐบาล เอกชน และประชาชน ในการส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ กำหนดนโยบาย สร้างจิตสำนึก ให้ความรู้แก่ประชาชนถึงความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปี พ.ศ. 2544 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวในระยะกลาง คือ มุ่งพัฒนาและส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพและระยะยาว คือ มุ่งพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานระดับสากล อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และปี พ.ศ. 2545 ได้กำหนดนโยบายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

โดยสรุปแล้ว การศึกษาของสินธุ์ เรืองการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ ได้แบ่งภาพรวมของพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยออกเป็นพัฒนาการ 3 ยุคนั้น แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism ที่เกิดจากการดำเนินงานเรื่อง Ecotourism โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งได้พยายามปรับแนวทางนโยบายของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้สอดคล้อง กับแนวคิดดังกล่าวเป็นหลัก

2.3 ข้อมูลทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ตลาดน้ำอัมพวา

จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ 2 ฟากแม่น้ำแม่กลองอันอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชขนานชนิด ประกอบกับชาวเมืองมีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ เมืองสมุทรสงครามจึงกลายเป็นแหล่งผลิตพืชผลการเกษตรขนาดใหญ่ในภาคกลางของ

ประเทศไทย เช่น ข้าว น้ำตาล ผัก ปลา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในขณะ ที่ผู้คนในกรุงเทพฯ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว สมุทรสงครามจึงต้อง ทำหน้าที่ เป็น "คลังเสบียง" ของคนกรุงเทพฯ มากขึ้น ในอดีตพระมหากษัตริย์ไทยจึงโปรดให้มีการขุดคลองแม่กลอง คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก คลองมหาชัย และคลองมหาสวัสดิ์ขึ้น เพื่อให้เรือบรรทุกพืชผลผ่านเข้ามากรุงเทพฯ ได้สะดวกและรวดเร็วกว่าแต่ก่อน

พื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่มริมทะเลโดยตลอด สภาพของดินเป็น ดินเหนียวปนทราย ไม่มีภูเขาหรือเกาะ ตามชายฝั่งทะเล เดิมเคยมีป่าโกงกาง ไม้แสม และมี ป่าจากตามปากแม่น้ำ แต่ปัจจุบันได้มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เกือบทั้งหมด ต่อมาการเลี้ยงกุ้งได้เกิดการขาดทุนทำให้ปล่อยบ่อกุ้งร้างจำนวนมาก แม่น้ำ ลำคูลูที่ไหลผ่าน คือ แม่น้ำแม่กลองผ่านบริเวณท้องที่อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา ไปออก ทะเลอ่าวไทยที่บริเวณปากแม่น้ำ แม่กลองในเขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม นอกจากนี้มีลำคลอง ใหญ่ย่อยมากมายแยกจากแม่น้ำแม่กลอง 338 คลอง ลำประโดง 1,947 ลำประโดง กระจาย อยู่ทั่วพื้นที่ จากสภาพภูมิประเทศเช่นนี้ทำให้เกิด ความสะดวกในด้านการคมนาคมทางน้ำ และการประกอบอาชีพด้านกสิกรรม

ภูมิประเทศของ จังหวัดสมุทรสงครามเป็นที่ราบลุ่ม มีลำน้ำแม่ ลองไหลผ่านและ สุดสายที่ปากอ่าว แม่กลอง ภูมิประเทศจึงเหมาะแก่การเพาะปลูก ทำสวน ทำไร่ ทำนา และการประมง แต่เดิมที คนทั่วไปจะเรียกสมุทรสงครามว่า เมืองแม่กลอง การตั้งถิ่นฐานบริเวณ ปากแม่น้ำอ่าวไทยของดินแดนแห่งนี้ สันนิษฐานว่าคนกลุ่มแรกเป็นชาวแม่กลอง (เดิม) จากจังหวัด อุทัยธานี อพยพมาตั้งบ้านเรือนในที่นี้ ชาวแม่กลอง (เดิม) ในจังหวัดอุทัยธานีเป็นชาวแม่น้ำ เคยอยู่ริมแม่น้ำกำแพงเพชรมาก่อน เมื่อแม่น้ำนั้นต้นเขิน การทำมาหากินของราษฎรฝืดเคือง จึง พากันอพยพมาหาทำ เลที่อยู่ใหม่ เรียกหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ว่า บ้านแม่กลอง ตามชื่อบ้านเดิม ของตน (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

ที่มาของชื่อบ้านแม่กลอง นอกจากที่กล่าวอ้างแล้วยังมี เรื่องราวที่เล่าสืบเนื่องกันมา ว่าด้วยเรื่องกลองใหญ่ที่วัด ใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จ ังหวัดสมุทรสงคราม มีน้ำแบ่งเป็น 2 ทาง คือ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุ ลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 หลวงศรีสวัสดิ์ (ชื่น เทพสุวรรณ) นายอำเภอเมืองศรีสุวรรณ จังหวัดกาญจนบุรีย้ายมาเป็นนายอำเภอแม่กลอง ได้นำ ชุงต้นใหญ่ที่ได้มา จากจังหวัดกาญจนบุรีมาขุดทำคลองใบใหญ่ขึ้นหนึ่งใบ ซึ่งด้วยหวังว่ากระติง จากป่าเมืองกาญจนบุรี ครั้งสร้างเสร็จแล้วได้นำมาถวายที่วัดใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ทางราชการสมุทรสงครามจึงทำตราของจังหวัดเป็นรูปกลองลอยน้ำ

สองฟากฝั่งเป็นต้นมะพร้าวอันเป็นสัญลักษณ์อาชีพหลักของจังหวัดสมุทรสงคราม เรื่องกลองใหญ่ นี้ยังมีที่มาอีกนัยหนึ่งเป็นนิยายชาวบ้านเล่าขานต่อ ๆ มาว่า มีกลองใบใหญ่ลอยมาติดหน้าวัดใหญ่ และชาวบ้านช่วยกันเก็บไว้ที่วัด และกลองใบใหญ่นี้ก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ที่วัดใหญ่จนปัจจุบัน กลองใบที่พบนี้เป็นกลอง ที่มีขนาดใหญ่มาก ชาวบ้าน จึงเรียกว่า “แม่กลอง” (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

การจัดรูปแบบการปกครองจังหวัดสมุทรสงครามจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ด้านการปกครองจังหวัดสมุทรสงครามนั้น ก่อนวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 สมุทรสงครามมีการปกครองเหมือนกับหัวเมืองทั่วไป คือ มีเจ้าเมืองปกครองเป็นอิสระ ต่อมาในปี พ.ศ. 2435 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ กล่าวคือ ในส่วนกลางได้จัดตั้งกระทรวงต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคได้จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น และในปี พ.ศ. 2473 ได้ตั้งมณฑลราชบุรี โดยรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกัน 5 เมือง คือ เมืองราชบุรี กาญจนบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี และเมืองสมุทรสงคราม ในปี พ.ศ. 2458 ได้ยกแขวงบางช้างขึ้นเป็นอำเภอ ชื่ออำเภออัมพวาตามชื่อของบ้านอัมพวา ส่วนบ้านบางช้างเป็นตำบลหนึ่งในเขตปกครองของอำเภออัมพวา

ต่อมาได้พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารราชการ แห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2476 ซึ่งได้จัดระเบียบราชการส่วนภูมิภาคไว้เป็นจังหวัดและอำเภอ อันเป็นการยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลไปเป็นการแบ่งเขตจังหวัดขึ้นตรงต่อบริหารราชการส่วน กลาง ดังนั้น ปัจจุบันสมุทรสงคราม มีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ประกอบด้วยอำเภอต่าง ๆ รวม 3 อำเภอ 36 ตำบล 284 หมู่บ้าน คือ

1.) อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ 169.057 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น ร้อยละ 40.57 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มี 1 เทศบาล คือ เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม เนื้อที่ 8 ตารางกิโลเมตร

2.) อำเภออัมพวา มีเนื้อที่ 170.164 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.84 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มี 2 เทศบาล คือ เทศบาลตำบลอัมพวา เนื้อที่ 2.5 ตารางกิโลเมตร เทศบาลตำบลเหมืองใหม่ เนื้อที่ 6.7 ตารางกิโลเมตร

3.) อำเภอบางคนที มีเนื้อที่ 77.486 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 18.59 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด เทศบาล (รวมพื้นที่ในเขตเทศบาลทั้งหมด 23.95 ตารางกิโลเมตร) มี 2 เทศบาล คือ เทศบาลตำบลบางนกแขวก เนื้อที่ 3.75 ตารางกิโลเมตร เทศบาลตำบลกระดังงา เนื้อที่ 3 ตารางกิโลเมตร

การบริหารราชการท้องถิ่น มี 3 รูปแบบ ได้แก่

- 1.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม
- 2.) เทศบาล 5 แห่ง คือ
  - เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม
  - เทศบาลตำบลกระดังงา
  - เทศบาลตำบลบางนกแขวก
  - เทศบาลตำบลอัมพวา
  - เทศบาลตำบลเหมืองใหม่
- 3.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มี 33 แห่ง แยกเป็นอำเภอเมืองสมุทรสงคราม 10 อบต. อำเภอบางคนที 12 อบต. และอำเภออัมพวา 11 อบต.

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จังหวัดสมุทรสงครามได้รับการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่หลายประการ ได้แก่ การขุดคลองดำเนินสะดวก จากแม่น้ำท่าจีนไปสู่แม่น้ำแม่กลอง โดยเริ่มต้นที่ประตูน้ำบางยาง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม ผ่านอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และต่อไปถึงอำเภอบาง คนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ผ่านประตูน้ำบางนกแขวกไปสู่แม่น้ำแม่กลอง ระยะทางยาว 3.5 กิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2451 ได้สร้างประตูน้ำบางยางที่อำเภอ บ้านแพ้ว และประตูน้ำบางนกแขวกที่ตำบลบางนกแขวก ก อำเภอบาง คนที่ ประตูน้ำสองแห่งนี้กั้นคลองดำเนินสะดวก เพื่ออำนวยความสะดวกได้ทั้งทางคมนาคมและการเกษตร ทำให้น้ำหล่อเลี้ยงคลองดำเนินสะดวกตลอดปี เรือสัญจรไปมาได้ทั้งปี และมีน้ำเพื่อการเกษตรให้แก่ชาวนาชาวสวนได้ตลอดปี

นอกจากนั้น ยังมีการสร้างทางรถไฟสายมหาชัย- ท่าจีน-แม่กลอง ใช้หัวรถจักรไอน้ำแล่นจากสถานีแม่กลองไปสู่สถานีบ้านแหลม และลงเรือข้ามฟากไปขึ้นที่ท่ามหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อขึ้นรถไฟที่สถานีมหาชัย ไปสิ้นสุดที่สถานีปากคลองสาน กรุงเทพฯ ในอดีต การคมนาคมของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยทั่วไปอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก แต่ปัจจุบันมีทางหลวงแผ่นดินตัดผ่านในปี พ.ศ. 2512 ทำให้สามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวก การคมนาคมทางน้ำจึงลด ความสำคัญลงไปตามลำดับ ปัจจุบัน การคมนาคมทางบกของจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่

1.) ทางรถยนต์ มีทางหลวงแผ่นดินทั้งหมด 4 สาย ประกอบด้วย

1.1) เส้นทางหมายเลข 35 เป็นเส้นทางรถยนต์สายธนบุรี-ปากท่อ ระยะทางจาก กรุงเทพฯ-สมุทรสงคราม ประมาณ 65 กม.

1.2) เส้นทางหมายเลข 35 เป็นเส้นทางรถยนต์สายสมุทรสงคราม –สมุทรสาคร ระยะทางประมาณ 32.50 กม.

1.3) เส้นทางหมายเลข 325 เป็นทางหลวงแผ่นดิน สายสมุทรสงคราม – ดำเนินสะดวก บางแพ เริ่มจาก กม.ที่ 28 ของถนนเพชรเกษมผ่าน อ.บางแพและอ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรีไปยัง อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม ระยะทาง 42 กม.

1.4) เส้นทางคมนาคม สายสมุทรสงคราม- ปากท่อ ซึ่งเป็นทางหลวงจังหวัด ระยะทางทั้งสิ้น 20 กม.

2.) ทางรถไฟ ปัจจุบันเป็นสายแม่กลอง- วงเวียนใหญ่ ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับ การสัญจรและขนส่งเสบียงอาหารของประชาชน การคมนาคมทางรถไฟ แบ่งเป็น 2 ตอน จาก สถานีแม่กลอง อ.เมือง-สถานีบ้านแหลม อ.เมือง ระยะทาง 33.10 กม. แล้วลงเรือข้ามแม่น้ำท่าจีน ไปขึ้นรถไฟตอนที่ 2 ที่สถานีมหาชัย จ.สมุทรสาคร จากสถานีมหาชัย อ.เมือง-สถานีวงเวียนใหญ่ ระยะทาง 33.80 กม.

ส่วนการคมนาคมทางน้ำของจังหวัดสมุทรสงครามมีแม่น้ำ แม่กลอง ไหลผ่านทั้ง 3 อำเภอ เป็นระยะทางประมาณ 30 กม. ออกสู่ปากอ่าวแม่กลอง การคมนาคมในจังหวัดจึงใช้ เรือเป็นสำคัญ ซึ่งโดยมากได้แก่ เรือยนต์ เรือหางยาว เรือแจว และมีท่าเทียบเรืออีก ก 7 แห่ง การติดต่อกันระหว่างจังหวัดก็มีทางเรือ คือ จังหวัดสมุทรสงคราม-จังหวัดราชบุรี ใช้แม่น้ำแม่กลอง เป็นเส้นทางคมนาคม จังหวัดสมุทรสงคราม- อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ใช้เส้นทางทะเล การขนส่งระหว่างจังหวัดสมุทรสงครามกับกรุงเทพฯ นั้น แต่เดิมใช้ลำคลอง เช่น คลองแม่กลอง คลองภาษีเจริญ ฯลฯ ปัจจุบันนิยมใช้เรือเดินทะเลขนส่งสินค้าขึ้นตามแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีการเดินทางทุกวัน (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

ขนาดและที่ตั้งของจังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยที่สุดในประเทศไทย คือ มีพื้นที่เพียง 416.7 ตารางกิโลเมตร หรือ 260,422 ไร่ ประมาณร้อยละ 0.08 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ ตั้ง อยู่ทาง ตอนล่างของภาคกลาง โดยอยู่ริมฝั่งทะเลอ่าวไทยบริเวณปากแม่น้ำแม่กลองทางตะวันตกเฉียงใต้ ตามระยะทางหลวงแผ่นดินสายที่ 35 (ธนบุรี-ปากท่อ) ประมาณ 65 กิโลเมตร มีอาณาเขต คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดราชบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดเพชรบุรี และอำเภอไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดเพชรบุรี และราชบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดสมุทรสาคร

สัญลักษณ์ประจำจังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามมีสนทะเล (*Casuarina equisetifolia*) เป็นต้นไม้ประจำจังหวัด

ดอกไม้ประจำจังหวัด คือ ดอกจิกทะเล

คำขวัญประจำจังหวัด คือ เมืองหอยหลอด ยอดลิ้นจี่ มีอุทยาน ร.2 แม่กลองไหลผ่าน

นมัสการหลวงพ่อบ้านแหลม

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดสมุทรสงครามอยู่ติดกับอ่าวไทยจึงได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จากอ่าวไทยและทะเลจีนใต้พัดเอาฝนมาตกในฤดูฝนมากพอสมควร ประกอบกับอยู่ใกล้ ทะเลจึงมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ในฤดูหนาวอากาศจึงไม่หนาวเกินไป อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปี ประมาณ 28.1 องศาเซลเซียส พายุและฟ้า คะนองจะเกิดขึ้นในจังหวัดนี้ ในระหว่างฤดูฝนและฤดูร้อน คือ ระหว่างเดือนเมษายนและเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นระยะเวลาก่อนที่จะมีมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

เศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง ส่วนอุตสาหกรรมนั้นส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตน้ำปลา อาหาร แปรรูปสัตว์น้ำ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และมีโรงงานทั้งสิ้น 270 โรงงาน ทุนจดทะเบียนรวม 5,068,084,947 บาท จำนวนการจ้างงาน 7,099 คน สภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดสมุทรสงครามขยายตัวเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย และการประมงเป็นสาขาการผลิตในภาคเกษตรที่ทำรายได้สูงสุดของจังหวัด รองลงมาคือ กสิกรรม และการแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและกสิกรรม ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำสวนผลไม้ ลิ้นจี่ ส้มโอ กัลฉวย พืชผักต่างๆ และทำ การประมงอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหารและ เครื่องดื่ม อุตสาหกรรมน้ำปลา น้ำตาลสด

น้ำตาลมะพร้าว อุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์ แปรรูปสัตว์น้ำ อุตสาหกรรมแปรรูปไม้ อุปกรณ์ต่อเรือ ฯลฯ (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ แม่น้ำแม่กลอง ซึ่งต้นน้ำเกิดจากแม่น้ำแควใหญ่ในจังหวัดกาญจนบุรี ไหลผ่านจังหวัดราชบุรีและไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสงคราม มีความยาว 520 กิโลเมตร และช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสงครามมีความยาว 22 กิโลเมตร แม่น้ำนี้ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสงคราม ประชาชนของจังหวัดจึงมีชีวิตและความเป็นอยู่ผูกพันกับ แม่น้ำแม่กลองมาตั้งแต่อดีต ประชาชนอาศัยแม่น้ำนี้สำหรับการอุปโภคบริโภค เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง เป็นแหล่งประมงน้ำจืดและเพาะปลูก (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

ประวัติอำเภออัมพวา

คำว่า อัมพวัน,อัมพวา จากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีความหมายว่า ป่าหรือสวนมะม่วง อำเภออัมพวาก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีคนมาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ไม่มากนัก ต่อมาเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2310 ผู้คนอพยพมาอยู่กันมากขึ้นเพราะมีทำเลเหมาะแก่การเพาะปลูกและเป็นที่อยู่อาศัย ตามหลักฐานที่พอจะค้นคว้าได้นั้น ปรากฏว่า ที่ว่าการอำเภออัมพวาในอดีตได้อาศัยศาลาการเปรียญของวัดอัมพวันเจติยาราม ต่อมาได้ย้ายข้ามคลองอัมพวาไปอยู่ที่ศาลาการเปรียญวัดท้ายตลาด ตำบลบางกะพ้อม ซึ่งอยู่ห่างจากสถานที่เดิมไปประมาณ 400 เมตร และได้ย้ายมาอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองมาจนทุกวันนี้ และคงใช้ชื่ออัมพวาเพราะบริเวณนี้เดิมเป็นเรือสวน มีต้นมะพร้าว และต้นมะม่วงอยู่เป็นจำนวนมาก ต้นมะพร้าวอันเป็นพืชหลักของสมุทรสงครามและมีอยู่ทั่วไป ส่วนต้นมะม่วงมีการปลูกอย่างหนาแน่นที่บริเวณนี้ จึงใช้ชื่ออัมพวามาตลอด (อ้างอิงจาก <http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>)

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนอัมพวา

ชุมชนอัมพวาหรือเทศบาลตำบลอัมพวา ตั้งอยู่ในพื้นที่ตอนกลางของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตร มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 71 กิโลเมตรและห่างจากจังหวัดสมุทรสงครามประมาณ 6 กิโลเมตร เทศบาลอัมพวามีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา

ทิศใต้ ติดกับตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา และตำบลบ้านปรก

(อ้างอิงจาก www.samutsongkhram.go.th)

ประวัติศาสตร์ของชุมชนอัมพวา

เมืองแม่กลองหรือจังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งอยู่ทางตอนล่างของภาคกลางริมฝั่งทะเลอ่าวไทยบริเวณปากแม่น้ำแม่กลองทางตะวันตกเฉียงใต้ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่อยู่เพียง 416.707 ตารางกิโลเมตร หรือ 260,441.87 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.08 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ มีอำเภอเพียง 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที ถือเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เล็กที่สุดของประเทศไทย แต่สำหรับความน่าอยู่อาศัยแล้ว เมืองเล็กๆแห่งนี้กลับติดอันดับต้นๆของประเทศ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งสวนผลไม้อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลองถึง 338 คลอง แยกจากแม่น้ำแม่กลอง และอยู่ ติดกับชายทะเลอ่าวไทย สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดจะมีการทำสวนเป็นชนิด โดยมีลำประโดงถึง 1,947 ลำประโดงล้อมรอบพื้นที่สวนทั้งจังหวัด ลำประโดงที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่เหล่านี้ก็คือ อโครงข่ายลำน้ำขนาดเล็กที่ทยอยย่อยเข้าไปในทุก ๆ สวน อันแสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดของบรรพบุรุษสมัยก่อนในการสร้างบ้านแปงเมืองให้เกิดความสะดวกสบายในด้านของการคมนาคมขนส่งทางน้ำและการประกอบอาชีพด้านกสิกรรม เมืองแม่กลองจึงถูกขนานนามว่าเป็น “เวนิสตะวันออกแห่งสุดท้าย” จากบุคคลทั่วไป

เทศบาลตำบลอัมพวาหรือชุมชนอัมพวา คือส่วนหนึ่งของอำเภออัมพวา ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางค่อนมาทางใต้ของจังหวัดสมุทรสงคราม มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านทิศตะวันตกในแนวเหนือใต้ โดยคลองอัมพวาได้แยกจากแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านกลางชุมชน นอกจากนี้ยังมีคลอง ที่แยกมาจากแม่น้ำแม่กลองและเชื่อมกับคลองอัมพวาอีกหลายสายทำให้มีความสะดวกสบายในการคมนาคมทางน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัญจรทางเรือ ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานริมฝั่งน้ำในอดีต พื้นที่บริเวณนี้รวมถึงพื้นที่ตอนบนของจังหวัดสมุทรสงคราม ในเขตอัมพวาและบางส่วนของอำเภอบางคนที เดิมเรียกว่า “แขวงบางช้าง” รวมอยู่กับเมืองราชบุรี ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2137-2198) ปรากฏหลักฐานว่ามีชุมชนเรียกว่า “ตลาดบางช้าง” ซึ่งเป็นตลาดขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นชุมชนริมน้ำที่ทำสวนไม้ผลและพืชผักจนมีชื่อเสียง อัมพวาจึงเป็นที่รู้จักในด้านของการเป็นชุมชนค้าขายและแหล่งของชาวสวนมาตั้งแต่อดีตกาล

ตลาดน้ำอัมพวา เชื่อมกับแม่น้ำแม่กลองที่บริเวณปากคลองอัมพวาทางทิศใต้และผ่านคลองผีหลอกทางทิศตะวันออก รวมทั้งโครงข่ายคลองและลำประโดงในสวน เป็นพื้นที่ 3 น้ำ คือ มีน้ำจืดไหลเวียนสลับกับน้ำกร่อยและน้ำเค็ม เนื่องจากอยู่ห่างจากปากแม่น้ำแม่กลองประมาณ 17 กิโลเมตร จึงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเพาะปลูก เมื่อผลผลิตของชาวบ้านในชุมชนผลิตออกมาชาวบ้านจะนำผลผลิตที่ได้ใส่เรือพายไปแลกเปลี่ยนซื้อขายกันที่ตลาดน้ำ ซึ่งเป็นตลาดนัดทางน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ผู้คนมีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับท้องน้ำและลำเรือในสมัยก่อนเรียกว่า “ตลาดเรือ” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็น “ตลาดน้ำ” สภาพที่เหมาะสมแก่การเกิดตลาดน้ำส่วนใหญ่มักเป็นชุมชนที่มีลำคลองหลายสายมาบรรจบกัน ลำคลองเหล่านั้นก็จะไหลลงไปสู่แม่น้ำใหญ่ นอกจากนี้ ยังเป็นที่ที่สะดวกแก่การสัญจรไปมาของชุมชนริมน้ำทั้งผู้คนในพื้นที่หรือชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลออกไป คลองเหล่านี้ อาจเป็นคลองธรรมชาติ คลองขุด คลองลัดหรือคลองเชื่อมแม่น้ำก็ได้ (มธุวรรณ พลวัน, 2549, น.12)

ในอดีตตลาดน้ำอัมพวาเคยเป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ ในลุ่มน้ำแม่กลอง ตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังปรากฏใน “นิราศพระแท่นดงรัก” ที่แต่งโดย สามเณรกลิ่น ได้กล่าวถึงชุมชนอัมพวาว่า

“...ถึงคลองน้ำอัมพวาที่ค้าขาย	เห็นเรือรายเรือนเรียงเคียงขนาน
มีศาลาท่าน้ำน่าสำราญ	พวกชาวบ้านซื้อขายคอนท้ายเรือ
ริมชายสวนล้วนมะพร้าวห่มสีปลูก	ทะเลาะลูกลากดินนำกินเหลือ
กล้วยหักมุกสุกห้ามอร่ามเครือ	พริกมะเขือหลายหลากหมากมะพร้าว
ริมนารีมีแพขายแพรผ้า	ทั้งขวานพร้าวพร้อมเครื่องทองเหลืองขาว
เจ้าของแพแลดูหางหนูยาว	มีลูกสาวสีเป็นไทยถอนไรปลิว
ดูชาวสวนล้วนขี่ไคลทั้งใหญ่เด็ก	ส่วนเมียแจ็กหิวมระบมผิว
เห็นเรือเคียงเคียงขม้ายแต่ปลายคิ้ว	แก้งัดคืนวันนั่งอวดทำทรวงทรวง...”

จากนิราศดังกล่าว ทำให้พอสันนิษฐานได้ว่ารูปแบบชุมชนในช่วงสมัยอยุธยาคงเป็นกลุ่มบ้านสวนริมน้ำ มีเรือแพค้าขายของชาวจีนอยู่บริเวณปากคลอง มีการค้าขายผลหมากรากไม้เครื่องอุปโภคบริโภค ไปจนถึงเครื่องประดับฟุ่มเฟือย ปากคลองอัมพวาจึงเป็นแหล่งค้าขายทางน้ำขนาดใหญ่ มีพ่อค้าแม่ค้าจากจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และสมุทรสาคร ได้มาซื้อขายผลิตผลทางเรือกันเป็นจำนวนมาก (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549, น.3-28)

ในบริเวณพื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงคราม ตำบลอัมพวาจะมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด ผู้คนมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยอยู่เป็นจำนวนมาก และยังเป็นถิ่นที่มีความสำคัญใน

ประวัติศาสตร์ เพราะเป็นบริเวณพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผู้เป็นทั้งนักปกครอง นักปราชญ์ นักรบ และราชศิลปินของไทย ดังประวัติศาสตร์โดยย่อ ดังนี้ (อ้างอิงจาก <http://province.prd.go.th/samutsongkram/pprofile.htm>)

เมื่อ พ.ศ. 2303 สมเด็จพระเจ้าเอกทัศได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายทองด้วง เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี และเมืองสมุทรสงคราม เป็นเมืองจัตวา อยู่ในพื้นที่ขึ้นตรงต่อ กรุงศรีอยุธยา เมื่อมารับราชการอยู่เมืองราชบุรีไม่นาน หลวงยกกระบัตรก็ได้พบกับคุณนา กบุตรเศรษฐีใหญ่เขตบางช้างเมืองสมุทรสงคราม พระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเล่าไว้ในสามกรุงว่า “ทรงได้ยินผู้ใหญ่เล่าว่า ครั้นนั้นมีข้าหลวงจากในกรุงออกมาสืบหาบุตรสาวของผู้ดี มีตระกูลและมีลักษณะสวยงาม เพื่อจะนำไปเป็นพระสนมของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ คุณนา กนี้มีคุณสมบัติจึงถูกจัดซื้อไว้ด้วยคนหนึ่ง ท่านของ ท่านสั้น บิดามารดาของ คุณนา กวิตกมาก เพราะไม่ต้องการให้บุตรสาวไปเป็นพระสนมจึงชวนพระสมุทรสงคราม เจ้าเมืองสมุทรสงคราม ลูกพี่ของ ท่านสั้น เข้าไปปรึกษาหลวงพินิจอักษร ชื่อเดิมว่าทองดี รับราชการเป็นเสมียนตรา กรมมหาดไทยสมัยนั้น หลวงพินิจอักษรเห็นว่า มีทางแก้ไขประการเดียว คือ รับผิดชอบกับ หลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี บุตรชายของตน ท่านทองกับท่านสั้นก็เห็นด้วย จึงรับผิดชอบแต่งงาน และปลูกบ้านใหม่บริเวณวัดอัมพวันเจติยารามปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2308 พม่าได้ยกทัพมารบกับกรุงศรีอยุธยาอีก คราวนี้เข้าตั้งทัพที่ราชนบุรี ทางกรุงศรีอยุธยาส่งทหารมาขับไล่แต่ถูกพม่าตีกลับ หลวงยกกระบัตรต้องรีบเกณฑ์คนส่งไปเป็นทหารในกรุงศรีอยุธยาแล้วส่งเสบียงแก่กองทัพบกกองทัพเรือตลอดเวลา พม่าตั้งทัพอยู่นาน 6 เดือน สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวเมืองสมุทรสงครามมาก พม่าล้อมกรุงไม่นานก็ยกทัพกลับไปก่อนกลับได้ตั้งกองกำลังไว้ที่ค่ายโพธิ์สามต้นกรุงศรีอยุธยาและที่ธนบุรี ต่อมาอีก 7 เดือน กองทัพพม่าถูกสมเด็จพระเจ้าตากสินตีแตกในเวลาอันรวดเร็วและได้รวบรวมผู้คนไว้เป็นปีกแผ่น ประกาศให้ชาวเมืองทราบถึงสถานการณ์บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ รีบกลับบ้านเรือนลงมือประกอบอาชีพโดยด่วน หลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรีได้ย้ายครอบครัวของตนและผู้มาพึ่งพาอาศัยทั้งหมด กลับมาอยู่ที่บ้านเดิมอัมพวา ขณะนั้นคุณนาคครรภ์แก่มากแล้ว วันพุธ ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 4 ซึ่งตรงกับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 คุณนาคคลอดบุตรเป็นชายได้รับการตั้งชื่อว่า “ฉิม” ซึ่งบุคคลผู้นี้ต่อมา คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระมหากษัตริย์ที่มีความเฉลียวฉลาด เก่งกาจหลายด้าน และในปีเดียวกันนี้เอง แรม 12 ค่ำ เดือน 10 ท่านแก้ว พี่สาวหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรีและเจ้าสัวผู้เป็นสามี ได้อพยพเข้ามาอยู่ด้วยได้คลอดบุตรคนที่ 4 เป็นหญิง ตั้งชื่อว่า “บุญรอด” ต่อมาบุญรอดมีได้เป็นอัครมเหสีในรัชกาลที่ 2 และมีพระราชโอรสได้เสวยราชสมบัติ

เป็นพระเจ้าแผ่นดินถึง 2 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) กับ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬามณี ต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระปิยมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นรัชกาลที่ 4 พระองค์ที่สองในคราวเดียวกันกับเจ้าฟ้ามงกุฎ

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงสถาปนาเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี และเสด็จ เถลิงถวัลย์ราชสมบัติในปี พ.ศ. 2311 แล้ว ได้โปรดเกล้าฯ ปูนบำเหน็จแม่ทัพนายกอง ครั้งนั้น หลวงยกกระบัตรฯ ได้เข้ามาถวายตัวรับราชการด้วย จึงอพยพครอบครัวพร้อมคุณนวล น้องสาวคุณนาก ครอบครัวของท่านแก้วเดินทางเข้ามาอยู่ในกรุงธนบุรี ได้รับพระราชทานที่ ข้างวัดระฆัง (อุทิศให้เรือขณะนั้น) ให้ปลูกบ้านใกล้พระราชวังและได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ เลื่อนหลวงยกกระบัตร เป็นพระราชาธิบดี เจ้ากรมตำรวจนอกขวา แล้วได้เลื่อนขึ้นไปสูงเรื่อย ๆ จนได้เป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก และได้ปราบดาภิเษกเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และทรงสถาปนาสมเด็จพระยาสุรสีห์ เป็นพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

ตำบลอัมพวาเป็นถิ่นกำเนิดบุคคลที่เป็นยอดคนของเมืองไทยถึงสามท่านด้วยกัน ทำให้ญาติของท่านในภายหลังได้รับพระราชทานนามสกุล ที่ทำให้รำลึกถึงภูมิกำเนิดดั้งเดิม อยู่เสมอว่า “ณ บางช้าง” เพราะตำบลอัมพวาในปัจจุบันก็คือแขวงบางช้างเดิมนั่นเอง ซึ่งในอดีต มีคำกล่าวเรียกอัมพวาว่า “สวนนอก” อันมีที่มาจาก “บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน” นั่นเอง คำว่า สวนนอกนี้ นายเทพ สุนทรสารทูล ผู้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับสมุทรสงครามไว้หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่อง การเสด็จประพาสเมืองสมุทรสงคราม ได้กล่าวถึงสวนนอกเอาไว้ว่า เพราะเหตุที่ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี (นาก) มเหสีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ท่านเป็นชาว บางช้าง มีพระประยูรญาติและเรือสวนอยู่ในเขตบางช้างมาก จึงมีคำพูดหนึ่งว่า “บางช้าง สวนนอก บางกอกสวนใน ” หมายความว่า เรือสวนทางบางช้างนั้น เป็นสวนอยู่บ้านนอก และ บางกอกนั้นเป็นสวนใน คือ ใกล้บ้านใกล้วังของนายวงศ์นี้นั่นเอง

พลโท ดำเนียร เลขะกุล ผู้เขียนเรื่อง อัมพวามาตุภูมิราชศิลปิน ได้พบข้อความ สนับสนุนประกาศในรัชกาลที่ 4 เรื่อง เลิกภาษีมะพร้าว ซึ่งประกาศเมื่อแรม 12 ค่ำ เดือน 9 ปีชวด (พ.ศ. 2407) ตอนท้ายได้กล่าวว่า “การประกาศนี้ให้พระแก้วคฤหัตถ์นบดี เจ้ากรมขุนพิพัฒน์นารถ ปลัดซ้ายขุนวิสุทธากร ปลัดขวาพระคลังสวนใน หลวงแก้วเจ้ากรมขุนสมมติ ปลัดกรมสวนนอก ขุนหมื่นนายระวาง บอกระกาศแก่ราษฎรเจ้าของสวนให้แจ้งรู้ทั่วกัน ” เป็นอันว่าสวนนอกสวนใน ล้วนเป็นสวนมะพร้าวขนาดใหญ่ ๆ ทั้งนั้น ขณะนี้เหลือแต่สวนนอกที่จังหวัดสมุทรสงครามเท่านั้น

ที่ยังมีต้นมะพร้าวแน่นทึบเป็นป่าอยู่สองข้างฝั่งแม่น้ำแม่กลอง แต่ สวนใน (กรุงเทพฯ) นั้นได้กลายเป็นโรงเรียนที่อยู่และที่ค้าขายทำกินไปแล้ว

อำเภออัมพวามีความสำคัญเกี่ยวข้องกับประวัติ ศาสตร์ชาติไทยมายาวนานตั้งแต่ สมัยกรุงศรีอยุธยา ตลอดจนเป็นสถานที่พระราชสมภพของพระ บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระราชินีอีก 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี (นาก) พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี (บุญรอด) พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 2 แห่งพระบรมจักรี อัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงอนุรักษ์การตั้งถิ่นฐานริมน้ำในอดีต มีที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองบริเวณสอง ฝั่งคลองอัมพวา พื้นที่บริเวณนี้รวมทั้งพื้นที่ตอนบนของจังหวัดสมุทรสงครามในเขตอำเภออัมพวาและบางส่วนของอำเภอบางคนที เดิมเรียกว่า “แขวงบางช้าง” รวมอยู่กับเมืองราชบุรี ในปี พ.ศ. 2437 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่ของแขวงบางช้างได้ยกฐานะเป็นอำเภออัมพวาขึ้นอยู่กับเมืองสมุทรสงคราม มณฑลราชบุรี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 ได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศรวมท้องที่ตำบลอัมพวาและตำบลบางกะพ้อมเข้าด้วยกันเป็นตำบลอัมพวา และทางราชการได้พิจารณาเห็นว่า ตำบลอัมพวามีจำนวนประชากร ความเจริญ และรายได้ท้องถิ่นถึง เกณฑ์ที่จะจัดตั้งเป็นเทศบาลได้ จึงได้ตราพระราชกฤษฎีกายกฐานะตำบลอัมพวาขึ้นเป็นเทศบาลตำบลอัมพวาเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2483 มีพื้นที่ 2.5 ตารางกิโลเมตร มีดวงตราประจำเทศบาลเป็นรูปวงกลม มีช้างเผือกอยู่ในปามะม่วงซึ่งหมายถึงตำบลที่มีมะม่วงมากหรือตั้ง อยู่ในดงมะม่วง (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2549, น.22-25) ซึ่งใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง มีการอนุญาตให้ชาวบ้านถือครองกรรมสิทธิ์ ที่ดินเป็นของตนเอง ก่อให้เกิด การจับจองพื้นที่ริมน้ำบริเวณปากคลองอัมพวามากขึ้น รูปแบบชุมชนเปลี่ยนเป็น ชุมชน ตลาดร้านค้าริมฝั่งคลอง เป็นกลุ่มเรือนแถวร้านค้าผสมกับเรือขายสินค้าในคลองอัมพวา

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกของสมุทรสงคราม ตาม แนวทางการพัฒนาประเทศ มีพัฒนาการเรื่อยมาตั้งแต่การสร้างทางรถไฟสาย แม่กลอง-วงเวียนใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ช่วงปี พ.ศ. 2444 ต่อมา มีการตัดทางหลวงแผ่นดิน ถนนพระรามที่ 2 (Thanon Rama II) หรือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (ธนบุรี-ปากท่อ) เป็นถนนที่ตัดผ่านจังหวัดสมุทรสงคราม โดยแยกจากถนนสุขสวัสดิ์ในพื้นที่เขตจอมทอง ตัดผ่านพื้นที่เขตบางขุนเทียน (กรุงเทพมหานคร) จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม แล้วสิ้นสุดที่บริเวณทางต่างระดับวังมะนาว อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ก่อสร้างในสมัยรัฐ บาล จอมพลถนอม กิตติขจร ตั้งแต่ พ.ศ. 2513 แล้วเสร็จและเปิดใช้อย่างเป็นทางการในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2516

ซึ่งเป็นเส้นทางหลักมุ่งสู่ภาคใต้ จวบจนมีการตัดถนนจากอำเภอเมืองสมุทรสงครามผ่านไปยังตัวอำเภออัมพวาในปี พ.ศ. 2516 (อ้างอิงจาก <http://th.wikipedia.org/wiki>)

นับตั้งแต่มีการสร้างถนนเข้าสู่ชุมชนอัมพวา ในปี พ.ศ. 2516 ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญครั้งใหญ่ โดยสามารถสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนอัมพวาได้อย่างชัดเจน จากเดิมที่ศูนย์กลางความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายลำน้ำกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายถนนแทนที่ ตลาดอัมพวาที่การคมนาคมทางถนนมีความสะดวกสบายค่อนข้างนี้ อยกกว่าในเมืองแม่กลองส่งผลให้ ศูนย์กลางความเจริญถูกถ่ายเทไปกระจุกตัวอยู่ที่ตัวเมืองแม่กลอง กิจกรรมการค้าขายที่เคยคึกคักก็กลายเป็นเงียบเหงา ผู้คนเริ่มย้ายออกจากพื้นที่ ย่านอาคารร้านค้าย้ายจากเส้นทางน้ำไปใช้เส้นทางสัญจรทางบกมากขึ้น ย่านการค้าริมน้ำของชุมชนลดบทบาทลง ชาวบ้านนิยมสร้างบ้านหันหน้าเข้าหาถนนเพื่อความสะดวกในการคมนาคมทางบกที่เข้ามาแทนที่การคมนาคมทางน้ำ

ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของลุ่มแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ที่เริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2516 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2523 บริเวณต้นน้ำจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นเขื่อนอเนกประสงค์แห่งแรกของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง สร้างขึ้นบนแม่น้ำแควใหญ่ บริเวณบ้านเจ้าแฉกร ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี หลังจากมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ ผลกระทบที่ตามมาต่อชาวบ้านปลายน้ำก็คือ เขื่อนที่ทำหน้าที่กักเก็บน้ำ ได้ทำให้อุดน้ำหลากของเมืองแม่กลองและทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ เช่น กุ้ง ปลา ที่เคยมีมากมายโดยเฉพาะในฤดูน้ำหลาก โดยสัตว์เหล่านี้จะพากันแหวกว่ายมาตามกระแสน้ำได้พากันหดหายไปเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนอัมพวาจะมีความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน แต่สภาพการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนริมน้ำ โดยภาพรวมยังเปลี่ยนแปลงไปไม่มากนัก บ้านเรือนในอดีตที่ปลูกสร้างอยู่ริมคลองอัมพวาซึ่งเดิมที่เป็นเรือนแพและปรับเปลี่ยนพัฒนาเป็นบ้านเรือนไม้ริมน้ำ ซึ่งถึงวันนี้ ชาวบ้านยังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบเดิมไว้ ชุมชนยังคงรักษาสภาพแวดล้อมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแม่น้ำไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรหลักของชุมชนที่เป็นต้นทุนดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อชมและศึกษาวิถีชีวิตของชาวอัมพวาเป็นจำนวนมากภายใต้กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

2.4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในส่วนของแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาวิเคราะห์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ตลาดน้ำอัมพวานั้น ผู้ศึกษาใช้ทฤษฎีและแนวคิด 2 เรื่องด้วยกัน คือ ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory) และแนวคิดการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory)

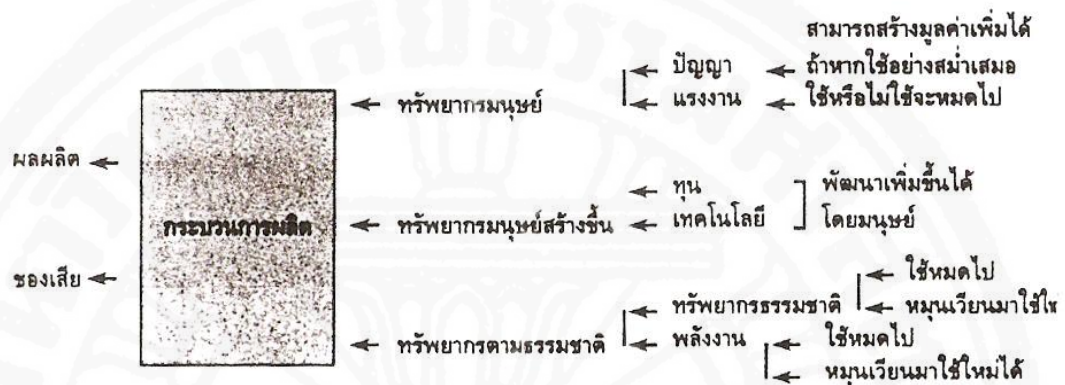
ผู้วิจัยเลือกใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory) เพื่อนำมาวิเคราะห์ผลของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอัมพวาว่ามีความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร

อภิชาติ พันธเสน ได้อธิบายแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิตเบื้องต้นหลังทฤษฎีพัฒนาไว้ในพัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค (เล่ม 1) ว่า นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้อธิบายกระบวนการผลิตหรือ production process ว่าก่อนที่จะมีการผลิตจะต้องมีปัจจัยนำเข้า (input) และที่ปลายทางของการผลิตจะต้องมีปัจจัยที่ได้ออกมา (output) โดยปัจจัยนำเข้าจะต้องอาศัยสิ่งที่เรียกว่า “ปัจจัยการผลิต” คือ ที่ดิน ทู่น แรงงาน และปัจจัยที่ได้ออกมามักจะมีแต่ผลผลิตเท่านั้น

แต่ในสภาวะความเป็นจริงปัจจัยนำเข้านั้นสามารถอธิบายโดยคำที่มีความหมายกว้างกว่า “ทรัพยากร” เพียงอย่างเดียว เมื่อทรัพยากรผ่านเข้าไปในกระบวนการผลิตแล้ว สิ่งที่จะได้ตามมาจะเป็นผลผลิตและเป็นของเสีย ซึ่งหากพิจารณาอย่างลึกซึ้ง สามารถแยกทรัพยากรออกเป็นทรัพยากรที่มนุษย์หาได้จากธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นมา และทรัพยากรมนุษย์เอง ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติก็ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ซึ่งอาจจำแนกเป็นทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ทู่นและเทคโนโลยี ทรัพยากรมนุษย์นั้นมีทั้งแรงงานและปัญญา ในบรรดาทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีทั้งที่ใช้หมดไปและสามารถสร้างขึ้นมาใหม่ กับที่ใช้ไปแล้วมีการแปรรูปไป นำมาใช้ใหม่ไม่ได้ พลังงานก็เหมือนกันมีทั้งที่ใช้หมดไปและใช้แล้วยังไม่หมดไป โดยแสดงได้ดังภาพ

ภาพที่ 1

แสดงความสัมพันธ์ของการผลิตระหว่างปัจจัยนำเข้า
และปัจจัยที่ได้ออกมาอย่างเป็นระบบ

ทฤษฎีแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์จากภาพความสัมพันธ์ของการผลิตจะเห็นได้ว่า ในส่วนของปัจจัยนำเข้า ส่วนสำคัญที่ถูกทำลายไปในชนบท นั่นก็คือ ปัญญาหรือภูมิปัญญาของชาวบ้าน หนทางแก้ไขที่ถูกต้องก็คือ จะต้องกระทำทุกวิถีทางที่จะช่วยทำให้ภูมิปัญญาดังกล่าวกลับคืนมา พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งมากขึ้น ซึ่งปัจจัยนำเข้านั้นมีทั้งทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปและทรัพยากรที่ นำกลับมาใช้หมุนเวียนได้ใหม่ โดยปัจจัยที่ได้ออกมานั้นนอกจากจะให้ผลผลิตแล้วยังมีของเสียตามมาด้วย

ในการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดข้างต้น วิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนตลาดน้ำอัมพวา โดยแบ่งการศึกษาปัจจัยนำเข้า (input) ของชุมชนอัมพวา คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรตามธรรมชาติ ก่อนที่จะมีกระบวนการผลิตคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน และเมื่อมีกระบวนการผลิตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน ปัจจัยที่ได้ออกมา (output) ของชุมชนมีผลผลิตและของเสียอะไรเกิดขึ้นบ้าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

● **ปัจจัยนำเข้า** (input) ศึกษาต้นทุนของชุมชนก่อนที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2437 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

- **ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน** ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาและแรงงานของชุมชน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1.) ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ศึกษาว่าชุมชนตลาดน้ำอัมพวาที่มีภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนคืออะไรบ้าง โดยเน้นศึกษาวัฒนธรรมการอยู่ ได้แก่ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมการกิน (อาหาร) วัฒนธรรมการอยู่ (วิถีชีวิตชาวสวน) ว่ามีพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใดเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน

2.) แรงงาน โดยศึกษาว่าชุมชนตลาดน้ำอัมพวาในอดีตมีลักษณะของแรงงานในชุมชนเป็นอย่างไร เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนการสร้างงานและการย้ายถิ่นของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร

- **ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น** ศึกษาในด้านของ **ทุนและเทคโนโลยี** ของชุมชน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1.) เงินทุน ศึกษาการขยายตัวของการลงทุนว่ามีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนอย่างไร สัดส่วนของการขยายตัวของการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกิดจาก คนภายในชุมชนเองหรือคนภายนอกชุมชนเป็นหลัก และมีลักษณะของการขยายตัวของการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอย่างไร

2.) เทคโนโลยีต่าง ๆ ของชุมชน ศึกษาเครื่องมือในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรในอดีตและปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมถึงการบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐ เปรียบเทียบระหว่างช่วงเวลาในอดีตการบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐมีลักษณะเป็นอย่างไรและเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐมีความเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

โดยประเด็นที่ศึกษาจะเน้นการศึกษาในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือในการประกอบอาชีพ คือ เรือ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตของชุมชนตลาดน้ำเป็นหลัก โดยในอดีตที่การบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐโดยเฉพาะถนนยังมีไม่ถึง ชาวบ้านในชุมชนจะใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางและนำพืชผักผลไม้ที่ปลูกมาแลกเปลี่ยนค้าขายกันที่ตลาดน้ำ แต่เมื่อการบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐกระจายไปสู่ชุมชนต่าง ๆ เครื่องมือในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนย่อมเกิดความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน การวิเคราะห์เทคโนโลยีต่าง ๆ ของชุมชนโดยเฉพาะบทบาทของเรือก็มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลักด้วย

- **ทรัพยากรตามธรรมชาติ** ศึกษาในด้านของ **ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน** โดยศึกษาในเรื่องของ ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาของชุมชนว่ามีอะไรบ้าง ในอดีต

มีลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและระบบนิเวศวิทยาเป็นอย่างไร และหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนแล้วมีความเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตเป็นอย่างไร

- **กระบวนการผลิต** ศึกษาในเรื่องของกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน ว่ามีประวัติความเป็นมาและการดำเนินงานเป็นอย่างไร

- **สิ่งที่เกิดขึ้น** เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดผลผลิตและของเสียอะไรขึ้นในชุมชนบ้าง

- **ผลผลิต (output)** เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน เกิดผลผลิตอะไรบ้างในชุมชน โดยมีประเด็นที่ศึกษา 3 ประเด็น ดังนี้

- 1.) การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชนไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชน ชุมชนได้รับผลกระทบมากขึ้นเพียงใดและมีวิธีการจัดการกับวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์อย่างไร

- 2.) การสร้างงาน เมื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชน เกิดการสร้างงานและอาชีพอะไรขึ้นบ้างในชุมชนเพื่อรองรับกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและชุมชนมีวิธีการจัดการกับลักษณะของงานที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

- 3.) การขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชน พิจารณาการกระจายรายได้ และการครองชีพในอดีตของชุมชนอัมพวาเปรียบเทียบกับปัจจุบันที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวนอกจากเป็นแหล่งที่มาของรายได้แล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวยังมีบทบาทต่อการขยายตัวของการลงทุน การสร้างงาน การกระจายรายได้ และการครองชีพของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

- **ของเสีย (Social cost)** เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน เกิดของเสียขึ้นในชุมชนคืออะไรบ้าง โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ

- 1.) เกิดปัญหา ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ต่าง ๆ ตามมาอะไรบ้างหลังจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชน

- 2.) เกิดมลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชนมากขึ้นเพียงใด ทั้งนี้เพราะ เมื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชน ย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ในด้านของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมุ่งศึกษาในเรื่องของมลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยว นับตั้งแต่ยังไม่มีมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จวบจนปัจจุบันเป็นหลักว่า มีความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร และชุมชนมีวิธีการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้อย่างไร

ข้อมูลที่ได้ดังกล่าวข้างต้น ทั้งในส่วนของการศึกษา สิ่งที่เกิดขึ้น ของชุมชนอัมพวา คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรตามธรรมชาติ ก่อนที่จะมีกระบวนการ ผลิต คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนและเมื่อมีกระบวนการผลิต การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนนั้น ชุมชนมีประวัติความเป็นมาและพัฒนาการเป็นอย่างไร โดยนำข้อมูลในประเด็นข้างต้นมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในส่วน ของผลผลิตและของเสีย นับตั้งแต่ก่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับหลังการจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ เพื่อพิจารณาว่าชุมชนเกิดผลผลิตและของเสียอะไรบ้างและชุมชนมีวิธีการจัดการกับ ผลผลิตและของเสียที่เกิดขึ้นในชุมชนเหล่านี้ได้อย่างไร

2.4.2 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรมของ ประวิตร โรจนพฤกษ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์พัฒนาการของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับ วิถีชีวิตของคนในชุมชนอัมพวาว่ามีพัฒนาการเป็นมา อย่างไรภายใต้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวกับการ สร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรม

ประวิตร โรจนพฤกษ์ (2546) ได้กล่าวถึง ในเรื่อง “การเมืองเรื่องความจริงแท้ ทางวัฒนธรรม บทสำรวจเชิงทฤษฎี ” ว่านับวันการท่องเที่ยวจะมีบทบาทสำคัญต่ออัตลักษณ์ วัฒนธรรมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ นักอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมีความเป็นห่วงต่อ กระบวนการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า และความคิดในเรื่องของความเป็นไทยและ ความจริงแท้ทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวที่ยังไม่รู้สึกลังเลใจเวลาพบว่า สถานที่ที่ตนไปเยือนนั้นมี สภาพแปดเปื้อนและไม่จริงแท้ทางวัฒนธรรม ซึ่งความจริงแท้ทางวัฒนธรรมสามารถตีความไปได้ หลากหลาย เพราะที่สุ่มมันย่อมขึ้นกับภาววิสัยของบุคคลผู้ นั้นและเป็นประติษฐกรรมทางสังคม สามารถแปลกแตกต่างกันในหมู่สังคมต่าง ๆ หรือแม้แต่ในสังคมเดียวกัน แนวคิดความจริงแท้ ทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่อ งที่น่าสนใจในการศึกษา โดยประวิตรได้แบ่งแนวคิดเรื่องความจริงแท้ ออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1)คติเรื่องความจริงแท้แบบพิพิภัก ฐนนิยม (Material-culture-related authenticity) ซึ่งเป็นความจริง แท้เชิงสัมพันธ์ต่อวัฒนธรรมวัตถุ (material culture) ที่สังคมตะวันตกได้ แพร่กระจายความคิดเรื่องความถ่องแท้แบบพิพิภักฐนออกไปกว้างขวาง และได้ขยายไปสู่หมู่ นักท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวด้วย คติความคิดนี้โยงกับสิ่งที่เรียกและเชื่อว่าเป็นวัฒนธรรม ดั้งเดิมแท้แท้ไม่เทียมและหาที่อื่นไม่ได้ ผลผลิตจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น ของ ที่ระลึก

รูปวาดขายนักท่องเที่ยว ชุดพนักงานเสิร์ฟแบบไทยประยุกต์ในโรงแรม หรือแม้กระทั่งรีสอร์ทแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ก็จะถูกจัดว่าเป็นของแปดเปื้อนและไม่จริงแท้ทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม เราสามารถมองคติแบบพิพิ ทัศนียมได้อีกมุมหนึ่ง ที่ค (Teague) ซึ่งศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวและสัญลักษณ์ในเนปาลได้สรุปว่า สิ่งที่เชื่อว่าเป็นของแท้ในพิพิทัศนียต่าง ๆ กำลังถูกทำลายโดยศิลปะนักท่องเที่ยว และปัจจุบันนี้แม้กระทั่งแผนกชาติพันธุ์วรรณาของพิพิทัศนียบริติชมิวเซียม ยังได้เริ่มเก็บสะสมสิ่งที่หลายคนอาจเรียกว่าศิลปะสนามบิน (airport art) หรือผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยว ซึ่งที่คถือว่าเป็น “การแสดงออกถึงการปะทะของวัฒนธรรม และแสดงให้เห็นว่าธุรกิจการค้ามีผลกระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมเช่นไร” นอกจากนี้ ศิลปะนักท่องเที่ยวเริ่มได้รับการยอมรับและจัดแสดงในฐานะศิลปะมากขึ้นเรื่อย ๆ การยืนยันที่จะรักษาทัศนียอย่างเป็นองค์รวมและชาติพันธุ์วรรณาที่สะท้อนภาพแท้ของสังคมแล้วยังยึดมุมมองบริสุทธิว่าด้วยการสะสมและแสดงวัตถุ “แท้” ทางวัฒนธรรม มันจะยังส่งผลให้เกิดการแปลกแยก กอกจากสภาพความเป็นจริงของสังคม (de-contextualized) ดังนั้น เราควรพยายามเสนอภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นจริงตามกาลเวลา ซึ่งสรุปได้ว่า ศิลปะนักท่องเที่ยวย่อมมีความจริงแท้เทียบเท่าศิลปะดั้งเดิม เพราะมันสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเนปาลในยุคปัจจุบัน

ประวิตร ได้วิเคราะห์แนวคิดนี้ไว้ว่า คติความคิดเรื่องจริงแท้หรือเทียมของศิลปะสนามบิน หรือของที่ระลึกขายนักท่องเที่ยวไม่สามารถคงอยู่ทางสังคมได้ด้วยตัวของมันเอง แต่เป็นผลของประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรมและความคิดในการจัดหมวดหมู่ของมนุษย์ที่ ว่า วัฒนธรรมจารีตดั้งเดิมที่อยู่นิ่งไม่เปลี่ยนแปลง ย่อมแท้กว่าวัฒนธรรมประชานิยม (popular) วัฒนธรรมมวลชน หรือวัฒนธรรมท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม คติเรื่องความจริงแท้นี้ก็เป็นเรื่องของอำนาจที่จะกำหนดว่าอะไรแท้มีแท้ และมักเกิดการช่วงชิงอำนาจในการนิยามเสมอ เรียกว่า “การเมืองว่าด้วยความจริงแท้ (The politics of authenticity)” ซึ่งสัมพันธ์กับการเมืองว่าด้วยอัตลักษณ์และชาติพันธุ์นั่นเอง

2)คติเรื่องความจริงแท้เชิงประสบการณ์และความจริงแท้เชิงสัมพัทธ์ (experiential and dyadic authenticity) ในหนังสือเล่มสำคัญชื่อ The Tourist แมคแคนเนลล์ (MacCannell 1999 (1976)) ได้กล่าวถึงการแพร่หลายของวัฒนธรรมจริงแท้ประยุกต์หรือความจริงแท้แบบจัดฉาก (staged authenticity) ซึ่งทำให้เส้นแบ่งระหว่างการแสดงและสินค้าที่เสนอต่อนักท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมจริงแท้ที่ชาวบ้านผลิตหรือถือปฏิบัติ บดบังเกิดการพว่มา้ว ไม่สามารถแบ่งเป็นหน้าฉาก (frontstage) หรือหลังฉาก (backstage) ได้อีกต่อไป ทำให้สูญเสียความจริงแท้

ทางวัฒนธรรมในสังคมที่มีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แมคแคนแนลล์เชื่อว่า ไม่ว่าจะอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวจะพยายามโดยเจตนาดีเพียงไรใน การอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชีวิต ชนกลุ่มน้อยท้องถิ่น และอดีตเพื่อที่จะนำเสนออย่างจริงแท้ แต่ผลที่ตามมาจะกลายเป็นตรงข้ามกันเสมอ

ทักเกอร์ (Tucker 1997) ได้ทำการศึกษาประเด็นเรื่องมนุษยสัมพันธ์และการท่องเที่ยวในหมู่บ้านทางตอนกลางของตุรกี ที่ชื่อ โกรเม (Goreme) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวเต็มไปด้วยการเสแสร้งเป็นของแท้แบบจืดจาง มักจะเทศน์จะส่งสัญญาณแบบลับ ๆ ทางโทรศัพท์ให้กับแม่บ้านในหมู่บ้านเพื่อที่หญิงผู้นั้น จะได้ออกมานั่งรอที่สวนหน้าบ้าน พอนักท่องเที่ยวเดินผ่าน แม่บ้านผู้นั้นจะได้ชักชวน เขาเข้าไปในบ้านท้องถิ่นที่มีลักษณะแบบถ้ำเพื่อดื่มน้ำชา หลังจากนั้นก็เป็นโอกาสขายหัตถกรรมของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งผลิตโดยแม่บ้านและลูกสาวเธอ ดังนี้ นักท่องเที่ยวในโกรเมจึงมักจะ มัดระวังและมองสิ่งที่ตนคิดว่าอาจจะเป็นการจัดฉากอย่างไม่เชื่อใจ

นัททัล (Nuttal 1997) ได้แย้งเห็นต่างจากแมคแคนแนลล์ซึ่งเสนอว่าผลกระทบของการท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านเป็นผู้ถูกกระทำว่า แท้จริงแล้วชุมชนหลายแห่งมัก “ฉวยโอกาสของการเติบโตของการท่องเที่ยวในการสื่อสารและอวดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนและสร้างรากฐานอำนาจของชุมชน...โดยการเสนอชุมชนออกสู่สาธารณะในฐานะแหล่งท่องเที่ยว ” นัททัลได้ประยุกต์ใช้ ทฤษฎีกรีนวูด (Greenwood 1989) ซึ่งมีชื่อเสียงเกี่ยวกับกระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) ของชาวเมืองฟูเ็นเทอร์ราเบียร์ (Fuenterrabia) ในประเทศสเปน และยอมรับว่า อย่างกรณีชุมชนอลาสก้า วัฒนธรรมพื้นบ้านก็ถูกปรับไปสู่กระบวนการทำให้เป็นสินค้าโดยบริษัทท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามมีนักมานุษยวิทยาอีกกลุ่มที่มีได้มองเรื่องนี้ในทางลบ และเสนอว่า แท้จริงแล้วการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์และประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรม ของท้องถิ่น อย่างแท้จริง นักมานุษยวิทยาอีกกลุ่มนี้เชื่อว่า วัฒนธรรมทุกแห่งในโลกได้ถูกปรับเปลี่ยนไป “มากบ้าง น้อยบ้าง” เมื่อนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือน อาทิ โคเฮน (Cohen 1988) ได้เสนอว่ากระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้านี้จำเป็นต้องนำไปสู่การสูญเสียความหมายทางวัฒนธรรม ตรงกันข้ามกลับช่วยสร้างความหมายใหม่ ๆ ทางวัฒนธรรมได้ด้วย นักมานุษยวิทยาอีกกลุ่มนี้เชื่อว่าวัฒนธรรมที่นิ่งคงที่หรือวัฒนธรรมที่ไม่แปดเปื้อนจากโลกภายนอก นั้น เป็นเรื่องของอดีตที่ไม่เคยเป็นเช่นนั้นมายาวนานแล้ว

ประวิตร ได้วิเคราะห์แนวคิดนี้ไว้ว่า โลกอันบริสุทธ์จริงแท้ทางวัฒนธรรมคงไม่เคยมีอยู่จริง หากจะมีก็เป็นเพียงความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ที่จะเสพความจริงเท่านั้น หรือเกิด

อาการผิดหวังเมื่อสังคมท้องถิ่นมิได้เป็นไปอย่างที่คาดฝันเอาไว้ ถึงแม้นักท่องเที่ยวและนักเดินทาง ปลายทางจะพยายามใช้ชีวิตเรียบง่ายในเมือง แต่ก็ไม่สามารถเป็นไปได้อีก สาเหตุประการแรก คือการที่นักท่องเที่ยวอยู่ในภาวะปลดปล่อยทางจารีตชั่วคราวจากหัวใจของสังคมตน และมักมองสังคมที่ ได้ไปเยี่ยมเยียนผ่านแว่นตาทางวัฒนธรรม ประการที่สอง เพราะเขาเหล่านั้นมักจะได้รับ การปฏิบัติจากชุมชนในฐานะ นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมเยียน เท่ากับว่าถูกสวมหัวใจของ นักท่องเที่ยวโดยไม่มีทางเลือก และประการที่สาม ความพยายามจะมีวิถีชีวิตเหมือนคนท้องถิ่น ย่อมเป็นไปได้ไม่ได้อย่างสมบูรณ์เพราะคนเราแต่ละคนย่อมมีพื้นฐานประวัติต่างกัน ได้รับการเลี้ยงดู ที่แตกต่างกัน และเป็นผลผลิตของสังคมชนชั้นที่ต่างกัน จึงย่อมมองเห็นอะไรที่ต่างกัน ความจริงแท้ ทางวัฒนธรรมจึงได้รับอิทธิพลจากความคิดเรื่องการจัดหมวดหมู่ เรื่องของอารมณ์ มุมมอง และ การตีความหมายของมนุษย์ ซึ่งไม่สามารถอธิบายเป็นเหตุเป็นผลด้วยตรรกะได้เพราะเป็นเพียง ประดิษฐกรรมทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นในความคิดแบบอุดมคติของนักท่องเที่ยวเอง

3) คติเรื่องความจริงแท้เชิงอัตถิภาวะ (existential authenticity) ในช่วงภาวะ ปลดปล่อยทางจารีตชั่วคราว (liminal period) นักท่องเที่ยวจะรู้สึกว้าวุ่น พวกเขามีความต้องแท้และมี อิทธิพลในการแสดงออกมากกว่าในชี วิตประจำวันทั่วไป ทั้งนี้มีสาเหตุเพราะว่านักท่องเที่ยวพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวหรือวัตถุที่ตนพบพานมีความจริงแท้ แต่เป็นเพราะพวกเขากำลังทำกิจกรรมที่ ไม่ปกติธรรมดา ซึ่งมอนเตสกีเยอ (Montesquieu) และรูสโซ (Rousseau) ได้กล่าวถึงภาวะ ความจริงแท้และการดำรงอยู่ (existential authenticity) ว่าเป็นภาวะพิเศษที่ตัวตนผู้นั้นจะรู้สึกว่า ตนมิได้เสแสร้งหรือใส่หน้ากากสังคมหรือหัวใจของชนบทรรมนิยมประเพณี ซึ่งเป็นยาที่ใช้ เรียกหาความเป็นตัวตนแท้ ๆ ที่หายไปหลังจากสังคมตะวันตกเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ คติเรื่อง ความต้องแท้ แบบอัตถิภาวะนี้สามารถถือได้ว่าเป็นการโหยหาอดีตในอุดมคติ (nostalgia or romanticism) ซึ่งนักท่องเที่ยวมิเพียงแสวงหาความจริงแท้ในวัฒนธรรมสังคมอื่น หากยัง แสวงหาความจริงแท้จากความสัมพันธ์ในหมู่นักท่องเที่ยวด้วยกันและระหว่างนักท่องเที่ยวกับ เจ้าบ้าน ดังนั้น ครอบครัวที่ออกเดินทางท่องเที่ยวอาจสามารถค้นหาความจริงแท้ในความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน ในระหว่างการเดินทาง การแสวงหาแบบอัตถิภาวะจึงไม่มีกรอบตายตัว และไม่ว่า สถานที่ท่องเที่ยวหรือชุมชนเจ้าบ้านจะถูกจัดฉากเพียงใด นักท่องเที่ยวก็ยังสามารถเข้าถึง ความจริงแท้ได้ด้วยตนเอง (agency)

ประวัติกร ได้วิเคราะห์แนวคิดนี้ไว้ว่า การแสวงหาความหมายในชีวิตเป็น ประดิษฐกรรมทางสังคม ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมความเชื่อและประวัติส่วนตัว รวมทั้งการได้รับการ เลี้ยงดูของนักท่องเที่ยว ในเมื่อนักท่องเที่ยวอยู่ในภาวะปลดปล่อยทางจารีตชั่วคราว พวกเขา

จึงเห็นโลกผ่านแว่นสายตาของภาวะนั้น การสัมผัส สัมผัสจึงอาจสุดโต่งไม่ธรรมดา โรแมนติก หรือ กระทั่งเหนือจริง

โดยสรุปแล้ว ประวัติกรเห็นพ้องกับโคเฮน (Cohen 1988) ที่เสนอว่า คติเรื่องความจริง แท้ทางวัฒนธรรมไม่สัมบูรณ์และเป็นประดิษฐกรรมทางสังคม (social construction) คติเรื่องความจริงแท้จึงเป็น “เรื่องการเมืองในที่สุด” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คติเรื่องความจริงแท้ทางวัฒนธรรมไทยจะถูกคนหลากหลายกลุ่มในสังคมไทยใช้เพื่อสร้างความต่าง / ความภาคภูมิใจ / สร้างอัตลักษณ์ไทยในอุดมคติและแบบประยุคที่ขึ้นมาใหม่ / สร้างกำไร / สร้างเหตุผลในการดำเนินการหาทำไรจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ฯลฯ คติเรื่องความจริงแท้จึงไม่สามารถแยกออกจากมิติทางการเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงชนชั้น (การควบคุมวัฒนธรรมการเมืองสามารถกระทำได้ผ่านวาทกรรมของชนชั้นนำ เช่น คนไทยยอมเคารพผู้ใหญ่-จึงไม่วิจารณ์หรือค้านผู้ใหญ่ คนไทยรู้คุณคน-จึงเอื้อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ ฯลฯ เป็นต้น)

การที่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านยังคงมีความมุ่งหวังที่จะแสวงหา ความจริงแท้ทางวัฒนธรรม เวลาออกเดินทางไปที่ท่องเที่ยวหรือผจญภัย ไม่ว่าจะแสวงหาความจริงแท้ของสถานที่ที่ตนไปเยือน หรือจากความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนกับผู้คนที่ตนสัมผัส หรือจากการที่ตนเองสามารถหลุดพ้นออกจากกรอบจำกัดของหัวใจในสังคมระหว่างเดินทาง การวิเคราะห์ความจริงแท้ทางวัฒนธรรมจะช่วยให้เข้าใจการเมืองเรื่องความจริงแท้และอัตลักษณ์ดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับการตระหนักถึงผลประโยชน์ อคติของชนชั้น ซึ่งมีนัยยะทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วย ผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยวโดยคนต่างชาติและคนไทย ส่งผลให้มีการมองวัฒนธรรมแบบนักท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวจึงมีบทบาทในการกำหนดความเป็นไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรมร่วมกับการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวาว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของตลาดน้ำอัมพวา โดยได้รับการฟื้นฟูจากสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมของทางรัฐบาล ในการจัดทำโครงการนำร่อง เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา และจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในคลองอัมพวานั้นถูกส่งเสริม ขึ้นภายใต้ความโหยหาอดีตของนักท่องเที่ยวรวมถึงการแสวงหาความจริงแท้ทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็ ตลาดน้ำอัมพวา การพายเรือขายของในตลาดน้ำ และการล่องเรือชมหิ่งห้อย อาหารสูตรโบราณ และสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ ประเพณีการลอยกระทงกาบกล้วย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนอง

ความต้องการของนักท่องเที่ยวภายใต้วาทกรรม “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ที่กำลังเป็นกระแสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ได้รับค่านิยมจากนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน อันมีผลทำให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวาได้รับการเผยแพร่และสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ อย่างแพร่หลายและรวดเร็วในปัจจุบัน

2.5 ผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยแบ่งศึกษางานวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น คืองานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กับงานวิจัยที่ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังนี้

งานศึกษาของพรพรรณ เปล่งปลั่ง (2548) เรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษา ตลาดน้ำตลิ่งชัน” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันและศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยแบ่งช่วงเวลาของพัฒนาการท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชันออกเป็น 3 ช่วงเวลาใหญ่ ๆ ได้แก่ ช่วงของตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2530) ช่วงตลาดน้ำตลิ่งชัน ยุคตลาดสินค้าเกษตร (พ.ศ. 2530-2548) ก่อนมีการทัวร์คลอง และช่วงตลาดน้ำยุคทัวร์คลองเพื่อให้เห็นพัฒนาการของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในตลาดน้ำตลิ่งชัน

ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การเกิดน้ำท่วมใหญ่ การตัดถนน การประกาศใช้พระราชบัญญัติการจราจรทางน้ำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับประเทศและของกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงการผลักดันแนวคิดการมีส่วนร่วมและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

งานวิจัยสิริกมล ศรีเดช (2545) ศึกษาเรื่องตลาดดอนหวาย :พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภคพบว่า ตลาดดอนหวายฟื้นตัวขึ้นมาได้ด้วยอิทธิพลของคำว่า “การท่องเที่ยว” ซึ่งได้สร้างภาพผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ว่า ตลาดดอนหวายเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวอย่างยิ่ง โดยอาศัยปัจจัย 2 ประการมาสร้างจุดขาย ได้แก่ อดีตอันรุ่งเรือง และบรรยากาศอันสุขสงบ อดีตอันรุ่งเรืองนั้นสะท้อนผ่านอาหารที่กล่าวอ้างว่าเป็นสูตรโบราณ สูตรต้นตำรับ และวิถีชีวิตชุมชนโบราณอันมีบ้านเรือนเก่าแก่ การล่องเรือเป็นภาพตัวแทน ส่วนบรรยากาศอันสุขสงบสะท้อนการสร้างภาพว่า ที่มีธรรมชาติงดงามเหมาะแก่การพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ ดังนั้นตลาดดอนหวายในปัจจุบันจึงเป็นพื้นที่แห่งการบริโภคของคนชนชั้นกลางในเมืองที่ไม่ต่างกับ

ตลาดสดติดแอร์ในห้างสรรพสินค้า หรือตลาดสดกลางแจ้งอย่างจุจักร เพียงแต่ว่า ตลาดดอนหวายได้อาศัยมายาภาพของลมหายใจดีดีมาเพิ่มคุณค่าแก่พื้นที่ และมีครรลองชีวิต ตอบสนองนโยบาย “การท่องเที่ยว” ของประเทศไทยได้อย่างภาคภูมิ

ยาใจ ศิริวิโรจน์และคณะ (2543) ได้ทำการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรื่องเจ้าหน้าที่พัฒนา ชุมชนกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน :กรณีศึกษาหมู่บ้านการท่องเที่ยว เชียงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบทบาทของนักพัฒนาในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเปลี่ยนแปลงสังคมภายใต้บริบทของการดำเนินโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลปลายโพงพาง

การศึกษาดังกล่าวเพื่อศึกษาศักยภาพและความเข้มแข็งขององค์การบริหาร ส่วนตำบลปลายโพงพางในการบริหารและการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อหารูปแบบ การส่งเสริมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในการสนับสนุนชุมชนดำเนินการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในพื้นที่ดังกล่าวและที่อื่น ๆ ในอนาคต นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวยังพบว่า การบริหารงาน ของหมู่บ้านการท่องเที่ยวแห่งนี้ประสบผลสำเร็จเนื่องจากได้รับความร่วมมือทั้งจากพัฒนาชุมชน ในจังหวัด ผู้นำท้องถิ่นทั้ง กำนันและองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนที่เข้มแข็งที่ร่วมกัน กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นของ การดำเนินงานจนกระทั่งปัจจุบัน แต่การศึกษาดังกล่าวนั้นกา รเก็บข้อมูลจากฝ่ายจัดการของชมรม ๆ เพื่อเป็นตัวอย่ง กรณีศึกษาแนวทางสำหรับการบริหารงาน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยที่ไม่ได้กล่าวถึงฝ่ายผู้ที่ เข้าร่วมโครงการและคนในพื้นที่ของตำบลแต่อย่างใด

โดยสรุปจากการทบทวนการศึกษาการท่องเที่ยวในงานศึกษาวิจัยทั้ง 3 เรื่องพบว่า การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวด้ กล่าว ถูกผลักดันและฟื้นฟูจากหน่วยงานราชการให้มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักภายใต้แนวคิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐนั่นเอง

ในส่วนของงานศึกษาที่กล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีทั้งในแง่ที่ดีและแง่ที่ไม่ดี ภาคภูมิ สินุก (2547) ได้ศึกษาผลกระทบจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่อรายได้และการจ้างงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ :กรณีศึกษาโดยใช้แบบจำลองปัจจัยการผลิต - ผลผลิตภาค ว่าส่งผลกระทบต่อสาขาการผลิตอื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างไร พบว่า รายได้ที่เกิดจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ส่งผลกระทบไปยังทุก ๆ สาขาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสาขาบริการที่มีรายได้เพิ่มมากกว่า สาขาเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้านการจ้างงานที่เกิดจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ก็ยังคงเป็นสาขากลุ่ม

การบริการและสาขาการเกษตรเป็นหลัก และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่ทำการผลิตผลผลิตในภูมิภาคนี้ โดยสรุป การท่องเที่ยวสามารถช่วยเพิ่มรายได้และก่อให้เกิดการจ้างแรงงานในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นจำนวนมากไม่น้อย

งานศึกษาของสุนิสา ฉันทรัตนโยธิน (2546) เรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน:กรณีศึกษาหมู่บ้านดอยบุญ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พบว่าชาวบ้านเรียนรู้ที่จะนำลักษณะทางวัฒนธรรมของตนมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการบริโภควัฒนธรรมที่แปลกแตกต่างจากตนเอง คือมีการจัดฉากเพื่อนำเสนอการท่องเที่ยวทำให้ชาวเขาสามารถประกอบอาชีพเพิ่มเติมและมีรายได้ที่มากขึ้น ทำให้ชาวเขาเปลี่ยนพฤติกรรมมาลงทุนมากขึ้น มีความสนใจในภาษาต่างประเทศมากขึ้น แม้แต่ชาวเขารุ่นเก่าที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนก็สามารถพูดภาษาต่างประเทศเพื่อการค้าขายได้ มีการขยายตัวด้านกา รลงทุน มีการสร้างประเพณีประดิษฐ์ มีการเปลี่ยนแปลงสภาพและบทบาทของหญิงชาย มีปัญหาสังคมและปัญหาขยะเกิดขึ้น

จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) ศึกษาการท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา เกี่ยวกับประวัติการท่องเที่ยวในชุมชน ข้อมูล และความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยง เย้า และมุเซอ ที่ตั้งอยู่บนเส้นทางท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำตกอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านอาชีพ รายได้ ระบบการผลิตและการลงทุน การตลาด ส่วนในทางสังคมมีความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การร่วมมือกิจกรรมของคนในชุมชน การย้ายถิ่นของประชากร และปัญหาสังคมต่าง ๆ สำหรับในด้านวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม การอยู่อาศัย วัฒนธรรมการบริโภค วัฒนธรรมการแต่งกาย และวัฒนธรรมที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต

พิสมัย จารุจิตติพันธ์ (2536) ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและการศึกษาในเกาะสมุย ในระดับชุมชนและระดับครัวเรือน ในด้านเศรษฐกิจพบว่า รายได้ที่ เกิดขึ้นในเกาะสมุยเนื่องจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นทางตรงมากกว่าทางอ้อม และเป็นรายได้ที่ตกแก่ประชาชนชาวท้องถิ่นเพียงบางกลุ่ม ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพเพิ่มขึ้น และการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่มีอิทธิพลมากพอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศของสมาชิกในครัวเรือน

งานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2526) โดยพงษ์อนันต์ สรรพานิช งานวิจัย เรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชนท้องถิ่น (จังหวัดภูเก็ต) พบว่าผลกระทบในด้านดี คือ เกิดการสร้างงาน และอาชีพแก่ประชาชนท้องถิ่น และนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น ในด้านไม่ดี คือ การท่องเที่ยวก่อให้เกิด ๑. ปัญหาค่าครองชีพและอาชญากรรม สำหรับด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม คนในท้องถิ่นเห็นว่านักท่องเที่ยวนำเอาวัฒนธรรมที่ ขัดแย้งกับสังคมไทยมาปฏิบัติทั้งทางด้าน การแต่งกายและความประพฤติต่อกันระหว่างชายหญิง ในที่สาธารณะอันเป็นทางให้ เยาวชนเลียนแบบ แต่ในแง่หนึ่ง การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

การศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวในประเทศไทย พ .ศ. 2523 ของผู้เข้ารับ การอบรมหลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์รุ่นที่ 17 ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2525) กล่าวถึงผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญที่พบในจังหวัด ชลบุรีและเชียงใหม่ คือ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากที่อื่นเข้ามาในพื้นที่การท่องเที่ยว และเป็นผลทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับคนต่างถิ่นขึ้น นอกจากนี้ยังมี ปัญหาอาชญากรรมและโสเภณีมากขึ้นกว่าเดิม

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2520) ได้วิจัยผลกระทบที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยว 3 แห่ง คือ ตลาดน้ำดำเนินสะดวกจังหวัด ราชบุรี กาญจนบุรี และ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยว ที่มา เที่ยวใน ตลาดน้ำดำเนินสะดวกไม่ได้ตกอยู่กับชาวสวนที่นำผลไม้ไปขาย แต่กลับตกอยู่กับ ร้านขายของที่ระลึกใหญ่ ๆ จำนวน 3-4 ร้าน สำหรับการศึกษากฎตติการที่มีการแสดงรำไทยใน กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า สิ่งนี้เป็นไปเพื่อตอบสนองของธุรกิจการท่องเที่ยว และกรณี จังหวัดกาญจนบุรี การท่องเที่ยวไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องจาก การท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะเข้าไปเยือนกลับมากกว่าที่จะค้างคืน

เทียนชัย มัชฌมาถน ได้แปลและเรียบเรียงบทความในหนังสือ “Annals of Tourism Research” (1976) กล่าวว่า การท่องเที่ยวได้มีบทบาทช่วยให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ สูญไปตามยุคสมัย แต่ก็ได้ทำให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปสู่ “ศิลปเพื่อการค้า ” ทำให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งภายหลังก็มักประสบปัญหา การสูญเสียเอกลักษณ์ และคุณค่าของศิลปกรรม ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาด้านการตลาด เพื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามามีอิทธิพลมากเกินไป

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ข้างต้น ได้มีการกล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งในแง่ดีและไม่ดี ในแง่ดี เช่น ด้านเศรษฐกิจเป็นการเพิ่มรายได้ของชุมชน ด้านการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเพิ่มขึ้น การรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นไปเพื่อการค้า ก่อให้เกิดการจ้างงานในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ ในแง่ไม่ดี เช่น ปัญหาสังคม ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาขยะ ปัญหาอาชญากรรม การสูญเสียศักดิ์ศรีและการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ การเลียนแบบวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับคนต่างถิ่น และค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตที่เพิ่มมากขึ้น

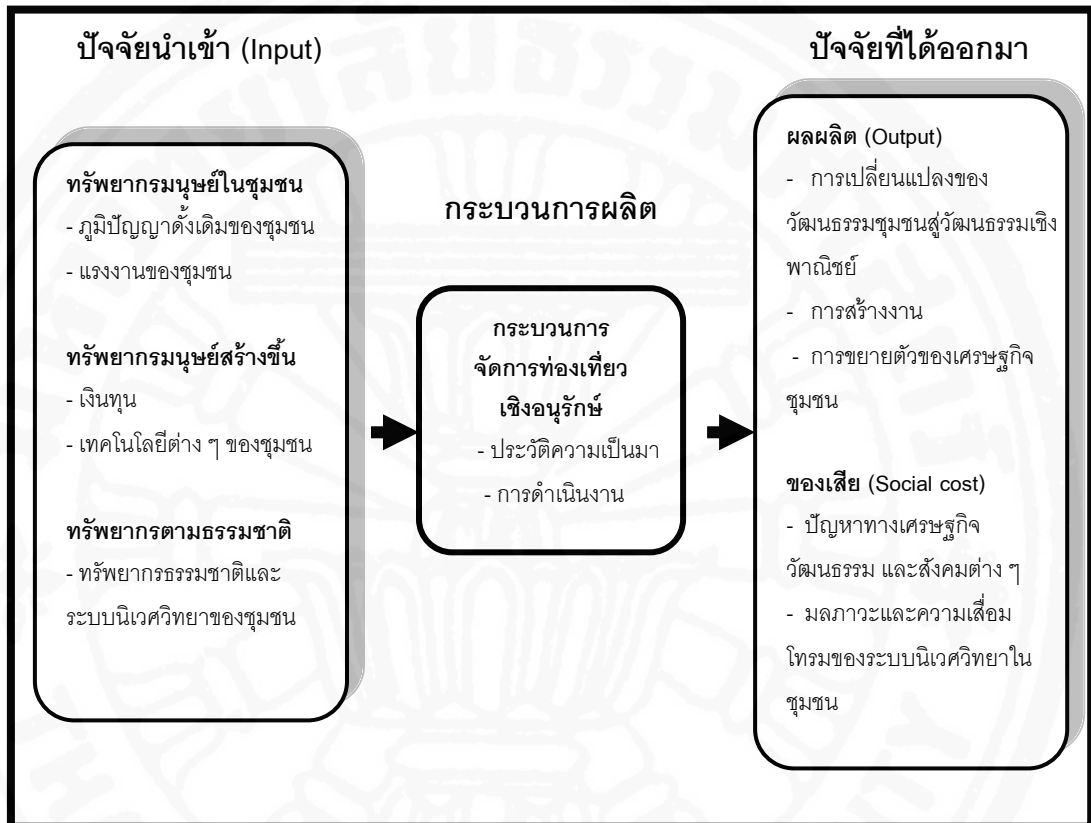
โดยสรุปแล้ว สำหรับ การศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กับวิถีชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะใช้ผลการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว จาก ผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าว เป็นแนวทางในการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ทั้งในแง่ที่ดีและไม่ดี โดยพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อมว่าเป็นอย่างไร มีความสอดคล้องหรือแตกต่างกับงานศึกษาข้างต้นหรือไม่อย่างไร

ในส่วนของทฤษฎี ทฤษฎีข้อมูลที่ได้ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจะใช้กรอบของทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory) ของ ดร.อภิชัย พันธเสน เพื่อวิเคราะห์ว่าเมื่อชุมชนได้รับผลกระทบทั้งในด้านที่ดี (ผลผลิต) และด้านที่ไม่ดี (ผลเสีย) จากภารกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แล้วนั้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรภายหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และชุมชนมีวิธีการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเป็นอย่างไร โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยใช้ ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory) และแนวคิดเรื่อง การท่องเที่ยวกับการสร้างความจริงแท้ ทางวัฒนธรรมในการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2

กรอบแนวคิดในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ตอบปัญหาในการวิจัย อันประกอบไปด้วย การพูดคุย การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกต การณ์ แบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มีจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน ผลกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ในมิติที่ชัดลึกเพียงพอที่จะนำ ข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ต่อไป

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลตลาดน้ำอัมพวาและหมู่บ้านที่มีความเชื่อมโยงกับธุรกิจในตลาดน้ำอัมพวา รวมถึงนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ จำนวน 8 คน โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ ผู้ให้ข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจง (key information) คือ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา ซึ่งทำหน้าที่บริหารและดูแลการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวา เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวา

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติงานหน้าที่ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ สภ.อัมพวา จำนวน 3 คน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาภายหลังมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการปัญหาของชุมชน ในเรื่องของ

ปัญหาระบบสาธารณสุขปโค และการจัดการปัญหาของชุมชน รวมถึงปัญหาอาชญากรรมและการจัดการปัญหาของชุมชน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติหน้าที่ใน เทศบาลตำบลอัมพวา คือ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลอัมพวา จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ จำนวน 1 คน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา ข้อมูลประชากร การคลัง สาธารณสุขและการเกษตรของชุมชน รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาภายหลังมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการปัญหาของชุมชน

2) กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในอำเภออัมพวาที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณตลาดน้ำอัมพวา และใกล้เคียงกับตลาดน้ำอัมพวา จำนวน 15 คน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่และผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ชุมชน ท้องถิ่นได้รับ รวมถึงบทบาทและการตอบสนองของชุมชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว คือ ชาวบ้านที่มีธุรกิจเกี่ยวข้องกับสัมพันธกิจ บตลาดน้ำอัมพวาและได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาและธุรกิจ จที่เชื่อมต่อกับตลาดน้ำอัมพวา คือ คนที่มีอาชีพขายของ และให้บริการนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวา จำนวน 7 คน คนขับเรือพาเที่ยวชมหึ่งห้อย จำนวน 1 คน ชาวบ้านที่ร่วมโครงการ Homestay จำนวน 2 คน โดยเลือกแบบสุ่มสำรวจ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่และผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ชุมชน ท้องถิ่นได้รับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ที่ไม่มีส่วนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ ชาวบ้านที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นตัวเงินโดยตรงแต่จะได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน คือ ชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลอัมพวาและหมู่บ้านที่มีธุรกิจของตลาดน้ำอัมพวาเข้าไปเกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน โดยเลือกผู้ที่มีอายุมากเพียงพอที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่และผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ชุมชน ท้องถิ่นได้รับ และการจัดการปัญหาของชุมชน

3) กลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มสำรวจ เพื่อสัมภาษณ์ทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของตลาดน้ำอัมพวาซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบัน

3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาของงานวิจัยเรื่องการ จัดการการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กับวิถีชีวิต ชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะศึกษาประวัติความเป็นมา ของชุมชน อัมพวา ความเปลี่ยนแปลง ของวิถีชีวิต ชุมชน โดย เปรียบเทียบความเป็นอยู่ในอดีต ความเหมือนความต่างกับปัจจุบัน บทบาทและวิธีการจัดการของชุมชนที่มีต่อความเปลี่ ยนแปลงที่ เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึง ผลกระทบจากการ จัดการ ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ ที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

3.1.3 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา

ผู้วิจัยศึกษาพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มีจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเลือกศึกษา พัฒนาการของตลาดน้ำอัมพวาตั้งแต่ พ.ศ. 2437-2552 เนื่องจาก ในปี พ.ศ. 2437 เป็นยุคเริ่มแรก ของความเป็นไทยสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวของสังคมไทยอย่างชัดเจนในสมัยของรัชกาลที่ 5 และในปี พ.ศ. 2437 ซึ่งเป็น รัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่ของแขวงบางช้างได้ยกฐานะเป็น อำเภออัมพวาขึ้นอยู่กับเมืองสมุทรสงคราม มณฑลราชบุรี ประกอบกับมีหลักฐานการเสด็จ ประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ถึง 4 ครั้งด้วยกัน คือ ในปี พ.ศ. 2416, พ.ศ. 2439, พ.ศ. 2447 และ พ.ศ. 2452 ซึ่งมีข้อมูล ที่ชัดเจนเกี่ยวกับอัมพวา จนถึงปี พ.ศ. 2552 ซึ่งเป็นปีที่ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ การศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวมีข้อมูลมากเพียงพอที่จะสะท้อนถึงพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลง และผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลาดน้ำอัมพวา ตั้งแต่ยังไม่มีจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จวบจนถึงปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

3.2 วิธีการศึกษา

3.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้ ้อมูลตามหลัก การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่ศึกษา และ เก็บข้อมูลในช่วงเดือน มกราคม พ.ศ. 2551-ธันวาคม พ.ศ. 2552 จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary source) รวบรวมข้อมูลในเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยการสัมภาษณ์ แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และก ารสังเกตการณ์ เพื่อให้ได้ตามข้อมูลที่ต้องการ และจาก แหล่งทุติยภูมิ (secondary source) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีรายละเอียดต่อเนื่องจาก

แหล่งปฐมภูมิ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ รายงานข้อมูลของหน่วยราชการต่าง ๆ เอกสารวิจัย วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary source)

การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสาร เป็นต้น ซึ่งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ทำให้ทราบว่ายังไม่มีงานวิจัยชิ้นใดที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวา รวมถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการกับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวามาก่อน จึงใช้ฐานข้อมูลดังกล่าวในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำอัมพวา

การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติจากหน่วยงานที่ต้องการศึกษาโดยตรง เช่น ข้อมูลสถิติอาชญากรรมจาก สภ. อัมพวา ข้อมูลสถิติการเก็บภาษีและสำมะโนประชากร ข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงคราม ภาคนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการศึกษา วิเคราะห์วัดความเป็นอยู่และ ความเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ ที่ชุมชน อัมพวา ได้รับ โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary source)

โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิดังนี้

1) การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ โดยใช้หลายวิธีผสมผสานกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์โดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา และความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาภายหลังมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการ ารปัญหาของชุมชน จำนวน 3 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดคือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการบริหารและดูแลการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวาโดยเลือกผู้ให้ข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจง คือ นายก. เทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา ร้อยโทพัชโรดม อุ นสุวรรณ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวา

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา คือ เจ้าหน้าที่ ตำรวจที่ สภ.อัมพวา เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาภายหลัง มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการจัดการปัญหาของชุมชน ในเรื่องของปัญหาระบบ สาธารณูปโภคและการจัดการปัญหาของชุมชน รวมถึงปัญหาอาชญากรรมและการจัดการปัญหา ของชุมชน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติหน้าที่ใน เทศบาลตำบลอัมพวา คือ เจ้าหน้าที่ เทศบาลตำบลอัมพวา เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน และเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เพื่อเก็บข้อมูล เกี่ยวกับ ทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา ข้อมูลประชากร การคลัง สาธารณสุขและการเกษตรของชุมชน รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนอัมพวา ภายหลังมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการปัญหาของชุมชน

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ัง กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในอำเภออัมพวาที่พัก อาศัยอยู่ในบริเวณตลาดน้ำอัมพวาและใกล้เคียงกับตลาดน้ำอัมพวาที่ไม่มีส่วนได้รับประโยชน์จาก กิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึง ชาวบ้านที่มีธุรกิจเกี่ยวข้องกับตลาดน้ำอัมพวาที่ได้รับ ประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ระยะเวลาความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และผลกระทบจากการท องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับ รวมถึงบทบาทและ การมีส่วนร่วมของ ชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการเปลี่ ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวา

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง มีโครงสร้าง ัง กลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อสัมภาษณ์ทัศนคติของ นักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวาซึ่งส่ง ผลกระทบต่อ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบันและความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ในอนาคต

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของ กลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลตามป ระเด็นที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ กลุ่มตัวอย่าง โดยการเข้าไปท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา จำนวน 11 ครั้ง และนั่งเรือชมหิ่งห้อย จำนวน 2 ครั้ง เพื่อสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมในตลาดน้ำอัมพวา คือ นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการบริหารและดูแลจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของตลาดน้ำอัมพวา คนขับเรือชมหิ่งห้อย คนที่ขายสินค้าและของที่ระลึก และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ ในบริเวณตลาดน้ำอัมพวาและชุมชนใกล้เคียง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูล (Data Collection) ที่ต้องการศึกษาจากแหล่งข้อมูล ด้วยการสำรวจ สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ข้อมูลในชุมชนอัมพวาด้วยตัวเอง จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล (Data Compilation) โดยนำเอาข้อมูลที่มีหน่วยงานหรือผู้ทำการเก็บไว้แล้ว หรือจัดทำเผยแพร่ขึ้นใน ลักษณะต่าง ๆ เช่น บทความ หนังสือพิมพ์ สารานุกรม ผลการวิจัย รายงานสถิติจากหน่วยงาน ราชการ เป็นต้น มาใช้อ้างอิงต่ออีกครั้งเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวต่อไป

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และแบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ใช้การวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล บันทึกข้อมูลที่ได้ และเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดด้วยตนเองแล้วนำมาวิเคราะห์ ข้อมูล ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลที่เก็บมาได้ ทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์ แบบเป็นทางการและแบบ ไม่เป็นทางการ รวมถึงการสังเกต การณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะ จดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และนำข้อมูลในเรื่องเดียวกันมาประมวลเข้าด้วยกัน ถ้าพบว่า มี ข้อแตกต่าง ก็ทำการตรวจสอบกับแหล่งที่มา หรือแหล่ง อื่นที่ เชื่อถือได้ โดยอิงข้อมูลสภาพ ความเป็นจริงกับข้อมูลที่ปรากฏในเอกสาร มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งในเรื่องของเวลา สถานที่ และบุคคลภายในชุมชนให้ครบถ้วน การตรวจสอบสามเส้าด้านข้ ้อมูล (data triangulation) จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ว่ามีความเหมือนกัน หรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ 2 ประเภท คือ ข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative data) เป็นข้อมูลที่สามารถวัดค่าในรูป ของ ปริมาณหรือตัวเลข เช่น ข้อมูลพีชเศรษฐกิจที่สำคัญ ปี พ.ศ. 2551 ของอำเภออัมพวา ข้อมูลสำมะโนประชากรของเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2542-2552 ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยว เข้ามาพักผ่อนในจังหวัดสมุทร สงคราม เป็นต้น โดยคัดลอกจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงข้อเท็จจริง ของชุมชนอัมพวา เช่น ประวัติของชุมชนอัมพวา พัฒนาการของตลาดน้ำอัมพวา ความ เปลี่ยนแปลงของ วิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น โดยการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ แล้วนำข้อมูล ดังกล่าว มาจัดหมวดหมู่ อ้างอิงวิเคราะห์ ไปพร้อม กับ การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) ให้เป็นระบบ ใช้การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) นำ ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อ หาประเด็นหลัก และข้อสรุปพร้อม จากนั้นทำการจำแนก ข้อมูลตาม

ประเด็นต่าง ๆ นำข้อมูลที่ได้ดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory) และแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยด้วยการบรรยายเชิงพรรณนาในรูปแบบของความจริง การนำเสนอข้อมูลเป็นตาราง กราฟ แผนผัง และภาพประกอบต่าง ๆ โดยสรุปเป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลการศึกษาจากเอกสาร
- 2) บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในชุมชนโดยละเอียด
- 3) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งในเรื่องของเวลา สถานที่ และบุคคลภายในชุมชนให้ครบถ้วน
- 4) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) ให้เป็นระบบสอดคล้องกับประเด็นคำถาม เพื่อเตรียมไว้สำหรับการนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล
- 5) วิเคราะห์ข้อมูล สรุปอุปนัย (Analytic Induction) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาประเด็นหลัก และข้อสรุปร่วม จากนั้นทำการจำแนกข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ ตามคำถามที่กำหนดไว้ โดยใช้กรอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต (Input-output theory) และแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการวิเคราะห์
- 6) นำเสนอข้อมูลด้วยการเขียนบรรยาย ตาราง กราฟ แผนผัง และภาพประกอบ

3.3 แผนการศึกษา

- 1) การทบทวนวรรณกรรมและการเขียนเค้าโครงการวิจัย ระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2550
- 2) เสนอเค้าโครงการงานวิจัย 1 ธันวาคม พ.ศ. 2550
- 3) การเก็บรวบรวม ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ รวมถึงการสังเกต การณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เดือนมกราคม พ.ศ. 2551-พฤศจิกายน พ.ศ. 2552
- 4) วิเคราะห์ข้อมูล เดือน สิงหาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2552
- 5) การเขียนรายงานวิจัย เดือน สิงหาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2552
- 6) เสนอผลการศึกษา 5 มีนาคม พ.ศ. 2553
- 7) แก้ไขและปรับปรุงวิทยานิพนธ์เดือน มีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ. 2553

บทที่ 4

พัฒนาการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

ในการศึกษาพัฒนาการ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวา ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อ คือ หัวข้อที่หนึ่ง ศึกษาพัฒนาของตลาดน้ำอัมพวาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2347-2547 (ก่อนการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา) หัวข้อที่สอง ศึกษาพัฒนาการของตลาดน้ำอัมพวาตั้งแต่ปี พ .ศ. 2547- ปัจจุบัน (หลังการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา) เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดอัมพวา นับตั้งแต่ พ .ศ. 2347 จนถึงปัจจุบัน และหัวข้อที่สาม ศึกษาทรัพยากรที่เอื้อต่อการ จัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา ในเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อศึกษาต้นทุนของชุมชนก่อนที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2437 เป็นต้นมา จวบจนถึงปัจจุบันว่ามีพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร โดยมีรายละเอียดในการศึกษาดังนี้

4.1 พัฒนาการของตลาดน้ำอัมพวาในช่วงปี พ.ศ. 2437- พ.ศ. 2547

“อัมพวาในอดีตไม่เคยมีตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา เคยมีแต่ตลาดน้ำยามเช้า ตลาดน้ำยามเช้าที่เต็มไปด้วยเรือแม่ ค้าพ่อค้าพายสวนกันไปมานับร้อยๆลำจากปากคลองอัมพวาต่อไปถึงปากคลองดาวดึงษ์หน้าวัดพระยาญาติ (วัดปากง่าม) ส่วนบนสองฝากฝั่งคลองอัมพวาเป็นชุมชนบ้านเรือนแพ ร้านค้าปลูกติดเป็นห้องแถวต่อ ๆ กันตั้งแต่ปากคลองอัมพวาไปถึงหน้าวัดปากง่ามเลยออกไปเป็นคลองผีหลอกไม่มีเรือ ोनแพร้านค้า แต่เป็นบ้านเรือนริมคลองของชาวบ้านที่ปลูกอยู่ห่างกันเป็นระยะ ” เป็นถ้อยคำบอกเล่าที่ ประเมื่อน สุคนธมาน (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552) อายุ 75 ปี เคยมีอาชีพเป็นแม่ค้าขายผักในตลาดอัมพวาตั้งแต่ยังสาวและปลูกบ้านอยู่อีกฟากแม่น้ำตรงข้ามกับตลาดอัมพวาเล่าให้ฟัง

ปี พ.ศ. 2437 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่ตอนล่างของแขวงบางช้างได้ยกฐานะเป็นอำเภออัมพวา ขึ้นอยู่กับเมืองสมุทรสงคราม มณฑลราชบุรี ต่อมาในปี พ .ศ. 2481 ได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศรวมท้องที่ตำบลอัมพวาและตำบลบางกะพร้อมเข้าด้วยกันเป็นตำบลอัมพวา และในปี พ .ศ. 2483 จึงได้ตราพระราชกฤษฎีกายกฐานะตำบลอัมพวาขึ้นเป็นเทศบาลตำบลอัมพวา ในปี พ .ศ. 2447 พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสตลาดคลองอัมพวา และวัดอัมพวันเจติยาราม สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ได้ทรงนิพนธ์ถึงเรื่องการเสด็จประพาสต้นไว้ว่า

“วันที่ 22 กรกฎาคม เวลาเช้า เสด็จไปทอดพระเนตรวัดพวงมาลัย แล้วเสด็จขึ้นไป ประพาสตลาดคลองอัมพวา ...แต่วันนี้เกิดเหตุประพาสไม่ได้สะดวก ด้วยในเมืองสมุทรสงครามนี้ เขามีข้อบังคับกวดขัน ถ้าเรือผู้คนแปลกประหลาดเข้ามาในท้องที่ ราษฎรบอกกำนันผู้ใหญ่บ้าน ๆ ต้องรีบลงเรือไปทักถามเป็นธรรมเนียมบ้านเมืองอยู่ดังนี้ ...ใช่แต่เท่านั้น เจ้านายที่ไปตามเสด็จ อยู่ 2 พระองค์ กับขุนสุวรรณคีวินิต มีญาติวงศ์พงศา และพวกพ้องอยู่ในแถวอัมพวานี้มาก ท่าน พวกเหล่านี้พอเหลือบแลเห็นก็พากันขึ้นชมยินดี เรียกร้องกันดี ดตามมารุมมาตุ้ม ยิ่งหนี ก็ยิ่งตาม ลงที่สุด พระเจ้าอยู่หัวต้องเสด็จลงเรือต้นแยกไปประพาสแต่ลำเดียว ...เสด็จกลับจากประพาส คลองอัมพวาแล้ว จึงได้ออก กเรือไปพักเสวยเช้าที่วัดดาวดึงษ์ เสด็จแล้วแจวต่อไป บางน้อย ประพาสที่บ้านกำนันจันแล้วกลับทางคลองแม่กลอง มาถึงที่ประทับเวลา 2 ทุ่ม” (จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย , คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ , 2549, น.23-25) จากประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึง คลองอัมพวานี้แสดงให้เห็นว่าในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาส ตลาดคลองอัมพวานั้นคง จะอยู่ในช่วงสาย ๆ เลยเวลาค่ำขายในชว งเข้าไปแล้ว เพราะไม่มีการกล่าวถึงความจอกแจกพลุกพล่านของพ่อค้าแม่ค้า ในตลาดคลองอัมพวาเหมือนกับการสัมภาณบุคคลในท้องถิ่นคนอื่น ๆ

ประเมื่อน สุคนธมาน (สัมภาษณ์ , 16 พฤษภาคม 2552) เล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนตอนที่ ป้ายังเป็นเด็ก ในคลองอัมพวาจะเป็นตลาดท้องน้ำ มีเรือแม่ค้าพ่อค้ามารวมตัวกันแลกเปลี่ยน ซื้อขายผลผลิตกันหนาแน่นจากตลาดอัมพวาถึงปากคลอง ดาวดึงษ์แยกจากคลองอัมพวาตรงหน้า วัดพระยาญาติ (วัดปากง่าม) เรือแม่ค้าพ่อค้าหลากหลายประเภท มีทั้งเรือสำปั้น เรือหมู เรือมาด เรือเอี่ยมจุ่น และเรือยนต์ลอยลำซื้อขายสินค้าตั้งแต่เช้ามีดจนถึงตอนสาย ๆ แม่ค้าที่อยู่ไกลไม่ว่า จะเป็นแม่ค้าจากแม่กลอง ดำเนินสะดวก หรือมาจากต่างจังหวัดจะมาถึงตั้งแต่เย็นจอดเรือค้างคืน กันที่หน้าวัดพระยาญาติ (วัดปากง่าม) เพื่อรอขายสินค้าในตอนเช้า สินค้าส่วนใหญ่เป็นผลผลิต จากสวน ได้แก่ ผักผลไม้ตามฤดู หมากพลู อาหารทะเล อาหารแห้งและเครื่องใช้ในครัวเรือน ความหนาแน่นของเรือแม่ค้าที่หน้าวัดพระยาญาติ (วัดปากง่าม) ในตอนเช้าทำให้การสัญจร ทางน้ำที่ต้องผ่านเส้นทางนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบากกว่าจะผ่านพ้นไปได้ โดยเฉพาะ เรือหางยาวที่ต้องไปส่งผู้โดยสารที่แม่กลองต้องค่อย ๆ แล่นแทรกไปกับเรือพ่อค้าแม่ค้า

คลองอัมพวาจะเริ่มมีชีวิตชีวาตั้งแต่ตีสี่ตีห้า เมื่อเรือขนผักผลไม้เริ่มทยอยกันออกมา จากสวนลึ้ก อารีย์ กลิ่นสุคนธ์ (สัมภาษณ์ , 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 72 ปี ชาวบางคนที่ เคย

พายเรือไปขายมะม่วงสุกในสวนของตนเองที่ตลาดน้ำอัมพวาเล่าให้ฟังว่า พอดี 4 จะจุดตะเกียงไว้หัวเรือพายเรือนำมะม่วงออกมาขายที่ตลาดน้ำอัมพวา ตลอดทางจะมีเรือแม่ค้าและชาวสวนพายตาม ๆ กันมาเป็นจำนวนมาก เรือขายกุ้งหอยปูปลาทั้งจากน้ำจืดและน้ำเค็มก็มี บ้างก็ขนสินค้าขึ้นมาวางขายบนฝั่ง บ้างก็พายเรือเลาะขายตามบ้านเรือนริมคลองที่ต่อเนื่องกัน ยาวเป็นกิโล ๆ เป็นตลาดน้ำปนตลาดบกที่หนาแน่นยิ่งนัก พอหกโมงเช้าคลองจะแน่นชนิด แต่พ่อค้าแม่ค้าก็ยังสามารถพายสวนกันไปมาขึ้นล่องซื้อขายชักทายกันอย่างสนุกสนาน พอแปดโมงตลาดก็จะเริ่มซา พ่อค้าแม่ค้าที่ขายของหมดหรือซื้อของได้ตามที่ตนต้องการแล้วก็จะพากันพายเรือกลับบ้านของตน ลำน้ำที่ว่างเปล่าจึงเริ่มกลับคืนมาอีกครั้ง

ณรงค์ สมานพิบูลย์ (สัมภาษณ์ , 1 สิงหาคม 2552) อายุ 68 ปี เจ้าของร้านสมานการค้า ขายกาแฟโบราณเก่าแก่ ที่ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวามากกว่า 90 ปี เล่าถึงอัมพวาในช่วงตอนบ่ายถึงเย็นว่าจะมีเรือแม่ค้าพ่อค้าที่พายเรือขายของไปตามลำคลองและแม่น้ำ ตลอดทั้งวันทั้งช่วงห่าง ๆ กันเป็นระยะ มีทั้งเรือขายผักหลายลำกระจายไปตามลำน้ำ เรือขายหมูซึ่งมักติดเครื่องยนต์ เรือขายกาแฟซองโบราณ และเรือแม่ค้าขายขนมหวานพายมาขายอยู่เนื่อง ๆ เรือขายหอยแมลงภู่นำมาจากแม่กลองถึงอัมพวาในตอนบ่ายชายฝั่งละ 1 บาทกินได้ทั้งครอบครัว กิจกรรมการค้าขายในยุคนี้ค้าขายคลองดีจริง ๆ

ประโม ครุฑา (สัมภาษณ์ , 16 พฤษภาคม 2552) อายุ 78 ปี มีอาชีพทำสวนและตั้งบ้านอยู่ตรงข้ามกับตลาดอัมพวา เล่าบรรยายภาคตอนกลางคืนของตลาดอัมพวาว่าข้างสะพานเทศบาลด้านขวา (ถ้าหันหน้าไปยังวัดอัมพวันฯ) ในคลองอัมพวาจะมีเรือข้าวต้มขายอยู่ข้างบันไดทุกวัน ลูกค้าต่างนั่งรับประทานข้าวต้มที่บันไดคอนกรีตใหญ่นี้กันได้หลายคน ส่วนข้างบนขึ้นไปจะมีแม่ค้าขายผักไทย ร้านหอยทอด ร้านขายของหวาน ร้านขายผลไม้ขายอยู่จนค้ำ และมีร้านกาแฟเจ๊กักเปิดขายจนเด็กอยู่ตรงสี่แยกตลาดเป็นสภากาแฟที่ชาวบ้าน และข้าราชการอำเภออัมพวามาพบปะกันทุกเช้าและตอนค่ำ สาเหตุเพราะร้านเจ๊กักแกเปิดโทรทัศน์ข่าวจอใหญ่ให้ดูจึงมีลูกค้ามาก ที่สี่แยกตลาดอัมพวาเคยมีการปิดวิกมีลิเกและละครเรื่อย ๆ อยู่ในตรอกคานเรือซึ่งอาณาบริเวณนั้นเรียกว่าตลาดอัมพวา รวมตลาดบกและตลาดน้ำ (ซึ่งไม่ได้คึกคักคับคั่งเต็มไปด้วยผู้คนเหมือนปัจจุบันนี้) เข้าด้วยกัน อัมพวาจะมีหนังกลางแปลงฉายทุกวันศุกร์เป็นหนังของศรีเพ็ชร อาร์คภาพยนตร์เพราะฉายด้วยเครื่องอาร์ค พากย์โดยนักพากย์ชื่อดังในยุคนี้คือ จิตติ หรือไม้กีดอกรัก (นักพากย์ชาย) พากย์เพียงคนเดียวได้ทุกเสียง ปัจจุบัน ดอกรักเปิดร้านคาราโอเกะและประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำยามเย็นที่สี่แยกตลาดอัมพวาในวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์

ชุมชนอัมพวาแต่ก่อนเป็นเรือนไม้ทั้งหมด แต่ถูกไฟไหม้มาถึง 2 ครั้ง ชาวอัมพวา โดยเฉพาะผู้สูงอายุแทบทุกคนสามารถจำเห ตุการณ์ไฟไหม้ตลาดอัมพวาครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2494 ได้ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้อาคารที่สร้างด้วยไม้ในบริเวณตลาดอัมพวาถูกไฟไหม้เกือบหมด มองไปเหลือแต่สังกะสี กองลัมอยู่เป็นแถว กว่าที่ชุมชนจะฟื้นตัวได้ก็ใช้เวลาเกือบ 10 ปี ชาวบ้าน จึงต้องสร้างอาคารบ้านเรือนคอนกรีตขึ้นแทนที่ดังที่เห็นในปัจจุบัน แต่ก็มีอาคารไม้หลายหลัง ที่รอดจากการทำลายในเหตุการณ์ดังกล่าว หนึ่งในจำนวนนั้นคือ อาคารสำนักงานเทศบาลตำบล อัมพวา ซึ่งเป็นอาคารไม้สูง 2 ชั้น ช่องลมเหนือประตูหน้าต่างตกแต่งด้วยลายไม้ฉลุสวยงาม นอกจากนี้ภายในอาคารยังเป็นพิพิธภัณฑ์ของศาลเจ้าพ่อกวนอู ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่เป็น ที่เคารพนับถือของชาวชุมชนอัมพวา และมีความเชื่อถือว่าเป็นเทพเจ้าที่ปกป้องรักษาให้อาคาร รอดพ้นจากเหตุการณ์ไฟไหม้อัมพวาครั้งใหญ่มาได้

คนอัมพวามีโอกาสได้ดูมหรสพอยู่บ่อยครั้ง คือ จั้ว โดยจะมีการแสดงปีละอย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งหนึ่ง 3 คืน เพื่อสมโภชเจ้าพ่อกวนอูสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนอัมพวา ซึ่งประดิษฐานอยู่บน ที่ทำการเทศบาล อัมพวา โดยคนในชุมชนจะร่วมกันเป็นกรรมการศาลเจ้าพ่อกวนอู ไม่ว่าจะเป็น คนขายกาแฟ เจ้าของร้านโชห่วย ช่างภาพ ฯลฯ ก็จะรวมตัวกันจัดงานนี้อย่างขมิ้มมัน ซึ่งจาก ข้อมูลหลักฐานจากคำบอกเล่าถึงการจัดงานปีเจ้าพ่อกวนอูทุก ๆ ปีของชาวอัมพวามาตั้งแต่อดีต ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคุณในชุมชนอัมพวาส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน

ไฟไหม้ตลาดอัมพวาครั้งที่ 2 อีกครั้งหนึ่ง เป็นวันลอยกระทง ช่วงเวลาหลังจากเลิก ลอยกระทงแล้วในตรอกคานเรือ ตั้งแต่ท้ายซอย (ไม่รวมศรีเพชรภาพยนตร์ โกดังอุปกรณ์ ฉายหนัง) ไปจนถึงข้างหลังของบรรดาบ้าน ที่ติดถนนโชติธารงศ์ สาเหตุเกิดจากการเล่นพลุไฟของ วัยรุ่นนั่นเอง ไฟไหม้ในครั้งนี้เป็นการไหม้ที่มีความเสียหายไม่มากเหมือนครั้งแรกเพราะไหม้ แค่เพียงบางส่วนที่เป็นบ้านและตึกแถวหน้าเทศบาลอัมพวา จำได้ว่าไฟไหม้ในครั้งนี้ผู้วิจัยยังเรียน อยู่ที่โรงเรียนอัมพวัน ประมาณมัธยมศึกษาปีที่ 4-5 รุ่งเช้าวันที่เดินเข้าไปโรงเรียนยังมองไม่ออก ว่ามีไฟไหม้เกิดขึ้นเลย

สมุทรสงครามมากมายด้วยคลองน้อยใหญ่ต่าง ๆ ที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลองกว่า 300 คลอง การคมนาคมติดต่อกันจึงใช้เรือเป็นส่วนมาก หากไม่ใช้เรือก็ต้องเดินลัดเลาะไปตาม สวนร่องมะพร้าว คอด ใจโชติช่วง (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 66 ปี เล่าให้ฟังว่าเรือที่ ใช้เดินทางในแม่น้ำแม่กลองมีตั้งแต่ ตี 4 เป็นเรือสองชั้น ชื่อว่า “เรือเรียมวัฒนา” วิ่งรับส่งผู้โดยสาร จากราชบุรี-แม่กลองทุกชั่วโมง ใครจะไปไหนมาไหน ไปธุระ ไปทำงาน หรือไปโรงเรียน ก็ต้องใช้ บริการเรือกันทุกคน ในตลาดอัมพวาก็จะมีท่าเรือหางยาว วิ่งรับจ้างไปตามคลองต่าง ๆ แต่เมื่อมี

การเข้ามาของรถยนต์ยังตลาดอัมพวา ราวปี พ.ศ. 2506-2507 ทำให้ชาวอัมพวาหันมาให้ความสนใจกับรถยนต์ที่ดัดแปลงรับส่งคนที่เรียกว่ารถสองแถวแทน บางคนที่เห่อของใหม่พากันนั่งรถยนต์สองแถวไปแม่กลองแทนเรือหางยาวเพื่อไปต่อรถไฟไปกรุงเทพฯ ประกอบกับราคาค่ารถยนต์สองแถวมีราคาถูกกว่าการนั่งเรือหางยาวทำให้คนเริ่มทยอยกันไปนั่งรถยนต์สองแถวแทนเรือกันเป็นจำนวนมาก

จนเมื่อราวปี พ.ศ. 2516 มีการตัดถนนผ่านเข้ามาในตลาดอัมพวา เรือก็เริ่มหมดความสำคัญลงไป ตลาดน้ำคลองอัมพวาในช่วงเช้าก็ค่อย ๆ หายไป ท่าเรือที่อัมพวาก็ไม่ค่อยมีคนมาใช้บริการจนในที่สุดก็ต้องปิดตัวไป ศูนย์กลางความเจริญทางน้ำย้ายจากอัมพวาไปสู่ แม่กลองตามความเจริญ ของถนน จำได้ว่าในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าเรียนที่โรงเรียนอัมพวัน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533 ก็ไม่มีตลาดคลองอัมพวาแล้ว ชุมชนอัมพวาเหลือเพียงตลาดสตรีมคลองอัมพวาที่ค่อนข้างเงียบเหงา มีเพียงผู้คนที่เป็นคนในชุมชนมาจับจ่ายใช้สอยในตลาดอัมพวาอย่างบางตาเพียงเท่านั้น

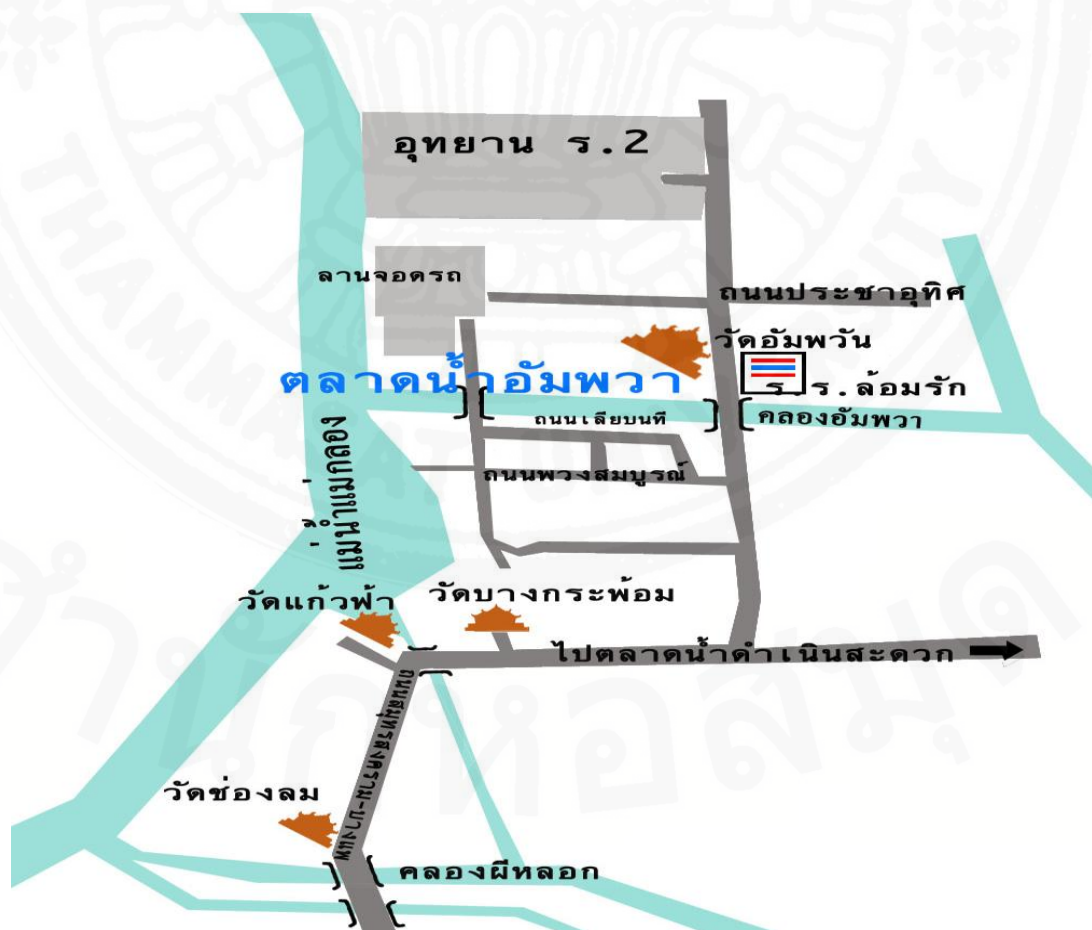
4.2 พัฒนาการของตลาดน้ำอัมพวาในช่วงปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน

ร้อยโท พัชโรดม อุณสุวรรณ (สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2551) นายกเทศบาลอำเภออัมพวา ผู้มีส่วนสำคัญในการพลิกประวัติศาสตร์ตลาดน้ำอัมพวาให้กลับมามีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของการเกิดตลาดน้ำอัมพวา การดำเนินการและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน ในฐานะของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่ออำเภออัมพวา เป็นผู้ริเริ่มฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาและเป็นคนในท้องถิ่นที่เกิดที่ปากคลองอัมพวา ในสภาพที่ตลาดน้ำอัมพวายังคงคึกคัก มีแม่ค้าเป็นร้อย ๆ ชีวิตค้าขายอยู่ที่ตลาดอัมพวา แต่พอโตขึ้นก็ไปศึกษาในกรุงเทพ จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2547 ได้มีโอกาสกลับมาเป็นนายกเทศบาลอำเภออัมพวา ขณะที่ในขณะนั้นสภาพของชุมชนอัมพวากลายเป็นเมืองร้าง คนในชุมชนอพยพออกไปทำมาหากินที่อื่นหมดเหลือเพียงแค่เด็กและคนชรารุ่นเก่า ๆ

การฟื้นฟูตลาดอัมพวาในปี พ.ศ. 2547 ของร้อยโท พัชโรดม เกิดจากแนวคิดภูมิสังคม ภูมิ คือ ภูมิศาสตร์เพราะอัมพวามีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำลำคลอง ถ้าทำอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับแม่น้ำลำคลองก็ต้องใช้การลงทุนที่มาก ส่วนทางสังคม คือ คนอัมพวาอยู่กับน้ำ ทุกบ้านมีเรือหมด คนอัมพวาแท้ ๆ พายเรือกันได้ทุกคน การฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับชุมชนเพื่อให้ครอบครัวสามารถปักหลักอยู่ที่นี่ได้ มีเจิ นสำหรับใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต จึงเกิดการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาที่มีการจัดการโดยชุมชน ให้ชุมชนเป็นผู้ ประกอบการไม่ว่าจะเป็นร้านค้า ร้านอาหาร

บริการเรือ บริการที่พัก มีผู้ประกอบการรายย่อย ๆ เกิดขึ้นในชุมชน ให้ผู้ซื้อผู้ขายมาเจอกันในเวลาที่นัด กันเพื่อให้เกิดกลไกการค้าขาย โดยมีข้อจำกัดที่ห่างไปอีก 15 กิโลเมตร มีตลาดน้ำดำเนินสะดวกซึ่งคนทั้งโลกรู้จักโดยเฉพาะฐานลูกค้าชาวต่างชาติ ขณะที่อัมพวาไม่เป็นที่รู้จักของใครเลย ตลาดน้ำดำเนินมีจุดแข็งที่เป็นที่รู้จักของฝรั่งและมีจุดอ่อน คือ การค้าขายที่เล็กไม่เกินเที่ยงเพราะอากาศร้อน กลุ่มคนที่มาก็คือนักท่องเที่ยวต่างชาติมา ท่องเที่ยวตอนเช้าแล้วไปเที่ยวที่อื่นต่ออีก ขณะที่กลุ่มเป้าหมายของตลาดน้ำอัมพวา คือ คนกรุงเทพฯ เพราะอยู่ใกล้เดินทางมาได้ในระยะเวลาชั่วโมงเศษ แต่คนกรุงเทพฯ มาได้เฉพาะวันหยุดงาน ตลาดน้ำอัมพวาจึงจัดในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ในช่วงเย็นที่พระอาทิตย์ตกดิน เวลา 16.00-21.00 น. โดยประมาณ

ภาพที่ 3
แผนผังตลาดน้ำอัมพวา

ตลาดน้ำอัมพวา เปิดตลาดน้ำวันแรกวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2547 มีชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการไม่เกิน 50 คน เพราะชาวบ้านพากันคิดว่าใกล้ ๆ กันไม่เกิน 15 นาที ก็มีตลาดน้ำดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ที่โด่งดังมาช้านานอยู่แล้ว คนไม่น่าจะมาท่องเที่ยวที่อัมพวาเท่าไรหรอก มีเรือแม่ค้าพายขายของเพียงแค่ 10 ลำ ทางเทศบาลต้องมีโครงการให้เงินช่วยเหลือแม่ค้าเหล่านี้ลำละ 300 บาทต่อวัน เพราะสินค้าในเรือเป็นสินค้าสดถ้าขายไม่ได้แม่ค้าเหล่านี้ก็จะขาดทุนและถอดใจไม่มาค้าขาย สี่ห้าเดือนแรกมีการจับฉลากแจกของรางวัลให้กำลังใจแก่แม่ค้า โดยถือคติที่ว่า ถ้าเรือแม่ค้าอยู่รอดตลาดน้ำอัมพวาก็อยู่รอด เมื่อเริ่มมีคนเข้ามาเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาหลังจากนักท่องเที่ยวเดินซื้อของในตลาดแล้วจะมีเรือให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมหิ่งห้อยซึ่งเกาะอยู่เต็มต้นลำพูที่ขึ้นริมฝั่งคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลอง ตั้งแต่นั้นมาตลาดน้ำอัมพวาก็เริ่มเป็นที่รู้จักของผู้คนภายนอกมากขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านทางสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ และจากปากต่อปากของผู้คนที่เคยมาท่องเที่ยวในชื่อของ “ตลาดน้ำยามเย็น”

ตลาดน้ำยามเย็น เป็นโครงการที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเทศบาลตำบลอัมพวาบริเวณปากคลองอัมพวา โดยชาวบ้านจะพายเรือเพื่อนำของมาขาย อันประกอบไปด้วยอาหารคาวและอาหารหวานมากมาย เช่น กุ้ง, ปลาหมึกเผา หมูสะเต๊ะ ก๋วยจั๊บ ก๋วยเตี๋ยว ขนมจีน ผัดไทย หอยทอด กาแฟโบราณ ขนมไทยโบราณ เป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่ริมคลองบริเวณใกล้เคียงกับตลาดน้ำยังจัดเป็นถนนคนเดิน โดยมีร้านจำหน่ายอาหารและขนมไทยในวรรณคดี ผลผลิตที่ได้จากสวนในชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น กลัวย ส้มโอ มะพร้าว พืชผักสวนครัว และอาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น หอยดอง ปลาทูนึ่ง กะปิ อาหารทะเลแห้ง รวมถึงร้านจำหน่ายของที่ระลึกต่าง ๆ มากมาย

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อัมพวา มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้น ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากมาย ได้แก่ การนั่งเรือชมหิ่งห้อยและนกต่าง ๆ ซึ่งมีเส้นทางล่องเรือเข้าไปตามคลองอัมพวา คลองผีหลอก คลองสายอื่น ๆ และแม่น้ำแม่กลอง เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีการเรียนรู้วิธีการทำเกษตรกรรมและท่องเที่ยวเพื่อชมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและกระบวนการผลิต การพายเรือ ล่องในคลอง การขี่จักรยานชมสวน การเดินชมตลาดน้ำและวิถีชีวิตชุมชน การนวดและการอบสมุนไพรโบราณ การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ อาคารสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ วัดวาอารามบ้านเรือน และการเข้ามาพักในบ้านริมคลอง หรือ บ้านสวนของชาวบ้าน (Home stay) เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตและวิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นถิ่นซึ่งจัดการโดยชาวบ้านเอง

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในคลองอัมพวา ได้ก่อให้เกิดกลุ่มองค์กรเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งรวมตัวกันเพื่อพัฒนาและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท ได้แก่ กลุ่มที่พัก กลุ่มเบญจรงค์สมัยใหม่ของชุมชนวัดอัมพวัน กลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำ อัมพวา กลุ่มชมรมจักรยานอัมพวา กลุ่มชมรมแผลงลอยในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา กลุ่มชมรมท่าเรือ เป็นต้น กลุ่มต่าง ๆ มีความเกี่ยวเนื่องกันดังนี้ กลุ่มที่พักริสอร์ทและโฮมสเตย์ เกี่ยวข้องกับกลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำและกลุ่มชมรมท่าเรือในเรื่องการว่าจ้างเรือเพื่อรับส่งนักท่องเที่ยว กลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำและแม่ค้าในเรื่องกับชมรมแผลงลอยในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา มีความสัมพันธ์กันในเรื่องการตั้งแผงเพื่อรับจองเรือและจอดเรือ

จากอดีตเมื่อ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว ชาวบ้าน "บางช้างสวนนอก" เมื่อวันเวลาผ่านไปผ่าน "ชุมชนอัมพวา" (พื้นที่ส่วนหนึ่ง) ได้เดินทางเข้าสู่เมืองท่องเที่ยวที่ ณ วันนี้ งามไม่แพ้ที่ใด ๆ ในขณะที่บางคนบอกว่า อัมพวาเปลี่ยนไปตามความเป็นจริงของโลก ถ้าพูดถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลง คงไม่มีที่ใดที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ถ้ามองในแง่ของอัมพวา พูดได้ว่าคงมีความเปลี่ยนแปลงไปบนพื้นฐานของความเป็นเมืองเก่าแก่ของชุมชนอัมพวา คือการเป็นเมืองด้านการเกษตรชายฝั่งทะเล เป็นแหล่งอาหาร จนมีคำกล่าวในสมัยนั้นว่า สวนในบางกอก สวนนอกบางช้าง ซึ่งสวนในบางกอกปัจจุบันนี้ก็คือฝั่งธนบุรี ส่วนสวนนอกบางช้างหมายถึงสวนที่อยู่นอกเมือง นั่นคือ บางช้างหรืออัมพวาอันเป็นแหล่งปลูกพืชผักผลไม้มากมายนั่นเอง

แต่เดิมที่สมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่คนสวนใหญ่ทำเกษตรกรรมเป็นชาวสวน วิถีชีวิตของชาวสวนก็จะอยู่กันอย่างเรียบง่าย สมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดเข้าถึงยากดังนั้นจึงมีสภาพที่เงียบสงบไม่พลุกพล่าน อัมพวาเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเมืองเล็ก ๆ ที่ไม่ค่อยมีคนรู้จัก ไม่ได้เป็นจังหวัดอุตสาหกรรมแต่มีความเจริญรุ่งเรืองด้วยตนเอง ในอดีตมีรายได้ต่อหัวมากแห่งหนึ่งในประเทศเนื่องจากขายสินค้าเกษตรและประมง ประชาชนจะประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก เป็นคนสวนที่มีความรู้ในการดูแลพืชสวน ไร่ นา มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นของตนเอง มีทรัพยากรมากมายที่อุดมสมบูรณ์โดยไม่ได้ถูกทำลาย และลักษณะภูมิประเทศยังมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย ด้วยความที่มีสภาพน้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย และป่าชายเลน มีความสวยงามทางสิ่งแวดล้อมเป็นทุนเดิม เป็นเมืองที่มีอาหารทะเลอุดมสมบูรณ์อย่างที่รู้จักกันว่าเป็นเมืองเดียวในประเทศไทยที่มีการจับและทำปลาทุเป็นลำเป็นสัน

เนื่องจาก สมุทรสงคราม มีอุณหภูมิ ดินและน้ำ ที่เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ จึงมีคำกล่าวบอกว่า ปลาทุของแม่กลองนั้นเป็นปลาทุที่ไม่มีที่เทียบ จับขึ้นมารับประทานก็สด หวาน จนเป็นเอกลักษณ์ที่ใคร ๆ ก็รู้จักในนามของ "นางอ คอหัก" ซึ่งเป็นวิธีการทำปลาทุหนึ่ง

โดยเริ่มจากการนำปลาหูที่ได้มาควักไส้ออก ล้างให้สะอาด ด้วยน้ำเปล่า แล้วนำปลาวางลงแช่ ถ้าตัวใหญ่หน่อยก็จะใส่แช่ละ 2 ตัว แต่ถ้าตัวเล็กหน่อย ก็จะใส่แช่ละ 3 ตัว แล้วแต่ขนาดของปลา ซึ่งก่อนที่จะนำปลาวางแช่นั้น คนทำก็จะหักคอปลาหูให้งอกลง เพื่อที่จะอยู่ในช่องที่ใส่อย่างสวยงาม ทำให้ปลาวางแช่แตกต่างจากปลาที่อื่น เพราะปลาที่มาจากที่อื่นเขาจะไม่หักคอปลา แต่จะวางลงไปแช่เลยเมื่อมองดูแล้วจะไม่เป็นระเบียบ และบางครั้งอาจทำให้ปลาร่วงหล่นจากช่องได้ ซึ่งก็ทำให้ลักษณะ “หน้าอ คอหัก” กลายเป็นเอกลักษณ์ของปลาวางแช่โดยปริยาย

ในความเป็นเมืองที่เงียบสงบไม่ค่อยมีคนรู้ จัก จึงเป็นแค่จุดผ่านจากเมืองหลวงไปชายทะเลภาคใต้ เป็นเพียงแค่จุดแวะพักแล้วก็เดินทางต่อไปต่อ ฉะนั้นทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสมุทรสงคราม จึงต่างกับเมืองอื่น ๆ ตรงที่ว่าไม่ได้เปลี่ยนจากเมืองเกษตรเป็นเมืองอุตสาหกรรม แต่ว่ายังคงสภาพความเป็นแหล่งผลิตอาหาร เป็นเมืองสวน เมืองชานน้ำ เมืองที่มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านเหมือนเดิม ภายหลังเมื่อมีการสร้างถนนพระราม 2 และอุทยานวรรณคดีของรัชกาลที่ 2 หรือที่คนทั่วไปเรียกกันว่า “อุทยาน ร. 2” ขึ้นมา ทำให้มีคนค้นพบว่า บรรยากาศของบ้านสวนที่ร่มรื่น เมืองชานน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีดั่ง ดินดี น้ำดี บรรยากาศที่คนในเมืองแสวงหาหรืออาจจะเรียกได้ว่าโหยหาเพราะว่าชีวิตในเมืองนั้นดูเหนื่อย เร่งรีบ แข่งขัน ชั้บรุดจากกรุงเทพฯ แค่ชั่วโมงกว่าก็มาถึงอัมพวาได้พบกับบรรยากาศบ้านสวน พบกับลำประโดงน้ำเอ่อหล่อเลี้ยงสวนมะพร้าว สวนกล้วย สวนลิ้นจี่ และสวนส้มโอ พบกับชาวบ้านที่ทำน้ำตาลโตนด พบกับป่าชายเลนที่ยังอุดมสมบูรณ์ พบหิ้งห้อยจำนวนมากเกาะอยู่เต็มต้นลำพู สภาพของอากาศ ดิน และน้ำที่ยังดีอยู่ ผลภาวะมีน้อย เมื่อมีการจัดกิจกรรมตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาให้คนมาเที่ยวชมตลาดน้ำ มาลองอยู่บ้านพักโฮมสเตย์กับชาวบ้าน ทานอาหารอย่างชาวบ้าน ดูการทำมาหากินของชาวบ้าน และดูความสวยงามของหิ้งห้อย

ตลาดน้ำอัมพวาจึงได้รับกระแสตอบรับที่ดีจากนักท่องเที่ยว นับแต่นั้นมา อัมพวาก็กลายเป็นแหล่งพักผ่อนแห่งใหม่ของชาวเมือง ในยามที่ต้องการแสวงหาความเงียบสงบ ต้องการการแสวงหาความงดงามของอดีตก็มักจะพากันมาเที่ยว ทุกวันนี้ อัมพวา กลายเป็นดินแดนปลายทางในความฝันของผู้คนจำนวนมาก ทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ จะมีตลาดนัดที่เรียกว่า “ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา” ที่วิทุกช่องเกือบทุกรายการไปถ่ายทำ นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แห่แหนกันไปเที่ยว ตลาดน้ำอัมพวา เป็นจำนวนมาก ตามกระแสความนิยมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการโหยหาอดีตของผู้คนในปัจจุบัน

4.3 ทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา

ชุมชนอัมพวามีลักษณะทางภูมิศาสตร์และประวัติความเป็นมาที่โดดเด่นเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ สภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่สามารถ ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก อัมพวาจึงเป็นแหล่งรวบรวมวัฒนธรรมชุมชนที่มีความหลากหลาย ายเต็มไปด้วยเรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีเรื่องราวสืบทอดมายาวนาน ซึ่งความอุดมสมบูรณ์เหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นต้นทุนทรัพยากรของการท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมความอุดมสมบูรณ์ของวิถีชีวิตริมน้ำ ชื่นชมทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ของชุมชนอัมพวา ในการศึกษาทรัพยากรที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวาดังกล่าว ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อ คือ ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชน โดยมีรายละเอียดในการศึกษาดังนี้

4.3.1 ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน

ชุมชนอัมพวามีระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำลำคลองจำนวนมากไหลผ่าน ทำให้พื้นที่ชุมชนอัมพวามีความอุดมสมบูรณ์ การตั้งถิ่นฐานในอดีตจึงมักอิงอยู่กับแม่น้ำลำคลอง เพราะจำเป็นต้องอาศัยน้ำ ในการดำรงชีวิต ทั้งอุปโภค บริโภค และใช้ในการสัญจร นอกจากนั้นการประกอบอาชีพและกิจกรรมทางสังคมก็มีความสัมพันธ์กับสายน้ำด้วยเช่นกัน ในการศึกษาชุมชนก่อนที่มีการจัดการท่องเที่ยวอนุรักษ์ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2437 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จึงมุ่งศึกษาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนอัมพวาทางด้านภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนและด้านแรงงานของชุมชน ในประเด็นดังต่อไปนี้

4.3.1.1 ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน

“บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน ” เป็นคำกล่าวขานในอดีตของบางช้างและบางกอก ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมทางสังคมและเศรษฐกิจมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ขณะที่ “บางกอก” พัฒนาเป็นกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของกรุงรัตนโกสินทร์ “บางช้าง” หรือ “อัมพวา” ยังคงมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่คู่ขนานแตกต่างกันออกไปตั้งแต่สมัยอยุธยา “บางช้าง” ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางรัฐศาสตร์คู่ขนานไปกับ “บางกอก” ในลักษณะที่สัมพันธ์ในระบบเจ้าขุนมูลนายจากหลักฐานประวัติศาสตร์คุณ บางช้าง ที่ระบุถึงการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของเจ้านายซึ่งเป็นต้นตระกูล ณ บางช้าง ในช่วงเปลี่ยนแผ่นดินของพระเจ้าปราสาททอง และความสัมพันธ์ระดับราชวงศ์เมื่อสกุล ณ บางช้าง รวมเข้ากับราชสกุลจักรีวงศ์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายชิ้นที่บ่งชี้ว่า “บางช้าง” ทำหน้าที่เป็น “ตลาด” ศูนย์รวมของผลผลิต ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการกระจายผลผลิตไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในลุ่มน้ำแม่กลองเอง และระหว่างลุ่มน้ำอื่น ๆ ในพื้นที่ ส่วนตะวันตกของลุ่มน้ำเจ้าพระยามาตั้งแต่สมัยอยุธยา จากการศึกษารายชื่อของ อาจารย์ ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจจจร ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หลักฐานบางช้าง :จากพื้นที่ชุ่มน้ำ สู่ศูนย์กลางของลุ่มน้ำแม่กลอง , น.38-39) ได้จำแนกและอธิบายระบบรวมถึงโครงสร้างของตลาดในบริเวณ “บางช้าง” ออกเป็น 2 ประเภท คือ ตลาดลอยน้ำกึ่งถาวร และตลาดริมน้ำถาวร โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตลาดลอยน้ำกึ่งถาวร จัดได้ว่าเป็นตลาดน้ำแบบดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ด้วยรูปแบบเฉพาะตัว คือ เป็นตลาดน้ำที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของเรือขายสินค้า เรือบริการเสริมอื่น ๆ และเรือชาวบ้านที่เข้ามาจับจ่ายสินค้านั้น ๆ ตามการนัดหมายวัน เวลา สถานที่ โดยคำนึงถึงเงื่อนไขของการเดินทางและวงรอบของนัดหมายในแต่ละเดือน ตามปกติแล้วตลาดน้ำจะ “ติด” บริเวณสามแยกหรือสี่แยกที่ลำน้ำคลองหลักหรือคลองรองมาตัดกัน และในบางครั้งก็อยู่ในบริเวณที่มีวัดตั้งอยู่ด้วย ในส่วนของเครือข่ายตลาดน้ำใน “บางช้าง” จะมีนัดกันทุก ๆ ห้าวัน เช่น ตลาดน้ำบางพรหม อยู่บริเวณปากคลองบางพรหมที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลอง เดิมมีทุกข้างขึ้นข้างแรมที่ 1 ที่ 6 และที่ 11 ตลาดน้ำวัดปทุมอยู่บริเวณปากคลองวัดปทุม มที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลองที่วัดปทุมเดิมมีทุกข้างขึ้นข้างแรมที่ 5 ที่ 10 และที่ 15 เป็นต้น

ตลาดริมน้ำถาวร สันนิษฐานว่า ตลาดน้ำประเภทนี้พัฒนาขึ้นมาจากตลาดลอยน้ำกึ่งถาวร โดยการสร้างเรือนแพ ห้องแถว และเรือนแถวไม้อยู่บนตลิ่งริมน้ำในบริเวณที่ตลาดน้ำติด ตลาดน้ำประเภทนี้จะเปิดทุกวัน และมีการเข้าออกของเรือขนถ่ายผลผลิตและสินค้าอยู่ตลอดเวลา มีบางกรณีที่พ่อค้าแม่ค้าจากพื้นที่อื่นมาทำการค้าอยู่ยาวนาน ถ้าไม่อาศัยอยู่บนเรือของตัวเองหรืออาศัยอยู่บ้าน ญาติก็ต้องอาศัยอยู่ตามห้องแถว เรือนแถว ตลาดน้ำประเภทนี้จะตั้งอยู่บริเวณปากคลองหลักที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลอง ได้แก่ ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำบางจาก ตลาดน้ำบางน้อย ตลาดน้ำวัดเกาะ ตลาดน้ำบางนกแขวก เป็นต้น ในส่วนของตลาดน้ำอัมพวาจะมีการขยายตัวครอบคลุม ลุ่มพื้นที่กว่าครึ่งกิโลเมตร ตั้งแต่จุดที่ปากคลองอัมพวาต่อเชื่อมแม่น้ำแม่กลองไปจนถึงปากคลองรองสายอื่นที่มาเชื่อมกับคลองอัมพวา

จากข้อมูลดังกล่าว ตลาดน้ำอัมพวาจัดอยู่ในกลุ่มของ ตลาดน้ำถาวร ซึ่งเป็นศูนย์กลาง ในการขนถ่ายสินค้าและผลผลิตผ่านเครือข่าย ลำน้ำ คลองสวน สู่บ้านเรือน ภายใต้รูปแบบของพื้นที่ที่มีลักษณะที่เรียกว่า ชุมชนชาวสวนผลไม้กร่องแบบโบราณ ซึ่งมีลักษณะ

บ้านเรือนกระจายตามเครือข่ายลำน้ำที่ขยายตัวไปพร้อมกับสวนผลไม้ มีการกระจายตัวของวัดที่สูงมาก โดยเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางจนถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์กระจายตัวไปตามเครือข่ายลำน้ำ ด้วยรูปแบบของพื้นที่ดังกล่าวทำให้มีผู้มีบทบาทหน้าที่ หลักในกระบวนการผลิต การกระจายผลผลิตและสินค้าในสวน ซึ่งก็คือ ชาวสวน โดยรูปแบบและวิถีชีวิตของชาวสวนมีรูปแบบของการถือครองที่ดินและสวนยกทรงเป็นของตนเอง ทั้งที่ได้รับการตกทอดมารุ่นต่อรุ่นและผู้ที่ได้รับการตกทอดมรดกที่ดินมาโดยกระบวนการอื่น

วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสวนบริเวณชุมชนอัมพวามีเอกลักษณ์

เฉพาะตัวที่ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยาของชุมชนอัมพวา อันประกอบด้วยคลอง น้อยใหญ่ที่เป็นลำน้ำของสาขาแม่น้ำแม่กลอง ทั้งนี้เพราะประชาชนใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค ประกอบอาชีพ และการสัญจร นอกจากนี้ยังสามารถพบเห็นกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ ลำคลอง อีกมากมาย อาทิเช่น อาชีพเกษตรกรรมของชุมชน คือ การประกอบอาชีพปลูกผลไม้ต่าง ๆ ของชาวสวน การจับปลา การตกกุ้ง ประเพณีและ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ รวมถึงสถาปัตยกรรมบ้านเรือนริมน้ำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอัมพวาที่ควรค่าในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน

พื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงครามมีเนื้อที่ประมาณ 260,441.87 ไร่ เป็นพื้นที่ใช้ประกอบอาชีพการเกษตรประมาณ 141,301 ไร่ เป็นพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลยาว 23 กิโลเมตร ติดฝั่งแม่น้ำแม่กลอง 22 กิโลเมตร มีลำคลองสาขาแยกจากแม่น้ำแม่กลองที่ไหลลงสู่อ่าวไทย จึงทำให้ชาวสมุทรสงครามมีอาชีพหลักที่สำคัญคือ การเกษตรซึ่งมีผู้ประกอบอาชีพประมาณร้อยละ 80 และอีกประมาณร้อยละ 20 จะประกอบอาชีพทำการประมงซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดเป็นอย่างมาก รองลงมาคืออาชีพทำนาเกลือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง และธุรกิจอื่น ๆ ตามลำดับ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนอัมพวาซึ่งเป็นเมืองสามน้ำมีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม มีแม่น้ำลำคลองที่มีน้ำหล่อเลี้ยงตลอดทั้งปี ก่อให้เกิดลักษณะทางธรณีวิทยาที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำ อันเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นการประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จึงนิยมทำสวนมะพร้าว ส้มโอ และ ลิ้นจี่ กันเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 4.1

ข้อมูลพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ปี พ.ศ. 2551 ของอำเภออัมพวา

ตำบล	ชนิดพืชที่ปลูก (ไร่)									
	ข้าว (นาปี)	มะพร้าว ตาล	มะพร้าว ผล	มะพร้าว อ่อน	ลิ้นจี่	มะม่วง	ส้มโอ	กล้วย น้ำว้า	พืชผัก	รวม
วัดประดู่	1,290	303	2,608	220	303	30	535	200	230	5,719
อัมพวา	0	0	498	0	78	0	153	0	0	729
ปลายโพงพง	0	632	4,283	50	0	0	222	0	0	5,187
เหมืองใหม่	0	48	2,482	24	1,627	0	2,963	0	0	7,144
ท่าคา	0	2,672	2,219	0	0	0	0	0	0	4,891
บางช้าง	0	0	1,085	170	377	0	584	398	0	2,614
บางแค	0	0	1,550	0	225	0	659	0	0	2,434
แพรทนามแดง	1,110	568	895	70	0	40	0	62	222	2,967
แควอ้อม	0	0	591	0	1,199	0	1,297	0	0	3,087
ยี่สาร	0	0	115	0	0	0	0	0	0	115
สวนหลวง	0	0	1,532	0	305	0	915	0	0	2,752
บางนางลี่	0	0	2,440	0	120	0	492	0	0	3,052
พื้นที่ปลูก (ไร่)	2,400	4,223	20,298	534	4,234	70	7,820	660	452	40,691
พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	2,400	4,223	20,298	534	4,234	70	7,820	660	452	40,691
ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	800	900	1,300	1,600	600	700	1,300	3,000	9000	0
ราคา (บาท/กก.)	6.6	20	5.00	5	50	17	16	2.00	10	0
มูลค่าผลผลิต (ล้านบาท)	12.672	76.014	131.94	4.272	127.02	0.833	162.656	3.96	40.68	560

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม

ตารางที่ 4.2

ข้อมูลทางการเกษตรที่สำคัญของเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2551

พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ปลูกพืช(ไร่)	จำนวนคร้วเรือน (คร้วเรือน)	คร้วเรือนเกษตรกร (คร้วเรือน)	คร้วเรือนปลูกส้มโอ (ราย)	คร้วเรือนปลูกลิ้นจี่ (ราย)	คร้วเรือนปลูกมะพร้าว (ราย)	จำนวนแรงงานภาคเกษตร (คน)
1,562	729	1,448	114	65	50	53	375

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม

จากข้อมูลพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ปี พ.ศ. 2551 ของอำเภออัมพวา และข้อมูลทางการเกษตรที่สำคัญของเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2551 เมื่อพิจารณาทั้ง 2 ตารางประกอบด้วยกัน จะเห็นได้ว่าอัมพวามีพื้นที่ปลูกพืชไร่ทั้งหมด 729 ไร่ มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ มะพร้าว ส้มโอ และลิ้นจี่ โดยมีพื้นที่ปลูกมะพร้าวมากที่สุดถึง 498 ไร่ มีคร้วเรือนปลูกมะพร้าวมากเป็นอันดับ 2 คือ 53 ราย (เนื่องจากการปลูกมะพร้าวต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกมาก) รองลงมาคือพื้นที่ปลูกส้มโอ 153 ไร่ มีคร้วเรือนปลูกมากเป็นอันดับ 1 คือ 65 ราย และมีคร้วเรือนปลูกลิ้นจี่มากเป็นอันดับ 3 คือ 78 ไร่ คร้วเรือนปลูกมากเป็นอันดับ 3 คือ 50 ราย ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าความนิยมในการปลูกพืชไร่ในชุมชน คือ ส้มโอ มะพร้าว และลิ้นจี่ตามลำดับ ขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นสวนมะพร้าว สวนส้มโอ และสวนลิ้นจี่ตามลำดับ

สวนมะพร้าวที่มีอยู่กระจัดกระจายทั่วไปโดยรอบพื้นที่ ของอัมพวานั้น ชาวสวนส่วนใหญ่นิยมปลูกสลับไปกับผลไม้ชนิดอื่น ๆ ผลผลิตที่ได้จากการทำสวนมะพร้าว ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของการบริโภคและการค้าขาย คนในชุมชนจะนำส่วนต่างๆของต้นมะพร้าวมาผลิตเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ไม้สอย สินค้าที่ระลึกและของตกแต่งออกจำหน่าย เช่น ผลิตภัณฑ์จาก กะลามะพร้าวและไม้จากต้นมะพร้าว การแปรรูปผลิตผลจากมะพร้าวเป็นน้ำตาลมะพร้าวที่มีความแตกต่างกับน้ำตาลโตนดตรงที่มีความหอม ความหวานมัน และเข้มข้นกว่า ซึ่งกระบวนการในการทำน้ำตาลมะพร้าวนี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวาได้เป็นอย่างดี และน้ำตาลมะพร้าวก็นับได้ว่าเป็นของฝากที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสมุทรสงครามเลยทีเดียว

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นสวนมะพร้าว ประชาชนส่วนใหญ่ในอดีตจึงประกอบอาชีพและมีรายได้จากการทำหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นมะพร้าว ไม่ว่าจะเป็นการเก็บผลผลิตขาย การทำมะพร้าวชาวส่งโรงงานผลิตน้ำกะทิกล่อง และการทำน้ำตาลมะพร้าว ในการทำน้ำตาลมะพร้าวจะต้องมีความพิถีพิถันเป็นพิเศษและจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนที่ถูกต้อง มีขั้นตอนการผลิตที่มีคุณภาพอันเป็นความรู้ที่สั่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดให้แก่รุ่นลูกหลานซึ่งทุกขั้นตอนล้วนแต่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสิ้น

อารีย์ กลิ่นสุคนธ์ (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 72 ปี เล่าถึงวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าวว่ามีขั้นตอนการผลิตที่ใช้เวลานานและทุกขั้นตอนจะต้องสะอาดไม่ใส่สารกันบูด โดยจะใช้ไม้พะยอมใส่ในกระบอกรับน้ำตาล เพื่อ กันบูดแบบธรรมชาติ ซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค น้ำตาลมะพร้าวถ้าจะให้สีสวยไม่เหลืองเข้มรสชาติหวานหอมต้องดูแล น้ำตาลให้ดี ตั้งแต่จั่นมะพร้าว กระบอกรองน้ำตาลใส ไปจนถึงการเคี่ยวน้ำตาล ซึ่งจะดี ึ่งใช้ความพิถีพิถันเป็นพิเศษ กรรมวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าวเริ่มจากการขึ้นไปเก็บน้ำตาลสดจากงวงมะพร้าวโดยนำกระบอกรับน้ำตาลใสไปรองน้ำตาลไว้ หากใช้น้ำตาลจากมะพร้าวต้นใดก็ต้องตัดดอกของมะพร้าวต้นนั้น เรียกว่า “การปาดงวงตาล ” โดยการใช้มีดปาดตาลปาดงวงตาลบาง ๆ แล้วแขวนกระบอกรับน้ำตาลไว้เพื่อรองรับน้ำตาลใสจากงวง มะพร้าวต้นหนึ่งมี 2 งวง โดยทุก 3 เดือนจะให้น้ำตาลครึ่งหนึ่ง เป็นเวลา 1 เดือน การปาดงวงตาลจะทำในช่วงเวลา ตอนบ่ายถึงเย็น การเก็บ น้ำตาลใสจะเก็บในช่วงเวลาเก้าโมงเช้าจะทำให้ได้น้ำตาลคุณภาพดีเพราะถ้าเก็บช้าน้ำตาลอาจเสียได้

การเคี่ยวน้ำตาล เมื่อได้น้ำตาลสดมาแล้วต้องนำมากรองด้วยผ้าขาวบาง จากนั้นนำไปเคี่ยวไฟในกะทะด้วยเวลากว่า 1 ชั่วโมง จึงจะได้น้ำตาลที่ข้นและเหนียว เวลาเคี่ยวต้องคอยช้อนฟองออก เมื่อน้ำตาลเดือดฟองยุบจนไม่เหลือฟองจะยกกะทะลงจากเตา ไฟแล้วใช้เหล็กกระทงน้ำตาลจนได้น้ำตาลสีเหลืองนวลสวย จากนั้นจะหยอดน้ำตาลเป็นก้อนเล็ก ๆ หรือเป็นปึกตามแต่ขนาดหรือรูปแบบที่ต้องการขณะที่น้ำตาลยังร้อน ๆ เมื่อน้ำตาลเย็นจะได้รูปตามที่หยอด ชาวบ้านจะนิยมนำน้ำตาลมะพร้าวไปใช้เป็นส่วนผสมในการทำขนมที่มีกะทิเป็นส่วนประกอบ เพราะจะทำให้ขนมมี รสชาติที่หอมหวานและมันยิ่งขึ้น ในส่วนของน้ำตาลสดถ้านำไปต้มเพื่อฆ่าเชื้อแล้วสามารถนำมาทานกับน้ำแข็งได้เลยรสชาติหอมหวานชื่นใจทีเดียว

ปัจจุบันอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวเริ่มเห็นได้ น้อยลงเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะความทันสมัยของเทคโนโลยี การคมนาคมที่สะดวก ความเจริญทางเศรษฐกิจ การอยู่ใกล้เมืองเศรษฐกิจ เช่น กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมมากมาย คนรุ่นใหม่

หรือคนวัยแรงงาน มีการเดินทางออกไปศึกษาและทำงานนอกพื้นที่ ทำให้การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำน้ำตาลมะพร้าวของคนรุ่นใหม่ลดน้อยลง จึงควรจะมีการรณรงค์ปลูกฝังจิตสำนึกคนรุ่นใหม่ให้มีความรักในถิ่นฐานบ้านเกิดและอาชีพของบรรพบุรุษ ส่งเสริมให้รู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำน้ำตาลมะพร้าวเพื่อจะได้สืบสานภูมิปัญญา ญาที่ดีไม่ให้สูญหายไปในอนาคต หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรให้ความ สนใจ ช่วยเหลือและให้การสนับสนุน ทั้งทางด้านวิชาการ งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และด้านการส่งเสริมการตลาด การให้การสนับสนุนการปลูกมะพร้าวพันธุ์ดี การส่งเสริมการทำประกันชีวิตให้กับคนชี่ นตาลและการส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยให้นักเรียนและเยาวชนในโรงเรียนไปศึกษาเรียนรู้กระบวนการผลิตน้ำตาลมะพร้าวของกลุ่มต่าง ๆ การสาธิตกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนจากสมาชิกกลุ่ม โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้แนะนำให้ความรู้ เพิ่มเติมเพื่อต่อยอดการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอย่างต่อเนื่องต่อไป

นอกจากร่องสวนมะพร้าวที่พบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนอัมพวาแล้ว ลินจี้ก็เป็นพืชที่ชาวอัมพวานิยมปลูกอีกชนิดหนึ่งและนับเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของอัมพวา ลินจี้ในเมืองแม่กลองหรือจังหวัดสมุทรสงครามมีมากมายหลายพันธุ์ เช่น พันธุ์ค่อม กะโหลกใบยาว กะโหลกใบไหม้ กะโหลกใบเตา พันธุ์เขียวหวาน พันธุ์แก้ว พันธุ์จีน พันธุ์ไทยธรรมดา พันธุ์ไทยใหญ่ พันธุ์ช่อระกำ พันธุ์สาแหรกทอง พันธุ์สำเภาแก้ว ลินจี้ถือเป็นผลไม้เศรษฐกิจสำคัญชนิดหนึ่งที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีอยู่หลายพันธุ์ด้วยกันแต่ที่นิยมปลูกที่สุดคือ พันธุ์ค่อม เพราะมีรสชาติที่กรอบหวานหอมอร่อย มีกลิ่นหอมพิเศษ ลักษณะเปลือกบาง เนื้อมีความแห้งและรสชาติที่หวานมากกว่าเมื่อเทียบกับพันธุ์จักรพรรดิที่ปลูกอยู่แถบภาคเหนือของประเทศไทย

สำหรับประวัติการปลูกลินจี้ในประเทศไทย ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมีการปลูกตั้งแต่เมื่อใด แต่พบเอกสารที่ชาวต่างประเทศได้รายงานไว้ ว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการปลูกลินจี้แล้วโดยเรียกว่าลินจี้แดง ทั้งนี้มีหลักฐานที่ยืนยันได้ว่าพบต้นลินจี้เก่าที่อัมพวาซึ่งบางต้นอายุเกือบ 200 ปี ได้แก่ พันธุ์ไทยใบอ้อ และพันธุ์ค่อม ที่ปลูกโดยนายตีมีแก้วกศร เมื่อ พ.ศ. 2397 โดยวิธีการเพาะเมล็ด ที่หมู่ 5 ตำบลแควอ้อม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จึงพอจะสันนิษฐานว่าพ่อค้าชาวจีนได้นำลินจี้มาขายทางเรือฟรี อมสินค้าอื่น ๆ ตามลำคลองต่าง ๆ ของแม่น้ำแม่กลองและคลองแควอ้อม เมื่อเกษตรกรได้บริโภคผลลินจี้แล้ว จึงนำเมล็ดไปปลูกเมื่อต้นลินจี้ให้ผลผลิตจึงทราบว่ามีรสชาติที่อร่อยจึงนำมาขยายพันธุ์ต่อไป (อ้างอิงจาก <http://www.as.doa.go.th/pvp/book/litchi/3intro.doc>)

ลักษณะทั่วไปของลิ้นจี่ คือ มีลำต้นใหญ่อวบแข็งแรง ลำต้นและกิ่งเรียบ มีสีน้ำตาลอ่อนทรงพุ่มค่อนข้างกลมไม่สูง ใบแคบเรียวยาวเป็นลอนกลางใบพอง ปลายใบเรียวแหลม ใบมี 2-4 คู่ สีใบด้านบนเขียวเป็นมัน ด้านล่างออกสีเขียวอมเขียวเล็กน้อย ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ออกผลเป็นช่อยาว ผลมีขนาดใหญ่กลมสีแดงเข้มเปลือกกรอบบางหนามห่าง สั้นแหลม เนื้อหนาหวานแห้งมีสีชาขุ่น การปลูกลิ้นจี่ต้องอาศัยสภาพภูมิอากาศที่ค่อนข้างหนาวเย็น ดังนั้นในปีไหนที่อากาศร้อนจัดจะส่งผลให้ลิ้นจี่ไม่ติดลูก ส่วนในปีที่มีอากาศหนาวจัดจะส่งผลให้ลิ้นจี่ออกผลใหญ่ มีรสชาติหวานอร่อย

ผลผลิตของลิ้นจี่จะออกผลในช่วงเดือนพฤศจิกายน- ธันวาคม และแก่จัดจนสามารถเก็บรับประทานได้ในช่วงปลายเดือนมีนาคม- เมษายน การเก็บผลลิ้นจี่ จะเก็บในช่วงที่ลิ้นจี่มีผิวสีแดงเข้มแดงปนชมพู หรือที่ชาวสวนเรียกว่า ร่องชาด จึงจะเก็บผล วิธีการเก็บเกี่ยวจะใช้บันไดหรือพะองพาดกิ่งขึ้นไป แล้วใช้กรรไกรตัดช่อผลให้ห่างจากโคนช่อผลประมาณ 1 ฟุต โดยให้ตัดทั้งช่อไม่ควรใช้มือหักช่อผลเพราะทำให้กิ่งมีรอยฉีกหักต้นลิ้นจี่จะช้า ผลลิ้นจี่ที่มีก้านติดอยู่ด้วยจะสดนานกว่าที่ไม่มีก้าน หากในช่วงของการเก็บเกี่ยวผลลิ้นจี่มีฝนตกลงมามากจะส่งผลให้ชาวสวนสูญเสียผลผลิตเป็นส่วนมากเนื่องจากผลลิ้นจี่จะอู่ม่น้ำและผลแตก ดังนั้นชาวสวนจึงต้องเก็บลิ้นจี่ให้เสร็จสิ้นภายในเดือนเมษายน

ลิ้นจี่นับเป็นผลไม้ที่มีรสดี ราคาแพง คนนิยมบริโภคกันมาก เป็นผลไม้ที่เหมาะกับ การบรรจุกระป๋องมากกว่าเงาะ ละ ลำไย เพราะสามารถคว้านเมล็ดออกได้ง่ายกว่า มีรสเปรี้ยวอมหวานและมีกลิ่นหอมชวนรับประทาน ปัจจุบันมีพื้นที่ปลูกลิ้นจี่ทั่วจังหวัด แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา ลิ้นจี่จังหวัดสมุทรสงครามได้ชื่อว่าเป็นลิ้นจี่ที่มีรสชาติดีที่สุดก็ได้ ราคาจึงค่อนข้างแพง (ราคาจำหน่ายลิ้นจี่เกรด A ในสวนไม่ต่ำกว่ากิโลกรัมละ 50 บาท ราคาของลิ้นจี่ขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตในแต่ละปี) การปลูกและการดูแลรักษาก็ง่ายโรคแมลงก็รบกวนน้อย ข้อสำคัญในช่วงเดือนมีนาคม- เมษายน ซึ่งเป็นฤดูที่ผลลิ้นจี่แก่เป็นช่ วงที่ผลไม้ไทยไม่ค่อยมีผลผลิต ทำให้ชาวสวนสามารถขายลิ้นจี่ได้ในราคาที่ค่อนข้างสูง จึงเป็นที่รู้จักแพร่หลายเกือบทุกจังหวัดของประเทศไทยว่าลิ้นจี่แม่กลองเป็นสุดยอดของลิ้นจี่เมืองไทย

การทำสวนส้มโอเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่นิยมปลูกกันมากในอำเภออัมพวาและอำเภอ บางคนที ทั้งนี้เพราะพื้นที่ของทั้ง 2 อำเภอ มีน้ำจืดที่อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปีติดกับอำเภอเมืองที่น้ำจะมีรสชาติกร่อยทำให้ปลูกพืชผลไม้ได้ไม่ค่อยดี ส้มโอพันธุ์ที่ชาวอัมพวานิยมปลูกกันมากก็คือ ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ ซึ่งเป็นส้มโอที่มีรสชาติอร่อยและออกผลผลิตตลอดทั้ง ปีโดยเฉพาะในฤดูร้อน ส้มโอเป็นไม้ผลเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งที่มีการปลูกกันอย่างแพร่หลายในอำเภออัมพวา เนื่องจากมี

รสชาติดีและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป จนทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกส้มโอมากขึ้นทุกปี นอกจากนี้เปลือกของส้มโอยังสามารถนำไปแปรรูปเป็นส้มโอแช่อิ่มได้อีกด้วย

ปัจจุบันประเทศไทยมีการปลูกส้มโอเกือบทุกจังหวัด แต่แหล่งปลูกเริ่มแรกนั้นจะพบบริเวณลุ่มน้ำสำคัญ เช่น ท่าจีน (นครชัยศรี) แม่กลอง และปากน้ำ ซึ่งพันธุ์ที่ปลูกนั้นมีหลากหลายขึ้นอยู่กับแหล่งที่ปลูกและความต้องการของตลาดท้องถิ่นและต่างประเทศเป็นหลัก ความนิยมปลูกส้มโอมีแพร่หลายทั่วประเทศเนื่องจากให้ผลผลิตและผลตอบแทนสูง ตลาดต่างประเทศต้องการมาก มีข้อดีกว่าผลไม้ชนิดอื่น ๆ ในการส่งออกหลายประการ คือ สามารถทยอยเก็บเกี่ยว ได้นาน คือเก็บได้ตั้งแต่ 7 เดือนเมื่อผลเริ่มแก่และยืดอายุเก็บเกี่ยวออกไปได้จนถึง 10 เดือน มีอายุเก็บรักษาได้นาน ทำให้มีช่วงเวลาวางขาย (shelf life) ยาวนาน มีเปลือกหนาจึงขนส่งได้ง่าย ปัญหาต่อการชอกช้ำเสียหายเนื่องจากการขนส่งเกือบไม่มีเลย ปัญหาการปลูกส้มโอเป็นการค้า คือ หนอนเน่าเสียทำลาย จึงต้องมีการห่อผลพร้อมทั้งฉีดยากำจัดหนอนชอนใบในช่วงแตกใบอ่อน ทุกครั้ง พื้นที่ปลูกส้มโอเป็นสวนเก่าปลูกมาหลายปี ขาดการบำรุงรักษาที่ดีจึงทรุดโทรมและให้ผลผลิตต่ำ พื้นที่ปลูกส้มโอลดลงเนื่องจากเปลี่ยนเป็นเขตอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัยมากขึ้นทุกปี

โดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชนอัมพวา นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเป็นชาวสวนปลูกมะพร้าว ลิ้นจี่ และส้มโอเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำเอื้อให้อาชีพเกษตรกรรมดังกล่าวยังคงได้รับการสืบทอดต่อเนื่องมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าปัจจุบันพื้นที่ในชุมชนจะถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีจำนวนลดลง แต่สภาพโดยทั่วไปของชุมชนที่เป็นสวนผลไม้ ยก่องอันร่มรื่นก็ยังคงอยู่และเป็นจุดเด่นสำคัญที่ดี ดึงดูดสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ภูมิปัญญาในการจับปลาของคนในชุมชน

จังหวัดสมุทรสงครามได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งสายน้ำ ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลจากแม่น้ำแม่กลองที่ไหลผ่านลงไปสู่อ่าวไทยส่งผลให้มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเกิดขึ้น คือ มีน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม อยู่รวมกันในพื้นที่ พื้นที่บริเวณน้ำจืดตอนบนในเขตอำเภอบางคนทีและอำเภออัมพวาเป็นพื้นที่เหมาะแก่การกสิกรรม พื้นที่บริเวณน้ำกร่อยตอนกลางและบริเวณน้ำเค็มทางปากอ่าวแม่กลองกับบริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของจังหวัด เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์

ด้วยสัตว์น้ำ ได้แก่ อาหารทะเล เช่น ปลา ปู กุ้ง และหอยนางรมชนิด ถือเป็นแหล่งอาหาร เลี้ยงประชากรและเป็นสินค้าออกที่สำคัญของจังหวัดเลยทีเดียว

แม่น้ำแม่กลองมีต้นน้ำอยู่ในเขตจังหวัดตากและจังหวัดกาญจนบุรี บริเวณหุบเขา และบนที่สูงของเทือกเขาตะนาวศรี ลำน้ำที่ไหลมาจากเขตจังหวัดตาก เรียกว่า แควใหญ่หรือ แควศรีสวัสดิ์ ส่วนลำน้ำที่ไหลมาจากเขตจังหวัดกาญจนบุรี เรียกว่า แควน้อยหรือแควไทรโยค แควทั้งสองไหลมาบรรจบกันที่ตำบลปากแพรก อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำแม่กลองไหลผ่านเขตอำเภอบางคนที่ อำเภออัมพวา แล้วไหลลงสู่ทะเลในอ่าวไทย ในช่วงที่เรียกว่า อ่าวแม่กลอง การตั้งถิ่นฐานของประชากรสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองจะมีอยู่หนาแน่น เนื่องจากเป็นแม่น้ำที่มีน้ำตลอดปีและคงความเป็นธรรมชาติไว้ได้มากที่สุด น้ำมีความสะอาดใช้ อุปโภคและบริโภคได้ ในขณะเดียวกันแม่น้ำแม่กลองเป็นแหล่งสัตว์น้ำที่เป็นอาหารที่มีชื่อ เช่น ปลาชนิดต่าง ๆ และกุ้งก้ามกราม เป็นต้น

หลังจากมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ สภาพของแม่น้ำแม่กลองในวันนี้กับวันวานก็ แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด สายน้ำไหลเย็นที่เต็มไปด้วยกองทัพปลา หลากหลายพันธุ์ กลับกลายเป็นสายน้ำมันและของเสียที่เกิดจากโรงงาน ต้นไม้สองข้างทางถูกตัดทิ้งปลูกสิ่งก่อสร้าง ทดแทน สภาพสังคมไม่เปลี่ยนแปลงแต่ยังเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย ตามธรรมชาติของปลามักจะหาที่วางไข่ตามกอพงหรือแนวรอบเกาะก ลางแม่น้ำ เมื่อน้ำเสียและมีเมือกเคมีติดบริเวณดังกล่าวปลาไม่สามารถวางไข่ได้ถึงแม้วางไข่ก็เสีย พอจะว่ายทวนน้ำ ขึ้นข้างบนก็ติดเขื่อนน้ำก็น้อยจะว่ายลงล่างก็เจอน้ำเค็ม

ทุกวันนี้มีปลาหลายชนิดที่หายไปจากบริเวณแม่น้ำแม่กลองตอนบน เช่น ปลากินหอยที่มีรูปร่างเหมือนปลาสวยแต่ตัวเล็ก อารีย์ กลิ่นสุคนธ์ (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 72 ปี เล่าว่าสมัยก่อนหอยทรายเยอะมากปลากินหอยก็เยอะตามเพราะเป็นบ่วงโซ่ชีวิต พอน้ำเสียหอยตายหมดปลาก็อพยพหายไปด้วย สมัยก่อนปลาเค้า-ปลาแดง-ปลายี่สกไทยชุมมาก ชาวบ้านพายเรือ เอาสวิงช้อนเป็บเดี ยวก็จับปลาได้เป็นจำนวนมาก ในฤดู น้ำหลากชาวบ้าน เพียงแค่โรยข้าวสุกลงในน้ำปลาก็พากันมาตอดกินเป็นจำนวนมากจนสามารถจับได้อย่าง สบาย มาถึงวันนี้ชาวบ้านก็ยังค้นหาปลาเป็นอาชีพอยู่แต่ต้องรอน้ำใหม่ที่มาจากเขื่อนที่นิ่งถึงจะ จับปลาได้เป็นจำนวนมากเนื่องจากปลาที่อาศัยในพื้นที่หลงเหลือเพียงน้อยนิดแล้ว

ปัจจุบันในช่วงฤดูร้อน เมื่อน้ำในคลองอัมพวาตกลงเกือบแห้งขอดคลองจะพบเห็น ชาวบ้านลงไปทอดแหจับปลาในคลอง นอกจากนี้ในพื้นที่ใกล้เคียงคลองอัมพวารวมถึงแม่น้ำแม่กลองยังพบการใช้โพงพาง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจับปลา โพงพาง เป็นเครื่องมือ

ดักปลา ชนิดหนึ่ง ที่ใช้ฉนวนรูปถุงผูกกับเสาใหญ่ 2 ต้นที่ปักขวางลำน้ำสำหรับจับปลาและกุ้ง
ทุกขนาด ปากฉนวนติดตั้งกับเสาไม้ไผ่เพื่อรับสัตว์น้ำที่พัดตามกระแส น้ำเข้าฉนวน โพงพางจะ
ประกอบไปด้วยเสาขนาดใหญ่ 2 ต้น ใช้เป็นหลักสำหรับยึดโพงพางไว้ ความยาวของเสาขึ้นอยู่กับ
ความลึกของน้ำ ฉนวนเป็นรูปถุงปากกว้าง ฉ่าง โพงพางจะทำด้วยฉนวนตาข่าย ซึ่งมีขนาดตาถี่มาก
ปากถุงจะกว้างประมาณ 4-8 เมตร ขึ้นอยู่กับบริเวณที่วาง ปากฉนวนสูงใกล้เคียงกับความลึกของน้ำ
ช่วงขึ้นสูงสุดขนาดประมาณ 4x4 หรือ 8x6 เมตร ความยาวจากปากฉนวนถึงก้นถุง 20-25 เมตร
ตัวฉนวนจะเรียวยาว ปากฉนวนจะวางในทิศทางหันรับกับกระแสน้ำ ด้านบนมีไม้คาดไว้กันไม่ให้หลัก
เอนเข้าหากัน ปากฉนวนจะมัดกับเสาหลัก ส่วนตัวฉนวนจะมัดไว้ด้วยไม้คาดโดยไม่ใช้ทุ่นและตะกั่วถ่วง
ส่วนเนื้อฉนวนเป็นโพลีเอทิลีน ที่บริเวณปาก จะมีขนาดใหญ่ที่สุด แล้วเล็กลงมาตามลำดับ ส่วนที่
เป็นก้นถุงยาว 1.5-3 เมตร มักใช้ขนาดตา 1.5-2.5 เซนติเมตร ปลาฉนวนสามารถเปิดออกได้โดย
มัดเชือกไว้ การวางโพงพางทำได้ทั้งเวลากลางวันและกลางคืนในช่วงน้ำขึ้นเต็มที่หรือลงเต็มที่โดย
ประกอบฉนวนเข้ากับไม้กดฉนวนแล้วนำไปผูกกับไม้หลัก รอให้กระแสน้ำพัดสัตว์น้ำเข้าฉนวนสักพักจึง
ซึ่งก้นฉนวนขึ้นมาเพื่อสัตว์น้ำ ออกแล้วมัดก้นถุงวางใหม่ต่อไป โพงพางจะใช้ที่ระดับน้ำลึกประมาณ
1-6 เมตร และสามารถทำได้ตลอดทั้งปี สัตว์น้ำที่จับได้ คือ กุ้ง ปู และปลาที่ชอบอยู่ในเขตน้ำกร่อย
(อ้างอิงจาก <http://www.sklonline.com/tools0003.html>)

ผลกระทบจากการใช้โพงพางจับสัตว์น้ำ ก็คือ จะจับสัตว์น้ำตัวเล็ก สัตว์น้ำวัยอ่อน
และจับอย่างไม่แยกประเภท นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือที่จัดว่ากีดขวางทางเดินเรือทั้งขณะ
ทำการประมงและหยุดทำการประมงเพราะปักหลักทิ้งไว้ ในปัจจุบันจะพบเห็นโพงพางได้ยากมาก
เนื่องจากไม่ได้รับอนุญาตจากราชการให้สร้าง โพงพางในลำน้ำสายหลักอีกต่อไปเพราะ
กีดขวางการสัญจรทางน้ำของเรือ ซึ่งปัจจุบันการจับปลาในแม่น้ำแม่กลองชาวบ้านส่วน
ใหญ่จะนิยมใช้วิธีทอดแห สวิง และตกเบ็ดเป็นส่วนใหญ่ เมื่อจับปลาได้แล้วชาวบ้านส่วนมากจะส่งขาย
อีกทอดหนึ่งโดยมีคนมารับซื้อ ในส่วนของราคาก็จะตกลงกันเองตามความพอใจของทั้งสองฝ่าย

โดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาในการจับปลาของคนในชุมชน อัมพวา โดย การทำประมง
พื้นบ้านในแม่น้ำแม่กลองในปัจจุบันนั้น ถึงแม้ว่า ชาวบ้านทั่วไป ในชุมชนจะเลือกใช้เครื่องมือ
ประมงขนาดเล็ก เช่น สวิง เบ็ดตกปลา การทอดแห เป็นต้น แต่ความนิยม ในการใช้เครื่องมือ
ประมงที่เป็นภูมิปัญญาชนิดหนึ่งของชุมชน คือ โพงพาง ยังสามารถพบเห็นได้ทั่วไปตลอดสายน้ำ
แม่กลองเพราะเป็นเครื่องมือประมงชนิดหนึ่งที่สามารถจับปลาได้ตลอดทั้งปี

ภูมิปัญญาในการตกกุ้งของคนในชุมชน

นอกจากสองฝั่งคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลองจะเต็มไปด้วยเรือทวนและบ้านเรือนไทย ก็วัตรประจำวันของชาวบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่ยากจะหาที่ใดเหมือนก็คือ การพายเรือตกกุ้ง กุ้งแม่น้ำเป็นรายการอาหารที่มีชื่อเสียงของอัมพวา กุ้งที่จับได้ล้วนมาจากฝีมือการตกกุ้งที่ต้องอาศัยทั้งความอดทนและความชำนาญของชาวบ้านทั้งสิ้น เพราะกุ้งเป็นสัตว์ที่ไม่ค่อยชอบแสงกลางวันจะอยู่ในที่ลึกและมีที่กำบังหลบ เช่น โคนเสาบ้าน ไซตหิน กอจาก ซากตอไม้เก่า ๆ ตอไม้ไผ่หรือที่มีกิ่งไม้มาถักถวมกันมาก ๆ ซากเรือเก่าที่ฝังตัวอยู่ในก้นคลอง และแหล่งน้ำไหล พอตกลงคืน กุ้งก็จะขึ้นมาหากินตามชายตลิ่ง ชาวบ้านก็จะนั่งเรือตกกุ้งอยู่ริมตลิ่งตลอดสองฝั่งคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลอง

คอต ใจโชติช่วง (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 66 ปี และ ลูกสาว พัชรี ใจโชติช่วง (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 41 ปี มีบ้านตั้งอยู่ริมคลองแม่กลองมาตั้งแต่เด็ก ๆ ช่วยกันเล่าการตกกุ้งและปูในสมัยก่อนว่า ในแม่น้ำแม่กลองมีกุ้ง ปูทะเล และปูเป๊าะ อาศัยอยู่เยอะมาก การจับกุ้งแม่น้ำในสมัยก่อนเวลาที่อยากกินกุ้งแม่น้ำก็จะกระโดดลงน้ำใช้มือมาจับตามใต้สะพาน ใต้บันไดทำนาริมตลิ่งได้อย่างสบาย ใช้สวิงช้อน หรือถ้าเวลาที่ลงเล่นน้ำก็จะใช้มือขุดดินเลนริมแม่น้ำให้เป็นรูต่ำกว่าระดับท้องน้ำพอให้แขนเรา ล้วงเข้าไปได้ แล้วปล่อยเอาไว้ กลางคืนน้ำเต็มฝั่ง พอเข้าน้ำลงกุ้งก็จะคลานลงไปอยู่ในรูเราก็ ไปได้จับก่อนที่น้ำจะลงพ้นจากรู จะจับได้ทุกรูที่ขุดตกกุ้ง กุ้งที่จับได้จะ ตัวใหญ่มากตัวหนึ่งหนักเป็นกิโล กินกันเองไม่หมดต้องแจกเพื่อนบ้าน ในฤดูน้ำหลากราว ๆ ปลายปีเวลาที่สวะหรือเศษไม้ลอยมาตามสายน้ำจะมีปูเป๊าะ เกาะมาเต็มไปหมด พี่พัชรีจะพายเรือเข้าไปเก็บอย่างสนุกสนานได้ ปูเป็นปึก ๆ ปูทะเลก็ใช้อริฐู กะเทาะให้เท่าถ่านไฟฉายขนาดใหญ่ ใช้ปลาตัวเล็ก ๆ หรือหัวปลาสด ๆ มาเป็นเหยื่อล่อผูกกับอริฐู เอาเชือกกล้วยผูกกับไม้ตกรางไว้ เวลาปูติดมันจะดึงลากไปเราต้องเย็บกับมัน ต้องรู้เทคนิค คนน้อยถึงจะดึงขึ้นมาได้ แล้ว ใช้สวิงช้อนขึ้นมาเลย ปูมีมากมายตัวเล็กเร่ เราก็ไม่เอาโยนลงน้ำทิ้งคืนแม่น้ำไปพักเดียวก็ได้เต็มปึก ไม่ต้องไปซื้อกินเลย

การตกกุ้งแม่น้ำในปัจจุบันที่ปริมาณของกุ้งมีจำนวนลดลง ไปอย่างมากวิธีการตกกุ้งก็ปรับเปลี่ยนไป ผู้ที่ตกกุ้งสามารถเลือกใช้เหยื่อในการตกได้หลากหลายชนิดตามความสะดวก เช่น หัวใจไก่หั่นเป็นเส้น ปูสองกระดอง ไล่เดือนแดง ไล่เดือนไล่ตัน (ไล่เดือนน้ำ) เนื้อปลาช่อนเอามาหั่นเป็นเส้น ๆ ยาวพอดีตัวเบ็ด กุ้งตัวเล็ก ๆ หรือกุ้งฝอยก่อนเกี่ยวต้องบีบน้ำกุ้งให้แตกจะได้ช่วยเพิ่มกลิ่นคาว ซึ่งเหยื่อบางชนิดต้องซื้อในตลาด บางชนิดก็หาเอาเองในหมู่บ้าน กุ้งที่นิยม ตกกันส่วนมากจะเป็นกุ้งแม่น้ำ หรือกุ้งก้ามกราม ซึ่งก็มีหลายพันธุ์ มีทั้งพันธุ์กุ้งนาง พันธุ์ก้ามเทียม

พันธุ์กึ่งกะเปาะ โดยกึ่งกำมกรามพันธุ์แท้จะมีลำตัวสีฟ้า ก้ามยาว และมีราคาสูง เป็นที่ต้องการของท้องตลาด

อุปกรณ์ที่ใช้ในการตกกึ่งคือ เรือพายหรือเรือติดเครื่องยนต์ เพราะบางครั้งชาวบ้านไปตกกึ่งไกลจากบ้านของตนจึงต้องใช้เรือยนต์ในการเดินทางไปมา นอกจากนี้ก็มีคันเบ็ด ซึ่งคนตกหนึ่งคนจะใช้คันเบ็ดประมาณ 4 คัน เป็นอย่างน้อย รวมทั้งกระชังสำหรับใส่กึ่งที่ตกได้ โดยจะต้องแช่น้ำอยู่ข้างเรือตลอดเวลาเพื่อป้องกันไม่ให้ กึ่งตาย กระตักใส่น้ำแข็งสำหรับแช่เหยื่อให้คงความสด ถ่อไม้ลวกขนาดยาว 5-6 เมตร เพื่อเป็นตัวนำลงสู่พื้นดินในคลองกันเรือลอยไหลไปตามกระแสน้ำและคลื่น นอกจากนี้ก็มีที่นอนหมอนมุ้ง เสบียงอาหาร ที่ต้องเตรียมไว้เวลาเดินทางไปตกกึ่งไกล ๆ ซึ่งอาจต้องค้างคืน เมื่อตกกึ่งได้แล้วจะมีพ่อค้าคนกลางพายเรือมารับซื้อ กึ่ง ราคาซื้อชายกึ่งตัวใหญ่อยู่ที่ประมาณกิโลกรัมละ 400-500 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดของตัวกึ่ง

สำหรับปัญหาในการประกอบอาชีพตกกึ่งในปัจจุบัน คือ การเห็นแก่ตัวของคนบางกลุ่มที่ใช้วิธีสกปรก โดยการเบียดฆ่าแม่ลงลงใน แม่น้ำลำคลอง เพื่อหวังให้กึ่งลอยตัวหรือหัวแล้วจับไปขายเป็นกึ่ง ึ่งแช่แข็ง ซึ่งผู้บริโภคไม่ทราบก็จะซื้อไปรับประทานนับว่าเป็นอันตรายมาก นอกจากนี้ ยังเป็นการทำลายพันธุ์กึ่งทั้งตัวเล็กตัวน้อย แม้ที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะพยายามดำเนินการตามกฎหมายแต่น้อยรายที่จะจับได้ ซึ่งภาครัฐและเอกชนก็พยายามเร่งรณรงค์ปราบปรามพร้อมกับทำการแพร่พันธุ์กึ่งแต่ละครั้งนับล้านตัว

โดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาในการตกกึ่งของคนในชุมชน อัมพวาถือได้ว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับ ชาวบ้านได้ ไม่น้อย แต่ก็ เป็นอาชีพที่ ต้องใช้ความพยายามและความอดทนสูง เพราะกว่าจะได้กึ่งแต่ละตัว ต้องเลือก เวลาที่จะใช้ตกเป็น ช่วงตอนกลางคืน หรือช่วงหัวค่ำ เพราะอากาศจะไม่ร้อนมากและมีกึ่งชุกชุม โดยเฉพาะฤดูหนาวกึ่งจะเยอะมาก บริเวณที่สามารถพบเห็นการตกกึ่งมากที่สุดได้แก่ สองฝั่งแม่น้ำแม่กลองทั้งในช่วง เวลากลางวันและกลางคืน โดยเฉพาะในช่วงกลางคืนจะพบเห็นเรือตกกึ่งของชาวบ้านจอดตกกึ่งอยู่แทบทุกคั้งน้ำ

ภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำของคนในชุมชน

ในอดีตกาลที่การคมนาคมทางบกยังไม่มีความสะดวกสบายเช่นปัจจุบัน ชาวอัมพวา ต่างก็พึ่งพาสายน้ำของแม่น้ำแม่กลองในการเดินทาง ซึ่งนอกจาก นี้ยังเป็นเส้นทางค้าขาย ไม่เฉพาะระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่สายน้ำแห่งนี้ยังนำความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าระหว่างประเทศมายังประเทศไทยอีกด้วย จินตนา ตั้งวิจิตฤกษ์ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) เจ้าของบูติคริสตอร์ท "ฐนิชาณ์บูติ คริสตอร์ท" อายุ 56 ปี เป็นชาวอัมพวาโดยกำเนิด เล่าให้ฟังว่า เมื่อครั้งรัฐบาลประกาศให้มีการครอบครองที่ดินได้ในสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวบ้านทั้งหลายก็เข้าจับจองพื้นที่โดยเฉพาะ

ที่ลุ่มน้ำบริเวณปากคลอง ดังนั้นจึงมีการสร้างตึกเพื่อการพาณิชย์และอยู่อาศัยตลอดแนวริมฝั่งคลอง ในศตวรรษที่ผ่านมานั้นมีพ่อค้าชาวจีนเพิ่มจำนวนมากขึ้น จากที่เป็นเพียงชุมชนท้องถิ่นเล็ก ๆ ก็ได้เติบโตขยายมาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการค้าแห่งหนึ่งเลยทีเดียว การขายสินค้าทางการเกษตรของตลาดน้ำในสมัยนั้นนับว่าเป็นยุคทองเลยก็ว่าได้ นอกจากนั้น สายน้ำแห่งนี้ยังเป็นเส้นทางหลักในการขนส่งเสบียงและอาวุธยามศึกสงคราม ช่วงสงครามโลก ครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นก็ใช้สายน้ำแห่งนี้ในการขนอาวุธยุทโธปกรณ์เสบียง และของใช้ต่าง ๆ เพื่อผ่านไปยังฐานที่มั่นจังหวัดกาญจนบุรีก่อนจะเคลื่อนทัพไปยังจีนแผ่นดินใหญ่

สายน้ำที่เป็นเสมือนสายใยหล่อเลี้ยงชาวอัมพวา ก็คือคลองอัมพวาที่แยกตัวออกมาจากแม่น้ำแม่กลอง การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำให้ได้คุณค่ามากที่สุดซึ่งชาวอัมพวาปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่บ่งบอกความเป็นตัวตนคนอัมพวาได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการอาบน้ำ เล่นน้ำหรือการซักผ้าในคลอง การใช้สอยในรูปแบบที่หลากหลายเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเข้าใจในระบบนิเวศวิทยาของชุมชนตนเอง ทำความเข้าใจกับสภาพของแหล่งน้ำโดยการสังเกตช่วงเวลาที่น้ำขึ้นน้ำลง เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย หรือน้ำเค็ม ทั้งหมดนี้ก็เพื่อที่จะนำน้ำที่ใสและสะอาดมาใช้กันได้อย่างปลอดภัยที่สุด ทั้งนี้ในช่วงเวลาใดก็ตามที่มีจังหวะเหมาะสมสำหรับการลงเล่นน้ำ ไม่ว่าจะเป็นในช่วงเช้า หรือช่วงเย็นที่น้ำขึ้นเต็มที่ จะมีชาวบ้านลงเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน โดยเฉพาะเด็ก ๆ จะมีการจับกลุ่มเล่นน้ำกันตลอดเวลา ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็น การบ่งบอกถึงวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาได้เป็นอย่างดี

จินตนา ตั้งวิจิตรฤกษ์ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) เคยมีอาชีพรับราชการเป็นครูที่โรงเรียนอัมพวันที่ตั้งอยู่ติดกับตลาดอัมพวา พอตลาดน้ำอัมพวาเริ่มเป็นที่รู้จักได้ลาออกจากราชการมาเปิดบูตคริสตอร์รับนักท่องเที่ยว ได้เล่าถึงวัฒนธรรมของชาวพุทธศาสนิกชนที่สำคัญนับแต่อดีตกาลเป็นต้นมาของชาวอัมพวา ว่าในทุก ๆ เช้า ชาวพุทธจะต้องทำบุญตักบาตร โดยเฉพาะชาวอัมพวาที่วิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำและมีบ้านอยู่ริมคลอง ตอนย่า รุ่งของทุกวัน พระภิกษุจากทั้งวัดอัมพวันเจติยารามและวัดพระยาญาติจะออกเดินบิณฑบาตตามทางเดินริมคลองอัมพวา พระสงฆ์บางรูปจะพายเรือไปบิณฑบาตเพื่อให้พุทธศาสนิกชนในชุมชนได้ตักบาตร ซึ่งนอกจากเป็นการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลแล้วยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกด้วย ซึ่งกิจกรรมการตักบาตรพระสงฆ์ที่พายเรือบิณฑบาตรนี้ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ จนถูกจัดให้เป็นกิจกรรมหลักอย่างหนึ่งในการท่องเที่ยวของรีสอร์ทและที่พักโฮมสเตย์เกือบทุกหลังคาเรือน โดยนักท่องเที่ยวแทบทุกคนจะให้ความสนใจและกระตือรือร้นในกิจกรรมการใส่บาตรพระสงฆ์ที่พายเรือบิณฑบาตรเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ยังมีการ รื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีที่ดิ่งงมขึ้นมาอีกหลากหลาย กิจกรรม เช่น การลอยกระทงสายกาบกล้วย การทอดผ้าป่าทางน้ำ การแข่งเรือ ฯลฯ ซึ่งเป็น การรักษามรดกทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำ โดยเฉพาะประเพณีลอยกระทงสาย กาบกล้วยเมืองแม่กลอง ในช่วงวัน พิฎุ เดือน 12 จะมีการปล่อยกระทงนับหมื่น ใบที่ทำจาก กาบกล้วยลอยเป็นสาย เต็มแม่น้ำแม่กลอง นับเป็นภาพที่สวยงามมาก โดยจังหวัดสมุทรสงคราม ได้ฟื้นฟู "ประเพณีลอยกระทงสายกาบกล้วย" ที่เลือนหายไปฟื้นกลับมาใหม่ ณ บริเวณอุทยาน ร .2 อ.อัมพวา จ.สมุทรสงครามซึ่งอยู่ติดกับตลาดน้ำอัมพวา นอกจากความสวยงามของการลอย กระทงสายกาบกล้วยแล้ว ยังมีกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ชมอีกมากมาย การลอยกระทงสาย กาบกล้วยนี้ได้ห่างหายไปจากท้องน้ำแม่กลองเป็นเวลากว่า 50 ปี เพิ่งมีการรื้อฟื้นขึ้นใหม่เมื่อช่วง 4-5 ปี ที่ผ่านมาหลังจากมีการจัดตลาดน้ำอัมพวา

จุดปล่อยกระทงสายกาบกล้วยในวันลอยกระทงจะลอยกันที่บริเวณอุทยาน ร .2 ให้ กระทงสายกาบกล้วยไหลไปออกยังปากอ่าวแม่กลอง โดยจะเริ่มปล่อยกระทงประมาณตั้งแต่ สองทุ่มขึ้นไป และปล่อยเป็นจังหวะตามกระแส น้ำ นอกจากกิจกรรมการลอยกระทงสายกาบกล้วย แล้วงานนี้ยังมี กิจกรรมที่น่าสนใจอื่น ๆ อีกมากมาย อาทิ การจุดพลุอย่างยิ่งใหญ่ เรือประดับไฟ การเสวนายามเย็น การแสดงดนตรีลูกทุ่งทุกคำคืน การประกวดนางนพมาศ การประกวดกระทง สวยงาม การแสดงดนตรีของโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย ทอดผ้าป่าทางน้ำกลางคืน การจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ชุมชน การแสดงดนตรีไทยและการละเล่นพื้นบ้านของชาวจังหวัดสมุทรสงคราม การตักบาตรพระสงฆ์ทางน้ำในช่วงเช้าที่คลองอัมพวา การแข่งขันเรือพายมินิมาราธอน “แม่กลอง” เป็นต้น

อารีย์ กลิ่นสุคนธ์ (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 72 ปี ชาวสมุทรสงครามเล่า วิธีการทำกระทงกาบกล้วย ในอดีตตั้งแต่เด็ก ๆ ให้ฟังว่า เป็นการนำวัสดุที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่น คือ ต้นกล้วยนำว่าที่ออกเครือติดผลแก่แล้วจำเป็นที่จะต้องตัดทิ้งมาใช้เป็นวัสดุในการทำ กระทง จากนั้นหาซื้อรูปที่ใช้บูชาพระห่อใหญ่ ๆ นำมาจุ่มน้ำมันยาง นำรูปที่จุ่มน้ำมันยางมาคลี่ ผึ่งแดดจนแห้ง ทำเช่นนี้ 2-3 ครั้ง แล้วนำต้นกล้วยที่ตัดเตรียมไว้ หั่นเป็นท่อน ๆ ยาวประมาณ 8-10 นิ้ว ลอกที่ละกาบออกและคว่ำหรือหงายกาบกล้วยก็ได้ ใช้รูปที่ตากแดดไว้ปักลงกลาง กาบกล้วย จากนั้นนำกระทงกาบกล้วยที่ปักด้วยรูปชุบน้ำมันยางใส่เรือพายไปกลางแม่น้ำ ลำคลอง จุดรูปและปล่อยลอยเป็นสายให้เป็นระยะตามแนวลำน้ำที่ไหลลงสู่ปากอ่าวแม่กลอง รูปจะถูก อย่างช้า ๆ ให้ความสว่างไสวอย่างสวยงามตามลำน้ำ ยิ่งปล่อยกระทงกาบกล้วยตอนประมาณ

สี่ทุ่มถึงห้าทุ่มด้วยแล้ว ถ้า น้ำแม่กลองของจังหวัดสมุทรสงครามจะสวยงามตระการตาอย่างหาที่เปรียบมิได้

กระทรวงกากล้วยเมืองแม่กลองถือว่าเป็นภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นที่แฝงซึ่งนัยสำคัญแห่งภูมิปัญญา ในเรื่อง ของความประหยัดเรียบง่าย มีความ พอดีและสมดุล โดยกระทรวงสายใน จังหวัดสมุทรสงครามมีต้นกำเนิดมาช้านานเกิดจากการเล่นของเด็กในท้องถิ่นที่นำกากล้วยมา ลอยกระทงเพื่อความสนุกสนานเพราะเป็นวัสดุที่หาง่ายและสามารถทำได้จำนวนมาก จังหวัด สมุทรสงครามจึงได้มีการฟื้นฟูประเพณีลอยกระทงกากล้วยเมืองแม่กลอง ขึ้นมาใหม่ให้ประเพณี ที่อยู่คู่กับจังหวัดตลอดไป

โดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำของคน ในชุมชน เป็นวิถีชีวิตแห่งสายน้ำ ที่สืบทอดมายาวนานเพราะชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำมาแต่ ดั้งเดิม เมื่อมีการฟื้นฟูตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาขึ้นมาทำให้มีการรื้อฟื้นและสืบทอดประเพณี ที่ เกี่ยวข้องกับสายน้ำ ต่าง ๆ ของชุมชนตามมา เช่น การใส่บาตรพระสงฆ์ที่พายเรือบิณฑบา าทรร การลอยกระทงสายกากล้วยในวันลอยกระทง ซึ่งภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง กับสายน้ำดังกล่าว กลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจล้นหลาม เข้ามาร่วม กิจกรรมในชุมชนเป็นจำนวนมากเลยทีเดียว

ภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนริมน้ำของคนในชุมชน

ชุมชนอัมพวา มีวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานที่ยาวนานมาตั้งแต่สมัยกรุง ึ่งศรีอยุธยา โดยประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมสวนผสม ในอดีตชาวบ้านจะนิยมสร้างบ้านเรือน หันหน้าเข้าหาคลอง เพื่อใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคและการคมนาคม ต่อมาเมื่อมีการสร้าง ถนน การคมนาคมทางน้ำก็ได้ลดบทบาทลง แต่ถึงกระนั้นพื้นที่บริเวณริมน้ำของชุมชนอัมพวาก็ยัง มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก โดยจะสังเกตเห็นได้จากองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรม หลายอย่างที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม บ้านพักอาศัยในชุมชนอัมพวาส่วนใหญ่ ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไม้ในอดีต และยังคงรักษาคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์และ ด้านสถาปัตยกรรมที่งดงามของชุมชนริมน้ำ อันนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง ของชุมชน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา โดยทั่วไปจะตั้งบ้านเรือนขนานไปกับคลองอัมพวา โดยหันหน้าบ้านเข้า หาดคลอง ซึ่ง เราสามารถพบ บ้านเรือนแถวริมน้ำได้ตลอดแนวคลองอัมพวา ลักษณะทั่วไปเป็นเรือนแถวเก่าที่สร้างติดกันหรือต่อเนื่องกันเป็นแนวยาว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของ เรือนแถวไม้ริมน้ำดั้งเดิมที่นิยมสร้างกันในอดีต ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนแถวไม้

ชั้นเดียว หลังคามีทั้งที่เป็นทรงปั้นหยาจั่วเดี่ยวและจั่วคู่ มุงด้วยกระเบื้องว่าวหรือสังกะสีลูกฟูก ประตูส่วนใหญ่เป็นบานเฟี้ยมไม้เปิดกว้างตลอดแนว เพื่อเป็นประโยชน์ในการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ก็จะมีบ้านบางหลังที่เป็นประตูไม้บานคู่ มีช่องลมเหนือประตูเพื่อใช้สำหรับการระบายอากาศ ส่วนหน้าต่างเป็นบานไม้ปิดคู่ พื้นบ้านเป็นไม้กระดานแผ่นใหญ่ ฝาผนังเป็นไม้แผ่นตีซ้อนเกล็ด ฝาเพดานเป็นแผ่นไม้กระดานตีซ้อนทับกัน บางกลุ่มบ้านจะมีลักษณะของบานเฟี้ยมเรือนแถวดั้งเดิม บางอาคารก็อยู่ในช่วงของรัชกาลที่ 6 ที่ยังคงมีเอกลักษณ์ดั้งเดิมซึ่งประกอบด้วยอาคารเรือนไทย เรือนแพดั้งเดิม เรือนพื้นถิ่น ที่อยู่อาศัยเป็นโครงสร้างไม้สูง 1-2 ชั้น หันหน้าเข้าหาคลอง มีทางเดินริมน้ำที่ต่อเนื่องกัน และมีบันไดทอดลงน้ำเป็นระยะ ๆ มีวัดหลายแห่งที่สวยงามอยู่ริมคลอง เช่น วัดอัมพวันเจติยาราม เป็นต้น จึงได้รับคำกล่าวขานว่าเป็น "เวนิสตะวันออก" ของประเทศไทยที่ยังคงหลงเหลืออยู่จนถูกจัดให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศ

เอกลักษณ์ที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งของเรือนแถวริมคลองอัมพวา ก็คือป้ายชื่อร้านแบบโบราณ เนื่องจากอดีตเรือนแถวเหล่านี้เปิดเป็นร้านค้าขายจึงยังคงมีป้ายชื่อร้านติดอยู่ แม้บ้านบางหลังจะถูกเปลี่ยนเป็นบ้านพักอาศัยแล้ว แต่ก็ยังคงติดป้ายอยู่เพราะเจ้าของยังเก็บรักษาไว้ ป้ายที่พบเห็นในเรือนแถวริมคลองอัมพวามีหลากหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่จะใช้ ตัวอักษรไทยและตัวอักษรจีน สีทองบนพื้นสีเข้ม เป็นอักษรประดิษฐ์ที่มี ลวดลายวิจิตรสวยงามในช่องแถว ที่เคยเป็นร้านค้าเก่าและยังคงเห็นเครื่องประดับตกแต่ง เช่น ป้ายชื่อร้านแบบเก่าที่เขียนเป็นภาษาไทยคู่กับภาษาจีน ตู้เครื่องยาจีนโบราณ ตู้ทองแบบโบราณ ตลอดจนอุปกรณ์ เช่น ตาชั่งแบบโบราณที่ใช้ชั่งทอง นอกจากนี้ยังมี ร้านค้าบางแห่งที่ยังบางแห่งที่ยังคงเปิดดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เช่น ร้านขายของชำ ร้านคว่ำกาแฟแบบโบราณ ร้านขายอุปกรณ์การประมง ฯลฯ

ด้วยเหตุที่ชุมชนริมน้ำคลองอัมพวายังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์จึงได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ อนุรักษ์ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งสภาพตัวสถาปัตยกรรมริมน้ำส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสภาพที่ใกล้เคียงกับของเดิมเพียงแต่ชำรุดทรุดโทรม ไปบ้างตามกาลเวลา ต่อมาในปี พ.ศ. 2546-2547 ชุมชนอัมพวาเริ่มดำเนินการซ่อมแซมอาคารไม้ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากสำนักงานให้ความช่วยเหลือทางวิชาการเดนมาร์ก (DANIDA) เทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มูลนิธิชัยพัฒนา สบทบทุนกับเจ้าของอาคารในการอนุรักษ์เรือนไทย เรือนแพ และเรือนพื้นถิ่น รวม 17 ราย ซึ่งเป็นพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ ที่ต้องการจะให้ชุมชนอัมพวา เก็บรักษาสถาปัตยกรรมเก่าแก่ ที่มีคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม ไว้ ภายใต

การสนับสนุนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในโครงการ “อนุรักษ์ศิลปกรรมสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” ซึ่งได้เลือกพื้นที่อนุรักษ์ 3 ชุมชนทั่วประเทศเข้าโครงการคือ คลองอัมพวา คลองอ้อมนนท์ และเกาะรัตนโกสินทร์บางส่วน เพื่อเป็นโครงการสาธิตให้ชาวบ้านเก็บรักษาอาคารที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาจนเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ในกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่เห็นผลได้อย่างชัดเจน

ผลสำเร็จจากการโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พื้นที่ชุมชนริมคลองอัมพวา ทำให้ชุมชนได้รับรางวัลในโครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พื้นที่ริมคลองอัมพวา (Thailand Cultural Environment Project: Amphawa Canal Community) โดยได้รับรางวัลชมเชย (Honourable Mention) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากองค์การยูเนสโก ภาคพื้นทวีปเอเชียแปซิฟิก ประจำปี 2008 (UNESCO Asia-Pacific Heritage Award) ซึ่งเป็นผลจากความร่วมมือระหว่าง ภาคราชการ ภาคเอกชนและชุมชน ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของชุมชน

โดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนริมน้ำของคนในชุมชน อัมพวามีการรวมตัวเป็นชุมชนมาตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยา ซึ่งโครงสร้างสถาปัตยกรรมชุมชนเดิมไม่ใช่บ้านเรือนชั้นนี้ จวบจนแต่ อยู่กันอย่างแพลูกบวบ จนมีการ พัฒนา ลงหลักปักฐานสร้างอาคารบ้านเรือนเพื่อค้าขายและอยู่อาศัยเรื่อยมา ดังนั้นในปัจจุบันจะพบเห็นอาคารในแต่ละยุคอยู่ปะปนกันไปในชุมชนอัมพวาอย่างสวยงามส่งผลให้ชุมชนได้รับรางวัลทางด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนถึง 2 รางวัล คือ รางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์และรางวัลชมเชยด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากองค์การยูเนสโก ภาคพื้นทวีปเอเชียแปซิฟิก ประจำปี 2008 ซึ่งรางวัลดังกล่าวเป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนริมน้ำของคนในชุมชน อัมพวา มีความสมบูรณ์สวยงามสามารถสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนอัมพวาซึ่งเป็นชุมชนชาวสวนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน ภูมิปัญญาในการจับปลาของคนในชุมชน ภูมิปัญญาในการตกกุ้งของคนในชุมชน ภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำของคนในชุมชน และภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนริมน้ำของคนในชุมชน ภูมิปัญญาในชุมชนเหล่านี้มีพัฒนาการ

ความเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา โดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิตประจำวันและการเรียนรู้ต่าง ๆ ของชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยวิธีการฝึกหัดและบอกเล่าซึ่งไม่เป็นระบบในการบันทึก สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ที่สืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งมีพัฒนาการที่น่าศึกษาและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนที่โดดเด่นเป็นอย่างยิ่ง

ปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวาในอดีตยังคงปรากฏร่องรอยให้เห็นและสัมผัสได้ แม้กาลเวลาจะผ่านไปแต่ภาพความทรงจำในอดีตยังคงหลงเหลือให้เห็น ซึ่งถึงแม้ว่าจะลบล้างไปบ้างตามกาลเวลาหากแต่ชุมชนอัมพวาก็ยังพยายามรักษาให้คงสภาพเหมือนเดิมให้ได้มากที่สุด ภาพบ้านเรือนไม้ที่ขนานไปตามริมสองฝั่งคลอง ควบคู่ไปกับการค้าขาย และการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายของชุมชนชาวสวน พร้อม ๆ ไปกับการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงศิลปะต่าง ๆ ในชุมชนยังปรากฏให้เห็นเด่นชัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศแวะเวียนมาเยือนอัมพวาอยู่เป็นนิจ

4.3.1.2 แรงงานของชุมชน

ชุมชนอัมพวาในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์และรายได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่มีแม่น้ำแม่กลองและคลองอัมพวาไหลผ่าน ทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ มีทั้งชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเข้ามาทำการค้าขาย รวมทั้งมีชาวเขมรและชาวลาวปะปนกันอยู่ การตั้งถิ่นฐานจะ มีความหนาแน่นบริเวณริมแม่น้ำและคลอง ซึ่งมีตลาดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยการตั้งถิ่นฐานในอดีตของชุมชนนั้นคำนึงถึงปัจจัยการเพาะปลูก คือ แหล่งน้ำเป็นหลัก เรียงรายไปตามสองฝั่งแม่น้ำลำคลอง ในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ ชุมชนอัมพวาเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำที่สำคัญมีตลาดน้ำอัมพวาเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ ตลอดแนวสองฝั่งคลองเป็นชุมชนริมน้ำ

ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศวิทยาที่พื้นดินมีความชุ่มชื้น สามารถรับมือกับน้ำทะเล น้ำกร่อย และน้ำจืดที่เคลื่อนไหวขึ้นลงตลอดเวลาเพราะอยู่ใกล้กับอ่าวไทย ทำให้ชุมชนอัมพวามีวิถีชีวิตอยู่ท่ามกลางระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีทรัพยากรพืชและสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านสามารถที่จะเลี้ยง อกประกอบอาชีพเป็นชาวสวน ค้าขาย หรือจับสัตว์น้ำกันได้เต็มที่ไม่มีใครความขาดแคลน บ้านเมืองไม่มีใครว่างงาน กล่าวคือมีทั้งกลุ่มของชาวสวนที่ทำสวนและเคียวตาลมะพร้าว และกลุ่มของชาวประมง เป็นชุมชนที่มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการริเริ่มสร้างทางรถไฟและถนนเชื่อมระหว่างตัวเมืองต่าง ๆ จุดเปลี่ยนที่สำคัญของชุมชนอัมพวา คือ การสร้างถนนสายธนบุรี-ปากท่อ ความสะดวกสบายในการเดินทาง ทำให้ความนิยมในการเดินทางสัญจรทางน้ำเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นทางบกแทน ความนิยมในการใช้รถยนต์ในการคมนาคมทำให้ตลาดน้ำอัมพวาลดความสำคัญลง คงเหลือแต่ชุมชนริมน้ำสองฝั่งคลองที่มีสภาพชบเซาทางด้านเศรษฐกิจ ผู้คนเริ่มอพยพออกไปยังเมืองใหญ่ ในชุมชนเหลือเพียงผู้สูงอายุและเด็ก ขาดคนหนุ่มสาวและคนวัยทำงานทำให้ขาดความต่อเนื่องและการสืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เช่น การแข่งเรือ การชักพระ ฯลฯ

ตารางที่ 4.3

สำมะโนประชากรของเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2542-2552

ปี พ.ศ.	การย้ายเข้า (คน)			การย้ายออก (คน)			จำนวน บ้าน (หลัง)	จำนวน ครอบครัว (ครอบครัว)	จำนวนราษฎร		
	ช.	ญ.	รวม	ช.	ญ.	รวม			ช.	ญ.	รวม
2542	167	165	332	150	132	282	1,682	1,276	3,012	3,357	6,369
2543	120	126	246	126	150	276	1,687	1,286	2,952	3,284	6,236
2544	116	101	117	154	175	329	1,684	1,279	2,876	3,176	6,052
2545	103	107	210	116	133	249	1,707	1,287	2,708	3,050	5,758
2546	117	127	244	154	169	323	1,718	1,301	2,741	3,093	5,834
2547	168	129	297	99	80	179	1,507	1,059	2,791	3,112	5,903
2548	174	127	301	45	50	95	1,547	1,071	2,729	3,035	5,764
2549	139	134	273	67	76	143	1,596	1,090	2,711	3,005	5,716
2550	127	139	266	56	70	126	1,622	1,099	2,744	3,014	5,758
2551	131	123	254	58	59	117	1,666	1,109	2,682	2,986	5,668
2552	113	133	246	47	61	108	1,702	1,123	2,654	2,954	5,608

ที่มา : ฝ่ายทะเบียนราษฎร เทศบาลตำบลอัมพวา

จากสำมะโนประชากรของเทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2542-2552 เป็นระยะเวลา 11 ปี สามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2547 (ก่อนการจัดตลาดน้ำ

ยามเย็นอัมพวา) กับปี พ.ศ. 2548-2552 (หลังการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

จำนวนคนย้ายเข้า ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2547 จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2542 มีคนย้ายเข้ามาในเทศบาลตำบลอัมพวาจำนวน 332 คน จนถึงปี พ.ศ. 2547 จำนวน 297 คน แต่พอปี พ.ศ. 2548 มีจำนวนคนย้ายเข้ามาเพิ่มถึง 301 คน และมีตัวเลขไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในแต่ละปี จนถึงปี พ.ศ. 2552 ที่มีคนย้ายเข้ามาเพียง 246 คน

จำนวนคนย้ายออก ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2547 จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2542 มีคนย้ายออกจากเทศบาลตำบลอัมพวาจำนวน 282 คน จนถึงปี พ.ศ. 2547 จำนวน 179 คน แต่พอปี พ.ศ. 2548 มีจำนวนคนย้ายออกลดลงเป็นอย่างมากเหลือแค่ 95 คน และมีตัวเลขไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในแต่ละปีจนถึงปี พ.ศ. 2552 ที่มีคนย้ายออกเพียง 108 คน

จำนวนบ้าน ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2547 จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนบ้านในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาจำนวน 1,682 หลัง จนถึงปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนบ้าน 1,507 หลัง จากตัวเลขสถิติจะเห็นได้ว่า จำนวนบ้านในชุมชนมีปริมาณเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2543-2546 แต่ในปี พ.ศ. 2547 จำนวนบ้านมีตัวเลขลดลงไปอย่างมาก แต่พอปี พ.ศ. 2548 จำนวนบ้านก็เพิ่มขึ้นเป็น 1,547 หลัง และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนปี พ.ศ. 2552 มีจำนวนบ้านถึง 1,702 หลัง

จำนวนครอบครัว ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2547 จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนครอบครัวในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาจำนวน 1,276 ครอบครัว จนถึงปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนครอบครัวลดลงเหลือ 1,059 ครอบครัว ในปี พ.ศ. 2548 ก็มีอัตราการเพิ่มขึ้นของครอบครัวเรื่อย ๆ จนถึงปี พ.ศ. 2552 มีจำนวนครอบครัว 1,123 ครอบครัว

จำนวนราษฎร ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2547 ในปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนราษฎรทั้งหมด 6,369 คน และลดจำนวนลงเรื่อย ๆ เหลือเพียง 5,903 คน ในปี พ.ศ. 2547 ปี พ.ศ. 2548 มีจำนวนราษฎร 5,764 คน ปี พ.ศ. 2552 มีจำนวนราษฎร 5,608 คน จะเห็นได้ว่าชุมชนมีจำนวนราษฎรลดลงเรื่อย ๆ แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2552 อัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนราษฎรไม่มีความแตกต่างกันมากนักเหมือนในช่วงปี พ.ศ. 2542-2547 และชุมชนมีจำนวนราษฎรส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย

จากข้อมูลสถิติทั้งหมดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงของสำมะโนประชากรของเทศบาลตำบลอัมพวา ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2552 เป็นผลส่วนหนึ่งมาจากการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา เมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชน ความเติบโตของกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้คนดั้งเดิมในชุมชนอพยพกลับมาทำมาหากิน คนย้ายออก จากชุมชน

น้อยลง จำนวนครอบครัวมีความเปลี่ยนแปลงลดลงมาก จำนวนบ้านเพิ่มมากขึ้นเพราะมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวรองรับ และอัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนราษฎรไม่มีความแตกต่างกันมากนักเหมือนช่วงก่อนการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

โดยสรุปแล้ว ปัญหาการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาตลอด โดยมีผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและการกระจายของความเจริญที่ไม่สมดุลในแต่ละภาค ทำให้ประชากรที่อยู่ในชนบทที่ยากจนมีการเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำ ส่งผลให้สังคมในชนบทเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งชุมชนอัมพวาก็ไม่แตกต่างกับชุมชนในชนบทอื่น ๆ ที่วัยรุ่นหนุ่มสาวในชุมชนต่างก็อพยพออกไปทำมาหากินและศึกษาต่อในท้องถิ่นอื่นที่มีความเจริญมากกว่า ชุมชนอัมพวาจึงกลายเป็นชุมชนที่เงียบเหงา ในชุมชนหลงเหลือเพียงเด็กและกลุ่มผู้สูงอายุที่มีชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างเรียบง่าย

เมื่อมีการริเริ่มจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนอัมพวา ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ส่งผลให้ชุมชนอัมพวาเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเกิดขึ้นตามลำดับ เริ่มมีการอพยพกลับของแรงงานหนุ่มสาวที่เป็นชาวพื้นถิ่นกลับเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายในตลาดน้ำ มีการปรับปรุงบ้านเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบที่เรียกว่า โฮมสเตย์ รวมถึงการทำธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็น นอกจากนี้มีการอพยพ กลับของหนุ่มสาวชาวพื้นถิ่นแล้ว ยังมีการอพยพของแรงงานจากภายนอกหลั่งไหลเข้ามาในธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ข้างกับตลาดน้ำยามเย็นอีกมากมาย เช่น เข้ามาเช่าร้านขายของ เปิดรีสอร์ทและร้านอาหาร รับจ้างเป็นลูกจ้างในรีสอร์ทและร้านอาหาร ขับเรือพาเที่ยว เป็นต้น อัมพวาในปัจจุบันจึงมีรูปแบบของแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างเห็นได้ชัดเจน

4.3.2 ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น

การศึกษา ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น ของชุมชนอัมพวา แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ เงินทุนและเทคโนโลยีต่าง ๆ ของชุมชน โดยศึกษาการขยายตัวของการลงทุนว่ามีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนอย่างไร สัดส่วนของการขยายตัวของการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกิดจากบุคคลคนภายในชุมชนเองหรือคนภายนอกชุมชนเป็นหลักและมีลักษณะของการขยายตัวของการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอย่างไร

เทคโนโลยีต่าง ๆ ของชุมชน ศึกษาในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือในการประกอบอาชีพ คือ เรือ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตของชุมชนตลาดน้ำเป็นหลัก โดยในอดีตที่การบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐโดยเฉพาะถนนยังมีไม่ถึง ชาวบ้านใน

ชุมชนจะใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางและ นำพืชผักผลไม้ที่ปลูกมาแลกเปลี่ยนค้าขายกันที่ ตลาดน้ำ แต่เมื่อการบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐกระจายไปสู่ชุมชนต่าง ๆ เครื่องมือในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนย่อมเกิดความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน การวิ. เคราะห์เทคโนโลยีต่าง ๆ ของชุมชนโดยเฉพาะบทบาทของเรือก็มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลักด้วย

4.3.2.1 เงินทุน

ในอดีตชุมชนอัมพวาถือได้ว่าเป็นชุมชน ชนที่มีความรุ่งเรืองแห่งหนึ่ง มีเรือแล่นตั้งแต่ปากคลองยันท้ายคลองอัมพวาตลอดเวลา ตลาดอัมพวาถือเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญของชุมชน ทั้งพืชผักผลไม้ ข้าวปลาอาหารและสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางธุรกิจของชุมชน ชาวสวนผักผลไม้ที่ดำเนินสะดวก ชาวทะเลที่แม่กลอง พ่อค้าแม่ค้าที่ขายสินค้าในจังหวัดใกล้เคียงต่างก็ต้องนำสินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ตลาดน้ำอัมพวาทั้งหมด การเดินทางจากชุมชนต่าง ๆ ต้องใช้เส้นทางเรือเป็นหลักเพราะยังไม่มีการสร้างถนนขึ้นในชุมชน ใครที่ต้องการจะเดินทางไปไหนมาไหนก็จะมาเช่าเรือรับจ้างที่ตลาดอัมพวาเพื่อไปส่งยังที่หมาย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้อยู่บนฐานของการท่องเที่ยว แต่เป็นกิจกรรมที่ใช้อยู่ในชีวิตจริง

ระบบสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของระบบเกษตรกรรมชาวสวนในอัมพวาเป็นระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนของผู้ผลิตขนาดเล็ก มีอิสระ เป็นชุมชนเกษตรกรรมรายย่อยปลูกพืชผัก สวนผลไม้ และนำไปขายแลกเปลี่ยน กับสินค้าอื่น ๆ ที่ตลาดอัมพวา การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อขายแต่เพียงเพื่อให้ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวดำรงชีวิตอยู่และเลี้ยงดูบุตรได้มากกว่าที่จะคิดขยายกิจการผลิตให้ใหญ่ โดยมีกำไรสูงสุดหรือร่ำรวย ครัวเรือนจึงมีลักษณะเป็นผู้ ผลิตเล็กอิสระ ขายสินค้าไม่ใช่ ขายแรงงาน เจ้าของร้านค้าในตลาดอัมพวาส่วนใหญ่ก็เป็นชาวจีนและคนในชุมชนใกล้เคียงที่เข้ามาค้าขายและตั้งรกรากค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในชุมชนเรื่อยมา

ชุมชนอัมพวามีความเจริญและมีสภาพคล่องของเศรษฐกิจตามแนวทาง เศรษฐกิจชาวสวนแบบพออยู่พอกิน เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของสภาพความเป็นศูนย์กลางทางการค้าขายและการคมนาคมขนส่งของชุมชนใกล้เคียง ประเมื่อน สุคนธมาน (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552) อายุ 75 ปี เคยมีอาชีพเป็นแม่ค้าขายผักในตลาดอัมพวาตั้งแต่ยังสาวและปลูกบ้านอยู่อีกฟากแม่น้ำตรงข้ามกับตลาดอัมพวา และ อารีย์ กลิ่นสุนทร (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 72 ปี ชาวบางคนที่เคยพายเรือไปขายมะม่วงสุก จากสวนของตนเองที่ตลาดน้ำอัมพวาต่างพากันเล่าความรุ่งเรืองของอัมพวาให้ฟังว่า เมื่อสมัยก่อนตอนที่ป้ายังเป็นเด็ก

ในคลองอัมพวาจะเป็นตลาดท้องถิ่น คลองอัมพวาจะมีชีวิตชีวาตั้งแต่ตีสี่ตีห้า เรือพ่อค้าแม่ค้าจะมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตกันอย่างหนาแน่นตั้งแต่ตลาดอัมพวาถึงปากคลองดาวดึงษ์ที่แยกออกจากคลองอัมพวาตรงหน้าวัดพระยาญาติ (วัดปากงาม) พ่อค้าแม่ค้าที่อยู่ไกลไม่ว่าจะเป็นแม่ค้าจากแม่กลอง ดำเนินสะดวก หรือมาจากต่างจังหวัดจะมาถึงตั้งแต่เวลาเย็นแล้วจอดเรือค้างคืนกันที่หน้าวัดพระยาญาติ เพื่อรอขายสินค้าในเวลาเช้า สินค้าในตลาดน้ำส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิต จากในสวนและจากพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ผักผลไม้ตามฤดูกาล หมากพลู อาหารทะเล อาหารแห้งและเครื่องใช้ในครัวเรือน พ่อค้าแม่ค้าบ้างก็ขนส่งสินค้าขึ้น มawangขายบนฝั่งบ้างก็พายเรือขายตามบ้านเรือนริมคลองที่ยาวต่อเนื่องกันเป็นกิโล ๆ เป็นตลาดน้ำป็นตลาดบกที่มีผู้คนหนาแน่นพลุกพล่านยิ่งนัก

ก่อนที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนอัมพวา ชาวอัมพวาส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ในยุคที่ตลาดน้ำอัมพวาที่มีในช่วงเช้าเงียบหายไปแล้ว ผู้คนที่อาศัยอยู่ในตลาดอัมพวาก็จะมีอาชีพค้าขายเป็นรั วร้านค้าของชำ ร้านขายอาหารเล็ก ๆ ร้านเสริมสวย ฯลฯ เป็นธุรกิจขนาดเล็กให้บริการกับผู้คนที่มาชมชมเพียงเท่านั้น ดังนั้นเงินทุนที่ไหลเวียนในชุมชนก็จะเป็นเงินที่เกิดจากธุรกิจของผู้คนในชุมชนเองเป็นหลัก

เมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในชุมชนอัมพวา ในปี พ .ศ. 2516 ถนนถูกตัดเชื่อมเข้าไปในชุมชนต่าง ๆ สภาพสังคมเก่าก็เริ่มหดหายไป ผู้คนหันมาใช้รถแทนเรือ เรือรับจ้างที่เคยมีจอดรับส่งผู้คนไปตามคลองต่าง ๆ ก็เริ่มทยอยเลิกกิจการไป ตลาดอัมพวาที่เคยมีเรือพายมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าก็ค่อย ๆ ลดลงเรื่อย ๆ จนหายไปเป็นที่สุด ตลาดร้านค้าในอัมพวาก็คงเหลือแต่ห้องแถวร้าง ก่อนหน้าที่จะมีการปรับปรุงห้องแถวในตลาดอัมพวา ห้องแถวห้องหนึ่งเสียค่าเช่าเพียงแค่ 800 บาท เจ้าของอาคารก็ไม่มีเงินทุนที่จะซ่อมแซมอาคาร ธุรกิจการค้าในตลาดอัมพวาจึงกลายเป็นธุรกิจชุมชนขนาดเล็กที่เงียบเหงา

หลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในตลาดน้ำอัมพวาในปี พ .ศ. 2547 เกิดธุรกิจจากการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นขึ้นในชุมชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ อาทิ ร้านค้าขายสินค้าต่าง ๆ ในตลาดน้ำอัมพวา เรือบริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร ที่พัก รีสอร์ท และโฮมสเตย์ ในช่วงวันหยุดศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ นักท่องเที่ยวพากันหลังไหลเข้ามาท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวาเป็นจำนวนมาก จนทางเข้าตลาดน้ำยามเย็นอัมพวามีรถติดไปไกลเป็นกิโล ส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำอัมพวาได้รับผลประโยชน์จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยว ธุรกิจร้าน น้ค้า ร้านอาหาร ที่พักโฮมสเตย์ จึงเติบโตและขยายเพิ่มมา กขึ้นตามปริมาณของ

นักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น จนปัจจุบันเมื่อเข้าไปในตลาดอัมพวาจะพบเห็น ความพลุกพล่านจอแจของ ผู้คนนักท่องเที่ยวและตลาดร้านค้า จนแทบไม่เหลือคราบของความเงียบเหงาในอดีตให้พบเห็นเลย

เมื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชน ตลาดน้ำยามเย็น อัมพวาเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยว เดินทางเข้าไปเยี่ยมชมเป็น จำนวนมาก ทำให้ความต้องการห้องพัก ร้านอาหาร และบริการด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นตามมา ดังนั้นนักลงทุนที่จะเข้าไปลงทุนในธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร และธุรกิจที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ก็พลอยเติบโตตามการท่องเที่ยวไปด้วย

ตัวอย่างของชาวบ้านดั้งเดิมที่บ้านอูร์มิมน้ำและใกล้เคียงกับตลาดอัมพวาซึ่งประกอบ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเย็นวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เช่น แฉล้ม นาคสิงห์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2552) อายุ 46 ปี และสามีที่มีปรับที่ดินริมถนนให้เป็นสถานที่รับจอดรถในเย็นวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ช่วงเวลา 14.00-20.30 น. บุญนาค แซ่เจียง (สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2552) อายุ 42 ปี และ เวที อุดมภรภิญโญ (สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2552) อายุ 29 ปี ที่นั่งคั่วข้าวตูและ ทำขนมไทยขายนักท่องเที่ยวที่หน้าบ้านตนเองริมคลองอัมพวาพร้อมกับขายส่งให้กับ คนที่สั่งซื้อ จากที่อื่น ๆ ด้วย ขณะที่ตรีภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 40 ปี อาชีพ ขับเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย เล่าถึงการทำงานขับเรือ นำเที่ยวชมหิ่งห้อยให้ฟังว่า “คนขับเรือ นำเที่ยวชมหิ่งห้อยส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชน เป็นชาวสวนที่ เลิกทำสวน เลิกทำน้ำตาลมะพร้าว ซื้อเรือหรือนำเรือที่บ้านมาปรับปรุงเป็นเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อย ” ซึ่งจะเห็นได้ว่า ธุรกิจที่ชาวบ้าน ดั้งเดิมเหล่านี้ทำจะเป็นธุรกิจขนาดเล็กที่ไม่ใช้เงินทุนในการประกอบอาชีพมาก

ขณะที่ธุรกิจที่ต้องใช้เงินทุนสูง เช่น ธุรกิจรีสอร์ท ธุรกิจร้าน ค่าขายของที่ระลึก และ ร้านอาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นคนจากนอกชุมชนเข้ามาลงทุนใน ชุมชนเพราะเห็นช่องทางใน การประกอบอาชีพรองรับธุรกิจการท องเที่ยวที่เติบโตในชุมชนอัมพวา จินตนา ตั้งวิจิตฤกษ์ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) เจ้าของ “สวนชาตัมบูตินิกรีสอร์ท” เล่าถึงรีสอร์ทและโฮมสเตย์ริมคลอง อัมพวาที่อยู่ใกล้เคียงว่า “โฮมสเตย์ส่วนใหญ่ริมคลองอัมพวาจะเป็นของชาวบ้านดั้งเดิมที่ลูกหลาน เข้ามาปรับปรุงบ้านทำเป็นโฮมสเตย์ให้ นักท่องเที่ยวเข้ามาอยู่ ขณะที่ รีสอร์ทใหญ่ ๆ ที่อยู่รอบ ชุมชนอัมพวาริมแม่น้ำแม่กลอง ส่วนใหญ่จะเป็นของคนนอกชุมชนที่มีเงินทุนมากเข้ามาซื้อที่และ สร้างรีสอร์ทเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว”

จากการศึกษาในส่วนของเงินทุนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาทำให้สามารถสรุปได้ว่า ธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น ธุรกิจรีสอร์ท ธุรกิจร้านค้า ขายของที่ระลึก และร้านอาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นคน นอกชุมชนเข้ามาลงทุนในชุมชน ขณะที่

ธุรกิจที่เป็นโฮ มสเตย์ เรือนำเที่ยวชมหิ้งห้อย เรือพายขายอาหารในคลองอัมพวา การให้บริการ จอดและไต่เรือ ส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนจากคนในชุมชนเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่า หลังจากมีกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาขึ้น มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มาใช้สนับสนุนการพัฒนาและขยายฐานการผลิตของชุมชน เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของ ชาวบ้านสวนที่เดิมมีการผลิตในภาคเกษตรเป็นหลักปรับเปลี่ยนไปสู่ธุรกิจเพื่อตอบสนองกิจกรรม การท่องเที่ยว มากขึ้นเรื่อย ๆ มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือนผลิตสินค้าเพื่อขายให้แก่ นักท่องเที่ยวและส่งออกขายนอกชุมชน เกิดธุรกิจบริการการท่องเที่ยวทั้งโฮมสเตย์ รีสอร์ท ภัตตาคาร เรือนำเที่ยวชมหิ้งห้อย บริการจอดและไต่เรือ ฯลฯ ตามมา ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยว จำนวนมากเข้ามา ท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา สิ่งเหล่านี้ทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนมีอัตรา การขยายตัวที่สูงขึ้น แต่โดยที่การเติบโตดังกล่าว นอกจากจะต้องแลกด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่ ร่อยหรอลงไปแล้ว ชุมชนยังต้องพึ่งพาทุนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นหลักเพิ่มขึ้นแทน

4.3.2.2 การพัฒนาเทคโนโลยีในการใช้เรือเพื่อการท่องเที่ยว

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะรูปแบบของสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้ริมน้ำและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสัมพันธ์กับคลอง ชุมชนแห่งนี้ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญ มีตลาดนัดทางน้ำที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัด สมุทรสงคราม มีร้านรวงในเรือนแถวไม้แบบเก่าหันหน้าสู่คลองอัมพวาทั้งสองฟากฝั่ง แม้บรรยากาศในช่วงก่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะไม่คึกคักเหมือนในอดีต เนื่องจาก การคมนาคมทางน้ำลดบทบาทลงและศูนย์กลางการค้า ขยายย้ายไปอยู่เมืองแม่กลอง แต่ก็ยังเหลือ ร่องรอยความเจริญในอดีตให้เห็นโดยทั่วไป โดยเฉพาะ “เรือ” พาหนะสำคัญที่ใช้กันทั่วไปในอดีต ของชุมชนริมน้ำ ซึ่งการสัญจรส่วนใหญ่ของชาวอัมพวานั้นนิยมใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก จึงทำให้ การใช้เรือเข้ามามีบทบาททั้งในด้านการขนส่งแ ละการคมนาคม ซึ่งในปัจจุบันอาจพบเห็นได้ น้อยลงแต่ก็ยังพบเห็นได้บ้างในชุมชนริมน้ำทั่วไป เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกิดขึ้นใน ชุมชนอัมพวาจะสามารถพบเห็นเรือเป็นจำนวนมากถูกใช้เป็นที่พาหนะสำคัญในการพานักท่องเที่ยว ชมหิ้งห้อย พายขายสินค้าในคลองอัมพวา และใช้สำหรับการพายเรือบิณฑบาตของพระสงฆ์

ชุมชนอัมพวาในอดีตมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ การดำ เนินชีวิตมีความผูกพันกับ แม่น้ำมาเนิ่นนาน แม่น้ำจึงเปรียบเสมือนสายโลหิตของชีวิตคนอัมพวา พาหนะที่ใช้ติดต่อระหว่าง กันในชุมชนก็เกิดจากฝีมือมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมา นั่นก็คือ “เรือ” อันเนื่องจากชุมชนอัมพวามีแม่น้ำ และคลองเชื่อมโยงกันอย่างทั่วถึง เรือจึงมีบทบาทสำคัญและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยถือเป็นปัจจัยหลักของทุกครัวเรือน เรือถูกใช้เป็นที่พักอาศัย พาหนะสัญจร บรรทุก- ค้าขาย

สินค้า การคมนาคมขนส่ง ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสร้างความสนุกสนาน ในสมัยก่อนเมื่อถึงฤดูน้ำหลากราวเดือนกันยายนถึงธันวาคม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลทอดกฐิน คนหนุ่มสาวคนเฒ่าคนแก่ตามหมู่บ้าน ก็ร่วมแรงร่วมใจกันตกแต่งเรือตั้งองค์กฐินไปทอดตามวัดวาอารามต่าง ๆ ที่นครวัดซึ่งก่อสร้างตามริมฝั่งแม่น้ำทั่วไป เมื่อทอดกฐินเสร็จเรียบร้อยแล้วก็มีการละเล่นเรือเพลงเรือและลงท้ายด้วยการแข่งขันเรือ ซึ่งมีการแข่งขันกันหลายชนิดตามลักษณะของเรือ

เรือในกลุ่มน้ำแม่กลองมีอยู่ 2 ประเภท คือ เรือขุดกับเรือต่อ โดยแบ่งตามลักษณะการขับเคลื่อนที่ได้ 3 ชนิด คือ เรือพาย เรือแจว เรือยนต์ หรือแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ที่ใช้เรือสัญจรไปมาได้ 2 พวก คือเรือแม่น้ำกับเรือทะเล เรือที่ชาวอัมพวานิยมใช้กันเป็นส่วนใหญ่เรียกว่า “เรือสำปั้นหรือเรือสามปั้น ” เป็นเรือต่อชนิดหนึ่งที่หัวและท้ายเรือตัดตรง ส่วนท้ายเรือเชิดสูงกว่าหัวเรือ เดิมทำมาจากไม้ กระดานสามแผ่น แต่คนไทยได้ปรับปรุงเป็นต่อด้วยไม้กระดานห้าแผ่น (สำปั้นเป็นภาษาจีนแปลว่าไม้กระดานสามแผ่น ศุนย์วิชัยฯ ,สมุทภาพเรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย,1967, น.9) เรือแบบนี้มีประวัติว่าเพิ่งจะถูกนำมาใช้สมัยต้นรัตนโกสินทร์ กล่าวคือในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ได้โปรดให้สร้างสวนขวาขึ้นภายในพระราชวังเป็นที่เสด็จประพาสทรงสำราญ ในสวนขวานี้ได้โปรดให้ขุดสระสำหรับให้ฝ่ายในได้พายเรือต่างๆ เล่นสนุกกัน บรรดาเรือพายเล่นสนุกนั้นเรียกว่า เรือสำปั้นจีนทำด้วยไม้ฉำฉา ซึ่งทำมาจากเมืองจีน (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์,พาหนะทางน้ำ พาหนะทางบก , 2518, น.27) อย่างไรก็ตาม มีผู้ระบุว่าเรือสำปั้นแบบจีนนั้น รูปร่างเร่อรา จึงคิดต่อเป็นสำปั้นแปลง แก่รูปให้เพรียวกว่าเรือจีนมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 2 (แขน บัจจุสานนท์, ประวัติการทหารเรือไทย, 2509, น.27)

เรือสำปั้นมีหลายขนาด สำหรับขนาดใหญ่จะยาวตั้งแต่ 4 วา จนถึง 8 วา กลางลำเรือจะมี “ชยาบ” สำหรับที่พักอาศัย (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของชยาบ คือ เครื่องกันแดดและฝนที่เลื่อนเข้าออกจากประทุนเรือได้) ใช้แจวอย่างน้อย 2 หลัก เรือสำปั้นขนาดกลางยาวขนาดยาว 3-4 วา นิยมให้เป็นเรือสำปั้นจ้าง (รับคนโดยสาร) และเรือสำปั้นขนาดเล็กใช้สำหรับพายขนส่งสินค้า บรรทุกของจำนวนไม่มากนัก ยังมีเรือสำปั้นอีกชนิดหนึ่งมีรูปร่างเพรียวและยาวเรียวส่วนหัวโตกว่าส่วนท้าย เป็นเรือที่พระใช้สำหรับบิณฑบาต เรียกว่าเรือสำปั้นเพรียว เรือสำปั้นที่ทำในไทยนิยมต่อขึ้นโดยใช้ไม้สัก (เรือในภาคกลาง, นายภูธร ภูมะธน ศุนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรีวิทยาลัยครูเทพสตรี, 2544)

ปัจจุบันสภาพการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป เรือถูกลดบทบาทลง โดยเฉพาะเรือพื้นบ้านค่อย ๆ หายไปจากแม่น้ำลำคลอง ชาวบ้านใช้เรือลด ลง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการสร้างถนนเข้าสู่ชุมชน หมู่บ้าน และบ้านเรือนของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านพากัน

ทิ้งเรือหันไปใช้รถแทนเพราะสะดวกและรวดเร็วกว่า คลองตื่นขึ้นเต็มไปด้วยวัชพืชน้ำจำพวก ผักตบชวาพองอ้อ พอถึงหน้าแ ลังน้ำในคลองแห่งนี้ เป็นอุปสรรคต่อการสัญจรไปมาของเรือ การปลูก สร้างบ้านเรือน ที่ปัจจุบันจะหันหลังให้คลอง หันหน้าบ้านเข้าถนนแทน หรือแม้กระทั่งการพัฒนา ของรัฐก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านต้องทิ้งเรือ เลิกใช้เรือ ที่เห็นได้ชัดคือ การสร้างสะพาน ข้ามคลองที่มีระดับเสมอผิวถนนทำให้เรือไม่สามารถลอดฝั านไปได้ การสร้างเขื่อนทำให้ ระบบนิเวศของสายน้ำเปลี่ยนไป ไม่มีฤดูน้ำหลากให้ชาวบ้านได้ประกอบพิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณีเก่า ๆ และจับสัตว์น้ำได้เหมือนในอดีต เกิดผลกระทบต่องิชีวิตของชาวบ้านทั้ง การหาอยู่หากินและการสัญจรไปมา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีผลต่อการใช้เรือของชาวบ้าน

ถึงแม้ว่าปัจจุบัน การสัญจร ทางน้ำในชุมชนต่าง ๆ ได้ลดบทบาทลง แต่ในชุมชน อัมพวา กลับยังคงสามารถพบ เห็นการใช้เรือในการสัญจรทางน้ำ หรือการประกอบอ าศีรูปแบบ ต่าง ๆ ของผู้คนในชุมชน เช่น การค้าขายในตลาดน้ำ การพายเรือท่องเที่ยว การตกกุ้ง-จับปลา การพายเรือบิณฑบาตรของพระภิกษุสงฆ์ รวมถึงธุรกิจการล่องเรือชมหิ้งห้อยที่มีปริมาณของเรือ มากขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน

กิจกรรมหลักในการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ก็คือการล่องเรือชมหิ้งห้อยและ การเที่ยวชมตลาดน้ำอัมพวา สิ่งนี้นักท่องเที่ยวทุก คนที่เข้ามาในตลาดน้ำอ ัมพวาจะพบเห็นก็คือ เรือพายและเรือยนต์ที่เป็นเหมือนหัวใจของชุมชนริมน้ำอัมพวามาตั้งแต่อดีต ชาวสมุทรสงครามใน อดีตพายเรือเป็นทุกคน ดังนั้น เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นขึ้นในอัมพวา ชาวอัมพวาที่มีเรือทั้งเรือพายและเรือ ยนต์ก็ไปปิดฝืนซ่อมแซมเรือของตนเองแล้วนำกลับมา พายขายของในคลองและรับสั งนักท่องเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เรือที่หมดคุณค่าไปใน ช่วงเวลาหนึ่งซึ่งแต่เดิมยกให้ใครฟรี ๆ ยังแทบไม่มีใครอยากจะได้กลับมาที่มีความสำคัญและมีราคา สูงลิ่วขึ้นอีกครั้ง

เรือยนต์ในชุม ชนอัมพวามีวิวัฒนาการในรูปแบบที่ มีการ เพิ่มประสิทธิภาพของ เทคโนโลยีสูงขึ้นเพื่อให้เพียงพอกับปริมาณของนักท่องเที่ยว ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 40 ปี อาชีพช้ บเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย เล่าถึงการทำงาน ขับเรือยนต์นำเที่ยวชมหิ ึ่งห้อยให้ฟังว่า “แต่ก่อนที่ตลาดน้ำเพิ่งเริ่มใหม่ ๆ เรือจะใช้เครื่องยนต์ สูบเดี่ยว สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ 10 ที่นั่ง คิดราคาค่านั่งเรือคนละ 60 บาท เหม่าจ่าย 600 บาท ปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้สาม ารถจุคนและทำความเร็วได้มากขึ้น เรือส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนเครื่องยนต์เป็น 4-6 สูบ รับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 30 ที่นั่ง ใช้น้ำมัน เที่ยวละประมาณ 100 กว่าบาท โดยในวันหยุดศุกร์ เสาร์ อาทิตย์จะวิ่งวันละ 1-2 รอบ แต่ถ้าเป็น

ช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ต้องวิ่งถึง 3 รอบ ปัจจุบันในอัมพวามีท่าเรือ ที่ขึ้นอยู่กับเทศบาลตำบล อัมพวา 14 ท่าเรือ มีเรืออยู่ทั้งหมดประมาณ 300-400 ลำด้วยกัน”

จากเดิมที่เรือพายและเรือยนต์ในชุมชนอัมพวาแทบจะไม่มีวิ่งในลำคลองอัมพวา แล้วนั้น ปัจจุบันหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา กลับมี ปริมาณของเรือเพิ่มขึ้นมาในชุมชนอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะเรือยนต์ ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองธุรกิจของ การท่องเที่ยวในชุมชนที่เพิ่มขึ้น ชาวบ้านมีการพัฒนาประสิทธิภาพของเครื่องยนต์เรือ จากเดิมที่ เป็นเครื่องยนต์สูบลมเดียวปรับเปลี่ยนเครื่องยนต์เป็น 4-6 สูบ เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยว ปริมาณมากขึ้นและวิ่งรับส่งนักท่องเที่ยวได้รวดเร็วขึ้น ขณะที่บทบาทของเรือพายที่เดิมใช้เพื่อ การคมนาคมขนส่งเป็นหลักถูกรื้อฟื้นนำมาพายขายสินค้าและรับส่งนักท่องเที่ยว ขณะที่ตามวัดก็มี การรื้อฟื้นกิจกรรมการพายเรือบิณฑบาตของพระภิกษุสงฆ์เพื่อตอบสนองความ ตื่นตาตื่นใจของ นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในรีสอร์ทและโฮมสเตย์

ความเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือในการประกอบอาชีพ คือ เรือ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือ ในการดำรงชีวิตของชุมชนตลาดน้ำเป็นหลัก โดยในอดีตที่การบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐ โดยเฉพาะถนนยังมีไม่ถึง ชาวบ้านในชุมชนจะใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางและนำพืชผัก ผลไม้ที่ปลูกมาแลกเปลี่ยนค้าขายกันที่ตลาดน้ำ แต่เมื่อการบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐ โดยเฉพาะถนนกระจายไปสู่ชุมชน พาหนะสำคัญซึ่งเป็น เครื่องมือประกอบอาชีพของคนในชุมชน คือ “เรือ” ก็เกิดความเปลี่ยนแปลง ลดปริมาณ และความสำคัญลงไปอย่างน่าตกใจ แต่เมื่อ มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน เทคโนโลยีต่าง ๆ ของชุมชนโดยเฉพาะประสิทธิภาพ และบทบาทของเรือก็มีการพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไป อีกครั้งหนึ่งในรูปแบบที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ ตอบสนองการท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าปริมาณของเรือจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตาม จำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวานั่นเอง

4.3.3 ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ชุมชนอัมพวาตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มน้ำแม่กลอง มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านพื้นที่ทางด้าน ทิศตะวันตกและมีคลองอัมพวาซึ่งแยกจากแม่น้ำแม่กลอง ไหลผ่านกลางพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ยังมี คลองต่าง ๆ อีกหลายสายที่ไหลผ่าน เช่น คลองบางจาก คลองลัดดาโชติ คลองดาวดึงษ์ คลองผีหลอก คลองบางกะพ้อม ฯลฯ จากการที่มี คลองเชื่อมต่อกัน อยู่ทั่วไปภายในพื้นที่ชุมชน ส่งผลให้เกิดความสะดวกสบายในการคมนาคมทางน้ำและการประกอบอาชีพโดยเฉพาะ การเกษตร

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนอัมพวาโดยทั่วไปมีอุณหภูมิไม่สูงมากนัก เนื่องจากที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากทะเล มีฝนตกชุกในชั วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนตุลาคม ส่วนในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์มีอากาศค่อนข้างเย็น นอกจากนี้ชุมชนอัมพวายังมีระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีคลองซึ่ง เป็นสาขาย่อยของแม่น้ำ แม่กลองไหลผ่านหลายสาย และพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มใกล้ปากแม่น้ำซึ่งไหลลงอ่าวไทย ทำให้มีการตกตะกอนของแร่ธาตุต่าง ๆ สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน ประชากรในชุมชนจึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยพื้นที่ทำสวนผลไม้จะอยู่ถัดจากบ้านเรือนแถวริมชายน้ำเข้าไปด้านใน

นอกจากความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติแล้ว อัมพวายังได้ชื่อว่าเป็น “เมืองสามน้ำ” คือ มีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำ เค็มซึ่งได้รับ อิทธิพลจากน้ำทะเลหนุน ทำให้มีน้ำไหลขึ้นลงตลอดทั้งปี ด้วยการที่เป็นเมืองสามน้ำจึงส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพรวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ทำให้เกิดพรรณไม้ยืนต้น และไม้พุ่มต่าง ๆ บริเวณชายคลองมากมาย เช่น ลำพู จาก แสม เหงี อกปลาหม้อ เป็นต้น ทั้งยังมีสัตว์น้ำที่สำคัญหลายประเภท อันได้แก่ ปลากระบอก ปลากระพง ปลาตีน กุ้งก้ามกราม ปูแสม ปูก้ามดาบ หอยต่าง ๆ รวมถึงนกอพยพและนกประจำถิ่น เช่น นกยางควาย นกยางรอก เขียวแดง นกเอี้ยง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสัตว์เลื้อยคลาน เช่น กิ้งก่า ตัวเงินตัวทอง และมีแมลงนานาชนิดอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยา ที่สำคัญของชุมชนทั้งสิ้น

4.3.3.1 ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาของชุมชน

การที่ชุมชนอัมพวามีระบบนิเวศที่ อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของ พืชพันธุ์ชายน้ำและสัตว์น้ำ ทำให้สามารถพบเห็นต้น จาก ต้นลำพูได้ทั่วไปบริเวณพื้นที่ชายน้ำริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองและคลองต่าง ๆ โดยบริเวณเหล่านี้เอง คือที่อยู่ของหิ่งห้อยจำนวนมากมายับ ลี่ยน ๆ ตัว อันเป็นกิจกรรมหลักของการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาในช่วงค่ำคืน การเที่ยวชมหิ่งห้อยซึ่งต้องใช้เรือล่องไปตามแม่น้ำแม่กล องหรือลำคลองต่าง ๆ ในช่วงหัวค่ำ นักท่องเที่ยว จะพบเห็นหิ่งห้อยได้ทั่วไปตลอดบริเวณสองฝั่งแม่น้ำและคลองที่ยังมีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่สมบูรณ์ โดยทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาที่สามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจนในชุมชนอัมพวา คือ จาก ลำพู ต้นไม้ต่าง ๆ นก และหิ่งห้อย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

จาก

จาก เป็นต้นไม้ตระกูลปาล์มที่ ชอบน้ำกร่อยเช่นเดียวกับมะพร้าว ชอบขึ้นบริเวณ ชายน้ำรวมกันเป็นกอหลาย ๆ กอหนาแน่นมาก จากจะชอบขึ้นที่ดินเหนียวและมีน้ำขัง น้ำเป็น น้ำกร่อยและชอบขึ้นริมคลองใกล้ ๆ กับทะเลหรือที่เรียกว่าปากน้ำนั่นเอง จึงสามารถพบเห็นจาก ได้ทั่วไปตลอดสองฝั่งคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลอง ในสมัยก่อนนั้น จากมีทั้งที่คนตั้งใจจะปลูก ขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์และที่ขึ้นมาเอง ต้นจากนั้นมีประโยชน์มากเพราะสามารถใช้ประโยชน์ได้ ทุกส่วน อีกทั้งไม่ต้องปลูกเพิ่มเพราะจากจะสามารถแพร่ขยายพันธุ์ได้เอง

ต้นจากนี้มีลักษณะที่แตกต่างจาก กพีวงศ์ปาล์มอื่น ๆ หลายอย่าง เช่น ลักษณะของ ช่อดอกและลำต้น จนต้องจัดอยู่ในวงศ์ย่อยของตัวเองแยกต่างหาก ดอก กแต่ละดอกเป็นดอก เพศเดียว แต่ในช่อดอกหนึ่งนั้นจะมีทั้งดอกตัวผู้และดอกตัวเมีย เมื่อเมล็ดเริ่มแก่ก็จะงอกรากตั้งแต่ เมล็ดยังคงติดอยู่กับทะเลาย เมื่อแก่เต็มที่ก็จะหล่นลงน้ำและลอยไปกับสายน้ำก่อนจะไปติดตาม สันดอนหรือตลิ่งที่อยู่ห่างออกไปเพื่อเติบโตเป็นต้นใหม่ต่อไป ลำต้นของต้นจากนั้นอยู่ใต้ดิน โดยจะ แตกหน่อใหม่ออกไปเรื่อย ๆ ในลักษณะทวิคูณ (Dichotomous) คือจากหนึ่งก็จะแตกออกเป็น สองต้น จากนั้นก็จะกลายเป็นสี่ แปด สิบหก สามสิบสอง ไปเรื่อย ๆ ตามลำดับ ดังนั้น จึงสามารถ พบเห็นต้นจากได้ทั่วไปตามชายน้ำสองฝั่งค ลองอัมพวา (อ้างอิงจาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=prachaya555&group=39>)

คอด ใจโชติช่วง (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 66 ปี และลูกสาว พัชรี ใจโชติช่วง (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 41 ปี มีบ้านตั้งอยู่ริมคลองแม่กลองมาตั้งแต่ เด็ก ๆ ช่วยกันเล่าการใช้ประโยชน์จากต้นจากให้ฟังว่า ส่วนต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประโยชน์ของจากเริ่ม ตั้งแต่ “พอนจาก” คือ ทางจากส่วนโคนที่ติดกับกอ ส่วนนี้เด็ก ๆ จะนำมาเป็นหุ่นสำหรับเกาะ เวลาว่ายน้ำเพื่อไม่ให้จม หรือจะนำไม้มาเสียบไว้ด้านซ้ายขวาของพอนจากเพื่อให้เป็นด้ามจับของ หุ่นเวลาว่ายน้ำก็ได้ นอกจากนี้เด็ก ๆ ยังนำ “พอนจาก” มาทำเป็นของเล่นต่าง ๆ มากมาย ทั้งเรือ ปืน หรือดาบ ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นสิ่งที่เหลือใช้ แต่เด็ก ๆ ก็ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ส่วนที่ เหนือขึ้นมาเล็กน้อยของ “พอนจาก” ก็สามารถตัดมาทำไม้ตีเงี่ยงปลาสำหรับชาวประมงได้ด้วย โดยเลือกตัด “พอนจาก” ให้มีขนาดพอดีมือจับใช้ตีเงี่ยงปลาเมื่อจับปลามาได้

ส่วนของทางจาก หลังของทางจากก็สามารถนำมาทำปลอกแจวเรือได้ ปลอกแจวเรือ จากนี้มีข้อดีกว่าปลอกแจวเชือกไน ลอนคือมีความเหนียวกว่า แต่ข้อเสียก็คือ ไม่ทนทาน ทางจากนั้นก็ยังสามารถทำดับจากได้อีก แต่ต้องใช้เพียงชั่วคราวเท่านั้นเพราะไม่แข็งแรง ดังนั้น จึงต้องทำเตรียมไว้หลาย ๆ อันใส่ใต้ท้องเรือที่มีน้ำขังนิดหน่อยเพื่อไม่ให้มันกรอบและคง

ความเหนียวอยู่ เวลาใช้ก็ต้องวิดน้ำใส่ปลอกแจวก่อนเพื่อให้เหนียวและไม่ขาดง่าย ชาวประมงยังใช้ส่วนของหางจากแก้ม่าทำเป็นตะแกรงอย่างปลาอีกด้วย

สำหรับใบจากนั้นจะมีลักษณะคล้าย ๆ กับใบมะพร้าวแต่มีขนาดใหญ่กว่า ใบจากรสชาติจะฝาดมีสรรพคุณแก้ลมจืดต่าง ๆ ขับเสมหะและดับพิษเกือบทุกชนิด น้ำตาลจากใช้ผสมนํ้าแก๊วดีดวาทวารได้ ใบอ่อนที่เพิ่งแตกยอดนั้นนำมาทำมวนบุหรี่ยุคโบราณ ส่วนใบแก่นำมาห่อขนมจากอย่างที่พบเห็นกันในปัจจุบัน “ขนมจาก” ชาวสมุทรสงครามได้นำมาคิดแปลงเติมมะพร้าวอ่อนหั่นฝอยลงไปด้วยเพื่อเพิ่มรสชาติ จึงเป็นที่นิยมซื้อเป็นของฝากในหมู่ นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ใบแก่ยังสามารถนำมาเย็บเป็นตับจากนำมาผุหลังคาหรือกันฝนบ้าน นำมาทำ “กระแซง” ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กับเต็นท์ ทำเป็นเพิงอาศัยพักผ่อนเวลาไปทำนา ทำสวน หรือใช้กันแดดกันฝนบนเรือแจว ซึ่ง “กระแซง” นั้นกันความร้อนได้ดีกว่าเต็นท์มาก เพราะใบจากที่ซ้อน ๆ กันนั้นเป็นฉนวนกันความร้อนได้อย่างดีเลยทีเดียว ดังนั้นคนจึงนิยม นำใบจากมาทำฝาซึ่งที่ใช้นี้ งอาหารต่างๆ เพราะใบจากทนความร้อน เปรียบเสมือนฉนวนกันความร้อน สามารถทำได้เองโดยไม่ต้องซื้อ หรือจะทำฝาชีครอบกับข้าวก็ได้ ใบจากอ่อนยังสามารถทำ “หมาจาก” ใช้วิดน้ำในเรือได้อีก และดีกว่าหมาวิดน้ำอื่น ๆ เพราะไม่กินเนื้อไม้ ทำให้เนื้อไม้ไม่เสีย เรือไม่ทะเล ใบจากยังใช้ทำ “แมงดา” กันฝนได้อีกด้วย และยังสามารถทำของเล่นได้อีก นั่นก็คือ “ลูกโดน” ก้านจากยังสามารถนำมาทำ “เสวียนหม้อ” และ “ไม้กวาด” ได้อีก

ส่วนของ “นกจาก” เมื่ออ่อนก็นำไปต้มกินกับน้ำพริกหรือนำไปแกงกะทิรับประทานก็ได้ “วงจากหนุ่ม” สามารถทำไม้กวาดหรือแป้บดแมลงได้ หรือทำชดหรือแปรงล้างกระบอกตาลเวลาทำน้ำตาลจากได้อีก น้ำหวานของต้นจากหรือน้ำตาลจากมีรสชาติเหมือนกับน้ำตาลโตนด และสามารถนำไปเคี่ยวเพื่อทำ “น้ำผึ้งจาก” หรือจะหมักเพื่อทำน้ำส้มจากก็ได้ ซึ่งปัจจุบันนี้ “น้ำส้มจาก” ก็เป็นที่นิยมของผู้ที่เลี้ยงกิ้งมาก เพราะสามารถนำไปหมักผสมกับอาหารกิ้งช่วยให้ น้ำ บ่อกิ้งไม่เน่าเสีย นอกจากนั้นยังสามารถนำไปทำน้ำตาลเมาได้แต่ว่าเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และหากนำ “น้ำตาลจาก” ไปเคี่ยว หลังเคี่ยวแล้วจะได้ “น้ำผึ้งจาก” แล้วก็จะได้น้ำตาลปึกหรือเคี้ยวต่อเป็นตังเม ตังเมเป็นขนมที่เด็กสมัยก่อนชอบมากเพราะเมื่อก่อนไม่ได้มีขนมขบเคี้ยวมากเหมือนปัจจุบัน เวลาที่ทำตังเม เด็ก ๆ ก็จะเตรียมใบจากมารองตังเมไว้เพราะตังเมจะไม่ติดที่ใบจาก

และส่วนสุดท้าย “ลูกจาก” ลูกจากอ่อนสามารถนำไปแกงรับประทานได้ เมื่อปล่อยให้อ่อนพอเหมาะก็สามารถนำมอลอยแก้วหรือเชื่อมรับประทานเป็นขนมหวานหรือทานกับไอศกรีมได้ เป็นสินค้าที่ทำรายได้ดีอีกอย่างหนึ่ง เดิมราคาถูกมาก แต่ปัจจุบันราคาแพง เช่น ถ้าขาย เป็นหมุย (ช่อผล 1 ช่อ เรียกว่า หมุย) ราคาหมุยละ 10 บาท แต่ถ้าซื้อที่แกะเนื้อออกแล้วจะราคาก็โลกร้มละ

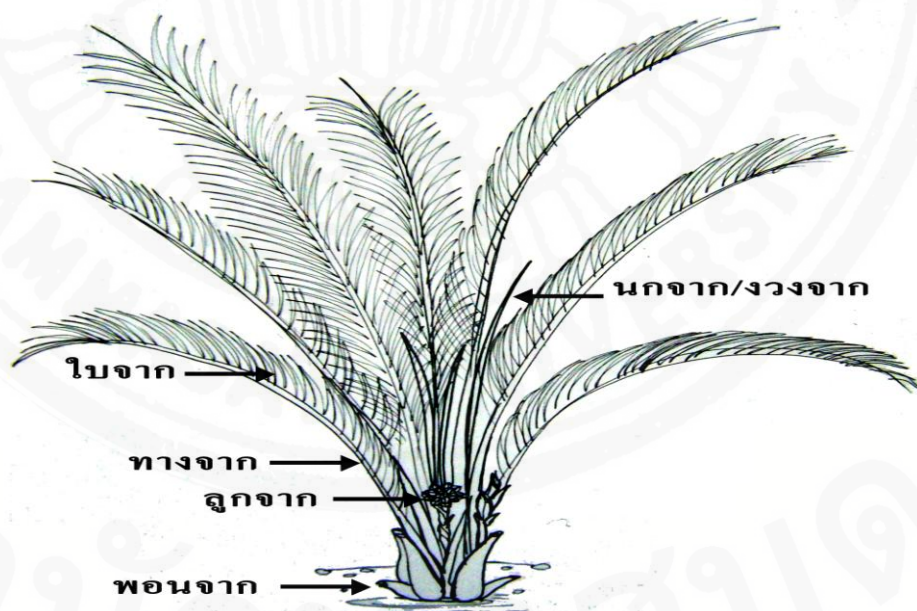

50 บาท ดังนั้นถ้าชาวบ้านขยันผ่าผลจากขายจะได้เงินใช้สบาย ๆ อย่างน้อยวันละ 200-300 บาท ที่เดียว (อ้างอิงจาก <http://kanchanapisek.or.th/kp8////smk/smk106.html>)

ต้นจากมีมากที่จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดชายทะเลทั่วไป แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า จังหวัดชายทะเลบางแห่งก็ไม่มีต้นจากเกิดขึ้นเลย เนื่องจากต้นจากเป็นต้นไม้ที่ชอบน้ำกร่อยหรือน้ำที่มีลักษณะกึ่งจืดกึ่งเค็ม เพราะจะไม่พบต้นจากอยู่ชายทะเลหรือบริเวณน้ำจืด แต่จะพบบริเวณที่มีน้ำทะเลขึ้นถึงและมีน้ำจืดไหล ผ่านเท่านั้น โดยในปัจจุบันจะพบเห็นต้นจากได้น้อยกว่าในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากการรุกป่าพื้นที่เพื่อที่จะปลูกสร้างบ้านเรือนและรีสอร์ท และจากก็เป็นพืชที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้กับเจ้าของมากเท่าที่ควรทำให้ไม่ค่อยที่จะได้รับการดูแลให้เพิ่มปริมาณมากขึ้น เมื่อนักท่องเที่ยวหนึ่งเรือชมหิ่งห้อยจะสามารถพบเห็นจากขึ้นตลอดสองฝั่งคลอง อัมพวาและแม่น้ำแม่กลองเคียงคู่กับต้นลำพูได้เป็นระยะ

ภาพที่ 4

ส่วนต่างๆของต้นจาก

ลำพู

การที่ชุมชนอัมพวามีระบบนิเวศที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของต้นลำพู ทำให้พบเห็นต้นลำพูได้ทั่วไป ในบริเวณริมแม่น้ำ บริเวณนี้เองเป็นที่อยู่ของหิ่งห้อยตัวละครเอกที่

นักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่เข้ามาท่องเที่ยวในอัมพวาทุกคนต้องไม่พลาดกับการนั่งเรือชมหิ่งห้อยที่เกาะสองแสง ระเบียบระดับบนต้นลำพูในยามค่ำคืน หิ่งห้อยมักจะเกาะอยู่ตามต้นไม้ต่าง ๆ ซึ่งต้นไม้ที่หิ่งห้อยชอบเกาะ ส่วนใหญ่เป็นต้นไม้ที่มีขนาดเล็ก ผิวเรียบ ไม่มีขนทำให้ระคายเคืองต่อตัวหิ่งห้อย เช่น ต้นลำพู ต้นลำแพน โททะเล ต้นฝัก ต้นแสม ต้นสาคร และต้นเหียงอกปลาหมอบ เป็นต้น แต่มักจะเห็นหิ่งห้อยเกาะอยู่บนต้นลำพูเป็นส่วนใหญ่ ต้นลำพูเป็นพืชที่ใบมีน้ำค้างเกาะอยู่จำนวนมากซึ่งเป็นอาหารของหิ่งห้อยอย่างดี โดยหิ่งห้อยตัวเต็มวัยจะไม่กินอาหารเพียงแต่กินน้ำหรือน้ำค้างที่เกาะอยู่ตามใบไม้ หิ่งห้อยมักจะอาศัยอยู่ตามริมน้ำ ริมคลอง ริมลำธารทั่วไป ต้นไม้ชนิดอื่นก็มีบ้างแต่ไม่มากเหมือนกับต้นไม้ที่กล่าวชื่อข้างต้น ดังนั้น ต้นลำพูจึงมีความสำคัญทางระบบนิเวศของชุมชนอัมพวาเป็นอย่างมาก

มีข้อสันนิษฐานว่าสาเหตุที่หิ่งห้อยชอบเกาะบนต้นลำพู เนื่องจากต้นลำพูเป็นต้นไม้ใหญ่ มีพุ่มใบหนา มีใบขนาดเล็กเหมาะสำหรับหิ่งห้อยที่โตเต็มวัยเกาะเพื่อผสมพันธุ์ และเป็นที่ที่เหมาะสำหรับตัวอ่อนอยู่อาศัยกินใบอ่อนและอาศัยโพรงดินใต้ต้นลำพูเป็นที่วางไข่ ลักษณะโดยทั่วไปของต้นลำพูจะมีรากโผล่ พื้นดินในระดับที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นเมื่อน้ำทะเลขึ้นน้ำทะเลก็จะท่วมต้นลำพู แต่ก็มีรากบาง ส่วนที่น้ำทะเลไม่สามารถท่วมถึง ตัวหนอนของหิ่งห้อยก็จะหนีน้ำขึ้นไปอยู่ในส่วนที่น้ำท่วมไม่ถึง แต่ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องพบหิ่งห้อยเกาะอยู่เฉพาะบนต้นลำพูเท่านั้น สามารถพบเห็นหิ่งห้อยบนต้นไม้ชนิดอื่น ๆ ได้อีกตามที่กล่าวมาข้างต้นตามที่ชุมชนใกล้เคียงหรือลำธารที่มีน้ำใสสะอาด โดยเฉพาะป่าชายเลนที่มีแหล่งอาหารสมบูรณ์

ลักษณะของต้นลำพูจะมีรากอากาศขนาดใหญ่ปลายเรียวที่แทงขึ้นมาจากพื้นดินโผล่เหนือน้ำเห็นได้อย่างชัดเจน เป็นพันธุ์ไม้ที่มักพบขึ้นปะปนกับแสมบริเวณปากแม่น้ำที่เป็นแหล่งน้ำกร่อย พบทั่วไปทั้งบริเวณน้ำกร่อยและน้ำจืด ต้นลำพูมีระบบรากพิเศษช่วยในการหายใจ รากพิเศษนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อระบบนิเวศ เนื่องจากเป็นที่อยู่ของหอยฝาเดียวและตัวหนอนหิ่งห้อย นอกจากนี้รากพิเศษดังกล่าวยังช่วยยึด ดินเลนและกักเก็บดินตะกอนเอาไว้ ช่วยป้องกันการกัดเซาะของตลิ่งได้เป็นอย่างดี (อ้างอิงจาก <http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=2d7bf452c12c86cf>)

คอด ใจโชติช่วง (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) และลูกสาว พัชรี ใจโชติช่วง (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) มีบ้านตั้งอยู่ริมคลองแม่กลองมาตั้งแต่เด็ก ๆ เล่าว่า ถึงแม้ปัจจุบันชาวบ้านจะไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์จากต้นลำพูมากเหมือนในอดีตแต่ชาวบ้านก็ยังคงปล่อยให้ต้นลำพูคงอยู่ริมลำคลองเคียงคู่กับชุมชนโดยไม่เข้าไปทำลาย แม้ว่าต้นลำพูในสายตาของนักท่องเที่ยวยุคใหม่เป็นเพียงที่เกาะของหิ่งห้อยแสนสวย แต่ในมุมมองของคนในชุมชนนอกจากเป็นที่

อยู่อาศัยของแมลงแห่งเทพนิยายหึ่ง ห้อยแล้ว ผลลำพู สุกมีรสเปรี้ยวอมหวานเล็กน้อยมีกลิ่นหอม คล้ายกลิ่นเนยสามารถรับประทานได้ จะใช้จิ้มพริกเกลือหรือน้ำปลาหวานก็ได้อร่อยมาก ผลห้ามเปรี้ยวจัดทำแกงส้มหรือกวนทำซอส ดอกหลวงพ่อรับประทานกับน้ำพริกหรือยำดอกลำพูก็มีรสชาติเด็ดขาดดี รากใช้แก้ไข้ ผลแก้ท้องร่วง ใบผสมยาอื่นแก้พิษปลาตูกแทงได้ เกสรของดอกทางออกลักษณะคล้ายร่ม เด็ก ๆ นิยมนำไปเล่นอย่างสนุกสนานในสมัยที่ลุงคอดเด็ก ๆ ก็ว่ายนํ้าเข้าไปเก็บมาเล่นเป็นประจำ เนื้อไม้ต้นลำพูก็แข็งแรงทนทานใช้ประโยชน์ได้ เรียกได้ว่าประโยชน์ของต้นลำพูมีมากมายหลายอย่างเลยทีเดียว

ต้นไม้อื่น ๆ

นอกจากต้นจากและต้นลำพูแล้ว ยังสามารถพบเห็นไม้ยืนต้นและไม้พุ่มต่าง ๆ อีกมากมายในชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น แสม โกงกาง เหงือกปลาหมอ เป็นต้น พรรณไม้ริมคลองเหล่านี้เริ่มมีปริมาณลดลงอย่างน่าใจหาย ด้วยเหตุที่ผู้มีส่วนจากในเมืองมาซื้อพื้นที่เพื่อสร้างคฤหาสน์ รีสอร์ท ที่พักตามรูปแบบสมัยใหม่ มีการตัดพรรณไม้ริมคลองเพื่อถมพื้นที่ริมคลองแล้วทำเขื่อนกันเป็นอาณาเขตส่วนตัวเป็นผลให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมดั้งเดิมและความงามตามธรรมชาติที่เคยมีก็ขาดหายไป

นก

นกเป็นสัตว์อีกประเภทหนึ่งที่สามารพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง คลองอัมพวาทั้งในบริเวณชุมชนและในสวน นกที่พบในบริเวณชุมชนอัมพวารวมถึงพื้นที่ใกล้เคียงมีอยู่หลากหลายชนิด ทั้งนกประจำถิ่นและนกที่อพยพตามฤดูกาล เช่น นกเขาไฟ นกกระยาง นกนางแอ่น นกกินปลา ฯลฯ โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนจะมีนกให้เห็นได้มากเป็นพิเศษ ในอดีตพื้นที่ชุมชนอัมพวามีความเป็นธรรมชาติมาก แม่น้ำลำคลองมีความอุดมสมบูรณ์ นกเหล่านี้จะมีปลาในแม่น้ำลำคลองเป็นอาหารจำนวนมาก เวลาที่พายเรือในแม่น้ำลำคลองจะพบเห็นนกเกาะอยู่ตามต้นไม้ริมสองฝั่งคลองและบินโฉบเฉี่ยวไปมามากมาย ปัจจุบันหลังจากมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ที่กาญจนบุรี ปลาที่เคยมีมากมายโดยเฉพาะในฤดูน้ำหลากก็ค่อย ๆ หดหายไปพร้อมกับจำนวนนกประจำถิ่นและนกอพยพตามฤดูกาลซึ่งก็ยังคงมีให้เห็นบ้างอย่างบางตาในปัจจุบัน

หิ่งห้อย

หิ่งห้อย มีชื่อสามัญเป็นภาษาอังกฤษว่า “Firefly” ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น แมงแสง แมงคาเรือง แมงทิงถ่วง แมงหิ่งห้อย เป็นต้น หิ่งห้อย (Firefly Glow-worm Lighteningbug) เป็นชื่อเรียกแมลงปีกแข็ง ในวงศ์แลมพายริดี (Lampyridae) อันดับโคลีออบทรา

(Coleoptera) ทั่วทั้งโลกมีทั้งถ่วงประมาณ 2,000 ชนิด คำว่า “หิ่งห้อย” นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายไว้สั้น ๆ ว่า แมลงชนิดหนึ่ง มีแสงเรือง ๆ ที่ก้น

หิ่งห้อยเป็นแมลงปีกแข็งขนาดเล็กอาศัยอยู่ตามใบไม้ เมื่อผสมพันธุ์แล้วจะวางไข่ฟองเดี่ยวตามดินหรือที่ชื้นและ ไข่ฟักเป็นตัวหนอนมีเวลา 4-5 วัน จะเข้าดักแด้และเป็นตัวเต็มวัย หิ่งห้อยมีชีวิตรอดอยู่ 3-12 เดือนแล้วแต่ละชนิด อวัยวะที่ทำให้เกิดแสงของหิ่งห้อยอยู่ด้านใต้ของปล้องท้อง สองปล้องสุดท้ายในตัวผู้และสามปล้องสุดท้ายในตัวเมีย ภายในปล้องมีเซลล์ขนาดใหญ่เรียกว่า ไฟโตไซต (photocytes) อยู่จำนวน 7000-8000 เซลล์ เรียงกันอยู่เป็นกลุ่มรูปทรงกระบอก หลายกลุ่มภายใต้ผนังลำไส้ เซลล์ไฟโตไซตจะเป็นที่ทำให้เกิดแสง มีท่ออากาศและเส้นประสาทเข้าไปหล่อเลี้ยงจำนวนมาก ถัดเข้าไปภายในเป็นชั้นของผลึกพวกสารยูเรเทนขนาดเล็กละเอียด ทำหน้าที่เป็นตัวสะท้อนแสง การให้กำเนิดแสง เป็นผลจากปฏิกิริยาชีวเคมี ภายในเซลล์ มีการผลิตแสงโดยการไม่ใช้พลังงานความร้อน ภายใต้การควบคุมงานของสารที่เรียกว่า เอ็นไซม์ มีผลสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงทางเคมีของสารในเซลล์และการหมุนเวียนพลังงาน เอ็นไซม์ที่เกี่ยวข้องคือ ลูซิเฟอเรส จะทำปฏิกิริยาเปลี่ยนแปลงสารลูซิเฟอริน ปฏิกิริยานี้เป็นปฏิกิริยาที่ต้องการออกซิเจนไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปฏิกิริยาการเผาไหม้ภายใน เซลล์ (อ้างอิงจาก <http://www.baanplaloma.com/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=3&Id=516702>)

หิ่งห้อยนับว่าเป็นแมลงที่มีคุณลักษณะพิเศษ คือ สามารถบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์และสมดุลของธรรมชาติได้ โดยเฉพาะมีคุณสมบัติที่สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดในการควบคุมศัตรูพืชตามหลักการทางชีวภาพ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การเกษตรกรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตหลักของคนไทย หิ่งห้อยนี้ในระยะที่เป็นตัวหนอนจะกินหอยเล็ก ๆ เป็นอาหาร ซึ่งหอยเหล่านั้นเป็นพาหะนำโรคหลายชนิดมาสู่มนุษย์และสัตว์ เช่น โรคพยาธิใบไม้ในลำไส้ โรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ เป็นต้น นอกจากนั้น หิ่งห้อยยังเป็นตัวทำลาย หอยเชอรี่ ซึ่งเป็นศัตรูสำคัญกัดกินทำลายต้นข้าวในระยะลงกล้าและระยะปักดำใหม่ ๆ หิ่งห้อยจึงเป็นแมลงที่มีความสำคัญทั้งในด้านการแพทย์และการเกษตร

หิ่งห้อยชอบออกหากินในเวลากลางคืน โดยบริเวณที่มีน้ำที่สะอาด บริเวณป่าโกงกาง ป่าชายฝั่งทะเล และต้นลำพู น ตัวหนอนของหิ่งห้อยอาศัยอยู่ในน้ำที่สะอาด หิ่งห้อยเรืองแสงได้ทั้งตัวผู้และตัวเมีย แสงของหิ่งห้อยมีสีเขียวเหลือง หิ่งห้อยที่บินวอนตามพุ่มไม้เป็นหิ่งห้อยตัวผู้ ตัวเมียชอบเกาะนิ่งตามกิ่งไม้ใบไม้ หิ่งห้อยจะกะพริบแสงตลอดเวลาเพราะเวลานำหิ่งห้อยมาชังไว้ในความมืดจะพบว่าหิ่งห้อยกะพริบแสงตลอด 24 ชั่วโมง จะเห็นได้ว่าเวลาที่หิ่งห้อยกะพริบแสงนั้น จะกะพริบพร้อม ๆ กันแต่ถ้าแยกหิ่งห้อยออกจากกลุ่ม จะสังเกตเห็นการกะพริบแสงของหิ่งห้อย

แตกต่างกันไป เพราะถ้าหิ่งห้อยอยู่ในฝูงของมันหิ่งห้อยจะมีการปรับตัวเอง โดยการกะพริบแสงที่เหมือนกัน หิ่งห้อยกะพริบแสงเพราะใช้สื่อสารกับเพศตรงข้าม (ตัวเมีย) เพื่อบอกความพร้อมในการสืบพันธุ์ โดยที่ตัวผู้จะเป็นฝ่ายกะพริบแสงก่อน หากตัวเมียเห็นลีลาการกะพริบแสงแล้วพึงพอใจ ตัวเมื่อก็จะกะพริบแสงตอบ เพื่อให้ตัวผู้รู้ว่าอยู่ที่ไหนจะได้บินไปหาญุ่กันเอง เมื่อหิ่งห้อยมีหลายร้อยตัว ยิ่งเมื่อรวมกันเป็นฝูงแล้วจะรู้ได้อย่างไร ว่าแสงจากตัวใดกะพริบกับตัวใด หิ่งห้อยแต่ละชนิดนั้นมันจะมีลีลาในการกะพริบแสงที่แตกต่างกัน เช่น การกะพริบแสงช้าเร็วต่างกัน และลีลาการเปล่งแสงออกมาของหิ่งห้อยอาจเป็นไปตามสิ่งแวดล้อม ที่มีมันอยู่ มันจึงรู้ว่าตัวใดกะพริบตอบนั่นเอง (อ้างอิงจาก <http://www.baanplaloma.com/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=3&id=516702>)

ยามที่หิ่งห้อยออกหากินคือยามโพล้เพล้แล้วพระอาทิตย์ตกดินเล็กน้อย หรือในคืนข้างแรมจะพบว่ามันกะพริบแสงเหมือนไฟต้นคริสต์มาส มนุษย์รู้จักกับหิ่งห้อยมา 2000 ปี มาแล้ว คนจีนโบราณและชาวบราซิลในอดีต จะจับหิ่งห้อยใส่ขวดแก้ว เพื่อ ใช้แทนตะเกียงโดยใช้หิ่งห้อยตัวเต็มที่เพียง 6 ตัวให้แสงสว่างก็เพียงพอสำหรับอ่านหนังสือในเวลากลางคืนได้ คนญี่ปุ่นก็นิยมใช้ตะเกียงหิ่งห้อยเช่นกัน ทุกวันนี้เราจะพบหิ่งห้อยที่เอเชียตอนใต้ เช่น ไทย พม่า มาเลเซีย ยุโรป อเมริกาเหนือและใต้ได้ทั่วไป

หิ่งห้อยจัดเป็นแมลงจำพวกด้วง มีลำตัวและปีกอ่อนที่มีสารทำให้เกิดการเรืองแสง และสามารถกะพริบแสงระยิบระยับในยามค่ำคืนได้ตามปกติหิ่งห้อยจะอาศัยอยู่เฉพาะในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์ ระบบ นิเวศที่ยังคงสมบูรณ์ของอัมพวา จึงเป็นแหล่งที่ อยู่อาศัยของหิ่งห้อยจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหัวค่ำจะพบหิ่งห้อยมากมายเกาะอยู่ตามต้นลำพูริมน้ำ ส่องแสงกะพริบเป็นจังหวะพร้อมกันก่อให้เกิดภาพที่สวยงามน่าประทับใจ นับเป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญของอัมพวาและลุ่มแม่น้ำแม่กลอง การอนุรักษ์หิ่งห้อยสามารถทำได้ โดยการรักษาแม่น้ำลำคลองให้สะอาด ไม่ทิ้งขยะหรือปล่อยน้ำเสียลงในแหล่งน้ำ ลดการใช้ยาปราบศัตรูพืช เก็บรักษาต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มชื้นตามธรรมชาติสองฝั่งแม่น้ำลำคลองให้มีความอุดมสมบูรณ์

กรุงเทพมหานครในอดีตบริเวณปาก คลองบางลำพู ก็เคยมีหิ่งห้อยอยู่เป็นจำ นวนมาก แต่ปัจจุบันก็หมดไปแล้ว ทั้งนี้เป็นเพราะวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของ ผู้คนแถบนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ในปี พ.ศ. 2542 กรมศิลปากร ร่วมกับกรุงเทพมหานครได้บูรณะ ป้อมพระสุเมรุและบริเวณใกล้เคียงจัดสร้างเป็นสวนสาธารณะสันติชัยปราการ และสร้างพระที่นั่งสันติชัยปราการเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เปิดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าพักผ่อน

หย่อนใจ ได้มีการรณรงค์กันปลูกต้น ลำพูและเลี้ยงหิ่งห้อยเพื่ออนุรักษ์และขยายพันธุ์ รวมถึงเป็นการฟื้นฟูวิถีชีวิตของบางลำพูในอดีตด้วย สถานที่ชมหิ่งห้อยที่มีชื่อเสียงในปัจจุบันที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวชมก็คือ ที่ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (อ้างอิงจาก <http://www.wikipedia.org/wiki>)

ในวันหยุด เช่น วันเสาร์ อาทิตย์ จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจำนวนมาก เรือที่ให้บริการชมหิ่งห้อยมีไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว ทำให้เมื่อเดินทางไปถึงไม่สามารถหาเรือได้ เพราะเรือถูกจองหมด หรือถ้าได้ไปก็จะเป็นเวลา 3-4 ทุ่มขึ้นไป ทำให้ไม่สะดวก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางกลับในคืนวันนั้นเลย เพราะฉะนั้นหากเมื่อต้องการเดินทางไปชมหิ่งห้อย ควรที่จะตรวจสอบและจองเรือล่วงหน้าจากผู้ให้บริการเสียก่อน

นักท่องเที่ยวเมื่อเดินทางไปที่สมุทรสงคราม ส่วนใหญ่แล้วต้องการที่จะล่องเรือชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน แต่ก็มีอยู่บ่อยครั้งที่ไม่สามารถชมหิ่งห้อยได้ หรือเมื่อได้ชมหิ่งห้อยแล้ว เกิดความผิดหวัง ไม่ประทับใจ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นถ้านักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูลเป็นอย่างดีก่อนการเดินทาง สำหรับนักท่องเที่ยวที่ล่องเรือชมหิ่งห้อยแล้วไม่ประทับใจ ผิดหวัง ส่วนมากเกิดจากขาดความเข้าใจและการเตรียมตัวที่ดี การที่จะล่องเรือชมหิ่งห้อยให้ดูสวยงามและคุ้มค่า มีปัจจัยหลาย ๆ อย่างเป็นส่วนประกอบ คือ ช่วงเวลาหรือฤดูกาลที่เหมาะสม โดยปกติแล้วหิ่งห้อยจะมีตลอดทั้งปี แต่จะมีมากในฤดูร้อนและฤดูฝน โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือน พฤษภาคม – ตุลาคม การเลือกไปเที่ยวชมหิ่งห้อยควรเลือกช่วงเวลาที่เป็นช่วงแรม เนื่องจากแสงของหิ่งห้อยมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ถ้าเป็นเวลาข้างขึ้นท้องฟ้าจะสว่างทำให้เห็นแสงของหิ่งห้อยไม่ชัดเจน จึงควรเลือกชมในคืนเดือนมืดเพราะจะสามารถเห็นแสงของหิ่งห้อยได้อย่างชัดเจน

นักท่องเที่ยวควรเลือกช่วงเวลาที่น้ำมาก จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่ อยู่ใกล้ทะเล น้ำจะขึ้น-ลงอยู่ตลอดเวลา ควรจะเลือกวันที่น้ำมากเพราะเรือสามารถเข้าไปใกล้กับต้นลำพูซึ่งหิ่งห้อยเกาะอยู่ ทำให้สามารถเห็นแสงของหิ่งห้อยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เลือกผู้ให้บริการการล่องเรือชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน เรือจะวิ่งไปตามแม่น้ำและลำคลอง ที่มีด หิ่งห้อยจะมีอยู่เป็นจุด ๆ ในบริเวณที่แตกต่างกัน ถ้าหากผู้ให้บริการไม่มีความชำนาญในเส้นทางและรู้แหล่งที่อยู่หรือให้บริการในเส้นทางที่สั้นเกินไป ย่อมทำให้นักท่องเที่ยวเห็นหิ่งห้อย ได้น้อยจึงควรตรวจสอบระยะทางการล่องเรือชมหิ่งห้อยกับผู้ให้บริการเสียก่อน

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ถ้านักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูลและเตรียมตัวอย่างดีแล้ว การล่องเรือชมหิ่งห้อยที่สมุทรสงคราม ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุ้มค่ากับการเดินทาง กับสิ่งที่เรียกว่า "หิ่งห้อย" ที่กระพริบแสงระยิบระยับส่องประกายดงามยามค่ำคืน

จะเห็นได้ว่า ความ อุดม สมบูรณ์ของระบบนิเวศ ชุมชน ความ สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และเอกลักษณ์ของ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา สิ่งดังกล่าว ทำให้ ชุมชนแห่งนี้มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากความพยายามดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวาของหน่วยงานราชการและ บุคคลในท้องถิ่น ทำให้ชุมชนแห่งนี้กลับมารุ่งเรืองเหมือนอดีตอีกครั้งหนึ่ง เศรษฐกิจที่เคยซบเซาก็ กลับมาคึกคัก ผู้คนที่เคยย้ายออกไปก็ย้ายกลับเข้ามายังถิ่นฐานเพื่อทำมาหากินและมีคนบางส่วน เป็นผู้เข้ามาอยู่ใหม่ บ้านเรือนริมน้ำ ได้รับการซ่อมแซม มีการฟื้นฟูตลาดน้ำ ขึ้นมาใหม่โดยจัดเป็น ตลาดน้ำยามเย็น และยังมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน อัมพวาในปัจจุบันจึง เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะชุมชนที่มีคุณค่าสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งมรดกทาง วัฒนธรรมที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศแหล่งหนึ่งทีเดียว

โดยสรุปแล้ว พัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวา มีการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญครั้งใหญ่ ในสมัยรัตนโกสินทร์ หลังจากการสร้าง เขื่อนศรีนครินทร์ทางเหนือของลำ น้ำในจังหวัดกาญจนบุรี ทำให้น้ำในลำคลองมีน้อยลง ประกอบกับการมีเส้นทางสัญจรทางบกและการเปลี่ยนแปลงคมนาคมจากทางน้ำมาเป็นทางบก เริ่มโดยการสร้างทางรถไฟสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และความนิยมใช้รถยนต์ ในการคมนาคมทำให้ตลาดน้ำอัมพวาลดความสำคัญลง จากเดิมที่ศูนย์กลางความเจริญ ถูกกำหนดโดยโครงข่ายลำน้ำกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญถูกกำ หนดโดยโครงข่ายถนนแทน การพัฒนาโครงข่ายถนนในจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ความเจริญย้ายไปยังพื้นที่ที่มีโครงข่าย ถนนที่มีความ สมบูรณ์กว่า คือเมืองแม่กลอง อัมพวาจึงคงเหลือแต่ ชุมชนริมน้ำสองฝั่งคลองที่มี สภาพซบเซาทางด้านเศรษฐกิจ ผู้ คนเริ่มอพยพออกไปยังเมืองใหญ่ ในชุมชนเหลือเพียงผู้สูงอายุ และเด็กเป็นส่วนใหญ่ ชาวคนหนุ่มสาวและคนวัยทำงานทำให้ขาดความต่อเนื่องและการสืบทอด ทางวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น สภาพอาคารบ้านเรือนบางส่วนมีความทรุ ดโทรมเนื่องจาก ถูกทิ้งร้าง อัมพวาจึงชะงักการเติบโตไป

ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 สำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา จึงมีความพยายาม ดำเนินการโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา โดยจัดเป็น “ตลาดน้ำยามเย็น” ในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบคลองอัมพวา เนื่องจาก

เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่มีระบบนิเวศที่ดีและเป็นที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อยจำนวนมาก จึงเป็นที่ตื่นตาตื่นใจของผู้มาเยือน ทำให้ตลาดน้ำอัมพวามีชื่อเสียงมากขึ้นเรื่อยมา

ผลจากการดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู ชุมชนอัมพวาที่ผ่านมา ทำให้ผู้คนที่เคยย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานยังแหล่งอื่นเริ่มย้ายกลับเข้ามาในชุมชน และมีบางส่วนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ปัจจุบันชุมชนอัมพวาเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะของชุมชนที่มีคุณค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์ คุณค่าของแหล่งมรดก ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตริมน้ำ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวแวะมาเยี่ยมเยือนชุมชนแห่งนี้เป็นจำนวนมากตลอดทั้งปี

ชุมชนอัมพวา ซึ่งมีคลองอัมพวาเป็นสายน้ำหลักของการดำเนินชีวิตในชุมชน เป็นสถานที่ซึ่งเต็มไปด้วยเรื่องราวที่พร้อมจะบอกเล่าพัฒนาการของวิถีชีวิตชาวไทยริมน้ำ ชุมชนริมน้ำแห่งนี้ นับเป็นอีกแหล่งความรู้หนึ่ง สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อ ศึกษาประวัติศาสตร์ สัมผัสกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความปราณีตซับซ้อนแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวา จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะว่สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ คน และสัตว์ ล้วนมีขอบเขตจำกัดด้วยกันทั้งสิ้น อัมพวาอาจรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนหนึ่งและในช่วงเวลาหนึ่ง การท่องเที่ยวที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนก็จะกลับมาทำลายชุมชนเอง ซึ่งอัมพวาก็ได้รับผลพวงจากการท่องเที่ยวไม่ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ การเกิดขึ้นและคงอยู่ของอัมพวา ไม่ว่าจะ “ล่มสลาย” หรือ “ยั่งยืน” คงต้องขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หากนักท่องเที่ยวและชุมชนต้องการให้อัมพวาน่าอยู่และยั่งยืนก็ค ึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวอัมพวา รวมถึงผู้มาเยี่ยมเยือนทุก ๆ คนเป็นหลักนั่นเอง

ตำนานักหอสมุด

บทที่ 5

ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนและผลกระทบ ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในยุคโลกาภิวัตน์เช่นปัจจุบัน เมื่อมีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่กว้างไกล ไร้ขีดจำกัด ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้คน การสืบค้นข้อมูลประเภทต่าง ๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยว มีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ซึ่งแวดล้อมด้วยตึกกรามบ้านช่อง ประชากรที่หนาแน่น การจราจรที่คับคั่ง ชีวิตเต็มไปด้วยความตึงเครียดในการแข่งขันและ ความเร่งรีบ ต้องอยู่กับมลพิษทั้งทางเสียง อากาศ น้ำ และทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม คนในเมืองเหล่านี้จึงเริ่มให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ โดยเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามชุมชนต่าง ๆ ที่มีความน่าสนใจ โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจและหลีกเลี่ยงจากสภาพความวุ่นวายในเมืองใหญ่

“ตลาดน้ำ ยามเย็น อัมพวา ” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงครามและกำลังอยู่ในกระแสความนิยมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เกิดขึ้นจากความร่วมมือของเทศบาลตำบล อัมพวาและประชาชนในท้องถิ่น ที่มีความมุ่งมั่นจะฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาให้พลิกฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ความเป็นอยู่ของ ชุมชนริมน้ำที่นับวันจะหาชมได้ยาก ตลาดน้ำโดยทั่วไปจะมีเฉพาะตอนกลางวันแต่สำหรับอัมพวานั้นจะจัดขึ้นในช่วงเวลาเย็นไปจนถึงค่ำ ซึ่งนับเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของประเทศไทยที่จัดขึ้นในลักษณะนี้และถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของตลาดน้ำอัมพวาเลยทีเดียว บรรยากาศของชุมชนอัมพวาจะร่มรื่นไปด้วยสวนผสมริมน้ำ แวดล้อมไปด้วยต้นลิ้นจี่ มะม่วง มะพร้าว กัลฉวย ส้มโอ ฯลฯ นักท่องเที่ยวสามารถลงเรือล่องคลองชม สวนส้มฝัสดกับวิถีชีวิตชาวบ้าน ชมผลไม้และสินค้าต่าง ๆ ที่ซื้อกลับไปบ้าน หรือจะเลือกปั่นจักรยานเช่าถีบไปคู่ขนานกับท้องร่องก็ได้บรรยากาศอีกแบบหนึ่ง

นอกจากการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตตามธรรมชาติแล้ว การท่องเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงก็เป็นอีกทางเลือกที่น่าสนใจ เช่น การทำบุญไหว้พระตามวัดที่อยู่ในจังหวัดซึ่งมีวัดอยู่ถึง 110 วัด (อ้างอิงจาก <http://www.maeklongtoday.com/watthai/watthai.php>) ให้เลือกไปไหว้ได้ตามศรัทธา หลังจากไหว้พระ ชมอาหาร และท่องเที่ยวชมตลาดน้ำ ยามเย็นกันจนอิ่มท้องแล้ว ถ้าใครไม่หมดแรงไป ก่อนต้องต่อด้วยการลงเรือล่องแม่น้ำแม่กลองยามค่ำคืน เพื่อเที่ยวชมหิ่งห้อยซึ่งเป็นโปรแกรมปิดท้ายที่ไม่ควรพลาดเพราะตลอดช่วงระยะ 4-5 กิโลเมตร เลียบลำน้ำ

แม้กลองกับบรรยากาศที่เจี๊ยบและมีดพอสสมควรจะให้เห็นหิ้งห้อยส่องแสงกระพริบวิบวับ ระเบียบระยับได้ต้นลำพู่ราวกับไฟคริสต์มาสให้กลิ่นอายของความโรแมนติกเป็นอย่างมาก จนทำให้อัมพวากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่น่าท่องเที่ยวให้ความนิยมมาท่องเที่ยวกันเป็นอย่างมากในปัจจุบัน

เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนอัมพวา ย่อมปฏิเสธถึงความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่จะเกิดตามมาต่อชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงมีความน่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนอัมพวาแล้วเกิดความเปลี่ยนแปลง และผลกระทบอะไรบ้างต่อวิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงชุมชนมีวิธีการจัดการกับปัญหาของชุมชนตนเองกันอย่างไร โดยมีประเด็นในการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ด้านด้วยกัน คือ ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านเศรษฐกิจ

“กิจกรรมการท่องเที่ยว ” เป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้จำนวน มากให้กับประเทศไทย โดยจะเห็นได้จากรายได้ของประเทศในด้านนี้ที่สูงกว่ารายได้จากอุตสาหกรรมอื่น ๆ โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ สิ่งที่จะทำให้ประเทศไทยซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยโดยรวมได้ส่วนหนึ่งก็คือกิจกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสุข สนุกสนาน และได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ เพียงเท่านั้น หากยังก่อให้เกิดคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจ เพราะการใช้จ่ายในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนในประเทศ และช่วยให้สถานะเศรษฐกิจที่ชะลอตัวขับเคลื่อน ส่งผลดีต่อระบบ เศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ในการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดนำยามเย็นอัมพวาทางด้านเศรษฐกิจ ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาในเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตจาก การขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชน และผลกระทบที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อันส่งผล ต่อวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน อัมพวา คือ การเกิดรูปแบบงานที่หลากหลาย การเกิดปัญหาระบบสาธารณูปโภคของชุมชน และความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตจากการขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชน

ในอดีตก่อนที่จะมีการจัด การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนอัมพวา ชาวอัมพวา ส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ในยุคที่ตลาดน้ำอัมพวาซึ่งมีในช่วงเช้าเงียบหายไปแล้ว ผู้คนที่อาศัยอยู่ในตลาดอัมพวาก็จะมีอาชีพค้าขายเป็นร้านค้าขายของชำ ร้านขายอาหาร ร้านเสริมสวย ฯลฯ เป็นธุรกิจ จขนาดเล็ที่มีเป้าหมายเพื่อให้บริการกับผู้คนในชุมชนเพียงเท่านั้น ดังนั้นเงินทุนที่ไหลเวียนในชุมชนก็จะเป็นเงินทุนอันเกิดจากธุรกิจของผู้คนในชุมชนเองเป็นหลัก การสัญจรในชุมชนจะใช้เส้นทางเรือเป็นหลักเนื่องจากชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำ

เมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในชุมชนอัมพวา ในปี พ.ศ. 2516 ถนนถูกตัดเชื่อมเข้าไปใน ชุมชนต่าง ๆ บทบาทของเรือก็เริ่มทยอยหายไป ผู้คนหันมาใช้รถแทนเรือ เรือรับจ้างที่เคยมีจอด รับส่งผู้คนไปตามคลองต่าง ๆ ก็เริ่มทยอยเลิกกิจการไป ตลาดอัมพวาที่เคยมีเรือพายมาค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าก็มีปริมาณของเรือ ลดลงเรื่อย ๆ ร้านค้าในอัมพวาคงเหลือแต่ เพียงห้องแถวร้าง ห้องแถวห้องหนึ่งเสียค่าเช่าเพียงแค่ 800 บาท ก็แทบจะไม่มีใครมาเช่า เมื่อก่อนถ้าเข้ามาเดินใน ตลาดอัมพวาก่อนหน้าปี พ.ศ. 2547 วันเสาร์ อาทิตย์จะไม่เจอคนเลย เมืองเงียบปิดร้าง และไม่ใช่ว่าเพียงอัมพวาแต่เป็นอีก หลายเมืองโดยเฉพาะในชุมชนที่ราบลุ่มภาคกลางซึ่งเคย เป็นศูนย์กลาง การคมนาคมทางน้ำ เมื่อความเจริญของการคมนาคมทางถนนเข้ามาชุมชนที่ปรับตัวไม่ทัน กับ ความเจริญเหล่านั้นก็จะ ล่มสลายไปอย่างช้า ๆ ซึ่งก็ไม่ต่างกับชุมชนอัมพวาที่เมืองมีแต่ ความเงียบเหงา ธุรกิจในตลาดลดขนาดกลายเป็นธุรกิจชุมชนขนาดเล็กเฉพาะภายในชุมชน

หลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในตลาดน้ำอัมพวา ในปี พ.ศ. 2547 โดยเทศบาลตำบลอัมพวาได้ เกิดธุรกิจจากการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นขึ้นในชุมชนเพิ่ม มากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อตอบสนองต่อความดี งามและปริมาณของนักท่องเที่ยว เช่น ร้านค้าขาย สินค้าต่าง ๆ ในตลาดน้ำอัมพวา เรือบริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร ที่พัก รีสอร์ท และโฮมสเตย์ ซึ่งในช่วงวันหยุด ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ นักท่องเที่ยวจะเข้ามาท่องเที่ยว ใน ตลาดน้ำอัมพวาเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำอัมพวาได้รับผลประโยชน์ จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวตามมาเป็นอย่างมาก

ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา เปิดตั้งแต่บ่ายสามโมงเย็นจนถึง ส ามทุ่ม จุดมุ่งหมายของ อัมพวาที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางไปเที่ยวก็คือ การได้ชิมรสชาติอาหารต่าง ๆ ที่พ่อค้าแม่ค้า วางขายกันไม่ว่าจะเป็นกระเพาะปลาอัมพวา กว๊วยเดี่ยวโบราณอัมพวา ข้าวเหนียวมะม่วงอัมพวา หอยทอดยอดชายอัมพวา ทอดมันสมุนไพรหัวปลีอัมพวา กาแฟโบราณอัมพวา ปอเปี๊ยะอัมพวา ร้านข้าวราดแกงหัวมุมอัมพวา น้ำมะพร้าวอัมพวา เฉาก๊วยอัมพวา ร้านขายผลไม้พื้นถิ่นมากมาย

หลายอย่าง เช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ กล้วย และอีกมากมายที่ชาวอัมพวนำเสนอ ไม่ว่าจะเป็นร้านขายของแห้ง ของควา ของสด ธุรกิจร้านค้าจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ร้านอาหาร ที่พักโฮมสเตย์ ฯลฯ ธุรกิจเหล่านี้เติบโตและขยายเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณของนักท่องเที่ยว ยาว ปัจจุบันเมื่อเข้าไปในตลาดอัมพวาจะพบเห็นแต่ความพลุกพล่านจอแจของผู้ คนนักท่องเที่ยวและตลาดร้านค้า จนแทบไม่เหลือความสงบเงียบเหงาในอดีตให้พบเห็นเลย

ตารางที่ 5.1

ข้อมูลจำนวนคนเข้าพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก ปี พ.ศ. 2550-2551

แหล่ง ท่องเที่ยว	จำนวนคนเข้าพักแรม (เมษายน - มิถุนายน)								
	คนไทย			คนต่างประเทศ			รวม		
	2550	2551	$\Delta(\%)$	2550	2551	$\Delta(\%)$	2550	2551	$\Delta(\%)$
รวมทั้งหมด	912,368	842,642	- 7.64	156,503	132,857	- 15.11	1,068,871	975,499	- 8.74
กาญจนบุรี	245,526	247,370	+ 0.75	28,488	25,776	- 9.52	274,014	273,146	- 0.32
ชะอำ	346,242	290,293	-16.16	52,673	36,980	- 29.79	398,915	327,273	-17.96
หัวหิน	175,739	155,976	-11.25	72,377	67,291	- 7.03	248,116	223,267	-10.02
ราชบุรี	65,869	66,811	+ 1.43	971	126	- 87.02	66,840	66,937	+ 0.15
สุพรรณบุรี	51,179	51,942	+ 1.49	1,196	649	- 45.74	52,375	52,591	+ 0.41
สมุทรสงคราม	27,813	30,250	+ 8.76	798	2,035	+155.01	28,611	32,285	+12.84

ที่มา : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (อ้างอิงจาก <http://www.tourism.go.th>, 26 มีนาคม 2553)

หมายเหตุ : เป็นข้อมูลดิบ (Raw Data) ซึ่งเป็นจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักในโรงแรม เกสต์เฮาส์ รีสอร์ท และบังกะโลเท่านั้น (ข้อมูล ณ วันที่ 28 ต.ค. 51)

จากข้อมูลจำนวนคนเข้าพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก จะเห็นได้ว่า มีคนไทยเข้าพักแรมในจังหวัดสมุทรสงครามเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550-2551 คิดเป็น 8.76 เปอร์เซ็นต์ และมีคนต่างประเทศเข้าพักแรมในจังหวัดสมุทรสงครามเพิ่มขึ้นจาก ปี พ.ศ. 2550- 2551 คิดเป็น 155.01 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นสูงที่สุดในกลุ่ม มจังหวัดภาคตะวันตก จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวคนไทยและคนต่างประเทศให้ความสนใจแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างมากจึงพากันเข้ามาพักแรมมากเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ตารางที่ 5.2

สถิตินักท่องเที่ยวเข้ามาพักแรมในจังหวัดสมุทรสงคราม

สัญชาติ	มกราคม-มิถุนายน			สัญชาติ	มกราคม-มิถุนายน		
	2551	2550	Δ (%)		2551	2550	Δ (%)
ไทย	58,967	53,351	+ 10.53	เยอรมัน	479	51	+ 839.22
อินโดนีเซีย	5	2	+ 150.00	อิตาลี	32	9	+ 255.56
ลาว	46	0	-	เนเธอร์แลนด์	245	207	+ 18.36
มาเลเซีย	7	1	+ 600.00	นอร์เวย์	0	2	-
พม่า	5	0	-	รัสเซีย	32	2	+ 1500.00
ฟิลิปปินส์	30	6	+ 400.00	สเปน	77	0	-
สิงคโปร์	47	19	+ 147.37	สวีเดน	23	3	+ 666.67
จีน	66	38	+ 73.68	สวิตเซอร์แลนด์	30	6	+ 400.00
ฮ่องกง	0	9	-	อังกฤษ	89	21	+ 323.81
ญี่ปุ่น	400	99	+ 304.04	อิสราเอล	23	0	-
เกาหลี	99	0	-	แคนาดา	185	12	+ 1441.67
ไต้หวัน	48	7	+ 585.71	สหรัฐอเมริกา	293	124	+ 136.29
ออสเตรเลีย	92	4	+2200.00	อินเดีย	7	2	+ 250.00
เบลเยียม	99	18	+ 450.00	ออสเตรเลีย	39	10	+ 290.00
เดนมาร์ก	139	65	+ 113.85	นิวซีแลนด์	48	45	+ 6.67
ฟินแลนด์	11	0	-	อื่นๆ	232	139	+ 66.91
ฝรั่งเศส	1,459	43	+3293.02	รวม	63,354	54,295	+ 16.68

รวมคนไทย	58,967	53,351	+ 10.53	รวมชาวต่างชาติ	4,387	944	+ 364.72
-----------------	---------------	---------------	----------------	-----------------------	--------------	------------	-----------------

ที่มา:สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (อ้างอิงจาก <http://www.tourism.go.th>, 26 มีนาคม 2553)

จากตาราง สถิตินักท่องเที่ยว เข้ามา พักแรมในจังหวัดสมุทรสงคราม ในช่วงเดือน มกราคม-มิถุนายน ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2551 พบว่า มีนักท่องเที่ยวคนไทยเข้าพักแรมในจังหวัดสมุทรสงครามเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550-2551 คิดเป็น 10.53 เปอร์เซ็นต์ และมีคนต่างประเทศเข้าพักแรมในจังหวัดสมุทรสงครามเพิ่มขึ้นจาก ปี พ.ศ. 2550-2551 คิดเป็น 364.72 เปอร์เซ็นต์ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวจากประเทศฝรั่งเศสมากที่สุดถึง 3,293.02 เปอร์เซ็นต์ รองลงมา คือ ประเทศออสเตรเลีย และประเทศรัสเซีย ตามลำดับ จากข้อมูลอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว ทั้งคนไทยและคนต่างประเทสดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวคนไทยและคนต่างประเทสให้ความสนใจแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากจึงพากันเข้ามาพักแรมเพิ่มมากขึ้นตาม

ตารางที่ 5.3

ข้อมูลสถานพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก ปี พ.ศ. 2550-2551 (เมษายน - มิถุนายน)

แหล่ง ท่องเที่ยว	จำนวนสถานพักแรม (แห่ง)			จำนวนห้อง (ห้อง)			วันพัก เฉลี่ย (วัน)	อัตราการเข้าพัก เฉลี่ย		
	2550	2551	$\Delta(\%)$	2550	2551	$\Delta(\%)$		2551	2550	2551
รวมทั้งหมด	748	816	+ 9.09	24,356	25,699	+ 5.51	1.93	43.14	39.87	- 3.27
กาญจนบุรี	281	297	+ 5.69	9,255	9,520	+ 2.86	2.44	41.38	40.56	- 0.82
ชะอำ	127	135	+ 6.30	5,437	5,523	+ 1.58	1.42	46.76	41.38	- 5.38
หัวหิน	164	169	+ 3.05	5,321	5,805	+ 9.10	1.95	46.21	39.55	- 6.66
ราชบุรี	65	78	+ 20.00	2,019	2,259	+ 11.89	1.53	26.08	25.38	- 0.70
สุพรรณบุรี	37	37	+ 0.00	1,703	1,703	+ 0.00	3.06	59.51	59.58	+ 0.07
สมุทรสงคราม	74	100	+ 35.14	621	889	+ 43.16	1.67	21.89	24.18	+ 2.29

ที่มา : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (อ้างอิงจาก <http://www.tourism.go.th>, 26 มีนาคม 2553)

หมายเหตุ : เป็นข้อมูลดิบ (Raw Data) ซึ่งเป็นจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักในโรงแรม เกสต์เฮาส์ รีสอร์ท และบังกะโลเท่านั้น (ข้อมูล ณ วันที่ 28 ต.ค. 51)

จากข้อมูลสถานพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก พบว่า จังหวัดสมุทรสงครามมีจำนวนสถานพักแรมเปลี่ยนแปลงจาก ปี พ.ศ. 2550-2551 คิดเป็น 35.14 เปอร์เซ็นต์ และจำนวนห้องพักเปลี่ยนแปลงจาก ปี พ.ศ. 2550-2551 คิดเป็น 43.16 เปอร์เซ็นต์ และมีอัตราการเข้าพักเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงจาก ปี พ.ศ. 2550-2551 คิดเป็น 2.29 เปอร์เซ็นต์ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุดจากทุกจังหวัดในภาคตะวันตก แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ส่งผลให้มีจำนวนสถานพักแรมและจำนวนห้องพักเติบโตขึ้นในจังหวัดสมุทรสงครามอย่างรวดเร็วตามไปด้วย

เมื่อมีการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาขึ้นมา ชุมชนอัมพวาดั้งเดิมที่มีเพียงร้านค้าและบ้านของชาวบ้านทั่วไป ก็ถูกปรับเปลี่ยนกลายเป็นบ้านพักและ โฮมสเตย์จำนวนมากมาตลอดสองฝั่งคลองอัมพวา เช่น โฮมสเตย์บ้านรองบุปผา บ้านเรียบนที่ บ้านครุฑ บ้านป่าน้อย บ้านวิญญูไธย บ้านริมกระเบียง เรือ อนุสบาย ฐนิชาณัฐติศรีศรท์ บ้านเพลินอัมพวา บ้านริมคลองแสนสบาย บ้านแม่อารมณี บ้านอัมพวา บ้านรัก บ้านใบเพลิน บ้านพลอยน้ำ ฯลฯ ตั้งเรียงรายตลอดสองฝั่งคลองอัมพวาเป็นจำนวนมากตามความต้องการเข้าพักของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับเกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องตามมาอีกมากมาย ทั้ง ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การนั่งเรือชมสองฝั่งคลองอัมพวาและหิ่งห้อย ฯลฯ กิจกรรมอันเกิดจากธุรกิจการท่องเที่ยวและปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอัมพวาเป็นจำนวนมากดังกล่าว ก่อให้เกิดเงินทุนไหลเวียนในชุมชน เพิ่มขึ้นส่งผลให้ชุมชนมีการขยายตัวของเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง ไปด้วย โดยอ้างอิงจากข้อมูลสถิติการค้าปลีกของเทศบาลตำบลอัมพวาได้ดังนี้

ตารางที่ 5.4

สรุปข้อมูลสถิติการคลังของเทศบาลตำบลอัมพวา

ประเภท	ปี พ.ศ. 2550	ปี พ.ศ. 2551	ปี พ.ศ. 2552	
1. ภาษีอากรที่จัดเก็บเอง				
ภาษีโรงเรือนและที่ดิน	572,642.00	787,104.00	992,846.00	
ภาษีบำรุงท้องที่	99,437.01	99,278.00	98,812.35	
ภาษีป้าย	115,767.00	159,698.00	153,018.00	
รวม	787,846.01	1,046,080.00	1,244,676.35	
2. ภาษีที่รัฐบาลจัดสรรให้	รวม	17,650,725.63	16,450,153.74	16,510,034.89
3. ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและค่าปรับ				
ค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการขายสุรา	1,547.15	-	-	
ค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับใบอนุญาตการพนัน	-	-	19.40	
ค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการควบคุมอาคาร	4,572.50	12,794.00	16,118.00	
ค่าธรรมเนียมเก็บ ขน มูลฝอย	342,396.00	419,054.00	501,441.00	
ค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับบัตรประจำตัวประชาชน	10,105.00	10,970.00	58,230.00	
ค่าปรับผู้ทำผิดกฎหมายจราจรทางบก	93,250.00	27,800.00	12,950.00	
ค่าปรับผู้ทำผิดกฎหมายบัตรประจำตัวประชาชน	5,310.00	10,861.00	25,998.00	
ค่าใบอนุญาตเกี่ยวกับการใช้โฆษณาโดยใช้เครื่องขยาย	6,305.00	6,975.00	9,450.00	
ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและค่าปรับอื่นๆ	61,810.00	62,050.00	62,200.00	
รวม	525,295.65	550,504.00	686,406.40	
4. รายได้จากทรัพย์สิน				
ค่าเช่าหรือค่าบริการสถานที่	197,305.97	168,958.00	294,076.00	
รายได้จากทรัพย์สินอื่นๆ	507,161.62	1,851,179.92	923,774.58	
รวม	704,467.59	2,020,137.92	1,217,850.58	
5. รายได้เบ็ดเตล็ด	รวม	513,830.50	275,946.00	506,339.00
6. รายรับจากเงินอุดหนุนและรายรับอื่นๆ	รวม	48,028,745.87	56,752,396.19	48,716,585.91
รวมรายรับทั้งสิ้น	68,210,911.25	77,095,217.85	68,881,893.13	

ที่มา : เทศบาลตำบลอัมพวา

สรุปข้อมูลสถิติการคลังของเทศบาลตำบลอัมพวา ในส่วนของภาษีอากรที่จัดเก็บเอง ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2552 จากภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีป้ายโดยในปี พ.ศ. 2550 สามารถจัดเก็บภาษีอากรได้ 787,846.01 บาท ปี พ.ศ. 2551 เก็บภาษีอากรได้ 1,046,080.00 บาท และ ปี พ.ศ. 2552 เก็บภาษีอากรได้ 1,244,676.35 บาท จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เทศบาลตำบลอัมพวาสามารถจัดเก็บภาษีอากรจาก ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร และธุรกิจที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวได้เพิ่มมากขึ้นทุกปี

กิจกรรมการ ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ “ตลาดน้ำยามเย็น ” ที่เข้ามาสู่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในพื้นที่ทั้งด้านบวกและลบ กิจกรรมการท่องเที่ยวนอกจากจะทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่เติบโตแล้วยังทำให้เกิดธุรกิจสืบเนื่องจากการท่องเที่ยวตามมาอย่างมากมาย เช่น โฮมสเตย์ รีสอร์ท ธุรกิจร้านค้า เรือชมหิ่งห้อย การท่องเที่ยวสวนเกษตรอินทรีย์และสวนผลไม้ ฯลฯ ซึ่งในอีกด้านหนึ่ง กิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนเช่นกัน

ชาวอัมพวาและลูกหลานที่เติบโตขึ้นมาในยุคปัจจุบันกับกระแสการพัฒนายุค ใหม่ที่ตอกย้ำว่าอาชีพการเกษตรไม่ได้มีความหวังให้แก่พวกเขาเหมือนในอดีต ทักษะคติที่เปลี่ยนไปของคนรุ่นหลัง แสดงให้เห็นได้จากเดิมที่อัมพวามีพื้นที่โดยประมาณ 106,352 ไร่ ในจำนวนนี้มีเนื้อที่สำหรับทำเกษตรถึง 87,391 ไร่ แต่ในปัจจุบัน มีเกษตรกรที่ทำสวนผลไม้ ลดลงไปเป็นอย่างมาก เพราะเกษตรกรเหล่านี้ได้มีการขายบ้านและที่ดิน รวมถึงจัดสรรพื้นที่ไปทำธุรกิจอื่นที่สืบเนื่องกับการท่องเที่ยว เช่น รีสอร์ท โฮมสเตย์ ร้านค้า ร้านอาหาร เป็นต้น ประเมื่อน สุคนธมาน (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552) อายุ 75 ปี ซึ่งปลูกบ้านอยู่ตรงข้ามกับตลาดน้ำอัมพวา เล่าถึงเพื่อนบ้านที่กำลังขายบ้านและที่ดินริมแม่น้ำว่า “แถบบ้านป่าส้ว นใหญ่จะทำสวนมะพร้าวและทำน้ำตาลบ้านข้าง ๆ ก็ทำสวนเหมือนกัน พอปุ๋ยบ้านนั้นเสียไปลูกหลานก็ไม่ทำสวนกันแล้ว ตอนนี้นำที่ดินเพื่อขายให้กับคนกรุงเทพฯ พื้นที่ประมาณ ไร่กว่า ๆ ขายได้ตั้ง 5 ล้านบาทเลย ลูกหลานเขาย้ายไปอยู่ที่อื่นกันหมดก็เลยขายที่เพราะได้ราคาดีกว่าเมื่อก่อน”

เมื่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนไป รูปแบบของอาชีพของคนในชุมชนก็ปรับเปลี่ยนไปด้วย จินตนา ตั้งวิจิตฤกษ์ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) เจ้าของ “สุณิชาฉวีบุตริ รีสอร์ท” อายุ 56 ปี เป็นชาวอัมพวา โดยกำเนิด เคยมีอาชีพรับราชการเป็นครูที่โรงเรียนอัมพวา นที่ตั้งอยู่ติดกับตลาดอัมพวา เมื่อตลาดน้ำอัมพวาเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว จินตนาได้ตัดสินใจลาออกจากราชการมาเปิดบูตริรีสอร์ทร่วมกับลูกสาว คุณพุทธิปราณี ตั้งวิจิตฤกษ์ ลูกสาวที่เรียนจบเภสัชกรรมจากมหาวิทยาลัยศิลปากร โดยปรับปรุงบ้านของตนเองที่ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวาที่หลังหนึ่งเปิดขายของชำมากกว่า 80 ปี อีกหลังหนึ่งซื้อไว้ในช่วงที่ตลาดอัมพวาเจียบเหงาคนในชุมชนพากันอพยพออกจากชุมชน ส่งผลให้เจ้าของบ้านริมคลอง พากันขายบ้านทิ้งกัน ขณะที่ตรีภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 40 ปี ซึ่งเป็นคนอัมพวาแต่กำเนิด อาชีพทำสวน รับจ้างทั่วไปในอดีต ปัจจุบัน ก็เลิกทำสวน หันมาประกอบอาชีพขับเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยแทน

วิถีชีวิตของชุมชนที่เดิมเคยมีรายได้หลัก จากอาชีพเกษตร กรรม เพียงอย่างเดียว การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนได้กลายมาเป็นแหล่งรายได้เสริม ของคนในชุมชน อีกแหล่งหนึ่งเพิ่มขึ้น จากการให้บริการด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ รีสอร์ท ที่รวมค่าบริการทั้งค่าที่พัก และอาหาร การขายของฝากของที่ระลึกที่ เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และรายได้จากกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ค่านำเที่ยว ค่าเช่าที่จอดรถ เป็นต้น ตัวอย่างของชาวบ้านที่บ้านอยู่ริมน้ำและใกล้เคียงกับ ตลาดอัมพวาที่มีรายได้จากกิจกรรมดังกล่าว โดยมีอาชีพเสริมที่ต้องทำในเย็นวันศุกร์ เสาร์และ อาทิตย์นอกเหนือจากงานประจำ เช่น แฉล้ม นาคสิงห์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2552) อายุ 46 ปี และสามีที่มีอาชีพรับเหมาก่อสร้างได้ปรับที่ดินให้เป็นสถานที่รับจอดรถราคา คันละ 30 บาทในเย็น วันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ช่วงเวลา 14.00-20.30 น. โดยเฉลี่ยวันละ 50 คัน มีรายได้ปร ะมาณ 1,500-2,000 บาทต่อวัน บุญนาค แซ่เจียง (สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2552) อายุ 42 ปีและเรวดี อุดมภรณีบุญ (สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2552) อายุ 29 ปี มีอาชีพรับจ้างเย็บผ้าในวันธรรมดา ช่วงเย็นวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ก็จะมานั่งคั่วข้าวตุ๋นและทำขนมไทยขายนักท่องเที่ยว ที่ยิวที่หน้าบ้าน ตนเอง สนิท คำสกุล (สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2552) อายุ 82 ปี ที่ย้ายตามสามีที่มารับราชการครูที่ อัมพวากว่า 40 ปี เดิมที่นั่งขายผักผลไม้ในตลาดอัมพวาแบบยกอย่างเดียวยังมีรายได้ (กำไร) หลักร้อย เมื่อมีตลาดน้ำอัมพวาก็ทำให้ขายผักผลไม้ให้นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น มีรายได้ (กำไร) หลักพัน เกือบทุกวัน ณรงค์ สมานพิบูลย์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2552) อายุ 68 ปี เจ้าของร้าน สมานการค้า ซึ่งขายกาแฟโบราณเก่าแก่ที่ตั้ งอยู่ริมคลองอัมพวามากกว่า 90 ปี ปัจจุบันเมื่อ ตลาดน้ำอัมพวายามเย็นเฟื่องฟูได้เปิดร้านขายกาแฟโบราณพร้อม ๆ กับให้บริการเช่าพื้นที่จอดรถ สำหรับนักท่องเที่ยวไปพร้อม ๆ กันด้วย

สิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึง ความเปลี่ยนแปลงของ ชุมชนและชาวบ้านซึ่ง มีวิถีชีวิต ดั้งเดิมเป็นบ้านสวนอยู่กันอย่างเรียบง่าย เมื่อระบบเศรษฐกิจในชุมชนขยายตัวส่งผลให้ทรัพยากร ในชุมชนมีคุณค่าและมีราคาสูงขึ้น มาตามกระแสของการท่องเที่ยว ชาวบ้านที่มีที่ดินก็พากันขาย ที่ดินและอพยพย้ายที่อยู่ ขณะที่ชาวบ้านบางส่วนก็ปรับตัวเข้ากับการท่องเที่ยว ในชุมชน โดย เดินเข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยวเสียเองเลย

5.1.2 ผลกระทบที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

ในมุมมองของหลายคนอาจมองว่าการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ชุมชน เพราะการท่องเที่ยวนำมาซึ่ง อาชีพที่หลากหลายและก่อให้เกิด รายได้ให้กับคนในชุมชน รวมถึงลูกหลานของชาวอัมพวายังสามารถกลับมาทำมาหากินที่บ้านเกิดของตนเอง แต่ใน ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสร้างปัญหาหลายอย่างให้กับชาวอัมพวา

ตามมา ด้วยเช่นกัน การท่องเที่ยวได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชน

ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาในวันนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามา เยี่ยมเยือน ก่อให้เกิดอาชีพที่หลากหลายเพิ่มขึ้นในชุมชน เพื่อตอบสนององกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับประเทศไทยและชุมชนอัมพวาเป็นจำนวนมาก แต่จากการขยายตัวอย่างรวดเร็วในด้านต่าง ๆ เพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยว ดังกล่าว ขณะนี้อัมพวาก็กำลังประสบกับปัญหาหลายด้านไม่ว่าจะเป็นปัญหา การจัดการระบบสาธารณูปโภคที่ไม่เพียงพอ กับปริมาณของนักท่องเที่ยว รวมถึงปัญหาความขัดแย้งด้านกา รแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ ที่ล้วนเกิดมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ อัมพวาทั้งสิ้น เมื่อชุมชนประสบกับผลกระทบ ทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งด้านบวกและด้านลบดังกล่าว คนในชุมชนก็มีรูปแบบและวิธีการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งดังนี้

1.) การเกิดรูปแบบงานที่หลากหลาย

เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชนอัมพวา ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทางบกและทางน้ำ อาชีพหลักของคนในชุมชนที่มีมาเนิ่นนานเกินกว่า 100 ปี ก็คืออาชีพการทำสวนเป็นหลัก ในช่วง 50 ปีก่อนหน้านี้ อัมพวายังมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของชุมชนในบริเวณนี้ เรือสินค้าที่บรรทุกพืชผักผลไม้ในสวนพายออกมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันแน่นขนัดเต็มลำคลอง ร้านค้าบนบกกิจการคึกคักมีร้านขายสินค้าต่าง ๆ รวมถึงร้านทองถึง 4-5 ร้าน กระทั่งเมื่อเส้นทางคมนาคมทางบกก้าวหน้าพัฒนาขึ้น มีการตัดถนนสายธนบุรี- ปากท่อ เมืองสมุทรสงครามที่เคยเป็นเมืองปิดสัญจรเข้าออก ได้เฉพาะทางเรือและรถไฟเท่านั้น ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป

ถนนได้เชื่อมโยงกรุงเทพฯและเมืองอื่น ๆ ให้ใกล้เข้า มาอีกเท่าตัว การเดินทางและการขนส่งทางรถยนต์สนองความสะดวกสบายต่อวิถีชีวิตที่ต้องการความง่าย สะดวก และรวดเร็วของชาวบ้านมากกว่าเรือ เมื่อศูนย์กลางความเจริญเปลี่ยนไปตามเส้นทางที่ ถนนพาดผ่าน ชุมชนทางน้ำแต่ละแห่งก็เริ่มลดความสำคัญลง ชุมชนอัมพวาคงเหลือเพียงเด็กและผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ร้านค้าในตลาดอัมพวาค่อย ๆ ปิดกิจการไป การผลิตทางภาคเกษตรของชาวสวนมิได้ก่อให้เกิดผลิตผลและรายได้เพียงพอเพียง แรงงานที่ทำสวนคือกลุ่มของผู้สูงอายุ ขณะที่วัยแรงงานอพยพไปทำกินนอกถิ่นกันเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการอพยพเข้าไปจำเริญของสมาชิก ในครอบครัวที่

เป็นคนหนุ่มคนสาว ที่สุดแล้วชุมชนอัมพวาก็ค่อย ๆ ล่มสลายไปตามกาลเวลา คงเหลือไว้เพียงสภาพความเป็นชุมชนที่เรียบง่ายมีแต่เด็กและผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่

หลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาในปี พ .ศ. 2547 จนเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวซึ่งพากันล้นหลามเข้ามาท่องเที่ยวในอัมพวาอย่างต่อเนื่อง เกิดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายสินค้า การบริการเรือชมหิ่งห้อย ธุรกิจที่พัก รีสอร์ทและโฮมสเตย์ เกิดการจ้างงานเพื่อรองรับกับธุรกิจการท่องเที่ยว แรงงานหนุ่มสาวพื้นที่ที่เคยอพยพออกไปทำกินนอกชุมชนเริ่มทยอยกลับมากำทำ ธุรกิจครอบครัว ขณะที่แรงงานจากต่างถิ่นก็ทยอยกันเข้ามาหารายได้จากการท่องเที่ยว ชุมชนอัมพวากลับมามีชีวิตชีวาและเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่งภายใต้สภาวะการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศ เกิดการประกอบอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนตามมา ทำให้คนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องมุ่งไปขายแรงงานในจังหวัดใหญ่ ซึ่งธุรกิจที่เกิดขึ้นในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก (small enterprise) โดยสมาชิกในครอบครัวหรือกลุ่มบุคคลร่วมกันทำ และธุรกิจระดับจิ๋ว (micro enterprise) โดยส่วนตัวหรือกลุ่มบุคคล 2-3 คน เกิดอาชีพที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาตามมา เช่น

1.) อาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home stay) หรือการพักรวมกับเจ้าของบ้าน นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ต้องการแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่และแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวรูปแบบเดิม ๆ การได้พักอาศัยกับเจ้าบ้านเพื่อเปิดใจเรียนรู้และทำความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ อาชีพของคนในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งตระหนักถึงการร่วมกันรักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้คงอยู่นับเป็นการใช้เวลาแห่งการท่องเที่ยวพักผ่อนที่มีคุณค่ายิ่ง

ในอดีต การเดินทางไปเยี่ยมเยียนเพื่อนหรือญาติมิตรในต่างจังหวัด ผู้เดินทางจะต้องดูว่าจังหวัดที่จะไปนั้นมีเพื่อนฝูงหรือญาติ พี่น้องที่มีบ้านพักและขอไปพักอาศัยด้วย ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย มีคำกล่าวไว้ว่าแขกมาถึงเรือนชานก็ต้องต้อนรับ เจ้าของบ้านก็จะจัดห้องพักให้สำหรับแขกที่มาเยือนและดูแลเรื่องข้าวปลาอาหารโดยมิได้คิดค่าใช้จ่าย เป็นการแสดง ถึงความเป็นมิตรและเจ้าของบ้านที่ดี แต่การทำธุรกิจโฮมสเตย์เป็นธุรกิจบริการท่องเที่ยวที่ผู้เป็นเจ้าของบ้านเปิดบ้านให้กับนักท่องเที่ยวเข้าพัก โดยที่เจ้าของบ้านนั้น ๆ อาจจะพักอยู่ด้วยขณะที่นักท่องเที่ยวพักอยู่หรือไม่ก็ได้ ซึ่งการพักแบบโฮมสเตย์นั้นผู้พักจะเสียเงินเข้าไปพักเพื่อหวังจะได้

เรียนรู้การอยู่อาศัยแบบพื้นเมือง มีส่วนร่วมในกิจกรรมประจำวันตามวิถีชีวิตเพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นนั้น

การทำธุรกิจโฮมสเตย์ ที่อัมพวาส่วนใหญ่จะเป็นโฮมสเตย์ที่ชาวบ้านทำกันเอง ปัจจุบันชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนบ้านเป็นโฮมสเตย์จำนวนมากมาย ตลอดสองฝั่งคลองอัมพวา เช่น โฮมสเตย์บ้านรองบุปผา บ้าน เรียบนที บ้านครุฑ บ้านบ้านน้อย บ้านรัฐโณทัย บ้านริมกระเบื้อง เรือนสบาย สุทธิชาตน์บุรีศรีสวรรค์ บ้านเพลินอัมพวา บ้านริมคลองแสนสบาย บ้านแม่อารมณ บ้านอัมพวา บ้านรัก บ้านใบเพลิน บ้านพลอยน้ำ ฯลฯ จินตนา ตั้งวิจิตฤกษ์ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) เจ้าของบุรีศรีสวรรค์ “สุทธิชาตน์บุรีศรีสวรรค์” อายุ 56 ปี ชาวอัมพวาที่ผันตัวเองจากการรับราชการครูที่โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัยลาออกจากราชการมาเปิดบุรีศรีสวรรค์ร่วมกับลูกสาว เป็นเจ้าแรก โดยปรับปรุงบ้านของตนเองเป็นที่พักแบบบุรีศรีสวรรค์ มีห้องพัก 20 ห้อง เก็บค่าเช่าจากนักท่องเที่ยววันธรรมดา 800 บาท วันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ 1,000-1,200 บาท โดยมีการจัดกิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์ที่พายเรือบิณฑบาตใน คลองอัมพวา ช่วงเวลาเช้า 6.30-7.30 น. เพิ่มตามความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย (คิดค่าอาหารชุดละ 50 บาท) ปัจจุบันห้องพักมีไม่เพียงพอสำหรับความต้องการของนักท่องเที่ยวจึงกำลังปรับปรุงขยายพื้นที่สร้างอาคารเพิ่มอีก 20 ห้อง โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างประเทศในเอเชีย คือ เกาหลี และมาเลเซีย รองลงมาจะเป็นชาวไทย

จินตนา เล่าถึงโฮมสเตย์ตามวิถีชีวิตของคนไทยว่า “ธุรกิจโฮมสเตย์ไม่ได้ต้องการให้เจ้าของบ้านไปกู้เงินเพื่อมาลงทุนสร้างบ้านขึ้นเป็นพิเศษแต่วัตถุประสงค์หลัก คือ การนำห้องพักที่มีเหลือใช้ในครอบครัวอาจจะเป็นเพราะลูกหลานแยกย้ายไปทำงานต่างถิ่นหรือมีครอบครัว การนำห้องพักมาให้บริการแก่ลูกค้าเป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้ ดังนั้นหากจะมีการลงทุน ควรเป็นการลงทุนปรับปรุงเล็ก ๆ น้อยเพื่อให้ได้มาตรฐานด้านสุขอนามัยแล ะความปลอดภัยมากกว่า ความหรูหราเกินพอดี การรับลูกค้าเข้าพักต้องมีการคัดเลือกลูกค้าที่เหมาะสมเพราะการรับลูกค้าโดยไม่เลือกอาจจะเป็นการพาใจรเข้าบ้านก็ได้”

ทั้งนี้ กิจกรรมประเภท โฮมสเตย์ยังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกนาน เพราะธุรกิจโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมประจำวันของเจ้าของบ้านอยู่แล้ว จึงมีการลงทุนที่ไม่มากนักและสามารถอยู่ได้ยาวนานแม้ว่าจะมีมากเพิ่มขึ้นตามปริมาณของนักท่องเที่ยวก็ตาม แต่ทั้งนี้ผู้ที่ทำธุรกิจโฮมสเตย์จะต้องรักษาระดับคุณภาพ ทั้งในเรื่องของการบริการ ความเชื่อมั่นโดยเฉพาะความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและกลับมาใช้บริการอีกในครั้งต่อไป

2.) ผู้ประกอบการนำเที่ยวท้องถิ่น (Domestic Handling Agent) คือ บุคคลที่มีความรู้และความเข้าใจในวี ฒนธรรมท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยว มีความสามารถเฉพาะในการนำเที่ยวและสามารถทำเป็นอาชีพเสริมในวันสุดสัปดาห์หรือช่วงฤดูการท่องเที่ยวได้ อาชีพผู้ประกอบการ นำเที่ยวท้องถิ่นในอัมพวา ก็คือ คนขับเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อย โดยทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดรายการนำเที่ยวแบบต่าง ๆ คิดราคาค่าบริการ จัดการอำนวยความสะดวก และทำหน้าที่มัคคุเทศก์นำทางด้วยตนเอง

ตัวแทนอาชีพผู้ประกอบการนำเที่ยว ตรีภพ แสงเจริญ (สัมภาศน์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 40 ปี อาชีพขับเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย เล่าถึงการทำงานขับเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อย ให้ฟังว่า คนขับเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อยส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชน เป็นชาวสวนที่เลิกทำสวน เลิกทำน้ำตาลมะพร้าว ซื้อเรือหรือนำเรือที่บ้านมาปรับปรุงเป็นเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อย แต่ก่อนที่ตลาดน้ำเพิ่งเริ่มใหม่ ๆ เรือจะใช้เครื่องยนต์สูบเดียว สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ 10 ที่นั่ง คิดราคาคนนั่งเรือคนละ 60 บาท เหม่าจ่าย 600 บาท ปัจจุบันนักท่องเที่ยวนับว่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สามารถจุคนและทำความเร็วได้มากขึ้นเรือส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนเครื่องยนต์เป็น 4-6 สูบ รับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 30 ที่นั่ง ใช้น้ำมันเที่ยวละประมาณ 100 กว่าบาท ในวันหยุดศุกร์ เสาร์ อาทิตย์จะวิ่งวันละ 1-2 รอบ แต่ถ้าเป็นช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ต้องวิ่งถึง 3 รอบ ถือว่าอาชีพนี้ให้ค่าตอบแทนค่อนข้างดีเลยทีเดียว

ตรีภพเล่าถึงหน้าที่ของเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อยว่าปัจจุบันในอัมพวามีท่าเรือที่ขึ้นอยู่ กับเทศบาลตำบลอัมพวา 14 ท่าเรือ มีเรืออยู่ทั้งหมดประมาณ 300-400 ลำ ท่าเรือของพี่ชื่อว่า ท่าเรือชาวเรือ ในการแล่นเรือพานักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย คนขับเรือทุกคนต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชน ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหิ่งห้อย ทรัพยากร ธรรมชาติ และสัตว์ น้ำในชุมชน รวมถึงข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวกันพอสมควร เพื่อจะได้ถ่ายทอดข้อมูลเหล่านี้ให้กับนักท่องเที่ยว

ในระหว่างที่ขับเรือไปด้วย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวส่วนใหญ่จะได้รับการเผยแพร่จากหน่วยงานราชการ อาชีพผู้ประกอบการนำเที่ยวท้องถิ่นในตลาดน้ำยามเย็น อัมพวา ซึ่งก็คือ คนขับเรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อย ถือได้ว่าเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นหลังจากมีการฟื้นฟูท่าเรือตลาดน้ำอัมพวา ตารางการให้บริการนักท่องเที่ยวเรือเพื่อชมหิ่งห้อยจะออกจากท่าเริ่ม ตั้งแต่เวลา 18.30-21.00 น. (วันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์) สำหรับวันธรรมดา (จันทร์-พฤหัสบดี) จะมีท่าเรือที่ให้บริการชมหิ่งห้อยเพียง 1-2 ท่าเรือ วิ่งเพียงเที่ยวเดียวคือรอบ 18.30 น. เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากเท่ากับวันที่มีตลาดน้ำอัมพวา ข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยวในการจองเรือชมหิ่งห้อย คือ เมื่อไปถึงตลาดน้ำอัมพวาแล้วควรไปจอง เรือสำหรับชมหิ่งห้อยไว้ก่อนแล้วค่อยเดินเที่ยวตลาด เนื่องจาก

ในช่วงเย็นจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้จำนวนคนที่ จะชมหิ่งห้อยมากตาม และจำนวนเรือไม่พอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทำให้ได้รอบเที่ยวเรือที่ดึกเกินไป

3.) ผู้ผลิตสินค้าสำหรับการท่องเที่ยว (Goods for tourists) รายได้จากการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นค่าใช้จ่ายที่สำคัญอย่างหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น ๆ เลยทีเดียว ดังนั้น หากชุมชนใดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนในชุมชนก็สามารถสร้างรายได้ด้วยการขายสินค้าและของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวา ก็ทำให้เกิดร้านขายสินค้าสำหรับการท่องเที่ยวตามมามากมาย เช่น ร้านขายเสื้อผ้าตัดพิมพ์ลายชื่ออัมพวา ร้านขายโปสการ์ด ร้านขายกระเป๋า เสื้อผ้า รองเท้า ร้านขายของเล่นและโมบายต่าง ๆ ร้านขายอาหารพื้นบ้าน เช่น ปลาหู กะปิ หอยดอง น้ำตาลมะพร้าว เกลือ น้ำพริก อาหารทะเล ร้านขายขนมไทยโบราณ เช่น จ่ามงกุฏ กะละแม ลูกชุบ ขนมหม้อแกง ร้านขายผลไม้ในท้องถิ่น เช่น ส้มโอ กัลยวี มะม่วง มะพร้าว ร้านขายเครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพอนามัย เช่น ผลิตภัณฑ์จากมะพร้าวบริสุทธิ์ น้ำสมุนไพร ลูกประคบสมุนไพร และร้านอาหารและของกิน ต่าง ๆ เช่น ก๋วยเตี๋ยว ก๋วยจั๊บ ปลาหมึกย่าง กุ้งเผา เป็นต้น

ตารางที่ 5.5

ข้อมูลร้านค้า-ร้านอาหารในตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่จดทะเบียนกับสาธารณสุขชุมชน

ปี พ.ศ.	สรุปจำนวนผู้ประกอบการที่ชำระค่าธรรมเนียมใบอนุญาต 100 บาท/ปี
2548	132
2549	408
2550	349
2551	375
2552	451

ที่มา : สาธารณสุขเทศบาลอัมพวา

จาก ข้อมูลร้านค้า-ร้านอาหารในตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่จดทะเบียนกับสาธารณสุขชุมชน จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ปี พ .ศ. 2548 เป็นต้นมา ผู้ประกอบการที่ชำระ

ค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ร้านค้า- ร้านอาหารในตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่จดทะเบียนกับ
 สาธารณสุขชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆอย่างเห็นได้ชัด จากปี พ.ศ. 2548 มีจำนวน 132 ราย
 จนถึงปี พ.ศ. 2552 มีจำนวน เพิ่มขึ้นเป็น 451 ราย จากการสอบถาม อภรณ์ กลิ่นคล้าย
 (สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2553) เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 6ว. ของสาธารณสุขเทศบาลอำเภอ
 อัมพวาได้ให้ข้อมูลว่า ก่อนปี พ.ศ. 2547 ที่เริ่มเปิดตลาดน้ำอัมพวายังไม่มีการ จดทะเบียนร้านค้า
 และร้านอาหาร กับสาธารณสุข ชุมชน จนเมื่อตลาดน้ำ ยามเย็นเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักตั้งแต่ปี
 พ.ศ. 2548 จึงเริ่มมีการ จดทะเบียนร้านค้า- ร้านอาหารกับสาธารณสุข ชุมชนเป็นต้นมา โดยมี
 หลักเกณฑ์ คือ ผู้ประกอบการต้องชำระค่าธรรมเนียมใบอนุญาต 100 บาทต่อปีให้กับ สาธารณสุข
 เทศบาลอำเภออัมพวา

ในตลาดน้ำยาม เย็นอัมพวามีกา รรวมกลุ่มร้านค้า คือ กลุ่มชมรมแมงลอ ยในเขต
 เทศบาลตำบลอัมพวา โดยมี อรพินท์ โชติประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2551) อายุ 56 ปี
 เป็นประธานชมรม อรพินท์ได้เล่าถึงชมรมแมงลอยในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาให้ฟังว่า มีร้านค้า
 จำหน่ายของกินของใช้และของที่ระลึกต่าง ๆ ในบริเวณ ตลาดอัมพวาฝั่งเขตเทศบาลเป็นสมาชิก
 ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 230 คน หลักเกณฑ์ในการเป็นสมาชิก กของชมรม คือ ต้องเสีย ค่าสมาชิก
 100 บาท สามารถเป็นสมาชิกได้ตลอดชีวิต มีสวัสดิการสำหรับสมาชิกคือ การเย็บผ้า 200 บาท
 และช่วยงานศพ 1,000 บาท โดยมีหลักเกณฑ์ให้สมาชิก ทุกคนที่ขายอาหารต้องใส่ ผ้ากันเปื้อน
 และหมวกในขณะที่ค้าขาย และต้องเสียค่าไฟฟ้า วันละ 10 บาททุกวัน ขณะที่ฝั่ง ตรงข้ามกับ
 เขตเทศบาลและริมคลองอัมพวาจะเป็นของเอกชนที่เข้ามาค้าขายกันเองโดยไม่มีกรรวมกลุ่มกัน

บรรยากาศในวันธรรมดาชุมชนริมคลองอัมพวาจะสงบเงียบ ในขณะที่ วันหยุด
 ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์เหมือนเป็นวันที่ผู้คนในชุมชนต่างรอคอยการมาเยือนของ
 นักท่องเที่ยวอย่างใจจดใจจ่อ ชาวสวนรอบข้างเตรียมตัดพืชผักผลไม้จากเรือกวสวเตรียมจัดลงเรือ
 เพื่อพายมารวมกันที่ตลาดน้ำยามเย็น ในขณะที่บ้านเรือนริมน้ำต่างเปิดประตูบานเพื่ยมแต่เช้า
 จัดร้านรวงซึ่งหลายหลังถูกปรับแต่งให้มีบรรยากาศเก่า ๆ แต่สวยงามเป็นระเบียบ จัดทำเป็นร้าน
 กาแฟโบราณ ร้านขายโปสการ์ดสด สวย ร้านขนม ร้านเครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น
 เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

พอสาย ๆ ก็เริ่มมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้า มาเที่ยวชมตามเส้นทางเดินเท้าเลียบริม
 ริมคลอง เที่ยวชมจนแดดร้อนลมตักผู้คนก็จะมารวม ตัวกันบริเวณตลาดน้ำแถวปากคลองอัมพวา
 ซึ่งแต่ละวันจะมีเรือชาวบ้านมากมายหลายสิบลำพายขนผลผลิตเช่นผักสด ๆ ผลไม้ที่มีทั้งกล้วย
 ฝรั่ง ชมพู่ ส้มโอ ฯลฯ ในยามเย็นจะมีเรืออาหารไทยสาร พัดชนิด เช่น เรือก๋วยเตี๋ยวผัดไทย

เรือกล้วยเดี่ยว เรือข้าวแกง เรือขนมไทยที่สวยงามทั้งสีสันทันและรสชาติยอดเยี่ยม เรือขายอาหาร ทะเลเผา บนบกก็จะมีร้านขายกุ่มเผา ปลาหมึกย่าง ผัดไท หอยทอด หมูสะเต๊ะ ทอดมันหัวปลี กล้วยเดี่ยว กล้วยเดี่ยวเรือ ลอดช่อง ชีว เหวเนี้ยว เปียก ข้าวเหนียวมะม่วง ขนมปากหม้อ ลูกชุบ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง และถ้าหิวน้ำก็มีร้านขายกาแฟโบราณ ชาเย็น โอเลี้ยง น้ำตาลสด น้ำมะพร้าวอ่อน น้ำดอกอัญชัน เป็นต้น ให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อมากมายเลยทีเดียว

4.) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น (Domestic Tourist Guide) การเดินทางท่องเที่ยวจะไม่สมบูรณ์หากขาดคนนำทางที่ดีหรือคนที่จะให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในเรื่องวัฒนธรรมประเพณี หรือประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ที่มีประสบการณ์สูงสามารถหาเลี้ยงชีพได้อย่างอิสระและมีรายได้ที่ดีซึ่งในชุมชนอัมพวามีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นเด็กในโรงเรียน ที่อยู่ใกล้เคียงกับตลาดอัมพวา คือ โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภออัมพวา เป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดอบรมมัคคุเทศก์น้อย คัดสรรเด็ก ๆ ที่มีทักษะในการพูด มีมนุษยสัมพันธ์ดี และสนใจใน การท่องเที่ยวมาเป็นไกด์น้อยนำเที่ยวชุมชนอัมพวา โดยมี อาจารย์อินทร์ อันล้ำเลิศ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลโครงการนี้ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ดีเพราะเป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝังให้เด็ก ๆ ได้รู้จักท้องถิ่นและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์คุณค่าของชุมชนอัมพวาให้คงอยู่

โดยสรุปแล้ว อาชีพที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็น อัมพวา ทำให้แรงงานในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น สามารถประกอบอาชีพได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องมุ่งไปขายแรงงานในจังหวัดใหญ่ ก่อให้เกิดรายได้จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ เงินที่นักท่องเที่ยวนำไปจับจ่ายใช้สอยยังกระจายไปสู่ท้องถิ่นใกล้เคียงที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ ทำให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชนอัมพวาดีขึ้นตามมาด้วย

2.) ปัญหาระบบสาธารณูปโภคของชุมชน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก่อให้เกิด ปัญหาการจัดการ ระบบสาธารณูปโภคของตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาตามมา ซึ่งปัญหาที่สำคัญจะเป็นปัญหาในเรื่องของถนนและทางเดินในพื้นที่มีขนาดไม่เหมาะสมกับปริมาณของนักท่องเที่ยว ระบบถนนที่จะเข้าไปยังตัวอำเภออัมพวาค่อนข้างคับแคบมาก เนื่องจากเป็นถนนที่มีเพียงสองเลน ประกอบกับมีรถยนต์จอดสองข้างถนนเป็นระยะ ส่งผลให้ในช่วงเวลาเย็นโดยเฉพาะวันหยุดนักขัตฤกษ์ยาว ติดต่อกัน ที่นักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางเข้าไปเที่ยวชมตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาจะประสบ กับปัญหาสภาพการจราจร

ติดขัดยาวเป็นกิโล กว่าที่จะเดินทางเข้าไปในตลาด อัมพวาได้ต้องใช้เวลานานเป็นชั่วโมง รวมไปถึงปัญหาในเรื่องของสถานที่สำหรับจอดรถยนต์ที่มีไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ปัญหาการจราจรของตลาดน้ำอัมพวา ตามสมชาย จันทศรี อายุ 37 ปี (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) เป็นคนจังหวัดราชบุรีแต่มารับราชการตำรวจที่ สภ. อัมพวา 12 ปีแล้ว เล่าว่า “อัมพวามีปัญหาในเรื่องของรถติดในช่วงเวลา 16.00-18.00 น. โดยประมาณเป็นอย่างมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงเวลานี้ ในบางวันเคยติดนานเป็นชั่วโมง รถตำรวจเองยังวิ่งไม่ได้ ต้องใช้รถจัก ทยานยนต์วิ่งเข้ามาในตลาดอัมพวา ซึ่งตำรวจที่คอยบริการนักท่องเที่ยว ก็ปฏิบัติหน้าที่กันอย่างเต็มที่ แม้ว่าบางครั้งจะมีเสียงบ่นจากนักท่องเที่ยวว่าดูแลบริการไม่ดีทำให้มีรถติดยาว ทั้ง ๆ ที่ตำรวจก็พยายาม ปฏิบัติหน้าที่กันอย่างเต็มที่ แต่เป็นเพราะปริมาณของรถยนต์ที่ขับเข้ามาท่องเที่ยวในอัมพวามีปริมาณมากเกินกว่าที่พื้นที่ ในชุมชนจะรองรับได้นั่นเอง”

นอกจากนี้ ถนนและทางเดินในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาซึ่งมีขนาดเล็กค่อนข้างคับแคบ การบริหารจัดการดูแลพื้นที่ดังกล่าวให้เหมาะสมกับปริมาณของนักท่องเที่ยว ก็ยังเป็นปัญหาที่สำคัญ อีกปัญหาหนึ่ง ในช่วงเวลาหัวค่ำ ขณะที่พื้นที่ใกล้เคียงกับปากคลองอัมพวาจะมีนักท่องเที่ยวเดินเที่ยวชมตลาดน้ำอัมพวาอย่างเงียบเหงา แต่พอเดินมาสะพานตรงตลาดน้ำคนจะไปกระจุกตัวอยู่ในบริเวณนี้แน่นขนัดจนแทบจะเดินไม่ได้ เพราะในบริเวณดังกล่าวเป็น พื้นที่ที่มีร้านค้าและ การบริการเช่าเรือชมหึ่งห้อย กระแสหรือคลื่นคนที่เบียดเสียดกันแน่นเหล่านี้มีจำนวนมากเกินกว่าที่อัมพวาจะรับไหว การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวที่หนาแน่นนี้มีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้สัมผัสชีวิตของชุมชนอัมพวาอย่างแท้จริง ทำให้ความสุข ขที่นักท่องเที่ยวจะได้รับรู้และสัมผัสกับชีวิตของคนท้องถิ่นอัมพวาจริง ๆ ก็หายไป ทั้งยังไม่ก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวจนอยากที่จะมาท่องเที่ยวอัมพวาในครั้งต่อ ๆ ไปอีก

การจัดการกับปัญหาในเรื่องของสถานที่สำหรับจอดรถมีไม่เพียงพอ กับความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งของตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาเลยทีเดียว เมื่อจำนวนรถยนต์ของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอัมพวา มีสถานที่สำหรับจอดรถยนต์ ไม่เพียงพอ ชาวบ้านในชุมชน จึงแปรเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสโดยการถมที่ดินส่วนตัวเป็นสถานที่ให้เช่า จอดรถมีรายได้กันอย่างเป็นกอบเป็นกำ เช่น แฉล้ม นาคสิงค์ อายุ 46 ปี และสามี (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2552) ซึ่งมีอาชีพในวันธรรมดารับเหมาก่อสร้าง ในช่วงวันหยุดที่มีตลาดน้ำอัมพวาจะรับ ใ้ารถโดยเปิดพื้นที่ให้รถเข้ามาจอดในอัตราค่าบริการคันละ 30 บาท ตั้งแต่ช่วง เวลา 14.00-20.30 น. โดยประมาณ มีรถเข้ามาจอดเฉลี่ยวันละ 50 คัน มีรายได้ประมาณ 1,500-2,000 บาท

ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนอัมพวาในเรื่องดังกล่าว มีการร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการในชุมชนอัมพวาเอง โดย ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 40 ปี อาชีพขับเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย เล่าถึงการแก้ไขปัญหาในเรื่องของรถติดของชุมชนอัมพวาว่า “มีการตกลง ร่วมกันระหว่างเทศบาลตำบลอัมพวา ท่าเรือ 14 ท่าเรือในอัมพวา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และตำรวจใน สภ.อัมพวา โดยมีการเก็บเงินท่าเรือละ 300 บาทต่ออาทิตย์ เพื่อนำรายได้ไปจัดสรรให้กับอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในการดูแลการจราจรอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว ซึ่งก็ช่วยบรรเทาปัญหาการจราจรของอัมพวาไปได้มากทีเดียว”

ขณะที่การบรรเทาปัญหาการจราจรของชุมชนของหน่วยงานราชการ ก็มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้ระบบการกระจายพื้นที่ในการจอดรถยนต์ของนักท่องเที่ยว ดาบสมชาย จันทศรี อายุ 37 ปี (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) ข้าราชการตำรวจประจำ สภ. อัมพวาได้เล่าถึงการแก้ไขปัญหาในเรื่องของรถติดของชุมชนอัมพวาว่า “ทางตำรวจก็ได้พยายามแก้ไขปัญหาการจราจร โดยเมื่อมีรถยนต์เข้ามาจอดในพื้นที่ตลาดอัมพวาเต็มแล้ว ตำรวจก็จะจัดให้รถยนต์ของนักท่องเที่ยวข้ามฝั่งแม่น้ำแม่กลองไปจอด ตามวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ แม่กลองตรงข้ามตลาดอัมพวาแล้วให้นักท่องเที่ยวนั่งเรือข้าม ฟากมาเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา กันเอง ซึ่งก็ช่วยลดปัญหาการจราจรไปได้ระดับหนึ่งแถมยังเป็นการช่วยกระจายรายได้ของนักท่องเที่ยวให้ไปจับจ่ายซื้อสินค้าจากชาวสวนที่นึ่งขายสินค้าจากสวนในวัดต่าง ๆ อีกด้วย”

จะเห็นได้ว่า การจัดการกับปัญหา ผลกระทบทาง สังคม ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำอัมพวา ในเรื่องของระบบสาธารณูปโภค ที่มีความคับแคบของระบบถนนและพื้นที่ของตลาดน้ำ ซึ่งไม่สามารถที่จะแก้ไขปรับปรุงขยายตัวถนนและพื้นที่ให้ใหญ่ขึ้นได้ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมากในการแก้ไขปัญหา แต่ชุมชนก็ร่วมมือกันพัฒนารูปแบบในการจัดการแก้ไขปัญหาสังคมในเรื่องของระบบสาธารณูปโภคของชุมชนตนเอง ทั้งในรูปแบบของการทำธุรกิจที่จอดรถของชาวบ้าน การร่วมมือกันแก้ปัญหาโดยนำรายได้ส่วนหนึ่งมาจ้าง อปพร. เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาการจราจร และการขยายพื้นที่ จอดรถไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งก็สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวไปได้ในระดับหนึ่ง

3.) ปัญหาความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน

สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของชุมชนอัมพวา ซึ่งมีสภาพธรรมชาติริมสองฝั่งคลองอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้หลายชนิดที่ขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ลำพูซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อย เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติของชุมชน รวมถึงสภาพ

ของวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำที่น่าสนใจ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดกระแสของการท่องเที่ยวที่อัมพวาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมตามมา ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การแย่งกันใช้ประโยชน์ระหว่างธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนท้องถิ่นภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ปัญหาความแออัดของเรือหางยาวที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นโดยไม่มีมาตรการจำกัดทำให้เบียดเบียนพื้นที่เรือขายของ

ความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชนจากการทำธุรกิจให้บริการการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยและธุรกิจที่พักโฮมสเตย์จนเกิดภาวะการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม นักลงทุนที่มาจากนอกชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์มากกว่าคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมของชุมชน การหาผลประโยชน์จากที่สาธารณะโดยมีการสร้างสิ่งปลูกสร้างรुकล้าที่สาธารณะและยึดที่ดินสาธารณะเพื่อหาประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น การปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนและร้านค้ายื่นออกไปริมแม่น้ำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาสังคมในเรื่องของความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชนอัมพวา

ผลกระทบจากการทำธุรกิจให้บริการการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยและธุรกิจที่พักโฮมสเตย์ก่อให้เกิดภาวะการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม นักลงทุนที่มาจากนอกชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์มากกว่าคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมของชุมชนเกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันทางการค้าและให้บริการการท่องเที่ยวทำให้ความสามัคคีของคนในชุมชนลดน้อยลง ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 40 ปี อาชีพขับเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย แสดงความเห็นถึงปัญหาของความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชนในเรื่องของความแออัดของเรือหางยาวว่า “ปัจจุบันใน อัมพวามีเรือหางยาวมากกว่า 300 ลำ มีท่าเรือที่ชัดเจน 14 ท่าเรือ ขณะที่มท่าเรืออื่น ๆ ตามท่าวัดต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ปัญหาสำคัญที่พบในการขับเรือพานักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อยก็คือ เดี่ยวนี้เรือต้องแข่งขันกันต้องวิ่งให้เร็วเพื่อทำรอบ จึงเกิดคลื่นและเสียงดังไปรบกวนชาวบ้าน เรือยนต์วิ่งไปถึงท่าหน้าบ้านใคร ชาวบ้านที่เขาวางไว้ก็ถูกคลื่นซัดหล่นคน ลองหมด คลองไหนที่เรือวิ่งมาก ๆ หิ่งห้อยก็ไม่ค่อยมี มันหนีไปอยู่สวนไกล ๆ กันหมดคนขับเรือก็จะดันดันเปลี่ยนเส้นทางเดินเรือตามหิ่งห้อย ชาวบ้านมีการนำไม้มาปักกันไม่ให้เรือ เข้าแต่ก็ถูก คนขับเรือ ถอนทิ้งหมด เพราะ เป็นอาชีพที่ต้องพานักท่องเที่ยวเข้าไปชมหิ่งห้อย ซึ่งตอนนี้ทางเทศบาลอัมพวาก็มีการกำหนดลดช่วง เวลาในการวิ่งเรือลง จากกว่า เทียงคืน เหลือเพียงให้วิ่งเรือได้ไม่เกิน 3 ทุ่ม ช่วยบรรเทาปัญหาการกระทบกระทั่งกันไปได้บางส่วน”

ปัญหาความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชนจากการทำธุรกิจให้บริการการท่องเที่ยว ก็เป็นปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่ง ดาบสมชาย จันทศรี อายุ 37 ปี (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) ข้าราชการตำรวจประจำ สภ.อัมพวา เล่าว่า “นักลงทุนที่มาจากนอกชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์มากกว่าคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมของชุมชน ร้านค้าที่คนในชุมชนเป็นผู้จองไว้ก็ไม่ขายเองแข่งต่อให้คนต่างถิ่นเข้ามาค้าขายแทน การหาผลประโยชน์จากที่สาธารณะโดยร้านค้าที่เปิดให้บริการนักท่องเที่ยวมีการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่รูกำที่สาธารณะและยึดถือที่ดินสาธารณะเพื่อหาประโยชน์ทางธุรกิจ โดยการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนยื่นออกไปริมแม่น้ำเพื่อให้มีพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จนทางเทศบาลตำบลอัมพวามีการฟ้องร้องดำเนินคดีร่วมกับทางกรมเจ้าท่าหลายคดีเลย ” ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐกิจของชุมชนอัมพวาดีขึ้นก็จริงแต่คนที่ได้ประโยชน์กลับเป็นคนภายนอกที่เข้ามาตัดวงผลประโยชน์ของชุมชนมากกว่า ขณะที่คนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมใน ชุมชนซึ่งไม่ได้มีส่วนได้เสียกับเม็ดเงินจากการท่องเที่ยวแม้แต่นิดเดียวแต่กลับต้องจำทนยอมรับกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของชุมชนตนเอง มีเพียงความหวังที่จะพึงพิงการจัดการปัญหาจากหน่วยงานราชการเป็นหลัก โดยที่ชุมชนไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้

โดยสรุปแล้ว ผลผลิตที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชุมชน มีการขยายตัวของธุรกิจชุมชนจากรายได้ในธุรกิจการท่องเที่ยว ผลจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนก่อให้เกิดการสร้างงานในอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวนอกจากเป็นแหล่งที่มาของรายได้แล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวยัง ส่งผลให้เกิดรูปแบบงานที่หลากหลายขึ้นในชุมชน ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็ส่งผล กระทบด้านลบต่อชุมชน การท่องเที่ยว ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนตามมาด้วย ทั้ง ปัญหาในเรื่องของ ระบบสาธารณูปโภค และความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน ตามมา ซึ่งชุมชนอัมพวาก็มีรูปแบบในการจัดการ กับปัญหา ระบบสาธารณูปโภค ได้อย่างน่าสนใจ ขณะที่ปัญหา ความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชนที่นักลงทุนจากนอกชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์มากกว่าคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมของชุมชน เป็นปัญหาที่ชุมชนไม่สามารถที่จะจัดการหรือต่อต้านกับปัญหาดังกล่าวได้

5.2 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสังคม

กิจกรรมการจัด การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นในชุมชนอัมพวา เป็นกิจกรรมที่ริเริ่มโดยหน่วยงานของรัฐ คือ คณะเทศมนตรี เทศบาลตำบลอัมพวา มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน จากความพยายามดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ในปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ทำให้ชุมชนอัมพวาได้รับการฟื้นฟู เศรษฐกิจของชุมชนอัมพวาที่เคยซบเซา พลิกฟื้นกลับมาคึกคักขึ้นอีกครั้งหนึ่ง บ้านเรือนริ มน้ำที่ เสื่อมโทรม เริ่มได้รับการซ่อมแซม การคมนาคมทางน้ำเริ่มกลับมาคึกคัก มีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อเนื่องอีกมากมาย เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชน จากสังคมชนบทเป็นสังคมของเมืองท่องเที่ยว เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ผลจากการดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา ทำให้ผู้ที่เคยย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานยังแหล่งอื่นเริ่มย้ายกลับเข้ามาในชุมชน และมีบางส่วนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ กิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมอัมพวาเป็นจำนวนมาก สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาพร้อม ๆ กับปริมาณของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ก็คือปัญหาในเรื่องของอาชญากรรม และปัญหาชุมชนถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวจากการที่นักท่องเที่ยวไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชน ตลอดจนไม่คำนึงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเท่าที่ควร รเมื่อเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนโดยมีรายละเอียดในการศึกษาดังนี้

5.2.1 ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนด้านสังคม

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำลำคลองมาช้านาน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ทำสวนเป็นหลัก อาศัยบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนจึงมักตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณสองฝั่งคลองอัมพวา และริมแม่น้ำ แม่กลอง ชาวบ้านจะนิยมปลูกบ้านติด กับสายน้ำ บริเวณด้านหลังบ้านจะเป็นพื้นที่สวนผลไม้ คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเป็นชาวสวนปลูกมะพร้าว ลิ้นจี่ และส้มโอ เป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน และน้ำเอื้อให้อาชีพเกษตรกรรมดังกล่าวยังคงได้รับการสืบทอดต่อเนื่องมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าปัจจุบันพื้นที่ในชุมชนจะถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีจำนวนลดลง แต่สภาพโดยทั่วไปของชุมชนที่เป็นสวนผลไม้ ยกร่องอันร่มรื่นก็ยังคงอยู่และเป็นจุดเด่นสำคัญที่ดึงดูดสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ต่อมาเมื่อชุมชนพัฒนาเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำ จึงเกิดเรือนแถวค้าขายตลอดริมสองฝั่งคลองอัมพวา เกิดตลาดน้ำที่ ปากคลองอัมพวาโดยจะเปิดทุกวัน และมีเรือ ขนถ่าย

ผลผลิตและสินค้าตลอดเวลา มีพ่อค้าแม่ค้าจากพื้นที่อื่นเข้ามา ทำการค้าในชุมชนกันอย่างหนาแน่น เมื่อเส้นทางการคมนาคมเปลี่ยนจากเส้นทางน้ำเป็น ทางถนน การเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยโดยไม่สอดคล้องกับบริบทเดิมได้ทำลาย ระบบเครือข่ายของกิจกรรมตลาดน้ำให้หมดไป ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ขึ้นในชุมชนอัมพวาตามมา ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบดั้งเดิมถูกทำลาย ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้าถึง จนเกือบจะทำให้ความเป็นสังคมท้องถิ่นแต่เดิมล่มสลายลงไปก็ว่าได้ ทั้งนี้เพราะคนในท้องถิ่นปรับตัวไม่ทัน ความเรียบง่ายและการอยู่ร่วมกัน อย่างสงบถูกรบกวนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

อัมพวาในอดีตไม่ได้เป็นเพียงแค่แหล่งท่องเที่ยวเช่นปัจจุบัน แต่หากเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมทางน้ำและศูนย์กลางด้านพาณิชยกรรม เมื่อถนนเข้ามามีบทบาทสำคัญ ศูนย์กลางความเจริญแห่งนี้ก็เปลี่ยนไป การค้าทางน้ำซบเซาลง ร้านรวงริมน้ำต่างปิดกิจการลง ตลาดน้ำค่อยๆ สูญสลายหายไป เกิดการละทิ้งถิ่นฐานบ้านเดิมของคนในชุมชน กระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2547 ตลาดน้ำอัมพวาก็ฟื้นคืนชีพอีกครั้งหนึ่งจากความร่วมมือของคน ในชุมชน และข้าราชการในท้องถิ่น แม้ว่าในตอนแรกบรรดาพ่อค้าแม่ค้าที่พายเรือมาค้าขายซึ่งมีจำนวนไม่กี่ลำนั้นจะถูกจ้างวานมากก็ตาม แต่ด้วยเสน่ห์หลาย ๆ ด้านของชุมชนอัมพวาก็ส่งผลให้ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดฮิตของคนทุกเพศทุกวัยในระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี

การหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้อัมพวาเกิดการเปลี่ยนแปลง สภาพของบ้านเรือนไม้สองฝั่งคลองซึ่งส่วนใหญ่มีแต่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กันอย่างเรียบง่าย แปรเปลี่ยนปรับปรุงกลายเป็นร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจนรีสอร์ท และโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวคลาคล่ำเต็มตลาดน้ำยามเย็นในวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ต้องการเข้ามาสัมผัสกับมนต์เสน่ห์ของอัมพวา ไม่ว่าจะเป็นของกินอร่อย ๆ ความมีน้ำใจของชาวบ้าน วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความเป็นเมืองสวนที่ร่มรื่น การล่องเรือชมทิวทัศน์ยามค่ำคืน และแม้ในช่วงวันหยุด นักชัตตกรรมหรือนักท่องเที่ยวจะต้องเดินเบียดเสียด ยัดเยียดกันเหมือนงานวัดก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความเป็นสังคมเกษตรกรรม ดั้งเดิมของชุมชนอัมพวาต้องแปรเปลี่ยน ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไปโดยปริยาย

5.2.2 ผลกระทบที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ซึ่งมีผลมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นในอัมพวาก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมามากมาย การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมของเมืองท่องเที่ยว เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

การขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วดังกล่าวก่อให้เกิด ปัญหา ทาง สังคมในเรื่องของ อาชญากรรมในชุมชน ปัญหาการอพยพย้ายเข้ามาเพิ่มของประชากรจากนอกชุมชนและ การอพยพย้ายถิ่นฐาน ของคนดั้งเดิมในชุมชน รวมถึง ปัญหา ในเรื่อง ที่ชุมชนถูกละเมิดสิทธิ ความเป็นส่วนตัวตามมา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.) ปัญหาอาชญากรรม

เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในตลาดอัมพวา กระแสความนิยมของ การท่องเที่ยวทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมอัมพวาเป็นจำนวนมาก สิ่งที่เกิดเพิ่ มมากขึ้น ตามมาพร้อม ๆ กับปริมาณของนักท่องเที่ยวก็คือ ปัญหาในเรื่องของอาชญากรรมภายในชุมชน มณู จันทล้าเลิศ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 50 ปี คนอัมพวาโดยกำเนิด เป็นตำรวจ ที่ สภ.อัมพวา กว่า 22 ปี เล่าถึงปัญหาอาชญากรรมในชุมชนอัมพวาว่า “ชุมชนอัมพวามีปัญหาใน เรื่องของยาเสพติด ด (ยาบ้า) มากที่สุด โดยมีสาเหตุมาจากการมีกรรมวั้มของเด็กรั้วร่นจากพื้นที่ ไกลเคียง (อำเภอ แม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม และอำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี) มารวมตัวมั้วมั้วกันบริเวณริมเขื่อนอัมพวาเป็นจำนวนมากซึ่งเด็กที่เคยถูกจับกุมสั วนใหญ่พบว่า มักจะไม่ได้เรียนหนังสือ”

ปัญหาอาชญากรรมของชุมชนรองลงมาจากปัญหายาเสพติด ก็คือ ปัญหาการพนัน และปัญหานักท่องเที่ยวโดนชิงทรัพย์ ล้วง กระเป๋า ขโมยมือถือ และ ลักขโมยเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยปัญหาเหล่านี้มี เพิ่มมากขึ้นตามปริมาณของนักท่องเที่ยว สมชาย จันทศรี อายุ 37 ปี (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) เป็นคนจังหวัดราช บุรีแต่มารับราชการตำรวจที่ สภ. อัมพวา 12 ปีแล้ว เล่าถึงปัญหาอาชญากรรมของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวว่า “ตำรวจเพิ่งจับกุม ผู้ต้องหาไปได้ล่าสุดเป็นแก๊งค์ชาวเขมร 3 คน เข้ามาล้วงกระเป๋า นัก ท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนแปลกหน้าต่างถิ่นที่ไม่รู้จักหน้า ค่าตากันเหมือนในอดีตเป็นจำนวนมาก ทำให้อาชญากรเหล่านี้สามารถแฝงตัวเข้ามาก่อปัญหาใน ชุมชนได้ง่ายกว่าในอดีต”

แฉล้ม นาคสิงค์ อายุ 46 ปี และสามี (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2552) ซึ่งมีอาชีพ ในวันธรรมดารับเหมาก่อสร้างและในช่วงวันหยุดที่มีตลาดน้ำอัมพวาจะรับเฝ้ารถโดยเปิดพื้นที่ให้ รถเข้ามาจอด เล่าถึงปัญหาอาชญากรรมที่เกิดในชุมชนหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ยามเย็นอัมพวาให้ฟังว่า “เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ก็เริ่มมีมิฉฉาชีพปะปนเข้ามา ที่ป่าเจอกับตัวเองเลยก็เป็นวั้วร่นจากที่อื่น (ขั้บรถทะเบียนจังหวัดราชบุรี) ทำที่เป็นเข้ามาเช่าที่จอด รถแล้วก็มีพิรุฐไปดั้อม ๆ มอง ๆ รถคันอื่น ป้าไหว่ตัวทันเลยเรียกหลานให้เข้าไปถาม วั ยร่นกลุ่มนั้น

ก็เลยพากันขึ้นรถขับออกไป” จะเห็นได้ว่า ปัญหาการขโมยรถเป็นปัญหาของชุมชนที่เป็นผลมาจากการมีรถยนต์ของนักท่องเที่ยวเข้ามาจอดในชุมชนเป็นจำนวนมากก่อให้เกิดปัญหาการลักขโมยรถของนักท่องเที่ยวตามมานั่นเอง

อัมพวาในปัจจุบันกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของ ประเทศ พร้อม ๆ กับปัญหาอาชญากรรมในชุมชนก็เพิ่มมากขึ้นตามมา ปัญหาในเรื่อง ของอาชญากรรมภายใน ชุมชนอัมพวามีปัญหาในเรื่องของยาเสพติด (ยาบ้า) มากที่สุด รองลงมาจากปัญหายาเสพติด คือ ปัญหาการพนันและ ปัญหานักท่องเที่ยวโดนชิงทรัพย์ ล้วงกระเป๋า ขโมยมือถือ และการลักขโมย เด็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณของนักท่องเที่ยว จนสามารถกล่าวได้ว่า สภาพของ การเกิดปัญหาอาชญากรรมของชุมชนอัมพวาขึ้นอยู่กับปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ซึ่งก็คือ การท่องเที่ยวนั่นเอง ยิ่งการท่องเที่ยวในชุมชนเติบโต มากขึ้นปัญหาอาชญากรรมในชุมชน ก็เติบโตเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังข้อมูลในตารางที่ 5.6

ชำนาญกหอสมุด

ตารางที่ 5.6

ข้อมูลคดีอาชญากรรมของสภ.อัมพวา ปี พ.ศ. 2547-2552

ประเภทความผิด	2547		2548		2549		2550		2551		2552	
	แจ้ง	จับ	แจ้ง	จับ	แจ้ง	จับ	แจ้ง	จับ	แจ้ง	จับ	แจ้ง	จับ
1.คดีอุกฉกรรจ์และ สะเทือนขวัญ (ฆ่าผู้อื่นโดย เจตนา,ปล้นทรัพย์,ชิง ทรัพย์)	8	5	9	7	2	2	4	1	4	4	5	2
2.คดีชีวิตร่างกายและเพศ (ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา,ฆ่าผู้อื่น โดยไม่เจตนา,พยายามฆ่า, ทำร้ายร่างกาย,ข่มขืน กระทำชำเรา)	47	17	35	21	36	20	20	17	16	13	15	6
3.คดีประทุษร้ายต่อ ทรัพย์ (ลักทรัพย์,วิ่งราว ทรัพย์,ชิงทรัพย์,ปล้นทรัพย์ ,ทำให้เสียทรัพย์)	33	14	25	13	30	13	31	19	29	14	12	8
4.คดีที่น่าสนใจ	5	2	8	5	13	3	9	6	11	3	4	1
4.1 โจรกรรมรถ จักรยานยนต์	2	1	4	2	4	-	6	3	7	-	1	1
4.2 โจรกรรมรถยนต์	1	-	-	-	4	-	-	-	2	1	2	-
4.3 ช้อโกง,ยักยอก	2	1	4	3	5	3	3	3	2	2	1	-
5.คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย	163	376	145	296	103	198	155	269	162	215	254	299
5.1 อาวุธปืน	19	19	24	24	17	17	10	10	15	16	8	8
5.2 การพนัน	76	276	40	186	42	133	50	162	18	65	16	58
5.3 ยาเสพติดให้โทษ	68	81	80	85	44	48	94	96	127	130	230	233
5.4 ปราบการค้าประเวณี	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
5.5 สถานบริการ	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
5.6 มีและเผยแพร่ วัตถุลามก	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-

ที่มา : สภ.อัมพวา

ข้อมูลคดีอาชญากรรมของสภ.อัมพวา ปี พ.ศ. 2547-2552 แสดงข้อมูลอาชญากรรมใน
ชุมชนระยะเวลา 6 ปี โดยปีล่าสุด พ.ศ. 2552 พบว่า คดียาเสพติดให้โทษมีผล การจับกุมเพิ่มสูงขึ้น
มากที่สุดถึง 233 ราย รองลงมาคือ คดีการพนัน 58 ราย และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ (ลักทรัพย์,
วิ่งราวทรัพย์,ชิงทรัพย์,ปล้นทรัพย์,ทำให้เสียทรัพย์) จำนวน 8 ราย จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

ที่เริ่มมีการจัดตลาดน้ำอัมพวายามเย็นเป็นต้นมาจนถึงปี พ.ศ. 2552 คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ คดีชีวิต ร่างกายและเพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินมีจำนวนการรับแจ้งและจับกุมลดลง ขณะที่คดีที่น่าสนใจ (โจรกรรมรถจักรยานยนต์ ,โจรกรรมรถยนต์, ข้อโกงและยกยอก) มีตัวเลขจำนวนการรับแจ้งและจับกุมไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่คดี ที่รัฐเป็นผู้เสียหาย (อาชญากรรม , การพนัน, ยาเสพติดให้โทษ, ปราบการค้าประเวณี, สถานบริการ, มีและเผยแพร่วัตถุลามก) มีจำนวนการรับแจ้งและจับกุมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคดียาเสพติดให้โทษมีตัวเลขจำนวนการรับแจ้งและจับกุมเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมาก

ความพยายามใน การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในชุมชนอัมพวา ของหน่วยงานราชการและคนในชุมชน มณู จันทร์ล้ำเลิศ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) ข้าราชการตำรวจประจำ สภ.อัมพวาเล่าว่า “ตำรวจและชุมชนได้พยายามประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองอย่างต่อเนื่องในระหว่างที่เดินทางท่องเที่ยวในตลาดน้ำยามเย็นและพักอยู่ในโฮมสเตย์ รีสอร์ท มีการจัดสายตรวจ ทำหน้าที่ตรวจตราดูแลพื้นที่ที่มีความเสี่ยงรวมถึงมีการติดตั้งกล้องวงจรปิด จำนวน 18 ตัว ในปี พ.ศ. 2549 เพื่อตรวจสอบในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น (จากสถิติการจับกุมจากกล้องวงจรปิดของสถานีตำรวจอัมพวา สามารถช่วยระบุตัวคนร้ายได้ 5 ครั้ง) รวมทั้งมีอาสาสมัคร ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ช่วยดูแลการจราจร อำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวด้วย ”

มาตรการในการจัดการกับปัญหาการขโมยรถของ ชาวบ้านเอง แฉล้ม นาคสิงค์ อายุ 46 ปี และสามี (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2552) ซึ่งมีอาชีพให้บริการเฝ้ารถ ได้เล่าถึงการจัดการกับปัญหาการขโมยรถของตนเองว่า “ตนเอง สามี และหลาน ๆ ต้องเพิ่มความรอบคอบและระมัดระวังในการดูแลเฝ้ารถของลูกค้าให้มากขึ้นและไม่ประมาท ชาวบ้านและธุรกิจร้านค้าในชุมชนต้องร่วมมือและช่วยกันสอดส่อง เมื่อพบเห็นคนแปลกหน้าที่เข้ามาทำลับ ๆ ล่อ ๆ ภายในชุมชนหรือเห็นอะไรแปลกปลอมก็ต้องรีบเข้าไปดูแลหรือแจ้งความกับตำรวจทันที”

ข้าราชการตำรวจประจำ สภ.อัมพวา สมชาย จันทศรี อายุ 37 ปี (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) เสนอแนะการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในชุมชนอัมพวาว่า “ ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนอัมพวามีเพิ่มมากขึ้นพร้อม ๆ กับปริมาณของนักท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหา ยาเสพติดระดับของวัยรุ่นในชุมชน ควรมีการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริงจากภาครัฐ เนื่องจากปัจจุบันมีพระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้โอกาสกับเยาวชนเป็นอย่างมาก จนวัยรุ่นที่โดนจับไปได้รับโทษเพียงแค่การควบคุมความประพฤติ เมื่อถูกปล่อย

ออกมาแล้วก็ กลับไปเสพยาเสพติดอีก ก ้วยรุ่นบางคนโดนจับกุมเป็นรอบที่สามแล้วก็มี รัฐจึงควรที่จะมีมาตรการในการแก้ไขกฎหมายให้เข้มงวดมากขึ้น ปัญหาวัยรุ่นกับยาเสพติดจะลดลง”

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดและการปฏิบัติในการป้องกันอาชญากรรมของตำรวจและชุมชนอัมพวานั้น มุ่งเน้นที่การบังคับใช้กฎหมาย การตรวจท้องที่ การจัดสายตรวจ การจัดเขตตรวจ เน้นการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ลดช่องโอกาสในการกระทำผิดของคนร้าย มุ่งการเพิ่มประสิทธิภาพเครื่องมือเครื่องใช้ ติดตั้งกล้องวงจรปิด ซึ่งถือเป็นการดำเนินการป้องกันอาชญากรรมโดย เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ม ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือแม้กระทั่งคนในชุมชนเองทำหน้าที่ช่วยกันสอดส่องดูแล เพื่อให้การป้องกันอาชญากรรมในชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.) ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐาน

ในอดีตประเทศไทยมีการ ย้ายถิ่นฐานจากชนบทสู่เมือง เพราะปัญหาสภาพทางเกษตรกรรม มีการขาดแคลนน้ำ ดินฟ้าอากาศไม่ อื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก มีปัญหาความบกพร่องของตลาด ราคาพืชผลไม่ดี เกิดภาวะหนี้สินในภาคเกษตรกรรม ทำให้ต้องกู้เงินมาลงทุน ปัญหาการครอบครองที่ดินทำกินที่มีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนประชากร และปัญหาที่ดินเสื่อมสภาพขาดความสมบูรณ์ เกษตรกรจึงเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมือง โดยคาดว่าจะมีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ประชากรเขตเมืองมีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นจากการย้ายถิ่นฐานเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพ โดยมีแรง ผลักดันหลายด้าน เช่น ความยากจน การว่างงานและการแสวงหางานทำเพื่อรายได้ที่ดีกว่า ซึ่งการย้ายถิ่นฐานอาจเป็นการย้ายถิ่นฐานแบบชั่วคราวคือการย้ายถิ่นฐานเพื่อหางานทำตามฤดูกาลหรือเป็นการย้ายถิ่นฐานแบบถาวรก็ได้

สำหรับชุมชนอัมพวา ปัญหาในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่นฐานจะแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ การอพยพย้ายถิ่นฐานแบบชั่วคราว ของคนนอกชุมชน เข้ามาในอัมพวาเพื่อประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว และการอพยพย้ายถิ่นฐานแบบถาวรออกจากอัมพวา เนื่องจากปัญหา การครอบครองที่ดินทำกิน โดยเมื่อมีการริเริ่ม จัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขึ้นในชุมชนอัมพวา ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ส่งผลให้ชุมชนอัมพวาเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเกิดขึ้นมาตามลำดับ เริ่มมีการอพยพของแรงงานหนุ่มสาวที่เป็นชาวพื้นถิ่นกลับเข้ามาทำอาชีพค้าขายในตลาดน้ำ มีการปรับปรุงบ้านเรือนเป็นที่พั กโฮมสเตย์ รวมถึงประกอบธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็น นอกจากนี้จะมีการอพยพกลับของหนุ่มสาวชาวพื้นถิ่นแล้ว ยังมี การอพยพของแรงงานจากภายนอกหลั่งไหลเข้ามาในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำยามเย็นอีก

มากมาย เช่น เข้ามาเช่าร้านขายของ เปิด รีสอร์ทและร้านอาหาร เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มี การอพยพของคนอัมพวาที่เข้าบ้านตามริมคลองอัมพวาออกจากชุมชนเป็นจำนวนมากเช่นกัน

ตารางที่ 5.7

สถิติข้อมูลและกราฟสำมะโนประชากรการย้ายเข้า-ย้ายออกของราษฎรในเขต

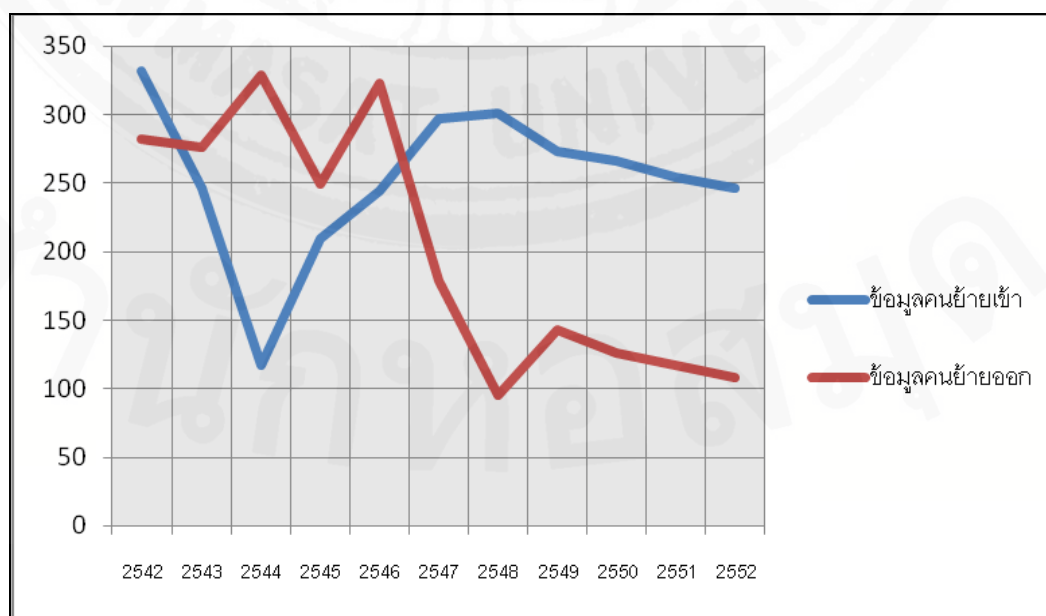
เทศบาลตำบลอัมพวา ปี พ.ศ. 2542-2552

ข้อมูล		พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.	พ.ศ.		
		2542	2543	2544	2545	2545	2547	2548	2549	2550	2551	2552	
จำนวน คน	ชาย	167	120	116	103	117	168	174	139	127	131	113	
	หญิง	165	126	101	107	127	129	127	134	139	123	133	
ย้ายเข้า		รวม	332	246	117	210	244	297	301	273	266	254	246
จำนวน คน	ชาย	150	126	154	116	154	99	45	67	56	58	47	
	หญิง	132	150	175	133	169	80	50	76	70	59	61	
ย้ายออก		รวม	282	276	329	249	323	179	95	143	126	117	108

ที่มา : ฝ่ายทะเบียนราษฎร เทศบาลตำบลอัมพวา

รูปที่ 5

กราฟแสดงข้อมูลการย้ายเข้า-ย้ายออก

จากข้อมูลและกราฟ สัมมะโนประชากร การย้ายเข้า- ย้ายออก ของราษฎรในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาปี พ.ศ. 2542-2552 จำนวน 11 ปี พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2547 (ช่วงก่อนการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา) ข้อมูลการย้ายเข้าและย้ายออกของคนในชุมชนอัมพวามีแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของตัวเลขสูง แต่หลังจากปี พ.ศ. 2548 จนถึงปี พ.ศ. 2552 (เมื่อมีการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาแล้ว) ค่าความเปลี่ยนแปลงของตัวเลขไม่ค่อยมีความเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้ทำให้พอสรุปได้ว่า จากข้อมูลการสำรวจ สัมมะโนประชากรของราษฎรในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาปี พ.ศ. 2542-2552 จำนวนคนย้ายเข้า-ย้ายออกที่ปรากฏหลักฐานทางราชการมีความเปลี่ยนแปลงลดน้อยลงหลังจากได้มีการจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาเป็นต้นมา

ในสภาพความเป็นจริง ปัญหาการอพยพย้ายเข้าและย้ายออกที่มีหลักฐานของทางราชการในชุมชนอัมพวาดังกล่าวยังมีนัยยะแฝงในเรื่องของการย้ายเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมถึงการอพยพย้ายออกจากชุมชนของคนที่เคยที่เช่าบ้านอยู่ในตลาดอัมพวาโดยไม่ปรากฏอยู่ในหลักฐานของทางราชการ ณรงค์ชัย ภัทรจิตรานันท์ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 37 ปี มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทในวันธรรมดา และขับรถสามล้อพ่อพ่วงข้างขายน้ำกับลูกสาว ลักษณะพร ภัทรจิตรานันท์ อายุ 9 ปี เล่าถึงปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในอัมพวาเพื่อประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับ ธุรกิจการท่องเที่ยว และการอพยพย้ายถิ่นฐานออกจากอัมพวาเนื่องจากปัญหาการครอบครองที่ดินทำกิน ของตนเองให้ฟังว่า “การอพยพของแรงงานจากภายนอกหลังไหลเข้ามาในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำยามเย็น เช่น เข้ามาเช่าร้านขายของ เปิดรีสอร์ทและร้านอาหารในชุมชนอัมพวา เป็นจำนวนมากนั้น ส่งผลให้ราคาบ้านและที่ดินในชุมชนปรับราคาสูงขึ้น คนที่เช่าบ้านในตลาดอัมพวาดี อดโดนไล่ที่ ถูกบีบโดยการขึ้นราคาเช่าบ้าน ชาวบ้านที่สู้ราคาเช่าไม่ได้ก็ต้องอพยพหาที่อยู่ใหม่ซึ่งมีราคาถูกกว่าโดยไม่สามารถที่จะเรียกรถอะไรได้”

ปัญหาของการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวอัมพวาที่อยู่ดั้งเดิม มณู จันทร์ล้ำเลิศ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 50 ปี ตำรวจที่สภ.อ.อัมพวา เล่าแบบปลง ๆ ว่า “มันเป็นสังกรรมของโลก คนจนโดนไล่ที่ ” และแสดงความเห็นถึงกรณีของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบกับกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า “ก็ทำอะไรไม่ได้ ในเมื่อบ้านเมืองมันเปลี่ยนแปลงไป คนจนก็ต้องเป็นผู้ถูกกระทำอย่างนี้แหละ เดี่ยวนี้อัมพวาเต็มไปด้วยพ่อค้าแม่ค้าต่างถิ่น ที่เข้ามาค้าขายกันเต็มอัมพวา” ชาวอัมพवादั้งเดิมที่เช่าบ้านอาศัยอยู่ริมคลองอัมพวามาเนิ่นนานต้องประสบกับปัญหาถูกขึ้นค่าเช่าบ้านทำให้ต้องจ่ายมอพยพย้ายถิ่นฐานไปหาที่อยู่ใหม่ มณู เล่าถึงปัญหาของการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวอัมพวาที่อยู่ดั้งเดิมว่า “เดี๋ยวนี้คนอัมพवादั้งเดิมแทบจะไม่ค่อยเจอ

แล้ว ถูกไล่ที่กันไปหมด บ้านเช่าก็ขึ้นราคาคนเช่าสู้ราคาไม่ได้ก็ต้องย้ายออกไป ใครที่มีบ้านอยู่ในตลาดอัมพวาก็มีคนมากว่านซื้อบ้านและที่ดินเพื่อทำธุรกิจร้านค้ากันเกือบหมด”

ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชาวบ้านในชุมชนอัมพวาเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่ง แฉล้ม นาคสิงค์ อายุ 46 ปี และสามี (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2552) เล่าให้ฟังว่า “ในอดีตบ้านเช่าราคาไม่เกิน 1,000 บาท หลังจากการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาเริ่มมีชื่อเสียง มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมตลาดน้ำและหิ่งห้อยเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ราคาบ้านเช่าปรับเป็นหลังละ 6,000-7,000 บาทต่อเดือน บ้านเช่าบางหลังก็มีคนมาเช่าเพื่อขายของจ่ายค่าเช่าเดือนละเป็นหมื่นก็มี เมื่อเป็นอย่างนี้ คนสมัยก่อนที่อยู่ดั้งเดิมก็เหมือนกับโดนไล่ที่ไปโดยปริยาย ”

ขณะที่ ณรงค์ชัย ภัทรจิตราพันธ์ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อายุ 37 ปี เล่าถึง ปัญหาของครอบครัวตนเองให้ฟังว่า ตนและครอบครัวอาศัยอยู่ที่บ้านริมคลองอัมพวา มานานแล้ว ตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ โดยเจ้าของบ้านให้อยู่ฟรี เพราะเป็นเหมือนช่วยเฝ้าบ้านให้ไปในตัว แต่พอตลาดน้ำยา มเย็น อัมพวามีชื่อเสียง มีนักท่องเที่ยวเข้ามา เศรษฐกิจอัมพวาเติบโต เจ้าของบ้านก็ จะเรียกเก็บค่าเช่าบ้านราคาแพงเพื่อให้ตนย้ายออกไป ตนสู้ราคาไม่ได้ก็ต้องย้ายออก ตอนนี้ก็กำลังหาที่อยู่ใหม่ ที่ดินเปล่าข้าง ๆ บ้านก็ถูกปรับถมที่เตรียมทำธุรกิจใหม่

การอพยพย้ายถิ่นฐานออกจากอัมพวาเนื่องจากราคาที่ดินในชุมชนเพิ่มสูงขึ้น จนคนในพื้นที่พากันทยอยขายที่ดินในชุมชนดั้งเดิมของตนเองก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่อัมพวากำลังประสบ ประเมื่อน สุคนธมาน (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552) อายุ 75 ปี ซึ่งปลูกบ้านอยู่ตรงข้ามกับตลาดน้ำอัมพวา เล่าถึงเพื่อนบ้านที่กำลังขายบ้านและที่ดินริมแม่น้ำว่า บ้านข้าง ๆ กำลังวัดที่ดินเพื่อขายให้กับคนกรุงเทพฯ มาปรับปรุงทำเป็นบ้านพักให้นักท่องเที่ยว พื้นที่ประมาณไร่กว่า ๆ ขายได้ตั้ง 5 ล้านบาท ลูกหลานเขาย้ายไปอยู่ที่อื่นกันหมด ไม่มีคนอยู่ก็เลยขายที่เพราะได้ราคาดีกว่าเมื่อก่อน

อัมพวาจากที่เคยเป็นชุมชนที่สงบเสถียรและเต็มไปด้วยวิถีชีวิตเรียบง่ายดั้งเดิม ปัจจุบันทุกอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แผ่นดินมีค่าขึ้น ที่ดินมีค่าขึ้น ทุกพื้นที่ทุกตารางนิ้วมีคุณค่า เมื่อผืนแผ่นดินมีคุณค่ามากขึ้น เจ้าของที่ดินและบ้าน ช่างจึงเลือกที่จะปรับถมพื้นที่เพื่อเพิ่มมูลค่าของผืนดิน ขายบ้านและที่ดิน ปรับเปลี่ยนบ้านเป็นร้านค้า รีสอร์ทหรือโฮมสเตย์ รวมถึงปรับเพิ่มราคาบ้านเช่าตามสภาวะของความเฟื่องฟูของการท่องเที่ยวในชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถที่จะสู้ราคาเช่าอยู่ต่อไปได้ต้องจำยอมย้ายออกไปหาบ้านเช่าภายนอกชุมชนที่มีราคาถูกกว่าแทน สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ชุมชนอัมพวากำลังประสบปัญหาอยู่

การจัดการกับปัญหาในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่นฐาน ของชุมชนอัมพวานั้น ชุมชนแทบจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เลย เนื่องจากเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจาก ผลของเศรษฐกิจชุมชนที่เติบโตขึ้นตามการท่องเที่ยว เมื่อเศรษฐกิจเติบโตราคาที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ในชุมชนก็พลอยเติบโตไปด้วย เจ้าของที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ก็ย่อมอยากได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้นตามมามีซึ่งปัญหาในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในชุมชนอัมพวา เพื่อประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว และการอพยพย้ายถิ่นฐานออกจากอัมพวาเนื่องจากปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง รวมไปถึงการขายบ้านและที่ดินดั้งเดิม เพราะราคาของบ้านและที่ดินเพิ่มสูงขึ้นนั้น ล้วนเป็นผลมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยชุมชนไม่สามารถต่อต้านกับปัญหาดังกล่าวได้ ขณะที่คนยากจนในชุมชนบางส่วนที่ได้รับผลกระทบกับปัญหาดังกล่าวโดยตรงต้องจำยอมกับปัญหาและอพยพย้ายออกจากชุมชนไปโดยปริยาย

3.) ปัญหาชุมชนถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมและท่องเที่ยว มพวามากจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ แม้ว่าจะมีการลงทุนพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและบริการต่าง ๆ ในชุมชนมากเพียงใดก็ตาม แต่การท่องเที่ยวก็ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม รวมถึงปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านที่ไม่ได้มีส่วนได้เสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวก็คือ ชุมชนถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวจากการที่นักท่องเที่ยวไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชน ตลอดจนไม่คำนึงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเท่าที่ควรเมื่อเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชน เพราะในช่วงเวลาที่ครอบครัวของชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการพักผ่อนหลับนอนกลับมีเสียงรบกวนยาววิ้ง มีเสียงนักท่องเที่ยวพูดคุยกันสนุกสนานเฮฮา ในขณะที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของเขาเคยพบแต่ความเงียบสงบตามธรรมชาติจนเคยชินเมื่อต้องมารับสภาพของชุมชนที่ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวก็ย่อมต้องมีความรู้สึกไม่พอใจและมีการต่อต้านบ้างเป็นธรรมดา

การไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชน ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) อาชีพขับเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย เล่าถึงปัญหาว่า “เรือหางยาวบางลำเมื่อไปจอดอยู่ริมคลองใกล้บ้านคนก็ตะโกนสั่งให้ชาวบ้านปิดไฟ ในบ้านขณะที่เขากำลังนั่งดูทีวีกันอยู่ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเห็นหิ่งห้อยชัด ๆ ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจเพราะ ถูกลดรอนสิทธิ เสียงดังจากเครื่องเรือหางยาวยังเป็นปัญหาสำคัญที่สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้ชาวบ้านริมคลองถึงแม้ว่าที่ผ่านมามีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงมาขอความร่วมมือให้ลดเสียงดังเรือ โดยการขับเรือให้ช้าลง แต่ไม่นานก็กลับมาเหมือนเดิม เพราะความเชื่อที่ว่าถ้าเรือเสียงเบาจะทำให้วังช้ารับคนได้

น้อย ชาวบ้านที่อาศัยริมคลองจึงต้องทนฟังเสียงเรือดั้ง ๆ เหล่านี้ตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเที่ยงคืนในทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก ซึ่งคนขับเรือส่วนใหญ่ก็ทราบปัญหาแต่ก็ไม่มีมาร่วมกันแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง”

ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับชาวอัมพวาที่ไม่ได้มีส่วนได้เสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวก็คือ การที่นักท่องเที่ยวไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชน ตลอดจนไม่คำนึงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเท่าที่ควร ในช่วงเวลาที่ครอบครัวของชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการพักผ่อนหลับนอนกลับมีเสียงเรือหางยาววิ่ง มีเสียงนักท่องเที่ยวพูดคุยกันสนุกสนานเฮฮา ในขณะที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของเขาเคยพบแต่ความเงียบสงบตามธรรมชาติจนเคยชิน จินตนา ตั้งวิจิตฤกษ์ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) เจ้าของ “มูลนิธิบุญศิริธรรม” แสดงความเห็นถึงปัญหาของการไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชนว่าชาวบ้านทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากการรบกวนของนักท่องเที่ยว มีการต่อต้านนักท่องเที่ยวในรูปแบบที่ค่อนข้างรุนแรง เช่น ยิงปืน ด่าทอ ขว้างปาสิ่งของใส่เรือ นักท่องเที่ยว รวมถึงการทำจดหมายร้องเรียนกับหน่วยงานราชการ นักข่าวโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ก็ล้วนออกข่าวกันครึกโครม ซึ่งก็นำเห็นใจชาวบ้านเหล่านี้ที่เขาคิดว่าตนเองถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยว

การจัดการปัญหาของ ชุมชนในเรื่องของ การไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชนของนักท่องเที่ยว ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) แสดงความคิดเห็นว่า “ทางเทศบาลอัมพวาและท่าเรือทุกท่าเรือก็มีความพยายามในการให้ข้อมูลความรู้ ขอความร่วมมือและประชาสัมพันธ์ถึงการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว ในขณะที่นั่งเรือชมหิ่งห้อย อีก็ทั้งพยายามรณรงค์ให้คนขับเรือขับเรือช้า ๆ มีการทำทอลดเสียงดังของเครื่องยนต์ และกำหนดช่วงเวลาในการขับเรือให้หยุดวิ่งรับส่งนักท่องเที่ยวใหม่ จากเดิมที่ไม่มีกำหนดในการวิ่งเรือสามารถขับเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยกันจนถึงเที่ยงคืน เป็นหมดเวลา 3 ทุ่มแทน”

ปัญหาชุมชนถูกละเมิด สิทธิความเป็นส่วนตัว ดังกล่าวเป็นปมปัญหาที่สำคัญของคนในชุมชน ระหว่างกลุ่มคนที่ไม่ได้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยวกับกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เนื่องจากขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน ดังเช่นการล่องเรือชมหิ่งห้อยซึ่งทำให้เกิดการรบกวนความสงบของผู้ที่อาศัยอยู่ริมน้ำที่ถือว่าเป็นผู้ที่ต้องอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ไปตลอดโดยไม่ได้มีส่วนได้เสียกับเม็ดเงินจากการท่องเที่ยว แม้แต่ชนิดเดียว โดย จะเห็นได้ว่าชุมชนมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาสังคมในเรื่องที่นักท่องเที่ยวไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชน ถึงแม้ว่ามาตรการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนดังกล่าวจะเป็นเพียงการแก้ไขที่ปลายเหตุ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงการรับทราบปัญหา

ความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว หน้าที่ต่อไปในการแก้ไขปัญหา การไม่ให้ความสำคัญหรือเคารพความเป็นชุมชนก็ต้องขึ้นอยู่กับความตระหนักถึงมารยาทและ การปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวในฐานะของแขก กที่เข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนว่า นักท่องเที่ยวที่ดี ควรที่จะเข้าไปเยี่ยมชมนและสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนโดยไม่ เป็นส่วนหนึ่งในการทำลายวิถีชีวิต ของชุมชนเสียเอง

โดยสรุปแล้ว ในการจัดการกับปัญหาทางสังคมอันส่งผลต่อวิถีชีวิต ในด้านต่าง ๆ ของ ชุมชนดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าชุมชนอัมพวาให้คว ามสนใจกับปัญหาที่มีผลมาจาก การจัด การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีความพยายามที่ จะแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชนกันอย่างเต็มที่ แต่การดำเนินงานถ้าอาศัยแต่คนของชุมชนและรัฐแต่เพียงอย่างเดียวคงไม่สามารถแก้ไขปัญหา สังคมในชุมชนได้ทั้งหมด ชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนให้ ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและไม่ทำตัวเป็นปัญหาของชุมชนอัมพวาด้วยเสียเอง เพื่อให้ชุมชนได้แสดง ศักยภาพของศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ไปพร้อมกับ ความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจชุมชน โดยที่ชุมชนยังคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศของชุมชนไว้ได้อย่างยั่งยืนโดยไม่มีปัญหาสังคมตามมาอีกเช่นปัจจุบัน

5.3 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านวัฒนธรรม

เมื่อพูดถึงวัฒนธรรม โดยทั่วไปจะหมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้าง เชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็น พฤติกรรม และสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน วัฒนธรรมส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกผ่าน ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละคร และภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่าวัฒนธรรมคือเรื่องที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึง กระบวนการในการผลิตสินค้าและการให้ความหมายแก่สินค้านั้น ๆ ด้วย (อ้างอิงจาก <http://th.wikipedia.org/wiki>)

วัฒนธรรมคือวิธีการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับสังคมและสภาพแวดล้อม เมื่อกกล่าวถึง วัฒนธรรมเป็นการกล่าวถึงในทางดีงาม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่พัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลาตามสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมเป็นทรัพยากร

และต้นทุนอันสำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวก็ช่วยให้เกิด การส่งเสริม รักษาและสืบสานวัฒนธรรม

เนื่องจากประเทศไทยมีนโยบายสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยว ต่างชาติเข้ามาเที่ยวเมืองไทยให้มาก และกระตุ้นให้คนไทยสนใจเที่ยว ภายในประเทศมากขึ้น ทั้งนี้เพราะรายได้จากการท่องเที่ยวมีมาก จนถือเป็นรายได้หลักของประเทศ ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ การลงทุน การสร้างงานและอาชีพแก่ประชาชนโดยรวมทั่วทุก ภูมิภาค ทำให้เกิดการสร้างสรรค์พัฒนาสินค้าและบริการ ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยว ก็มีผลในการกระตุ้นประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมและธรรมชาติ ตลอดจน สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลผลิตต่าง ๆ ในชุมชนตามมามากมาย แต่การท่องเที่ยวก็สร้างความเสื่อมโทรมเสียหายให้แก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชน อันเป็นต้นทุนทางสังคมที่ผู้คนในอดีตเก็บรักษาไว้ใช้และส่งต่อให้กับผู้คนในยุคต่อ ๆ มา เช่นเดียวกัน ในส่วนของการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตลาดน้ำอัมพวาทางด้าน วัฒนธรรมนั้น การศึกษาดังกล่าวจะมุ่งศึกษาในเรื่องของการ เปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมชุมชน ไปสู่วัฒน ธรรมเชิงพาณิชย์และ ผลกระทบจาก การแปรรูป วัฒนธรรมชุมชน สู่วัฒนธรรม เชิงพาณิชย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 การเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมชุมชนไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์

เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชนอัมพวา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีทัศน์ของผู้คนในชุมชน จากเดิมที่รู้จักในชุมชนเป็นธุรกิจ ขนาดเล็ก ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับตัวไปสู่ธุรกิจเพื่อสนองตอบต่อการท่องเที่ยวในชุมชน เกิด การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตจากชาวบ้านชาวสวนที่อดีตการดำเนินชีวิตยังคงพึ่ง พึ่งพึ่งธรรมชาติ การผลิตเพื่อ เลี้ยงตนเองยังเป็นรูปแบบหลักของสังคม ครอบครัวยังเป็นหน่วย ของการผลิตและ การบริโภค แต่หลังจากปี พ.ศ. 2547 เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมา การผลิตและการบริโภคในชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไป อาชีพหลักที่ทำรายได้กลายเป็นการประกอบ อาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการ การท่องเที่ยวอย่างเห็น ถึงความเปลี่ยนแปลง ได้อย่างชัดเจน เช่น บ้านจากที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยหลับนอนเป ลี่ยนมาทำเรือนพักนักท่องเที่ยว จากที่เคยมีอาชีพ ทำสวน ตกปลา ตกกุ้งเปลี่ ยนมาเป็นการนำเที่ยว ชมหิ่งห้อยทางเรือ พายเรือขายสินค้าในคลอง และตั้งร้านค้าขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดและวัน นักชัตฤกษ์ วัฒนธรรมของชุมชน

ดั้งเดิมได้ปรับเปลี่ยนไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์มากขึ้นเพื่อตอบรับกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน

กิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนได้รับการทำนุบำรุงขึ้นมาใหม่ (Revaluation of Culture and Traditions) การท่องเที่ยวสามารถส่งเสริมการทำนุบำรุงส่งต่อประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้งช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ปกป้องมรดกของท้องถิ่นและฟื้นฟูงานฝีมือ ศิลปะ และวัฒนธรรมดั้งเดิมท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ โดยหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนอัมพวาก็มีความเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในชุมชนต.วามา มีการฟื้นฟูการใช้เรือพาย ประเพณีการลอยกระทง สายกาบกล้วย มีธุรกิจการขายขนมไทย อาหารไทย ฟื้นฟูบ้านเรือนไทยริมน้ำปรับปรุงเป็นที่พักและสถานที่ท่องเที่ยว การพายเรือบิณฑบาตของพระสงฆ์กลายเป็นจุดขายของรีสอร์ทและโฮมสเตย์เพราะนักท่องเที่ยวแทบทุกคนอย่างได้สัมผัสกับประสบการณ์ดังกล่าว ฯลฯ

นอกจากต้นทุนทางธรรมชาติ วิถีชีวิตริมคลอง เรือกสวนเขี้ยวขุ่ม และวัฒนธรรมอันแสนเรียบง่ายของคนอัมพวาแล้ว สิ่งที่นักท่องเที่ยวพลาดไม่ได้เลยก็คือ อาหารทะเลสดใหม่ ราคาเยี่ยมเยาที่บรรดาแม่ค้าปิ้งย่างขายอยู่ในเรือไม้จอดแน่นิ่งรอลูกค้า เรือกวายนึ่งและกวยจั๊บที่จอดขายริมคลอง อีกทั้ง ขนมหวานแบบไทยอย่างกล้วยเชื่อม หม้อแกง บั๊นดิบปลา ไศศกั๊มแกง บั๊นแบบโบราณ น้ำซากาแพโบราณ ผลไม้ท้องถิ่น และอีกมากมาย นอกจากนี้ของกินก็มีของฝากของที่ระลึกของอัมพวา คือ "หิ้งห้อย" สัญลักษณ์พื้นถิ่นที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นตามรายทางจึงเห็นตุ๊กตาหิ้งห้อยจำลองวางขายให้ผู้คนเลือกซื้อตามความชอบ มีทั้งแบบส่องแสงได้ด้วยแบตเตอรี่ และที่เป็นดินญี่ปุ่นผสมสารฟอสฟอรัสให้เรืองแสงตรงปลายกัน มีพวงกุญแจที่ทำเป็นตัวหิ้งห้อยกะพริบไฟ มีร้านค้าขายเสื้อยืดสีสดพิมพ์ทั้งลายและประโยคคำพูดที่แสดงให้รู้ว่าผู้สวมใส่มาถึงอัมพวาแล้ว ร้านขายเสื้อยืดสีกรีนลายปลาหมูมาพับจัดวางลงในเชิงปลาหมู ร้านขายโปสการ์ดที่บอกเล่าเรื่องราว ของอัมพวาด้วยภาพ ที่เหลือก็จะเป็นขนมและของเล่นย้อนยุคทำเลียนแบบราว 20-30 ปีที่แล้ว ให้ผู้ใหญ่หัวใจเด็กที่ถวิลหาความทรงจำวัยเยาว์ได้ซื้อสะสมเก็บเป็นสมบัติล้ำค่า และกิฟต์ช้อปปิ้งที่รับมาจากลำเพ็งอีกมากมาย

อัมพวามีสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในแบบเรือนแถวไม้ชั้นเดียวที่สร้างต่อเนื่องเป็นแนวยาว หลังคาเป็นทรงปั้นหยาจั่วเดี่ยวและจั่วคู่ มุงด้วยกระเบื้องว่าวหรือสังกะสีลูกฟูก ประตูเป็นบานเฟี้ยมไม้เปิดกว้างตลอดแนว เพื่อประโยชน์ใช้สอยในการทำ การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ยังคงสภาพเดิม ตั้งตระหง่านกลายเป็นร้านรวงให้นักท่องเที่ยวที่เข้า

มาเยี่ยมเยือนได้สัมผัสกับ กลิ่นอายย้อนยุคสมัยปู่ย่าตาทวด จะมีบ้างที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รูปแบบให้น่ารักทันสมัย ทว่าก็กลมกลืนไปกับความเก่าแก่ที่มีมานานอย่างไม่ขัดเขิน

ริมคลองอัมพวายังคงมี ร้านขายของชำเป็นรูปแบบร้านเดิม ๆ ที่ยังไม่ค่อยมีการปรับปรุงตกแต่ง เช่น ร้านขนมเปียะเฮงกัที่อัมพวาเปิดมานานถึงรุ่นที่ 4 แล้ว ร้านขายกาแฟโบราณชื่อร้าน สมานการค้า เปิดมานานกว่า 90 ปีแล้ว เจ้าของร้านเป็นชาวอัมพวา โดยกำเนิด ที่ร้านนี้จะมีผิงกาแฟโบราณบรรจุถุงพอยล์สำหรับช็อคโกแลต ไปชงที่บ้านได้ รสชาติของกาแฟโบราณที่นี่จะมีรสชาติกลมกล่อม หอมกลิ่นกาแฟ นอกจากนั้นยังมีบ้านไม้สองคูหาที่เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ห้องถิ่นหมูนเวียน "อัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์" นำเสนอเรื่องราวพื้นบ้านในละแวกอัมพวาให้คนภายนอกได้สัมผัสรับรู้ และยังมี "บ้านครูเอื้อ..อัมพวา" ที่คอเพลงสุนทราภรณ์ไม่ควรพลาด เพราะเป็นสถานที่จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ และประวัติความเป็นมาของครูเอื้อ สุนทรสนาน ชาวอัมพวา ผู้เป็นตำนานแห่งบทเพลงแนวใหม่ด้วย การนำเอาความเป็นไทยผสมเข้ากับดนตรีตะวันตกอย่างเหมาะสมจะลงตัวติดหูคนฟังมาจนถึงทุกวันนี้

ยามค่ำคืนในอดีตถ้าพายเรือเข้ามาในคลองอัมพวาจะเจียบสงบบมีเพียงแสงไฟนีออนของบ้านแต่ละหลังส่องสว่างห่างกันพอเห็นสองฝั่งคลองกลาง ๆ ปัจจุบันถ้านั่งเรือเข้าไปในคลองอัมพวาในช่วงวันหยุด เสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะพบเห็นบ้านเรือนสองฝั่งคลองแปรสภาพกลายเป็น บ้านพักโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวที่ติดไฟกระพริบระยิบระยับสว่างจ้า ถนนสองข้างทาง ที่เข้าไปสู่ชุมชนอัมพวา ในอดีต มีเพียงร้านค้าขายของชำและโชห่วยตั้งห่างกันลิบลิว์ขั้วรถไปนาน ๆ จึงจะพบเห็นสักร้านหนึ่ง ปัจจุบันถ้าขับรถเข้ามาในเมืองแม่กลองสองฝั่งถนนจะเต็มไปด้วยร้านค้าขายสินค้าพื้นเมือง ของแม่กลอง ตั้งแต่กระป๋องโคลงโคน อาหารทะเล ปลาหูแม่กลอง น้ำตาลมะพร้าว ส้มโอ ไปจนถึงขนมใส่ไส้ ขนมจาก เรียงรายไปตลอดสองฝั่งถนนโดยไม่ขาดระยะ รอคอยการจับจ่ายของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมในการเลือกซื้อสินค้าของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว ซึ่งให้ความนิยมกับสินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแสดงถึงภูมิปัญญาของชุมชนเป็นหลักได้อย่างชัดเจน

จะเห็นได้ว่ากิจกรรม การท่องเที่ยว เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วย ส่งเสริม และทำนุบำรุงส่งต่อ ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้งมีส่วนช่วยส่งเสริม อนุรักษ์ปกป้องมรดกของท้องถิ่นและพื้นฟูงานฝีมือ ศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ ขณะเดียวกันคงปฏิเสธไม่ได้ว่า การท่องเที่ยวก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิต ป ระเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม ของชุมชน มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ตราบใดที่กระแสการท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวายังไม่มีการแปรเปลี่ยนไป ผู้คนในเมืองยังหวนหาอดีตที่ต้องการเข้าใจ

ไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่น หลีกหนีจากสภาพตัวตนที่แท้จริงของความเป็นเมืองที่ตนเองอยู่ ภายใต้การกระตุ้นด้วยนโยบายประชสัมพันธ์ที่โหมกระหน่ำชักชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาลิ้มลองวิถีชีวิตของชาวสวน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญ เป็นตัวเร่งให้ชุมชนละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิม และพร้อมที่จะกระโจนเข้าสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ที่มีเงินทุนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวล่อสำคัญ อันส่งผลให้วัฒนธรรมของชุมชน อัมพวา มีความเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวเรื่อย ๆ นั่นเอง

5.3.2 ผลกระทบจากการแปรรูปวัฒนธรรมชุมชนสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์

เมื่อพูดถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ยึดติดกับพื้นฐานด้านวัฒนธรรมนั้น คนส่วนใหญ่จะมองไปที่ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม มีน้อยคนนักที่จะตระหนักถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนท้องถิ่น ว่าควรจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเหตุว่าการสูญเสียวัฒนธรรมย่อมนำมาซึ่งความล่มสลายของท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของประเทศเช่นกัน

การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมมากมายหลายทาง เช่น วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยมของคนในท้องถิ่น และการบิดเบือนพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวที่กล่าวกันมากที่สุดในปัจจุบันก็คือ การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นเลียนแบบแผนการบริโภคของนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาในชุมชน แต่คำวิจารณ์นี้ดูเหมือนจะมองข้ามอิทธิพลของการขยายตัวของเมือง การพัฒนาของระบบสื่อสาร และการแพร่ขยายของสื่อสารมวลชนซึ่งสามารถเข้าถึงท้องถิ่นไกล ๆ ที่แม้แต่นักท่องเที่ยวก็ไปไม่ถึง จากผลการศึกษาชุมชนอัมพวาก็ไม่ต่างกับชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่แบบแผนของการท่องเที่ยวไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อคนในท้องถิ่น

ข้อวิจารณ์อีกประการหนึ่งก็คือ การแปรรูปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อาจส่งผลกระทบต่อสายใยชีวิตและพลวัตทางสังคมในหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเป็นเชิงพาณิชย์นั้นเป็นการ “พราง” วัฒนธรรมนั้นออกจากคนท้องถิ่น โดยการเปลี่ยนรูปแบบของประเพณีให้กลายมาเป็นการ “แสดง” ไม่ใช่ความจริงแท้ ซึ่งทำให้วัฒนธรรมนั้นขาดจิตวิญญาณและความรู้สึกดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จากการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อการ “พราง” และ “บิดเบือน” วัฒนธรรมของท้องถิ่นในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของอัมพวา เช่น ตลาดน้ำ และประเพณีการลอยกระทง กาบกล้วย พบว่าในปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทไปจากเดิม บทบาทของตลาดน้ำในอดีตคือที่สำหรับซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชน ได้แปรสภาพ

กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวไป ขณะที่ประเพณีการลอยกระทงกาบกล้วยถูกดัดแปลงฟื้นฟูขึ้นเพื่อ
 จูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงของเทศกาลวันลอยกระทงในตลาดน้ำอัมพวา
 ซึ่งประเพณีนี้ได้ ขาดหายไปนานแล้ว แต่ได้ถูกจัดฟื้นฟูขึ้นใหม่โดยหน่วยงานของรัฐในช่วงที่มี
 การจัดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ประเพณีนี้จึงกลายมาเป็นการ “แสดง” ไม่ใช่ความจริงแท้ของ
 วัฒนธรรมในปัจจุบัน แต่ก็เป็นการแสดงที่ไม่ได้ขาดซึ่งจิตวิญญาณและความรู้สึกของคนในท้องถิ่น
 ไปเสียเลยทั้งหมด เพราะประเพณีนี้ยังคงเป็นประเพณีดั้งเดิมที่ปัจจุบันยังคงมีความสอดคล้องกับ
 วิถีชีวิตของชุมชนอยู่ เนื่องจากความเป็นชุมชนริมน้ำยังคงอยู่และชาวบ้านในชุมชนยังคง มี
 การปลูกต้นกล้วยเป็นอาชีพหลักอยู่เป็นจำนวนมาก

เราอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทของตลาดน้ำอัมพวานี้เป็นเพราะอิทธิพล
 ของการท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาและประเพณีการลอยกระทงกาบกล้วยได้ถูกฟื้นฟู
 ให้กลับคืนมาพร้อมกับกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของตลาดน้ำในสังคม
 แบบเก่าหมดความหมายไป ขณะที่ประเพณีการลอยกระทงกาบกล้วยของชุมชนในปัจจุบัน
 ก็เปลี่ยนวัตถุประสงค์ไป จากการศึกษาค้นคว้า บทบาทของตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาเกิดจาก
 ความมุ่งหมายที่ต้องการฟื้นฟูเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในช่วงค่ำ กลุ่มเป้าหมายของตลาดน้ำ
 อัมพวา คือ คนกรุงเทพฯ เพราะอยู่ใกล้ เดินทางมาได้ในระยะเวลาชั่วโมงเศษ แต่คนกรุงเทพฯ
 มาได้เฉพาะวันหยุดงาน ตลาดน้ำอัมพวาจึงจัดขึ้นในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์
 ในช่วงเวลาเย็นที่พระอาทิตย์ตกดิน คือช่วงเวลา 16.00-21.00 น. โดยประมาณ ในการฟื้นฟู
 ตลาดน้ำขึ้นมามีการปรับเปลี่ยนจากตลาดน้ำในช่วงเช้าเป็นตลาดน้ำยามเย็น ทั้งนี้เพื่อรองรับ
 การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและการเที่ยวชมหนึ่งหอยต่อรวมถึงหลักเลี้ยวช่วงเวลาเช้าที่ตลาดน้ำ
 ดำเนินสะดวกซึ่งมีพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกันและมีนักท่องเที่ยวกลุ่มเดิมอยู่แล้ว

ขณะที่ประเพณีการลอยกระทงกาบกล้วยถูกฟื้นฟูขึ้นมามีอย่างยิ่งใหญ่มาก หลังจากมี
 ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับการลอยกระทง
 ตามแบบดั้งเดิมของชุมชนที่น่าวัสดุที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่น คือ ต้นกล้วยน้ำว่าที่ออกเครือ
 ติดผลแก่แล้วจำเป็นที่จะต้องตัดทิ้ง มาใช้เป็นวัสดุในการทำกระทง กระทงกาบกล้วยที่ปักด้วยรูป
 ชุบน้ำมันยางใส่เรือพายไปกลางแม่น้ำลำคลองจุดธูปและปล่อยลอยเป็นสายให้เป็นระยะตามแนว
 ลำน้ำที่ไหลลงสู่ปากอ่าว แม่กลอง เป็นงานประเพณีที่หายไปกว่า 50 ปี ถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่ที่อัมพวา
 และก็ได้รับความนิยมชมชอบจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยมีข้าราชการระดับท้องถิ่นและ
 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินงานสนับสนุน

สำหรับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่ออุตสาหกรรมของที่ระลึก อาหาร งานศิลปะ และงานฝีมือในชุมชน ซึ่งต้องพึ่งพาด้านนักท่องเที่ยวค่อนข้างมากนั้นพบว่า ผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีทั้งอยู่ในรูปแบบการอนุรักษ์แบบไทยโบราณและรูปแบบที่ตามรสนิยมของนักท่องเที่ยวผสมผสานกันไป ตัวอย่างของที่ระลึก อาหาร งานศิลปะและงานฝีมือในชุมชน เช่น ร้านกาแฟโบราณ ร้านขนมหวาน ขนมโบราณ อาหารท้องถิ่น เช่น ปลาหู หอยดอง กะปิ น้ำปลา เกลือ อาหารทะเล ฯลฯ ร้านที่ขายของฝาก ของที่ระลึกเป็นพวกกุญแจ แม่เหล็กติดตู้เย็นที่ทำเป็นรูปหิ้งห้อย รูปปลาหูและอาหารทะเล ร้านโปสการ์ด ร้านเสื้อผ้าที่พิมพ์ชื่ออัมพวา การบรรเลงเพลงสุนทราภรณ์ที่บริเวณข้างสะพานข้ามคลองอัมพวาซบกล่อมระหว่างนั่งรับประทานอาหารริมคลอง มีศิลปินมานั่งเขียนรูปกันอยู่แถว ๆ ริมคลองอัมพวาหน้าเรือนแถวไม้แบบโบราณ เป็นต้น คำถามคือ สินค้าดั้งเดิมเหล่านี้ได้ถูกดัดแปลงหรือบิดเบือนไปเพราะการท่องเที่ยวหรือไม่ จากการศึกษาพบว่า อุตสาหกรรมเหล่านี้ในปัจจุบันแทบจะเลือนหายไปหมดแล้วและสินค้าบางอย่างก็ไม่เคยมีในอดีตมาก่อน ผู้ผลิตได้นำสิ่งเหล่านี้มารื้อฟื้นและสร้างสรรค์ประยุกต์ขึ้นใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยวให้มากที่สุดเป็นหลัก สินค้าเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอดีตในลักษณะของการหยิบขึ้นมาใช้ประโยชน์ของผู้ผลิตสินค้า

เป็นความจริงที่ว่า วัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันถูกฟื้นฟูขึ้นมาและอยู่ได้เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงมีการปรับเปลี่ยนดัดแปลงเพื่อให้ถูกใจนักท่องเที่ยว การดัดแปลงเพื่อความต้องการของนักท่องเที่ยว (Adaptation to Tourist Demands) เกิดขึ้นเพราะนักท่องเที่ยวต้องการสินค้าของที่ระลึกติดไม้ติดมือกลับมาจากแหล่งที่ตนเข้าไปท่องเที่ยว ผู้ผลิตจึงได้สนองตอบความต้องการที่เพิ่มขึ้นและได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของสินค้าให้สอดคล้องกับรสนิยมของลูกค้า แม้ว่าผู้ผลิตเหล่านี้อาจรู้สึกถึงคุณค่าในงานของตนเองที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว และรู้สึกว่า การท่องเที่ยวช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งแฝงอยู่ในสินค้าให้คงอยู่ แต่ความลบเลือนของวัฒนธรรมดั้งเดิมอาจเกิดขึ้นจากการที่คุณค่าทางวัฒนธรรมเหล่านี้ถูกตีค่าเป็นเพียงสินค้าของการท่องเที่ยวเพียงเท่านั้นเอง

โดยสรุปแล้ว ถึง แม้ว่าจะระแคะการท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่ชุมชนอัมพวาจะแปรเปลี่ยนสภาพของชุมชนที่เคยเงียบสงบให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งภายใต้ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้กลืนกินวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมไปเสียทั้งหมด ชาวสวนดั้งเดิมส่วนใหญ่ยังคงดำรงชีพโดยการทำสวนของตนต่อไปเรื่อย ๆ ในขณะที่คนรุ่นใหม่บางส่วนของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนตัวเองเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ

การแตกสาขาไปสู่กิจกรรมที่มีค่าใช้จ่ายทำสวน คือหนึ่งในบรรดารูปแบบที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชนไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ ซึ่งมีผลต่อการเคลื่อนที่ของทุนและแรงงานในชุมชนที่แต่เดิมมีเพียง เงินทุนจากการขายพืชผักในสวน ถ้าเป็นสวนมะพร้าวก็ต้องรอรอบให้เวียนมาครบ 1 เดือนจนถึง 45 วัน จึงจะสามารถ ตัดมะพร้าวขายได้เงินครึ่งหนึ่งสวนกล้วย สวนส้มโอก็ต้องรอจนกว่ากล้วยหรือส้มโอจะแก่พร้อมตัดขายได้ สวนลิ้นจี่ก็ต้องรอให้ฤดูหนาวมีอากาศหนาวจัดพอที่ลิ้นจี่จะออกผลได้ซึ่งมีเพียงปีละครั้งเดียวเท่านั้นและในบางปีลิ้นจี่ก็ไม่ออกผลผลิตเลย แต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวไม่ต้องรอฤดูกาล ในปัจจุบันทุกวันหยุดนักขัตฤกษ์ และศุกร์ เสาร์ อาทิตย์จะมีนักท่องเที่ยวพร้อมและเต็มใจที่จะเข้ามาจับจ่ายสินค้าและบริการในชุมชนอัมพวากันอย่างหนาแน่น ส่งผลให้ คนรุ่นใหม่บางส่วนของชุมชนปรับเปลี่ยนตัวเองเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวมากขึ้น เพราะมีสิ่งล่อใจคือรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

5.4 ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยเริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 จนถึง ฉบับที่ 10 ในปัจจุบัน ซึ่งแผนพัฒนาฯ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้ความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำมาเป็นต้นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าเดิมที่ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ แต่หลังจากมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ การใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ถูกลดบทบาทลงเรื่อย ๆ โดยรัฐได้เข้ามามีบทบาทและหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นมากขึ้น รัฐได้เปลี่ยนมุมมองของชาวบ้านในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ จากเดิมที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเป็นแนวคิดที่มนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติและควบคุมธรรมชาติได้ มนุษย์จึงสามารถจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้ตามต้องการ แนวความคิดในการจัดการทรัพยากรดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลพิษที่ เป็นผลจากการพัฒนาประเทศและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบทำลายล้างผลาญอย่างต่อเนื่องในชุมชนต่าง ๆ ตามมา ซึ่งชุมชนอัมพวาก็อยู่ในข่ายเดียวกันกับชุมชนอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตลาดน้ำอัมพวา โดยมีรายละเอียดในการศึกษาดังนี้

5.4.1 ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

ชาวบ้านชุมชนอัมพวาในอดีตมีการผสมผสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความคิดในการดำรงชีวิต คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพโดยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเป็นหลัก เช่น การทำสวน การจับปลา การตกกุ้ง เป็นต้น ชาวบ้านในชุมชนอัมพวา มีความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ในพื้นที่ว่าเป็นรากฐานของชีวิต มีแนวความคิดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบรู้คุณค่าและไม่ทำลายธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้านในอดีตจึงใช้ภูมิปัญญาที่เกิดจากการตระหนักถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติของคนในอดีตจึงไม่ใช่การใช้แบบทำลาย แต่เป็นการใช้ให้พอดีกับความต้องการในชีวิตประจำวัน ไม่มีการสะสมทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ของกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของสาธารณะของชุมชน

ในอดีตชุมชนอัมพวาอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางน้ำ ไม่ว่าจะเป็นกุ้ง หอย ปู ปลา เพราะชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณที่น้ำจืดและน้ำเค็มมารวมกัน จนได้ชื่อว่า “เมืองสามน้ำ” จากสภาพดังกล่าวทำให้น้ำที่ชุมชนอัมพวากลายเป็นน้ำกร่อย เหมาะสำหรับสัตว์น้ำทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มจะมารวมกันและอนุบาลตัวอ่อน มีการเติบโตของพืชพันธุ์ชายน้ำ คือ จากและลำพู ที่ขึ้นอยู่ริมตลิ่งกันอย่างอุดมสมบูรณ์ กลายเป็นแหล่งวางไข่และอนุบาลตัวอ่อนของสัตว์น้ำและหิ่งห้อยอย่างดีทีเดียว ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านในอดีตสามารถที่จะวางเบ็ดตกปลา ตกกุ้งทอดแห ช้อนกุ้ง วางอวน ทำลอบหรือโพงพาง ตกปลาและกุ้งได้อย่างสบาย โดยเฉพาะในคืนข้างแรมหรือคืนเดือนมืด จะเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุด ในการหาปลา ทั่วคุ้งน้ำจะมีตลิ่ง มีเพียงแสงจากหิ่งห้อยเปล่งแสงประกายแววับพร้อมเพียงกัน ทำให้ท้องน้ำ มีแสงสีเหลืองอ่อนนวลตา นำทางในการพายเรือ แสงของหิ่งห้อย จะทำหน้าที่เปรียบเสมือน เครื่องกำหนดแนวชายฝั่งคลอง เป็นประโยชน์ต่อคนที่พายเรือเดินทาง ในเวลากลางคืนในอดีตเป็นอย่างมาก

นับตั้งแต่การทองเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาเกิดขึ้น ทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวของอัมพวาเฟื่องฟูขึ้น ที่พักแบบโฮมสเตย์และรีสอร์ท ทเกิดขึ้นราวกับดอกเห็ด มีการจัด กิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ หนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาก็คือ การนั่งเรือชมความงามของหิ่งห้อยในยามค่ำคืน การจัดการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยในระยะแรกจะใช้เรือพายเพราะ จำนวนนักท่องเที่ยวมีไม่มากนัก ต่อมาเมื่อกระแสความนิยมของนักท่องเที่ยวในการนั่งเรือชมหิ่งห้อยในคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลอง ได้รับการตอบรับ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ประกอบการ

ทั้งหลายจึงนำเอาเรือยนต์มาบริการนักท่องเที่ยวแทนเรือพาย เพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ไม่กี่ปีก็ทำให้เรือยนต์ในชุมชนอัมพวาเพิ่มปริมาณขึ้นกว่า 300 ลำ

เรือยนต์เหล่านี้ บางส่วนจะนำนักท่องเที่ยว จากตลาดน้ำอัมพวา บางส่วนจะนำนักท่องเที่ยวจากที่พักต่าง ๆ ออกวิ่งเพื่อชมความงามของหิ่งห้อยในช่วงเวลาตั้งแต่ประมาณหนึ่งทุ่มเป็นต้นไปจนถึงห้าทุ่ม เส้นทางที่เรือยนต์วิ่งจะเริ่มตั้งแต่ตลาดน้ำเข้าไปในคลองอัมพวา ออกทางคลองผีหลอกสู่น้ำแม่กลองและกลัด ไปยังตลาดน้ำ เรือยนต์แต่ละลำจะเร่งเครื่องยนต์พานักท่องเที่ยวรอบแรกไปส่ง แล้วรับนักท่องเที่ยวรอบต่อไปพาย้อยกกลับมาดูหิ่งห้อยตามเส้นทางเดิม กิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดการทำลายระบบนิเวศนันทนาการบริเวณชายฝั่งตลอดแนวที่เรือยนต์วิ่งผ่านอย่างรุนแรง คลื่นจากเรือยนต์ อย่ล้ากระทบชายฝั่งทำให้ดินเลนถูกกระทบและ ตลิ่งพังทลายลง รากของต้นไม้ชายฝั่งไม่มีเลนให้ยึดเกาะพาก็ นล้มลงตามแรงกระทบของคลื่นที่กัดเซาะ โดยเฉพาะพืชชายน้ำที่เป็นแนวปะทะคลื่นตามธรรมชาติ คือ ต้นลำพู เรือบางลำใช้สปอร์ตไลท์ส่องให้นักท่องเที่ยวดู แสงของไฟทำให้สัตว์ เช่น หิ่งห้อย นก อพยพหนีเข้าไปอยู่ในสวนที่ลึกเข้าไป ตัวอ่อนของหิ่งห้อยที่อยู่บริเวณชายฝั่ง ไม่สามารถอพยพหนีได้ก็ ถูกทำลายจากคลื่นของเรือจนปริมาณของหิ่งห้อยลดลงไป ชาวบ้านที่บ้านเรือนตั้งอยู่ริมคลอง ก็ไม่เป็นอันหลับอันนอน วิถีชีวิตของชาวสวนที่ ต้องนอนเร็ว และรีบตื่นแต่เช้ามืดเพื่อออกไปดูแล สวนหรือขึ้นตาลมะพร้าว เคยชินกับการพักผ่อนแต่หัวค่ำก็ทำไม่ได้เพราะเสียงของเรือยนต์ ที่วิ่งไปมา ชายฝั่งหน้าบ้านก็ถูกคลื่นซัดพังทลาย วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป เคยออกเรือหากุ้งตกปลาก็ทำไม่ได้ เพราะเรือยนต์ที่วิ่งกันขวักไขว่ทำให้ปลาและกุ้งหนีหายไประหมด

โดยสรุปแล้ว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำอัมพวาก่อให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตชุมชนทางด้านสิ่งแวดล้อมตามมามาก กิจกรรมการนั่งเรือยนต์เพื่อท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยก่อให้เกิดการรบกวนวิถีชีวิตของคนในชุมชนและทำลาย ความอุดมสมบูรณ์ของ สิ่งแวดล้อมดั้งเดิม คนในชุมชนต้องแบกรับความเสียหายของธรรมชาติและระบบนิเวศน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เกิดขึ้น ระบบนิเวศน์สิ่งแวดล้อมของชุมชนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง

5.4.2 ผลกระทบที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมสำคัญที่สร้างความกังวลให้กับชาวอัมพวาซึ่งมีวิถีชีวิตดั้งเดิมอาศัยอยู่ในสวนและลำคลองที่เงียบสงบในอดีตมาอย่างยาวนาน ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) เล่าว่า “หลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาขึ้นมา และมีการโปรโมตการท่องเที่ยวตลาดน้ำนี้เรือชมหิ่งห้อยที่อำเภออัมพวาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้วิถีชีวิตคนดั้งเดิมในชุมชนอัมพวาได้เปลี่ยนแปลงไป

อย่างชัดเจน ที่เห็นได้ชัดเจนเลยก็คือ ปู ปลาในคลอง เหลือน้อยลง หิ่งห้อยก็ ยิงมีน้อยลง ” ปรากฏการณ์ที่ชุมชนอัมพวามีจำนวนของทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็น ผลมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน กิจกรรมจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิด ผลกระทบทางด้านมลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชนตามมา จากการศึกษาพบว่า ปัญหาทางด้านมลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชน อัมพวา ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนพอสรุปได้ดังนี้

1.) ปัญหาการทำลายระบบนิเวศวิทยาของชุมชน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่ได้รับความนิยมจาก

นักท่องเที่ยว ส่งผลให้มี การสร้างรีสอร์ตและโฮม สเตย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก การเพิ่มจำนวนของรีสอร์ต ทโดยขาดการ บริหารจัดการที่ดี มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ก่อสร้าง รีสอร์ตและโฮมสเตย์บริเวณริมน้ำเป็นจำนวนมากตามกระแสความนิยมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามา พักในชุมชน เช่น โฮมสเตย์บ้านรองบุผา บ้านเรียนที่ บ้านครุฑ บ้านป่าน้อย บ้านสิรินทย์ บ้านริมระเบียง เรือนสบาย สุนัขชาฉิมภู ติศรีสอร์ท บ้านเพลินอัมพวา บ้านริมคลองแสนสบาย บ้านแม่อารมณ บ้านอัมพวา บ้านรัก บ้านไบเบิล บ้านพลอยน้ำ ฯลฯ ตั้งเรียงรายตลอดสองฝั่ง คลองอัมพวา

เมื่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกเปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว โฮมสเตย์และรีสอร์ต ที่ผุดขึ้น มากมายเหล่านี้ก็เป็นสาเหตุก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามมา เช่น การก่อสร้างรีสอร์ตและโฮมสเตย์ทำให้อ่างตัดต้นไม้ชายน้ำ สร้างเขื่อนกันน้ำและดินถมที่ไป ทับที่วางไข่และทำลายที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อย นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอาศัยโฮมสเตย์และ รีสอร์ต นั่งกินอาหารพูดคุยกันเสียงดัง บางบ้านก็เปิดไฟสว่างจ้า เปิดเพลงคลอเคล้าเสียงคุยของผู้คน นักท่องเที่ยวกันอย่างสนุกสนาน สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเหล่านี้ทำให้หิ่งห้อยและสัตว์พื้นถิ่น อื่น ๆ เช่น นก แมลง พากันอพยพหนีเข้าไปอยู่ในสวนที่ห่างไกลพื้นที่ชุมชนแทน ก่อให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนอัมพวาตามมา

นอกจากนั้นแล้ว ปัญหาความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยว ในการเที่ยวชม หิ่งห้อยก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ หิ่งห้อยที่อัมพวากำลังมีจำนวนลดน้อยลงอย่างน่าตกใจ กิจกรรม การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวใช้แฟลตถ่ายรูป คนขับเรือใช้สปอร์ตไลท์ส่อง หิ่งห้อยและนกกระยางที่ เกาะอาศัยต้นไม้ชายน้ำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นอย่างชัดเจน แสงของไฟและการส่งเสียงดังของ นักท่องเที่ยวทำให้หิ่งห้อยและ นกเหล่านี้ต้องอพยพหนีเข้าไปอยู่ในที่ลึก หรือกรณีที่เรือหางยาว บางลำพยายามเอาใจนักท่องเที่ยว นำเรือเข้าไปใกล้ต้นลำพูให้ใกล้ที่สุดเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็น

และได้สัมผัสหึ่งห้อยเป็น ๆ นักท่องเที่ยวบางคนจับหึ่งห้อยใส่ถุงกลับบ้าน ไปด้วย ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแบบนี้เพราะไม่มีการสร้างความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวว่าควรจะมีชมอย่างไรถึงจะไม่ทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมถึงการร่วมมือกันของหน่วยงานราชการและชุมชนในการให้คำแนะนำในการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและไม่ทำลายธรรมชาติ

2.) มลพิษทางเสียง

ปัญหาที่ใหญ่และสำคัญสำหรับผู้มีบ้านเรือนอยู่ริมคลองอีกอย่างหนึ่งก็คือ ปัญหา มลพิษทางเสียง ที่ชาวบ้านต่างก็ได้รับความเดือดร้อนจาก เสียงเรือหางยาวซึ่งขับพานักท่องเที่ยว ชมหึ่งห้อยที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่าง รวดเร็ว จากเรือท่องเที่ยวเพียงไม่กี่ลำในอดีต ปัจจุบันมีจำนวน เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากแล่นส่งเสียงดังรบกวนการพักผ่อนของชาวบ้านตลอดเวลา ชาวบ้านที่มีบ้าน ติดริมคลองจึงพากันต่อต้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป

วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอัมพวาจะใช้เรือพาย เรือแจว ต่อมามีการพัฒนาใช้เรือที่มี เครื่องยนต์ ซึ่ง เรือยนต์ในชุมชนอัมพวามีวิวัฒนาการในรูปแบบที่ มีการเพิ่มประสิทธิภาพของ เทคโนโลยีสูงขึ้นเพื่อให้เพียงพอกับปริมาณของนักท่องเที่ยว แต่ก่อนที่ตลาดน้ำเพิ่งเริ่มใหม่ ๆ เรือ จะใช้เครื่องยนต์สูบเดียว สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ 10 ที่นั่ง ปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่ม มากขึ้นเพื่อให้สามารถจุคนและทำความเร็วได้มากขึ้น เรือส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนเครื่องยนต์เป็น 4-6 สูบ รับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 30 ที่นั่ง ในวันหยุดศุกร์ เสาร์ อาทิตย์จะวิ่งวันละ 1-2 รอบ แต่ ถ้าเป็นช่วง วันหยุดนักขัตฤกษ์ต้องวิ่งถึง 3 รอบ ปัจจุบันในอัมพวามีท่าเรือ หึ่งขึ้นอยู่กับเทศบาล ตำบลอัมพวา 14 ท่าเรือ มีเรืออยู่ทั้งหมดประมาณ 300-400 ลำด้วยกัน

ปริมาณของเรือที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเพื่อตอบรับกับธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ใน ชุมชนดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เงียบสงบต้องประสบกับเสียงเครื่อง ยนต์เรือ รวมไปถึงเสียงพูดคุยของนักท่องเที่ยวที่นั่งอยู่ในเรือ เสียงร้องแสดงความชื่นชมยินดีที่เห็น หึ่งห้อย เสียงที่เกิดขึ้นดังกล่าวรบกวนชาวบ้านที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมคลองตั้งแต่พลบค่ำไปจนถึง เชียงคืนจนไม่ได้หลับได้นอน ชาวบ้านที่มีบ้านติดริมคลองจึงพากันแสดงความไม่พอใจออกมาใน รูปแบบต่างๆกันไป เช่น การ ตัดต้นลำพูทิ้งเพื่อตัดความรำคาญไม่ให้เรือหางยาวเข้ามาดู หึ่งห้อย ใกล้เคียง ๆ กับบ้านของตน การขว้างปาสิ่งของหรือก้อนหินใส่เรือหางยาว การยิงปืนขึ้นฟ้า เป็นต้น

3.) การพังทลายของฝั่งคลอง

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของฝั่งคลองอัมพวาและฝั่งแม่น้ำแม่กลองเป็นชั้นดินธรรมดา ที่มีเชื้อนธรรมชาติเป็นต้นลำพูและต้นไม้ชายน้ำอื่นเป็นแนวกันไม่ให้ตลิ่งพัง เมื่อจำนวนเรือยนต์ใน ชุมชนเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วงของวันหยุดนักขัตฤกษ์มีจำนวนเรือวิ่งเกือบ 1,000 เที่ยวภายในคืนเดียว ก่อให้เกิดคลื่นน้ำขนาดใหญ่ที่มีความแรงจากเครื่องยนต์พัดดินของ

ตลิ่งชายฝั่งคลองให้ทลายลงเรื่อย ๆ จากแนวชายฝั่งที่ลาดเอียงค่อย ๆ กลายเป็นแนวตั้ง รากของต้นไม้ชายฝั่งไม่มีดินเลนให้ยึดเกาะพากันล้มลงตามแรงกระแทกของคลื่นที่กัดเซาะ โดยเฉพาะพืชชายน้ำที่เป็นแนวปะทะคลื่นตามธรรมชาติ เช่น ต้นกก ต้นเหียงอกปลาหมอ หญ้าชายน้ำ และต้นลำพูขนาดเล็กที่อยู่ติดชายฝั่งเริ่มเหี่ยวแห้งและยืนต้นตายเพราะขาดอาหาร

ปัญหา การพังทลายของฝั่งคลอง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ หิ่งห้อยลดลง ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) เล่าว่า “ผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะใช้เรือหางยาววิ่งพานักท่องเที่ยวไปดูหิ่งห้อยที่ เกาะอยู่ตามต้นลำพูริมคลอง เรือแต่ละลำมักจะใช้ความเร็วเพื่อให้สามารถดูหิ่งห้อยได้หลายจุดจึงเกิดคลื่นขนาดใหญ่กัดเซาะชายฝั่งเกิดความเสียหายต่อดินริมตลิ่งที่พังทลายลงมา เกิดปัญหาตลิ่งริมน้ำพังเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ริมฝั่งน้ำรวมไปถึงต้นลำพูที่อยู่ของหิ่งห้อยล้มตายไปจำนวนมากด้วยเพราะไม่มีดินยึดรากทำให้หาอาหารก็ไม่ได้ หิ่งห้อยจึงลดน้อยลงเพราะไม่มีที่เกาะ บางส่วนถอยร่นไปอยู่ บนยอดต้นไม้และอพยพออกไปอาศัยอยู่ในที่ห่างไกลออกไปอีก ตัวอ่อนของหิ่งห้อยที่อยู่บริเวณชายฝั่งไม่สามารถอพยพหนีได้ ก็ถูกทำลายจากคลื่นของเรือ” ปัญหาฝั่งคลอง ถูกทำลายจากคลื่นของเรือ ดังกล่าวเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ ปริมาณของหิ่งห้อยลดลงจนอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของหิ่งห้อยในอนาคต

4.) ปัญหาขยะ

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นในชุมชนอัมพวาทำให้จำนวนของธุรกิจต่างๆที่เป็นต้นเหตุของปัญหาขยะในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้นตามมาด้วย ร้านอาหาร รีสอร์ท และโฮมสเตย์ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นปล่อยสารเคมีจากน้ำยาล้างจาน น้ำใช้และเศษอาหารลงคลองก่อให้เกิดการสะสมของเศษอาหารและขยะในลำคลองทับถมกัน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนทิ้งขยะและของเสียลงในแม่น้ำลำคลองทำให้เกิดปัญหาขยะ และสิ่งปฏิกูล ในแม่น้ำลำคลองตามมา รวมถึงเรือยนต์ซึ่งมีการรั่วไหลของน้ำมันจากเครื่องยนต์ลงสู่น้ำ น้ำมันดังกล่าวจะลอยไปเคลือบผิวหน้าของน้ำทำให้ออกซิเจนในอากาศไม่สามารถถ่ายเทได้ ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำและระบบนิเวศวิทยาของชุมชน ส่งผลให้สัตว์ที่ต้องพึ่งพิงระบบนิเวศวิทยาของชุมชนดังกล่าว เช่น ปลา กุ้ง หอย รวมถึงหิ่งห้อยมีปริมาณลดลง

จากสภาพปัญหามลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชนอัมพวาอันมีสาเหตุมาจากการ สร้างรีสอร์ทและโฮมสเตย์ โดยขาดการบริหารจัดการที่ดี ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยว ปัญหามลพิษทางเสียงที่ชาวบ้าน ได้รับความเดือดร้อนจากเสียงเรือหางยาว การพังทลายของฝั่งคลอง จากการ ใช้เรือหางยาววิ่งพานักท่องเที่ยวไปดู

หึ่งห้อย รวมถึงปัญหาขยะในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนอันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาทั้งสิ้น

ปัญหาจากการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน จนชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำต้องหาทางออกเพื่อผ่อนคลายปัญหา หลายคนคงรู้จักอัมพวา จากการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางวัฒนธรรมที่เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา ด้วยรูปแบบของบ้านเรือนแบบชุมชนริมน้ำ วิถีชีวิตตลาดนัดกลางน้ำที่เคยเฟื่องฟูในอดีต และจากกระแสของการนั่งเรือชมหึ่งห้อย กลายเป็นเสน่ห์ที่ทำให้การท่องเที่ยวของ ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว

ผลกระทบจากการโปรโมทการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาและนั่งเรือชมหึ่งห้อย ทำให้เดิมที่ตลาดน้ำอัมพวามี เรือพายไม่ถึง 15 ลำ กลายเป็นในคลองอัมพวามีเรือยนต์มากกว่า 300 ลำ และเรือแต่ละลำจะทำความเร็วแข่งกัน เพื่อทำรอบให้ได้มากขึ้น วิ่งตั้งแต่หัวค่ำถึงเที่ยงคืน ก่อเสียงดังสร้างรำคาญ ทำให้ชาวบ้านในเส้นทางท่องเที่ยวเริ่มตัดต้นลำพู ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของหึ่งห้อยช่วง ที่เป็นตัวอ่อน อีกทั้งคลื่นที่เกิดจากเรือที่วิ่งด้วยความเร็วยังกัดเซาะชายฝั่งทำให้เกิดปัญหาตลิ่งพัง เมื่อพีชขายน้ำที่เป็นแหล่งอาหารและแหล่งอนุบาลหึ่งห้อย ถูกทำลายในไม่ช้าปริมาณหึ่งห้อยในชุมชนก็ลดน้อยลงไปในที่น่าตกใจ

เมื่อวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสุขสงบของชุมชนถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกิจกรรมเรือยนต์นำชมหึ่งห้อยซึ่งในขณะนี้ปัญหาความขัดแย้งยิ่งทวีความรุนแรง เรือนำชมหึ่งห้อยจากเดิมที่มีแค่สิบกว่าลำ แต่ในปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มขึ้นหลายร้อยลำ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมน้ำต่างได้รับผลกระทบจากเสียงเครื่องยนต์ของเรืออย่างถาวรหนัก โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดในอดีตจะมีเรือแล่นกันอย่างขวักไขว่ไปจนถึง 5 ทุ่ม หึ่งห้อยก็ได้รับผลพวงจากปัญหาข้างต้น เมื่อถูกรบกวน ความเป็นส่วนตัว จำนวนของหึ่งห้อยจึงลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ปัญหาขยะในชุมชนที่มีเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณของนักท่องเที่ยวส่งผลให้น้ำในลำคลองเน่าเสียและปริมาณสัตว์น้ำและหึ่งห้อยที่ต้องอาศัยในน้ำที่สะอาดมีปริมาณน้อยลง อีกทั้งปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้รับผลมาจากคลื่นน้ำของการแล่นเรือยนต์ก็สร้างความขัดแย้งให้กับคนในอัมพวาเองไม่น้อย

ปัญหาสำคัญที่หึ่งห้อยลดลงเกิดจากต้นลำพู หายไป ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) เล่าว่า “มีสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ ชาวบ้านตัด ต้นลำพูทิ้งเพื่อตัดความรำคาญไม่ให้เรือหางยาวเข้ามาดู ซึ่งในอดีตชาวบ้านตัดต้นลำพูจริงทำให้หึ่งห้อยไม่มาเกาะ แต่เป็นการตัดแบบตอนเหลือกิ่งไว้เพื่อให้ ต้นลำพูงอกขึ้นมาอีก และปัญหาดังกล่าวทำให้ ต้นลำพูตายไปด้วย สาเหตุเพราะผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะใช้เรือหางยาววิ่งพานักท่องเที่ยวไปดู

หึ่งห้อยที่เกาะอยู่ตามต้นลำพูริมคลอง เรือแต่ละลำมักจะใช้ความเร็วเพื่อให้สามารถดูหึ่งห้อยได้หลายจุดจึงเกิดคลื่นขนาดใหญ่กัดเซาะชายฝั่งเกิดความเสียหายต่อดินริมตลิ่งที่พังทลายลงมาเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ริมฝั่งน้ำรวมไปถึงต้นลำพูที่อยู่ของหึ่งห้อยล้มตายไปจำนวนมากด้วย เพราะไม่มีดินยึดรากหาอาหารก็ไม่ได้ หึ่งห้อยจึงลดน้อยลงเพราะไม่มีที่เกาะ บางส่วนถอยร่นไปอยู่ยอดต้นและไปอาศัยอยู่ในที่ห่างไกลออกไปอีก”

การแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในชุมชนเบื้องต้น ตริภพ แสงเจริญ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2552) เล่าว่า “ชาวบ้าน ก็มีการร้องเรียนกับทางหน่วยงานราชการในจังหวัด ทางราชการทำการสำรวจพบว่าตลิ่งพังยาวไปถึง 3 กิโลเมตร มีการร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องของการวิ่งของเรือหางยาวเป็นสาเหตุที่ทำให้ตลิ่งพังก็ได้รับคำตอบกลับมาว่าตลิ่งจะพังตามธรรมชาติ แต่เท่าที่ชาวบ้านมีความรู้มาตั้งแต่อดีต ฝั่งที่ตลิ่งพังเป็นฝั่งด้านคู้งไม้ไผ่ด้านแหลม แต่หน่วยงานราชการตอบกลับมาว่าตลิ่งพังเองตามธรรมชาติโดยไม่ได้มาดูข้อเท็จจริงชาวบ้านจึงหมดความหวังกับหน่วยงานราชการ”

ชาวบ้านพยายามหาทางออกร่วมกันกับผู้ประกอบการ โดยขอให้ยกเลิกการใช้เรือหางยาววิ่งรับส่งนักท่องเที่ยวแบบระยะทางยาวเพราะจะต้องใช้ความเร็วและเสียงดัง ให้นำรถรับส่งนักท่องเที่ยวมายังจุดที่ใกล้ที่สุดก่อนจะพานั่งเรือพายไปชมหึ่งห้อยแทน แต่ก็ได้รับการปฏิเสธเพราะผู้ประกอบการคิดว่าไม่คุ้ม และขณะนี้ก็พบว่าเรือหางยาวส่วนใหญ่ก็มาจากท้องถิ่นๆ ทำให้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ ชาวบ้านบางกลุ่มพยายามแก้ไขปัญหโดยหาไม้ไปปักริมฝั่งตลิ่งเป็นทางยาวเพื่อ กันไม่ให้เรือหางยาวเข้าไปใกล้ต้นลำพู และบ้านของตน แต่ไม่นานก็ถูกเรือหางยาวใช้เชือกผูกติดกันแล้ววิ่งถอนขึ้นมาหมด หาทุกวิถีทางก็ไม่สามารถแก้ไขได้ จนล่าสุดชาวบ้านโดยเฉพาะที่ตำบลมทวนซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังมีหึ่งห้อยอยู่มากรวมตัวกันเพื่อที่จะ ะรณรงค์ให้ใช้เรือพายชมหึ่งห้อยเพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวว่าการดูหึ่งห้อยควรจะเข้ากับธรรมชาติ แต่ก็ประสบปัญหาผู้คลื่นเรือหางยาวไม่ได้

ก่อนที่จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว 2 ฝั่งคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลอง บริเวณพื้นที่ที่มีต้นลำพูอยู่นั้นจะมีหึ่งห้อยอาศัยอยู่บนลำต้นตัว แต่เวลานี้ต้นลำพูหายไป จากเดิมเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้จำนวนหึ่งห้อยและสัตว์ต่าง ๆ ในชุมชนก็ลดปริมาณลงไปด้วย ทั้งนี้ เป็นเพราะส่วนหนึ่งมาจากการที่ชาวบ้านตัดต้นลำพูทิ้งและเพราะคลื่นจากเรือหางยาวที่กัดเซาะ ตลิ่งพังจนต้นลำพูตาย รวมไปถึงปัญหาขยะจากการท่องเที่ยวที่ถูกทิ้งทับถมในแม่น้ำลำคลองซึ่งส่งผลทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำของชุมชนได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวตามมา ด้วย ซึ่งปัจจุบันในชุมชนยังไม่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นอย่างเป็นระบบ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวใน

เบื้องต้นจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ จะต้องจัดระบบการท่องเที่ยวอัมพาตเสียใหม่ มิฉะนั้น
ทรัพยากรในพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวอยากจะมาชื่นชมจะหายไปภายในเวลาอันรวดเร็ว

การต่อสู้ของชุมชน ในเรื่องของปัญหาอันสืบเนื่องมาจากร่างการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย
ได้รับ การเผยแพร่ตามสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จนสังคมเริ่ม ได้รับความรู้ปัญหาดังกล่าวมากขึ้น
มีความพยายามจากหน่วยงานราชการในการกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องยี่ง
รบกวนชาวบ้านในชุมชน โดยทางเทศบาลตำบลอัมพาตได้จำกัดเวลาเรื่องยี่งให้วิ่งเร็วพอ
นักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยได้ไม่เกินเวลา 21.00 น. ขณะที่ กรมควบคุมมลพิษ (คพ.) กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ได้หาทางออก ของชุมชนโดยการรณรงค์ให้ผู้ประกอบการ
เรื่องยี่งติดตั้งอุปกรณ์ลดเสียงในเรือและสร้างจิตสำนึกที่ดีกับคนขับเรือ เพื่อลดระดับความดังของ
เสียงเครื่องยนต์ และตรวจวัดระดับเสียงของเครื่องยนต์ ตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการ กำหนดด้วย
การติดตั้งหม้อพักไอเสีย ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับท่อไอเสียที่มีอยู่ในรถยนต์มาต่อเข้าไปเพิ่มเติม
จากเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อกกรองเสียงที่ออกมาจากท่อเครื่องยนต์ ซึ่งหลังจากการติดตั้งจากการวัดโดย
เครื่องวัดเสียงสามารถช่วยลดเสียงเครื่องยนต์ลงได้มากทีเดียว

หลัง การติดตั้ง หม้อพักไอเสีย มีการวัดโดยเครื่องวัดเสียง สามารถช่วยลดเสียง
เครื่องยนต์เรือ ลงได้ จากที่เคยสูงกว่า 120 เดซิเบล มาเป็น 70-100 เดซิเบล อย่างไรก็ตาม ใน
อนาคตจะมีการประสานให้กรมขนส่งทางน้ำ และพาณิชย์นาวี เข้ามาตรวจสอบดำเนินการตาม
กฎหมาย ซึ่งทางชุมชนก็หวังว่าจะมีเรือหันมาใส่ใจในเรื่องของเสียงดังจากเครื่องยนต์มากขึ้น
เรื่อย ๆ แม้ว่า เรือที่ผ่านการติดตั้งจะลดเสียงลงจนเทียบกับเสียงดังบนท้องถนนก็ตาม
แต่การตรวจวัดระดับเสียงยังมีข้อโหว่ เนื่องจากการวัดระดับเสียงเรืออยู่กับที่ คนขับเรือบางคนก็
ไม่ได้เร่งความเร็วเครื่องจนสุด และเรือก็ไม่ได้บรรทุกคนไม่ได้วิ่ง ในสภาพความเป็นจริง เวลาขับเรือ
จะมีทั้งน้ำด้านท้องเรือและ ความเร็วในการ ขับเรือ เครื่องยนต์เรือจึงคงส่งเสียง ดังอยู่โดยไม่อาจ
แก้ไขได้ง่าย ๆ ถ้าจะช่วยกันลดจริง ๆ ต้องเริ่มที่จิตสำนึกต่ออาชีพที่เขาทำอยู่ว่า จะทำอย่างไรให้การ
ดูหิ่งห้อย สามารถทำไปพร้อมกับการอนุรักษ์ แต่ในตอนนี้ เรือที่ทำการถูกต้องมีไม่เกิน 30 % เพราะ
จริง ๆ แล้วเขารู้ว่าต้องดูหิ่งห้อยอย่างไรเพื่อรักษาธรรมชาติบ้านเขา แต่ที่มึการทำผิดเพราะอยากได้
เงิน และเอาใจนักท่องเที่ยวหรือแม้กระทั่งว่าบางครั้ง นายท่าโทรเข้ามาบอกว่าต้องกลับไปรับคนที่
รอชมหิ่งห้อยก็ต้องรีบทำเวลา โดยปัจจุบันการแก้ปัญหาของการชมหิ่งห้อยและความดังของเรือ
ในตอนนี้ทางชาวบ้าน กับคนขับเรือเองก็มีการพูดคุยกัน ในเบื้องต้น ทั้งเรื่องของเสียงที่ดังรบกวน
ด้วยการกำหนดเวลาในการล่องเรือชมหิ่งห้อย และสร้างทุนลอยน้ำเพื่อสร้างแนวเขตที่จะไม่ให้เรือ

ชมหึ่งห้อยเข้าไปใกล้เกินกว่าที่ทำหุ่นลอยน้ำไว้ ซึ่งทำให้ช่วยแก้ปัญหได้ในระดับหนึ่ง (อ้างอิงจาก http://www.bangkokbiznews.com/2007/06/30/WW17_1701_news.php?newsid=81748)

ชาวบ้านได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่กำลังทำลายชุมชน โดยมีการรวมตัวกันจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านลมทวน อำเภออัมพวา ด้วยการคิดปรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนแม่กลอง มีการรวมกลุ่มสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้เรือพาย ซึ่งไม่ก่อให้เกิดเสียงรบกวนและคลื่นจากเรือ ชาวบ้านจะพายเรือพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมหนึ่งห้ อยออย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติ ซึ่งแม้ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านลมทวนพยายามเสนอนั้นอาจเป็นเรื่องยาก และดูเหมือนเป็นการทวนกระแสหรืออาจขัดขวางต่อผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม แต่อาจเป็นทางเลือกที่เหมาะสมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน โดยให้คนในชุมชนเองช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติทางการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

โดยสรุปแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ก่อให้เกิดผลต่าง ๆ อันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา มีการสร้างงานในอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวของธุรกิจชุมชนจากรายได้ของธุรกิจการท่องเที่ยว รวมถึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชนไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์มากขึ้น นอกจากนี้แล้วในอีกด้านหนึ่ง การท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ตามมาด้วย เช่น ปัญหาในเรื่องของระบบสาธารณสุขโรค ปัญหาในเรื่องของความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน ปัญหาในเรื่องของอาชญากรรม ปัญหาในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่นฐาน ปัญหาในเรื่องที่ชุมชนถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว รวมถึงปัญหาทางด้านมลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชน โดยปัญหาเหล่านี้ล้วนมีปัจจัยหลักเกิดมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาทั้งสิ้น

เป็นที่เชื่อกันมานานว่าการท่องเที่ยวเป็นเส้นทางลัดไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศต่างมุ่งหวังให้การท่องเที่ยวเป็นภาคบุกเบิกที่จะนำผลประโยชน์มาสู่ระบบเศรษฐกิจด้วยการลงทุนที่ไม่สูงนัก โดยหวังว่าการท่องเที่ยวจะดึงดูดเงินตราจากต่างประเทศทำให้คนในท้องถิ่นมีงานทำและมีรายได้ ประเทศไทยก็อาศัยการท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและประสบความสำเร็จทางการตลาดอย่างงดงามจนเป็นที่รู้จักในฐานะ “สยามเมืองยิ้ม” กลายเป็นสถานพักผ่อนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของโลก

ความสำเร็จของการท่องเที่ยว เกิดขึ้นพร้อมกับ เสี่ยงวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมุ่งแต่การเพิ่ม ปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าคุณภาพ การใช้ธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นจุดขาย เกิดปัญหาสังคมรวมถึงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมา นักท่องเที่ยวก็เริ่มถูกต่อต้านอย่างรุนแรง ผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวมิได้กระจายไปอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะระหว่างธุรกิจขนาดใหญ่กับขนาดเล็ก คนในท้องถิ่นไม่ได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวและบางครั้งกลับต้องเป็นฝ่ายรับภาระผลเสียจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย ธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่หลาย ๆ แห่ง กำลังประสบกับปัญหานักท่องเที่ยวล้นพื้นที่ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ กำลังถูกทำลายให้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว คำถามที่ตามมาก็คือการขายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวเป็นกิจการที่ไม่มีต้นทุนจริงหรือ

ตัวอย่างสำหรับเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ และเชียงใหม่ การท่องเที่ยวอาจจะไม่ใช่สาเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งหมด แต่สาเหตุอื่น ๆ เช่น การขยายตัวของเมืองอย่างไร้แบบแผน และการขยายตัวของอุตสาหกรรม ก็เป็นสาเหตุที่สำคัญสาเหตุหนึ่งที่ทำลายสภาพแวดล้อมของเมืองใหญ่เหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีความพยายามในการบำบัดรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นจากปัจจุบัน เมืองเหล่านี้ก็ไม่มีวันกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสำหรับอัมพวาแล้วคงปฏิเสธไม่ได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการทำลายธรรมชาติ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาได้มาถึงจุดที่แสดง ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ไม่สามารถตัดวงจรใดโดยไม่ต้องลงทุนได้อีกต่อไป และควรที่จะต้องมีกรอบอย่างเร่งด่วนว่าจะทำอย่างไรจึงจะไม่ทำให้ชุมชนอัมพวาล่มสลายไปเช่นเดียวกับเมืองใหญ่อื่น ๆ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็น อัมพวาในขณะนี้ควรจะได้รับการดูแลและจัดระบบการท่องเที่ยวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพราะทุกฝ่ายทั้งชาวบ้านและภาครัฐต่างก็รู้ปัญหาแต่ยังไม่มีการพูดคุยจัดการที่เป็นระบบอย่างจริงจัง ถ้าอยากให้อัมพวาเป็นเมืองท่องเที่ยวแบบนี้ไปอีกยาว นานไม่จบลงภายในไม่กี่ปีนี้เหมือนกับแหล่งการท่องเที่ยวอื่น ๆ ทุกฝ่ายก็ต้องช่วยกัน ทำให้การท่องเที่ยวของอัมพวามีความยั่งยืนอย่างแท้จริงภายใต้ความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน โดยคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว การรักษาเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชนและการร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอัมพวาอย่างจริงจัง

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาพัฒนาการของ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำ อัมพวานับตั้งแต่ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2437-2552) รวมถึง ศึกษา ความเปลี่ยนแปลง และ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลาดน้ำอัมพวาเมื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกิดขึ้นในชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ ศึกษาในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2551-ธันวาคม พ.ศ. 2552 โดยมีประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลตลาดน้ำอัมพวาและหมู่บ้านที่มีความเชื่อ มโยงกับธุรกิจในตลาดน้ำ อัมพวารวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวตลาดน้ำ และรายงานผลการวิจัยด้วยการ บรรยาย เชิง พรรณนา ในรูปแบบของคว ามเรียง การนำเสนอข้อมูล เป็น ตาราง กราฟ แผน ผัง และ ภาพประกอบต่างๆ

แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วย การผลิต (Input-output theory) ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนตลาดน้ำ อัมพวาซึ่งนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้อธิบายกระบวนการผลิต หรือ production process ว่า ก่อนที่จะมีการผลิตจะต้องมีปัจจัยนำเข้า (input) และที่ปลายทางของการผลิตจะต้องมีปัจจัยที่ได้ ออกมา (output) โดยแบ่งการศึกษาปัจจัยนำเข้า (input) ของชุมชนอัมพวา คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรตามธรรมชาติ ก่อนที่จะมีกระบวนการผลิต คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน และเมื่อมีกระบวนการผลิตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน ปัจจัยที่ได้ออกมา (output) ของชุมชนมีผลผลิตและของเสียอะไรเกิดขึ้นบ้าง เพื่อนำมาวิเคราะห์ ผลของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอัมพวาว่ามีความเปลี่ยนแปลงและได้รับผลกระทบอย่างไร

ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวกับการสร้างความจริงแท้ทางวัฒนธรรมของ ประวิตร โจนพฤกษ์ ที่กล่าวว่า “นับวันการท่องเที่ยวจะมีบทบาทสำคัญต่ออัตลักษณ์ วัฒนธรรมไทย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ นักอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมีความเป็นห่วง

ต่อกระบวนการ ทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า และความคิดในเรื่องของความเป็นไทยและ ความจริงแท้ทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวมักรู้สึกไม่พอใจเวลาพบว่า สถานที่ที่ตนไปเยือนนั้นมี สภาพแปดเปื้อนและไม่จริงแท้ทางวัฒนธรรม ซึ่งความจริงแท้ทางวัฒนธรรมสามารถตีความไปได้ หลากหลาย เพราะที่สุ่มกันย่อมขึ้นกับภาวะวิสัยของบุคคลผู้นั้น และเป็นประดิษฐกรรมทางสังคม สามารถ แปรกต่างกันในหมู่สังคมต่าง ๆ หรือแม้แต่ในสังคมเดียวกัน ” โดยผู้วิจัย นำแนวคิด ดังกล่าวมาวิเคราะห์พัฒนาการของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน อัมพวาว่ามีพัฒนาการเป็นมาอย่างไร ภายใต้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวกับการสร้างความจริงแท้ ทางวัฒนธรรมดังกล่าว

6.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำอัมพวาเป็นอัมพวาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียง แต่นำมาซึ่ง ความเปลี่ยนแปลงเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และนำมาซึ่งปัญหา รวมถึง ความขัดแย้งของคนในชุมชนตามมาด้วย ซึ่งชุมชนอัมพวาก็มี วิธีการจัดการกับความเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของชุมชนได้อย่างน่าสนใจ

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ คือ หัวข้อที่ 1 พัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวาจาก อดีตถึงปัจจุบัน และหัวข้อที่ 2 ความเปลี่ยนแปลง ของวิถีชีวิตชุมชน และผลกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเมื่อ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกิดขึ้นในชุมชน โดยสรุปได้ดังนี้

6.1.1 พัฒนาการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวาจากอดีตถึง ปัจจุบัน

อัมพวาเป็น ชุมชนเล็ก ๆ ตั้งอยู่ บริเวณกึ่งกลางค่อนมาทางใต้ของ จังหวัด สมุทรสงคราม มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านทิศตะวันตกในแนวเหนือใต้ โดยคลองอัมพวาได้แยกจาก แม่น้ำแม่กลอง ผ่านกลางชุมชน และมีคลองที่แยกมาจากแม่น้ำแม่กลอง มาเชื่อมกับคลองอัมพวา อีกหลายสาย ส่งผลให้ชุมชน มีความสะดวกสบายในการคมนาคมทางน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

การสัญจรทางเรือ อัมพวามีประวัติและความเป็นมาสืบทอดกันมาช้านาน ในอดีตเคยเป็น ศูนย์กลางการค้าขายทางน้ำที่คับคั่ง มีตลาดน้ำ เรือแพ และบ้านเรือนปลูกขนานไปตาม แนวคลองซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แขวงบางช้าง เริ่มปรากฏหลักฐานว่า มีสวนผลไม้และพืชผักที่อุดมสมบูรณ์ มีความเจริญทางด้าน เกษตรกรรมและการค้าขาย จนมีตลาดเรียกว่า "ตลาดบางช้าง" เป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ที่เป็น ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนผลผลิตจากสวนบางช้างและบริเวณใกล้เคียง โดยมีคำเรียกว่า "บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน" สวนนอกในที่นี้คือสวนบางช้าง หรืออัมพวา ส่วนสวนที่อยู่ใน เมืองใกล้รั้วใกล้วังเจ้านายคือสวนในหรือกรุงเทพฯ นั้นเอง

อัมพวาในอดีตถือ ได้ว่าเป็นศูนย์กลางการคมนาคม ทางน้ำที่สำคัญของจังหวัด สมุทรสงคราม และเมืองใกล้เคียง มีตลาดน้ำขนาดใหญ่และชุมชนริมน้ำที่เป็นศูนย์กลาง ทางด้าน พาณิชยกรรมที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสวนผลไม้ อาทิ สวนลิ้นจี่ สวนส้มโอ สวนมะพร้าว สวนมะม่วง และอาหารทะเลไม่ว่าจะเป็นกุ้ง หอย ปู ปลา รวมถึงพืชผักต่าง ๆ ผลกระทบของการพัฒนา การคมนาคมทางบก เมื่อมีการสร้างถนนเข้าสู่ชุมชนอัมพวา ในปี พ.ศ. 2516 ทำให้ความเป็น ศูนย์กลาง ของอัมพวาต้องสูญเสียไป ศูนย์กลางความเจริญถูกถ่ายเทไปกระจุกตัวอยู่ที่ตัวเมือง แม่กลอง กิจกรรมการค้าขายโดยใช้เส้นทางน้ำที่เคยคึกคักก็กลายเป็นเงียบเหงา ผู้คนเริ่มย้ายออก จากพื้นที่ อาคารร้านค้าย้ายจากเส้นทางน้ำไปใช้เส้นทางสัญจรทางบกมากขึ้น ตลาดน้ำอัมพวา ก็ค่อย ๆ ลดความสำคัญและสูญหายไปในที่สุด ชุมชนคงเหลือแต่ผู้สูงอายุและเด็ก ย่านการค้า ริมน้ำของชุมชนลดบทบาทลงทึงไว้แต่ร่องรอยของความเจริญในอดีตซึ่งยังคง ปรากฏให้เห็นชัดเจน ในทุกวันนี้

ชุมชนอัมพวา มีเรือนแถวเรียงรายตลอดสองฝั่ง ขนานไปกับทางเดินเท้า ามีความยาว ประมาณ 800 เมตร ในบริเวณสองฝั่ง คลองอัมพวา อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่ จะเป็นบ้านเดี่ยว 1-2 ชั้น สร้างด้วยไม้ จากเดิมที่เป็นชุมชนตลาดน้ำและร้านค้าริมน้ำ ชุมชนแห่งนี้จึงมีความโดดเด่น ในด้านสถาปัตยกรรม ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี จนถึงกว่า 100 ปี ด้วยเหตุที่ชุมชนริมน้ำคลอง อัมพวายังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ จึงได้รับรางวัลชุมชน อนุรักษ์ดีเด่นประจำปี พ .ศ.2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามใน พระบรมราชูปถัมภ์ และรางวัล ชมเชย (Honourable Mention) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากองค์การยูเนสโก ภาคพื้น ทวีปเอเชียแปซิฟิก ประจำปี 2008 (UNESCO Asia-Pacific Heritage Award) สถาปัตยกรรม ชุมชนอัมพวาที่มีคุณค่าดังกล่าวจึง ถูกจัดสร้างให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของ ประเทศในปัจจุบันภายใต้ชื่อว่า "ตลาดน้ำอัมพวายามเย็น"

ตลาดน้ำอัมพวา ถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่อีกครั้งเพื่ออนุรักษ์ความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำ ซึ่งในปัจจุบันจะหาดูได้ยากให้สืบทอดตลอดไป โดยเริ่มเปิดตลาดน้ำวันแรกในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นการริเริ่มของ ร้อยโท พิชโรดม อุนสุวรรณ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา จัดทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 16.00 น. เป็นต้นไป เมื่อเปิดตลาดน้ำใหม่ ๆ มีชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการไม่เกิน 50 คน มีเรือแม่ค้าพายขายของเพียงแค่ 10 ลำ สีฟ้าเดือนแรกทางเทศบาล ตำบลอัมพวา มีการจับฉลากแจกของรางวัลให้กำลังใจแม่ค้า ๆ มีโครงการให้เงินช่วยเหลือแม่ค้า ที่พายเรือขายของในคลองอัมพวา นับแต่นั้นมาตลาดน้ำอัมพวา ก็เริ่มเป็นที่รู้จักของ ผู้คนภายนอกมากขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านความประทับใจ ของสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ และจากปากต่อปากของผู้คนที่เคยมาท่องเที่ยว

ตลาดน้ำอัมพวา มีเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือ จัดขึ้นในช่วง เวลาเย็นเรื่อยไปจนถึงเวลาพลบค่ำ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของประเทศไทย ที่จัดในลักษณะเช่นนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ที่สำคัญ คือ กิจกรรมการล่องเรือชมหิ่งห้อย ในยามค่ำคืนซึ่งถือเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักของอัมพวาเลยทีเดียว ก่อนที่จะมาเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาในตอนเย็น นักท่องเที่ยวบางคนก็นิยมล่องเรือชมทิวทัศน์ของแม่น้ำแม่กลองเพื่อชมวิถีชีวิตและบ้านเรือนริมน้ำที่ยังคงอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมโบราณร่วมสมัยอยู่ ประกอบกับวิถีชีวิตเก่า ๆ ทั้งของคนจีนและคนไทยที่ทำมาค้าขายอยู่ ริมสองฝั่งคลองอัมพวายังค่อนข้าง เหมือนสมัยเดิม ๆ ที่จะพบเห็นได้ตลอดทางที่เรือแล่น

ในตอนเย็นชาวบ้านจะเริ่มทยอยพายเรือนำลิ นค้าหลากหลายนานาชนิด อาทิ อาหาร ไทย ทั้งคาวหวาน ในสมัยโบราณ อาหารพื้นเมือง พืชผักผลไม้ อาหารที่ขายอยู่ตามร้านอาหาร บนฝั่งก็มีเช่น ปลาหมึกและกุ้งที่ย่างกันสด ๆ บนเตาพร้อมน้ำจิ้มรสแซ่บ กว๊วยเดี่ยวเรือเล็กรส รวมถึงขนมพื้นบ้าน และขนมหวาน เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ขนมสอดไส้ รวมถึงผลไม้ท้องถิ่นเยอะแยะมากมาย อยากหาเครื่องดื่มแก้กระหายน้ำก็มีกาแฟโบราณ และน้ำผลไม้สมุนไพรต่าง ๆ เดินเยี่ยมชมร้านค้าขายของที่ระลึกและ วิถีชีวิตชาวบ้าน สัมผัสกับชีวิตของชุมชนริมน้ำต่อด้วยกิจกรรม ล่องเรือชมหิ่งห้อย ในยามค่ำคืน ซึ่งเป็นที่ ตื่นตาตื่นใจและ น่าประทับใจอย่างยิ่งสำหรับนักท่องเที่ยว จนปัจจุบันอัมพวากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น้อยคนนักที่จะไม่รู้จักและอยากมาท่องเที่ยว “ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา”

6.1.2 ความเปลี่ยนแปลง ของวิถีชีวิตชุมชนและ ผลกระทบที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ชุมชนอัมพวาจากอดีตเมืองสวน ฉายา "บางช้างสวนนอก" ศูนย์กลางของการค้าขาย เป็นเมืองสามน้ำ (น้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็ม) มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดเข้าถึงได้ยาก เป็นเมืองเล็ก ๆ ที่ไม่ค่อยมีคนรู้จัก มีความเจริญรุ่งเรืองด้วยตนเอง คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นชาวสวน วิถีชีวิตของชาวสวนก็จะอยู่กันอย่างเรียบง่าย ดังนั้นจึงมีสภาพของชุมชนที่เรียบง่ายไม่พลุกพล่าน เมื่อวันเวลาผ่านไป ชุมชนอัมพวา (พื้นที่ส่วนหนึ่ง) ได้เดินทางเข้าสู่เมืองท่องเที่ยว ในฉายาใหม่ว่า "ตลาดน้ำยามเย็น" ภายหลังจากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขึ้นในอัมพวาได้ก่อให้เกิด ความเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามมามากมาย โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่นำมาซึ่ง ความเปลี่ยนแปลงเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังนำมาซึ่งปัญหา ความขัดแย้ง และผลกระทบต่าง ๆ ในชุมชนตามมาด้วย โดยชุมชนก็มีวิธีการจัดการกับปัญหาและผลกระทบอันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง สรุปได้ดังนี้

1) ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านเศรษฐกิจ

ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนด้านเศรษฐกิจ

ในอดีตก่อนที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนอัมพวา ชาวอัมพวาส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำสวนเป็นหลัก สองฝั่งคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลองจะเต็มไปด้วยเรือสวนและบ้านเรือนไทย ชาวอัมพวาที่วิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำและมีบ้านอยู่ริมคลอง เมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในชุมชนอัมพวา ในปี พ.ศ. 2516 ถนนถูกตัดเชื่อมเข้าไปในชุมชนต่าง ๆ บทบาทของเรือ พาหนะสำคัญของชุมชน ก็เริ่มทยอยหายไป ผู้คนหันมาใช้รถแทนเรือ เรือรับจ้างที่เคยมีจอดรับส่งผู้คนไปตามคลองต่าง ๆ ก็เริ่มทยอยเลิกกิจการไป ตลาดอัมพวาที่เคยมีเรือพายมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าก็มีปริมาณของเรือลดลงเรื่อย ๆ ร้านค้าในอัมพวาคงเหลือแต่เพียงห้องแถวร้าง ในยุคที่ตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งมีในช่วงเช้าเงียบหายไปแล้ว ผู้คนที่อาศัยอยู่ในตลาดอัมพวาก็จะมีอาชีพค้าขายเป็นร้านค้าขายของชำ ร้านขายอาหาร ร้านเสริมสวย ฯลฯ เป็นธุรกิจขนาดเล็กที่มีเป้าหมายเพื่อให้บริการกับผู้คนในชุมชนเพียงเท่านั้น ดังนั้นเงินทุนที่ไหลเวียนในชุมชนก็จะเป็นเงินทุนอันเกิดจากธุรกิจของผู้คนในชุมชน

หลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาขึ้น ในปี พ.ศ. 2547 มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มาใช้สนับสนุนการพัฒนาและขยายฐานการผลิตของชุมชน เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านสวนที่เดิมมีการผลิตในภาคเกษตรเป็นหลักปรับเปลี่ยนไปสู่ธุรกิจเพื่อตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ

มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือนผลิตสินค้าเพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยวและส่งออกขาย นอกชุมชนเกิดธุรกิจบริการการท่องเที่ยวทั้งโฮมสเตย์ รีสอร์ท ร้านอาหาร เรือนำเที่ยวชมหิ้งห้อย บริการจอดและไต่รถ ฯลฯ ตามมา ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน อัมพวา สิ่งเหล่านี้ทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนมีอัตราการขยายตัวที่สูงขึ้น แต่โดยที่การเติบโตดังกล่าว นอกจากจะต้องแลกด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหรอลงไปแล้ว ชุมชนยังต้องพึ่งพาทุนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นหลักเพิ่มขึ้นแทน โดยเงินทุนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจกา รท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา นั้น ถ้าเป็น ธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น ธุรกิจรีสอร์ท ธุรกิจร้านค้า ขายของที่ระลึก และร้านอาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นคน นจากนอกชุมชนเข้ามาลงทุนในชุมชน ขณะที่ ธุรกิจที่เป็นโฮ มสเตย์ เรือนำเที่ยวชมหิ้งห้อย เรือพายขายอาหารในคลอง ออัมพวา การให้บริการ จอดและไต่รถ ส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนจากคนในชุมชนเอง

เมื่อมีการจัด กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ขึ้นมาก็ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของ เศรษฐกิจชุมชน ตามมา มีการขยายตัวของธุรกิจชุมชนจากรายได้ใน ธุรกิจการท่องเที่ยว รวมถึงเกิดการสร้างงานในอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับธุรกิจการท่องเที่ยว เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวนอกจากเป็นแหล่งที่มาของรายได้แล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยว ยังมีบทบาทต่อการสร้างงาน และการขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็ ยังก่อให้เกิดปัญหาทาง ด้านเศรษฐกิจของชุมชนตามมาด้วย ทั้งในเรื่องของ การจัดการ ระบบสาธารณูปโภค และความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน ตามมา

การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ ของชุมชนและชาวบ้านซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิม เป็นบ้านสวนอยู่กันอย่างเรียบง่าย เมื่อระบบเศรษฐกิจในชุมชนฟื้นตัวส่งผลให้ทรัพยากรในชุมชน มีคุณค่าและมีราคาสูงขึ้น มาตามกระแสของการท่องเที่ยว ชาวบ้านที่มีที่ดิน บางส่วนก็พากันขาย ที่ดินและอพยพย้ายที่อยู่ ขณะที่ชาวบ้านบางส่วนก็ปรับตัวเข้ากับการท่องเที่ยว ในชุมชน โดย เดินเข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยวเสียเองเลย

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านเศรษฐกิจ

เมื่อมีการจัด กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ขึ้นมาทำให้เกิด การสร้างงานในชุมชน เกิดอาชีพจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำ ตามมา หลากหลายอาชีพ ส่งผลทำให้แรงงานในชุมชนมีทางเลือกใน การประกอบอาชีพที่ หลากหลาย มากขึ้น และสามารถ ประกอบอาชีพได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องมุ่งไปขายแรงงานในจังหวัดใหญ่ ก่อให้เกิดรายได้จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศขึ้นใน

ชุมชน นอกจากนี้ เงินที่นักท่องเที่ยวนำไปจับจ่ายใช้สอยยังกระจายไปสู่ ท้องถิ่นใกล้เคียงที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ ทำให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชนอัมพวาดีขึ้นตามมาด้วย

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอัมพวา คือ ปัญหาการจัดการ ระบบสาธารณูปโภคที่ไม่เพียงพอกับปริมาณของนักท่องเที่ยว รวมถึงปัญหาความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน การจัดการ ปัญหาในเรื่องของระบบสาธารณูปโภคในเรื่องของความคับแคบของระบบถนนและพื้นที่ซึ่งไม่สามารถที่จะแก้ไขปรับปรุงขยายตัว ถนนและพื้นที่ให้ใหญ่ขึ้นได้ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมาก ในการแก้ไขปัญห แต่ชุมชนก็ร่วมมือกันพัฒนารูปแบบในการจัดการแก้ไขปัญหาสังคมในเรื่องของระบบสาธารณูปโภคของชุมชนตนเอง ทั้งในรูปแบบของการทำธุรกิจที่จอตลอดของชาวบ้าน การร่วมมือกันแก้ปัญหาโดย นำรายได้ส่วนหนึ่งมาจ้าง อบพร . เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาการจราจร และการขยายพื้นที่จอตลอดไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งก็สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวไปได้ในระดับหนึ่ง

ขณะที่ปัญหา ความขัดแย้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน จากการทำธุรกิจ ให้บริการการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยและธุรกิจที่พักโฮมสเตย์จนเกิดภาวะการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม การหาผลประโยชน์จากที่สาธารณะโดยมีการสร้างสิ่งปลูกสร้าง รุกล้ำที่สาธารณะ และยึดที่ดินสาธารณะเพื่อหาประโยชน์ทางธุรกิจที่นักลงทุนจากนอกชุมชนจะเป็นผู้ได้รับ ประโยชน์มากกว่าคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมของชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็น ปัญหาที่ชุมชนไม่สามารถที่จะจัดการหรือต่อต้านกับปัญหาดังกล่าวได้ คนในชุมชน ต้องจำทนยอมรับกับส ภาพความเปลี่ยนแปลงของชุมชนตนเอง มีเพียง ความหวังที่จะพึ่งพิงการจัดการ ปัญหาจากหน่วยงานราชการเป็นหลักโดยที่ชุมชนไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้

โดยสรุปแล้ว ผลกระทบที่ เกิดขึ้นต่อชุมชนเมื่อมี กิจกรรมการท่องเที่ยว เกิดขึ้น กิจกรรม การท่องเที่ยว ดังกล่าว ส่งผลให้เศรษฐกิจในชุมชน อัมพวาเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิด ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง ลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของ ชุมชน มีการขยายตัวของภาคธุรกิจ การท่องเที่ยว เช่น โฮมสเตย์ รีสอร์ท ไร่ น้ค้า ร้านอาหาร เป็นต้น มีเม็ดเงินหมุนเวียน จาก การจับจ่ายใช้สอย ของนักท่องเที่ยว ทั้งในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนั้นแล้ว การท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่เติบโตขึ้นในชุมชนอย่างรวดเร็วยังส่งผลให้ราคาที่ดินและ อสังหาริมทรัพย์ในชุมชนมีราคาสูงขึ้นตามไปด้วย การท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาช่วย เพิ่ม โอกาสสำหรับคนในพื้นที่ด้านการท่องเที่ยว เกิดการสร้างอาชีพและการสร้างงาน สร้างทางเลือก ในการประกอบ อาชีพ ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น อาชีพขับเรือยนต์และพายเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

อาชีพค้าขายสินค้าและของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว การให้บริการต่าง ๆ เป็นต้น ชาวบ้านบางส่วนก็มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปรับปรุงบ้านและที่ดินทำธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น โฮมสเตย์ รีสอร์ท ร้านค้า ที่จอดรถ เป็นต้น

ขณะเดียวกัน เมื่อเศรษฐกิจในชุมชนเติบโตส่งผลให้เกิด ความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ขึ้นในชุมชน การท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวจากภายนอกที่มีเงินทุนให้เข้ามาประกอบกิจการที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยว เช่น โฮมสเตย์ รีสอร์ท ร้านค้า เป็นต้น คนในชุมชนที่มีบ้านแหล่งเรือนตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทน จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ไปตกอยู่กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีเงินทุนมาก ส่งผลให้นักลงทุนจากภายนอกเหล่านี้ได้รับประโยชน์ตอบแทนในรูปของตัวเงินมากกว่าคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสังคม

ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนด้านสังคม

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำลำคลองมาช้านาน อาคารบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนจึงมักตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณสองฝั่งคลองอัมพวาและริมแม่น้ำแม่กลอง คนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเป็นชาวสวนปลูกมะพร้าว ลิ้นจี่ และส้มโอเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำเอื้อให้อาชีพเกษตรกรรมดังกล่าวยังคงได้รับการสืบทอดต่อเนื่องมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าปัจจุบันพื้นที่ในชุมชนจะถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีจำนวนลดลง

หลังปี พ.ศ. 2547 ตลาดน้ำอัมพวาก็ฟื้นคืนชีพอีกครั้งหนึ่งจากความร่วมมือของคนในชุมชน และข้าราชการในท้องถิ่น การหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยว เป็นจำนวนมาก ทำให้อัมพวาเกิดการเปลี่ยนแปลง สภาพของบ้านเรือนไม้สองฝั่งคลองซึ่งส่วนใหญ่มี แต่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กันอย่างเรียบง่าย แปรเปลี่ยน ปรับปรุงกลายเป็นร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจนรีสอร์ท และโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นในวันหยุดสุดสัปดาห์ สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความเป็นสังคมเกษตรกรรม ดั้งเดิมของชุมชนอัมพวาต้องแปรเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไปโดยปริยาย

ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนด้านสังคมและการจัดการของชุมชน ซึ่งมีผลมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นในอัมพวา ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมามากมาย การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมของเมืองท่องเที่ยว เปลี่ยนแปลงจากสังคม

เกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมในเรื่องของอาชญากรรมในชุมชน ปัญหาการอพยพย้ายเข้ามาเพิ่มของ ประชากรจากนอกชุมชนและการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนดั้งเดิมในชุมชน รวมถึงปัญหาในเรื่องที่ ชุมชนถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวตามมา

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสังคม

อัมพวาในปัจจุบันกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศ พร้อม ๆ กับปัญหาอาชญากรรมในชุมชนก็เพิ่มมากขึ้นตามมา ปัญหาเรื่องอาชญากรรมภายในชุมชน อัมพวามีปัญหาในเรื่อง ของยาเสพติด (ยาบ้า) มากที่สุด รองลงมาก็คือ ปัญหานักท่องเที่ยวโดน ชิงทรัพย์ ล้วงกระเป๋า ขโมยมือถือ และปัญหาการลักขโมยเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีเพิ่มมากขึ้นตาม ปริมาณของนักท่องเที่ยว แนวความคิดและการปฏิบัติในการ ป้องกันอาชญากรรมของตำรวจและ ชุมชนอัมพวานั้น มุ่งเน้นที่การบังคับใช้กฎหมาย การตรวจท้องที่ การจัดสายตรวจ การจัดเขต ตรวจ เน้นการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ลดโอกาสในการกระทำผิดของคนร้าย มุ่งการเพิ่มประสิทธิภาพเครื่องมือเครื่องใช้ ติดตั้งกล้องวงจรปิด ซึ่งถือเป็นการดำเนินการป้องกัน อาชญากรรมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลอัมพวาและสถานีตำรวจภูธรอัมพวา ภาคเอกชน คือ ร้านค้าและรีสอร์ท โฮมสเตย์ต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งคนในชุมชนเอง ทำหน้าที่ช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อทำให้การป้องกัน อาชญากรรมในชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในเรื่องของ ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐาน ของชุมชนอัมพวา แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ การอพยพย้ายถิ่นฐานแบบชั่วคราว ของคนนอกชุมชน เข้ามาในอัมพวาเพื่อประกอบ อาชีพที่ เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว และการอพยพย้ายถิ่นฐานแบบถาวรออกจากอัมพวาเนื่องจากปัญหา การครอบครองที่ดินทำกิน โดยเมื่อมีการริเริ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขึ้นในชุมชนอัมพวา ก็เริ่ม มีการอพยพของแรงงานหนุ่มสาวที่เป็นชาวพื้นถิ่นกลั บเข้ามาทำอาชีพค้าขายในตลาดน้ำ มีการปรับปรุงบ้านเรือนเป็นที่พักโฮมสเตย์ รวมถึงประกอบธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็น นอกจากนี้จะมีการอพยพกลับของหนุ่มสาวชาวพื้นถิ่นแล้ว ยังมีการอพยพของ แรงงานจากภายนอกห้วงไกลเข้ามาในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำยามเย็นอีกมากมาย เช่น เข้ามาเช่าร้านขายของ เปิดรีสอร์ทและร้านอาหาร เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีการอพยพของคน อัมพวาที่เช่าบ้านตามริมคลองอัมพวาออกจากชุมชนเป็นจำนวนมากเช่นกัน การจัดการกับปัญหา ในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่นฐาน ของชุมชนอัมพวานั้น ชุมชนแทบจะไม่สามารถแก้ไขปัญหา ได้เลย เนื่องจากเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากผลของเศรษฐกิจชุมชนที่เติบโตขึ้นตามการท่องเที่ยว

ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านที่ไม่ได้มีส่วนได้เสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวก็คือ ปัญหาชุมชนถูกละเมิด สิทธิความเป็นส่วนตัว เป็นปมปัญหาที่สำคัญของคนในชุมชน ระหว่าง กลุ่มคนที่ไม่ได้มีส่วนได้เสียกับ การท่องเที่ยวกับกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เนื่องจากขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน เพราะในช่วงเวลา ที่ครอบครัวของชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการพักผ่อนหลับนอนกลับมีเสียงรบกวนทางยานักท่องเที่ยว ชมhingห้อยชิงส่งเสียงดัง มีเสียงนักท่องเที่ยวพูดคุยกันสนุกสนานเฮฮา ในขณะที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของ เขามีแต่ความเรียบง่ายตามธรรมชาติเมื่อต้องมารับสภาพของชุมชนที่ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยว ก็ ย่อมต้องมีความรู้สึกไม่พอใจและมีการต่อต้านในรูปแบบต่าง ๆ ตามมา การจัดการปัญหาดังกล่าว ทางเทศบาลอัมพวาและท่าเรือทุกท่าเรือก็ได้มีความพยายามในการให้ข้อมูลความรู้ การขอ ความร่วมมือและประชาสัมพันธ์ถึงการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวในขณะที่นั่งเรือชมhingห้อย อีกทั้งพยายามรณรงค์ให้คนขับเรือขับเรือช้า ๆ มีการทำลดเสียงดังของเครื่องยนต์ และกำหนด ช่วงเวลาในการขับเรือให้หยุดวิ่งรับส่งนักท่องเที่ยวใหม่

จะเห็นได้ว่าชุมชนอัมพวาให้ความสนใจกับปัญหาที่มีผลมาจากการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์และมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชนกันอย่างเต็มที่ แต่การดำเนินงาน ถ้าอาศัยแต่คนของชุมชนและรัฐแต่เพียงอย ่างเดียวคงไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชนได้ ทั้งหมด ชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนให้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และไม่ทำตัวเป็นปัญหาของชุมชนอัมพวาด้วยเสียเอง เพื่อให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพ ด้าน ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาใน ท้องถิ่น ไปพร้อมกับความ เจริญเติบโตของ เศรษฐกิจชุมชน โดยที่ชุมชนยังคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของ ชุมชนไว้ได้อย่างยั่งยืนโดยไม่มีปัญหาสังคมตามมาอีกเช่นปัจจุบัน

โดยสรุปแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ชุมชนถูกละเมิด สิทธิความเป็นส่วนตัว คนในชุมชน ต้องประ สบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากกิจกรรม การท่องเที่ยว เช่น ปัญหาการส่งเสียงดังรบกวนของนักท่องเที่ยว ปัญหามลพิษทางเสียงจาก เรือยนต์ การพังทลายของฝั่งคลองจากการวิ่งเรือยนต์พานักท่องเที่ยวชมhingห้อย ปัญหาการจราจร ติดขัด เกิดปัญหาอาชญากรรมในชุมชนเพิ่มมากขึ้น พร้อม ๆ กับปริมาณของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะ ปัญหาในเรื่องของ ยาเสพติด ปัญหารถติดในวันหยุด จากรถยนต์ที่เข้ามาท่องเที่ยว การไม่มีที่จอดรถยนต์ และความแออัดยัดเยียดของนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวา ส่งผลต่อ ความรู้สึกของนักท่องเที่ยว และคนในชุมชนให้มี ความรู้สึกแออัด ไม่พึงพอใจกับ สภาพแวดล้อมที่

เกิดขึ้นโดยรวม ซึ่งส่งผลต่อเนื่องโดยตรงต่อประสบการณ์และความประทับใจของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ในชุมชน ที่มีราคาสูงขึ้น ทำให้ความต้องการบ้านและที่ดินในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรม การท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวมีจำนวน เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ชาวบ้านเจ้าของที่ดินจึงพากันขายที่ดินและอพยพย้ายที่อยู่ไปซื้อที่นอกชุมชน เจ้าของบ้านเช่าก็ขึ้นราคาบ้านเช่าจนชาวบ้านไม่สามารถสู้ราคาได้ต้องอพยพออกไป ขณะที่คนภายนอกก็อพยพเข้ามาค้าขายและประกอบอาชีพในกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการ อพยพเข้ามาของแรงงานจากนอกชุมชน

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางด้านสังคมที่เกิดขึ้นดังกล่าวก็ทำให้ชุมชนต้องช่วยกันดูแลสอดส่องแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในชุมชน ก่อให้เกิดการ สร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือ อันดีให้แก่ คนใน ชุมชน ตามมา เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาคารลักขโมยรถยนต์ และปัญหา การลักทรัพย์จากนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการพูดคุย มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและคน ในชุมชน เช่น การรวมตัวกันจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านลมหวน อัมพวา ด้วยการคิดปรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนแม่กลอง มีการรวมกลุ่มสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้เรือพาย ซึ่งไม่ก่อให้เกิดเสียงรบกวนและคลื่นจากเรือ การตกลง ร่วมกันระหว่างเทศบาลตำบลอัมพวา ท่าเรือ 14 ท่าเรือในอัมพวา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และตำรวจใน สภ .อัมพวา โดยมีการเก็บเงินท่าเรือละ 300 บาทต่ออาทิตย์ เพื่อนำรายได้ไปจัดสรรให้กับอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในการดูแลการจราจร อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว บรรเทาปัญหาการจราจรของอัมพวา เป็นต้น รวมถึงมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิต และความปลอดภัย ให้กับคนในชุมชน เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด เพื่อช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

3) ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านวัฒนธรรม

ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนด้านวัฒนธรรม

ในส่วนของการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตลาดน้ำอัมพวาทางด้าน วัฒนธรรมนั้น การศึกษาดังกล่าว มุ่งศึกษาในเรื่องของการ เปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมชุมชนไปสู่ วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์และ ผลกระทบจาก การแปรรูป วัฒนธรรมชุมชน สู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ เมื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมขึ้นในชุมชนอัมพวา ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงวิถีทัศน์ของผู้คนในชุมชน จากเดิมที่ถูกรักในชุมชนเป็นธุรกิจขนาดเล็กได้เกิด

การเปลี่ยนแปลงปรับตัวไปสู่ธุรกิจเพื่อสนองต่อการท่องเที่ยวในชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตจากชาวบ้านชาวสวนที่อดีตการดำเนินชีวิตยังคงพึ่งพิงพึ่งธรรมชาติ ไปสู่การพึ่งพิงธุรกิจจากการท่องเที่ยว

หลังจากปี พ.ศ. 2547 เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมา การผลิตและการบริโภคในชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนมีหน่วยหลักอยู่ที่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน อาชีพหลักที่ทำรายได้กลายเป็นการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการการท่องเที่ยว บ้านจากที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยหลับนอนเปลี่ยนมาทำเรือนพักนักท่องเที่ยว จากที่เคยมีอาชีพทำสวน ตกปลา ตกกุ้ง เปลี่ยนมาเป็นการนำเที่ยวชมหิ้งห้อยทางเรือ พายเรือขายสินค้าในคลอง และตั้งร้านค้าขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดและวันนักขัตฤกษ์ วัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมได้ปรับเปลี่ยนไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์มากขึ้นเพื่อตอบรับกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านวัฒนธรรม

ผลกระทบจากการแปรรูป วัฒนธรรมชุมชน สู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ จากการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อการ “พรากร” และ “บิดเบือน” วัฒนธรรมของท้องถิ่นในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของอัมพวา เช่น ต. ตลาดน้ำ และประเพณีการลอยกระทง กาบกล้วย พบว่าในปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทไปจากเดิม บทบาทของตลาดน้ำในอดีตคือที่สำหรับ ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชน ได้แปรสภาพกลายเป็น แหล่งท่องเที่ยวไป ขณะที่ประเพณีการลอยกระทงกาบกล้วย ถูกดัดแปลงฟื้นฟูขึ้นเพื่อ จูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงของเทศกาลวันลอยกระทงในตลาดน้ำอัมพวา สำหรับอุตสาหกรรมของที่ระลึก อาหาร งานศิลปะ และงานฝีมือในชุมชน ที่มีในตลาดน้ำอัมพวา พบว่า ในปัจจุบันแทบจะเลือนหายไปหมดแล้ว และสินค้าบางอย่างก็ไม่เคยมีในอดีตมาก่อน ผู้ผลิตได้นำสิ่งเหล่านี้มารื้อฟื้นและสร้างสรรค์ ประยุกต์ขึ้นใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยวให้มากที่สุดเป็นหลัก สินค้าเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอดีตในลักษณะของการหยิบขึ้นมาใช้ประโยชน์ของผู้ผลิตสินค้า

จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมและทำนุบำรุง ส่งต่อประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้ง มีส่วนช่วยส่งเสริม อนุรักษ์ปกป้องมรดกของท้องถิ่น และฟื้นฟูงานฝีมือ ศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ ขณะเดียวกันคงปฏิเสธไม่ได้ว่า การท่องเที่ยวก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ถึง แม้ว่าการแสวงหาการท่องเที่ยว

ที่เข้ามาสู่ชุมชนอัมพวาจะแปรเปลี่ยนสภาพของชุมชนที่เคยเงียบสงบให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งในภายใต้อุทริยกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้กลืนกินวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมไปเสียทั้งหมด ชาวสวนดั้งเดิมส่วนใหญ่ยังคงดำรงชีพโดยการทำสวนของตนต่อไปเรื่อย ๆ ในขณะที่คนรุ่นใหม่ บางส่วนของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนตัวเองเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน

โดยสรุปแล้ว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาทำให้ชุมชนอัมพวาได้เผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนผ่านสายตาของนักท่องเที่ยว และสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่สนใจ จนปัจจุบันแทบจะไม่มีใครที่ไม่รู้จักตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา ทำให้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ของชุมชนขึ้นมาใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ตลาดน้ำ ประเพณีการลอยกระทงสายกบกล้วย การฟื้นฟูการใช้เรือพาย การพายเรือบิณฑบาตของพระสงฆ์ ธุรกิจการขายขนมไทย อาหารไทย ฟื้นฟูบ้านเรือนไทยริมน้ำปรับปรุงเป็นที่พักและสถานที่ท่องเที่ยว มีการบูรณะ ซ่อมแซมอาคารไม้ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงินจาก หน่วยงานราชการและเอกชน สบทบทุนกับ บเจ้าของอาคารในการอนุรักษ์ เรือนไทย เรือนแพ และเรือนพื้นถิ่น เป็นต้น

กิจกรรม การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อ ชุมชน ทำให้วัฒนธรรมชุมชน ปรับตัวไปสู่ วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ เช่น บ้านจากที่เคย เป็นที่อยู่อาศัยหลับนอนเปลี่ยนมาทำเรือนพักนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รูปแบบบ้านเรือนริมน้ำไปจากเดิม ให้น่ารักทันสมัย การพายเรือบิณฑบาตของพระสงฆ์กลายเป็นจุดขายของรีสอร์ทและโฮมสเตย์ เพราะนักท่องเที่ยวแทบทุกคนอยาก ได้สัมผัสกับประสบการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้มีพระสงฆ์พายเรือบิณฑบาตเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจากที่เคยมี อาชีพทำสวน ตกปลา ตกกุ้ง เปลี่ยนอาชีพมาเป็นการนำเที่ยว ชม หิ้งห้อยทางเรือ พายเรือขายสินค้าในคลอง และตั้งร้านค้าขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุด

วัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมได้รับเปลี่ยนแปลงไปสู่วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์มากขึ้นเพื่อตอบรับกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลง ของวัฒนธรรมท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่ลดคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีลงโดยเน้นผลกำไรจากกิจกรรมการท่องเที่ยวมากกว่า มีการปรับเปลี่ยนดัดแปลง สินค้าและของที่ระลึกในชุมชน เพื่อให้ถูกใจนักท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของตลาดน้ำเพื่อแลกเปลี่ยนค้าขายสินค้าในช่วงเช้าของ สังคมแบบเก่าหมดความหมายไป บทบาทของตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาเกิดจาก ความมุ่งหมายที่ต้องการฟื้นฟู เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในช่วงค่ำ ขณะที่ประเพณีการลอยกระทงกบ กล้วยของชุมชน ที่หายไปกว่า 50 ปี ในปัจจุบันก็เปลี่ยนวัตถุ ประสงค์ไป เป็นงานประเพณี ที่ถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ที่

ตลาดน้ำ อัมพวา เพื่อตอบสนองกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงวันลอยกระทง และก็ได้รับ
ความนิยมชมชอบจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

4) ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

ในอดีตชุมชนอัมพวาอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางน้ำ ไม่ว่าจะเป็นกุ้ง หอย ปู ปลา เพราะชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณที่น้ำจืดและน้ำเค็มมารวมกัน จนได้ชื่อว่า "เมืองสามน้ำ" จากสภาพดังกล่าวทำให้น้ำที่ชุมชนอัมพวากลายเป็นน้ำกร่อย เหมาะสำหรับสัตว์น้ำ ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มจะมารวมกันและอนุบาลตัวอ่อน มีการเติบโตของพืชพันธุ์ชายน้ำ คือ จากและลำพู ที่ขึ้นอยู่ริมตลิ่งกันอย่างอุดมสมบูรณ์กลายเป็นแหล่งวางไข่และอนุบาลตัวอ่อนของสัตว์น้ำและหิ่งห้อยอย่างดีทีเดียว ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ และ ประกอบอาชีพโดยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเป็นหลัก เช่น การทำสวน การจับปลา การตกกุ้ง เป็นต้น

นับตั้งแต่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาเกิดขึ้น ทำให้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของอัมพวาเฟื่องฟูขึ้น ที่พักแบบโฮมสเตย์และรีสอร์ทเกิดขึ้นราวกับดอกเห็ด มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ หนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาก็คือ การนั่งเรือ ยนต์ชมความงามของหิ่งห้อยในยามค่ำคืน กิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดการทำลายระบบนิเวศน์วิทยาบริเวณชายฝั่งตลอดแนวที่เรือยนต์วิ่งผ่านอย่างรุนแรง คลื่นจากเรือขับร้อยลำกระแทกชายฝั่งทำให้ดินเลนถูกกระแทกและตลิ่งพังทลายลง ตัวอ่อนของหิ่งห้อยที่อยู่บริเวณชายฝั่งไม่สามารถอพยพหนีได้ ถูกทำลายจากคลื่นของเรือจนปริมาณของหิ่งห้อยลดลงไป ชาวบ้านที่บ้านเรือนตั้งอยู่ ริมคลองไม่เป็นอันหลับอันนอน วิถีชีวิตดั้งเดิม ของชาวสวนที่ต้องนอนเร็วและรีบตื่นแต่เช้ามืดเพื่อออกไปดูแลสวนหรือขึ้นตาลมะพร้าว เคยชินกับ การพักผ่อนแต่หัวค่ำก็ทำไม่ได้เพราะเสียงของเรือ ยนต์ที่วิ่งไปมา ชายฝั่งหน้าบ้านก็ถูกคลื่นซัดพังทลาย วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป เคยออกเรือหากุ้งตกปลาก็ทำไม่ได้เพราะเรือยนต์ที่วิ่งกันขวักไขว่ทำให้ปลาและกุ้งหนีหายไปหมด กิจกรรมการนั่งเรือยนต์เพื่อท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ก่อให้เกิดการรบกวนวิถีชีวิตของคนในชุมชน และทำลายความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมดั้งเดิมของชุมชน

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

จากสภาพปัญหามลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชน อัมพวา อันมีสาเหตุมาจาก การ สร้างรีสอร์ทและโฮมสเตย์ โดยขาดการบริหารจัดการที่ดี และ

ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยว ปัญหามลพิษทางเสียงที่ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากเสียงเรือยนต์ การพังทลายของฝั่งคลอง จากการใช้เรือยนต์วิ่งพานักท่องเที่ยวไปดูหิ่งห้อย รวมถึงปัญหาขยะในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน นอนันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาที่ทำให้ปริมาณของหิ่งห้อยและสภาพแวดล้อมของอัมพวาเสื่อมโทรมตามมาทั้งสิ้น

หน่วยงานราชการ คือ เทศบาลตำบลอัมพวาได้เข้ามาจัดการปัญหาของชุมชนโดยกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา เรือยนต์วิ่งรบกวนชาวบ้านในชุมชน จำกัดเวลาเรือยนต์ให้วิ่งเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยได้ไม่เกินเวลา 21.00 น. ขณะที่กรมควบคุมมลพิษ (คพ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้หาทางออก ของชุมชนโดยการรณรงค์ให้ผู้ประกอบการเรือยนต์ติดตั้งอุปกรณ์ลดเสียงในเรือและสร้างจิตสำนึกที่ดีกับคน นขับเรือเพื่อลดระดับความดังของเสียงเครื่องยนต์ และตรวจวัดระดับเสียงของเครื่องยนต์ ตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการ กำหนดด้วยการติดตั้งหม้อพักไอเสียซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับท่อไอเสียที่มีอยู่ในรถยนต์มาต่อเข้าไปเพิ่มเติมจากเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อกรองเสียงที่ออกมาจากท่อเครื่องยนต์ ซึ่งหลังจากการติดตั้งจากการวัดโดยเครื่องวัดเสียงสามารถช่วยลดเสียงเครื่องยนต์ลงได้มากทีเดียว

ชุมชนได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่กำลังทำลายชุมชน โดยมีการรวมตัวกันจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านลมทวน อำเภออัมพวา ด้วยการคิดปรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนแม่กลอง มีการรวมกลุ่มรณรงค์และสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้เรือพาย ซึ่งไม่ก่อให้เกิดเสียงรบกวนและคลื่นจากเรือชาวบ้านจะพายเรือพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมหิ่งห้อยอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติ ใช้เรือพายพานักท่องเที่ยว ชมหิ่งห้อยเพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยว เห็นว่าการดูหิ่งห้อยควรจะเข้ากับธรรมชาติ ของชุมชน โดย พยายามสื่อความหมาย ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของชุมชนเข้าไปในกิจกรรมการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

โดยสรุปแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมต่อคนในชุมชน ตามมา ในเรื่องของปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เสื่อมโทรม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก่อให้เกิด ปัญหามลพิษทางเสียง จากการวิ่งเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยเป็นจำนวนมากก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบ้านที่เคยอยู่อย่างเงียบสงบ ปัญหาขยะทำให้ ปริมาณของหิ่งห้อย สัตว์พื้นถิ่นของชุมชน มีจำนวนลดลง โดยสามารถสังเกตได้จาก การขาดหายไปของ หิ่งห้อย ที่มีในบริเวณ ชุมชนอัมพวาและ ความถี่ในการพบเห็นหิ่งห้อยของนักท่องเที่ยว ที่มีน้อยลง การวิ่งเรือยนต์พานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ทำให้

เกิดการพังทลายของฝั่งคลอง และการปลูกสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ไม่เหมาะสม ขึ้นในชุมชน ก่อให้เกิด ผลกระทบใน การทำลายทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมตลอดสองฝั่งคลองอัมพวาและ ริมแม่น้ำแม่กลอง

จากผลการศึกษาในเรื่อง พัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ตลาดน้ำอัมพวา รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนอัมพวา ข้อมูลในการศึกษาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุป ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กระทบต่อวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอัมพวาได้ว่า เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำ อัมพวาสู่ชุมชน มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการผสมผสานทรัพยากรทางธรรมชาติ เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ กิจกรรมการนั่งเรือชมหนึ่งห้อยของชุมชน การชมวิถีชีวิตของชุมชน ริมน้ำ ในอดีตควบคู่ไปกับ การค้าขายและการใช้ชีวิตอย่างเร่ ยบง่าย ไปพร้อม ๆ กับการรักษา วัฒนธรรมตลอดจนศิลปะต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งยังคงปรากฏให้เห็นและสัมผัสได้ ที่ไม่ว่ากาลเวลา จะผ่าน ล่วง เลยไป นานเพียงใด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ต่างประเทศแวะเวียนมาเยี่ยมเยือนอัมพวาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเติบโต อย่างต่อเนื่องตามไปด้วย

ผลจากความร่วมมือของชุมชนและหน่วยงานของรัฐ คือ เทศบาลตำบลอัมพวา ได้เข้า มารื้อฟื้นตลาด อัมพวา ขึ้นใหม่ บ้านริมคลองบริเวณตลาดน้ำอัมพวา ถูกจัดเป็นตลาดน้ำยามเย็น อัมพวา ในปัจจุบัน ท่ามกลางปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมากมายและเม็ดเงินมหาศาลที่ ไชยสะพัดเข้ามา ตลอดทั้งปี กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้คนรู้จักมากขึ้นและมากจน ถนนและ ทางเท้าเลียบคลองสองข้างทางแทบจะรับ นักท่องเที่ยว ไว้ไม่ไหว เศรษฐกิจและรายได้ หลังไหล เข้ามา ในท้องถิ่นมากขึ้น เมืองที่เคยร้างและเงียบสงบ ก็พลิกฟื้นขึ้นมา มีชีวิตชีวา อีกครั้ง หนึ่ง อัมพวากลายเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศ

เมื่อปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น ปัญหาทางสังคมและ สิ่งแวดล้อมของชุมชนก็มีเพิ่มมากขึ้นตามมาด้วย การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมของ เมืองท่องเที่ยว ที่มีผู้คนหลากหลายสัญชาติเข้ามาท่องเที่ยวและทำมาหากินในชุมชน ก่อให้เกิด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการอพยพย้ายเข้ามาเพิ่มของประชากรจากนอกชุมชนและ การอพยพ ย้ายถิ่นฐานของคนดั้งเดิมในชุมชน ปัญหาในเรื่องที่ชุมชนถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว รวมถึง ปัญหามลภาวะและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศวิทยาในชุมชนตามมา

ขณะที่ผู้คนบางส่วนของอัมพวาได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้คนอีกส่วนหนึ่งของชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นเดียวกัน การขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวส่งผลเสียหายต่อความสมดุลของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ แม้แต่รูปแบบเอกลักษณ์วัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นการลดลงของป่าชายเลน มลพิษทางน้ำและเสียง พื้นที่ริมน้ำถูกบุกรุกทำลาย ปริมาณสัตว์น้ำ รวมทั้งหิ่งห้อยลดลง ซึ่งขัดแย้งกับ ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ ที่จะต้องเป็นการท่องเที่ยวอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สภาพของชุมชนอัมพวาในปัจจุบันกลับกลายเป็นว่าเศรษฐกิจ เข้ามา มีบทบาทสำคัญกับวิถีชีวิตและ กิจกรรมของ คนริมคลองอัมพวามากกว่า จะเป็นการอนุรักษ์มรดกทาง สังคม ศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชน เพราะคนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมจริง ๆ ไม่ใช่คนที่เข้ามาขายของของตั้งร้านที่เห็นอยู่ส่วนใหญ่ กลไกตลาดได้เปลี่ยนวัฒนธรรม ให้กลายเป็นสินค้า เรือขาย กว๊ายเดี่ยวผัดไท หอยทอด กุ้งเผา อาหารทะเล กลายเป็นเครื่องประดับส่วนหนึ่งให้ได้บรรยากาศของตลาดน้ำ แต่รสชาติและราคาของสินค้าเหล่านี้ก็เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงให้เห็น ผลิตภัณฑ์ของอัมพวาเริ่มกลายเป็นสินค้าที่มาจากแหล่งอื่น ที่สามารถพบเห็นได้ตามสถานที่ท่องเที่ยว โดยทั่วไปขาดเอกลักษณ์เฉพาะตัว หรือแม้แต่กิจกรรมการนั่ง เรือชมหิ่งห้อยที่นับวันจะดูเข้าใกล้หิ่งห้อยแต่ห่างไกลธรรมชาติเข้าไปทุกที

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะนำความมั่งคั่งมาสู่ ชุมชนอัมพวา แต่ก็มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบทั้งภายในและรอบนอกของชุมชน เป็นที่ชัดเจนว่าการท่องเที่ยวเป็นดาบสองคม ในด้านหนึ่งมีการส่งเสริมแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมให้เป็นจุดหมายของการท่องเที่ยว แต่ในอีกด้านหนึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวก็มีส่วนทำลายทรัพยากรที่เป็นฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั่นเอง ที่ยิ่งไปกว่านั้นคือสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงทำให้คน ท้องถิ่นอยู่อาศัยต่อไปได้อย่างยากลำบาก เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติและต้องพึ่งพาทรัพยากรจากแหล่งธรรมชาติในการดำรงชีพ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรม ที่ดึงดูดรายได้ เข้ามาสู่ชุมชนอัมพวาเป็นจำนวนมาก ยิ่งดึงดูดเอาเงินเข้ามาในชุมชนมากเท่าไรก็ดึงดูดเอาชีวิตความเป็นตัวตนของท้องถิ่นออกไปมากเท่านั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาเป็นไปตามกลไกตลาดของอุปสงค์อุปทาน ในเรื่องที่ว่าเมื่อมีคนสนใจสินค้า (กิจกรรมการท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวา) มากก็มีพ่อค้าแม่ค้า ออกมาขาย สินค้า มาก แต่เหตุผลที่จะซื้อ สินค้า ก็ยังคง ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเอง ความเสื่อม ของตลาดน้ำอัมพวา จะเริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ หาก

ชุมชนไม่ร่วมกัน ทำเอกลักษณ์ของอัมพวาให้เด่นชัดขึ้น โดยคำนึงถึงการจัดการ การท่องเที่ยว ภายใต้อำนาจของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น อย่างจริงจัง ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วความเจริญรุ่งเรืองของอัมพวาก็จะเสื่อมลง ชุมชน ก็คงหลีกเลี่ยง ไม่ได้ที่จะถูกปล่อยทิ้งให้กลายเป็นชุมชนที่เคยเจริญในอดีตแล้วก็ล่มสลายลงอีกครั้งหนึ่ง

การมุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวในมิติของจำนวนนักท่องเที่ยว และปริมาณเงินที่จะได้มากเกินไป โดยไม่ได้เตรียมการจำกัด ควบคุม หรือวางแผนอย่างรอบคอบ ตั้งแต่ต้น การแก้ปัญหาในปัจจุบันจึงเป็นเรื่องที่ ยาก เพราะเมื่อจะยกเลิกก็จะมีผลกระทบของผู้สูญเสีย รายได้ เพราะชาวบ้านมีการลงทุนซื้อเรือหางยาวเพิ่ม มีการต่อเรือใหม่แล้ว มีการย้ายถิ่นเข้ามาเพื่อขายของ เพื่อทำธุรกิจที่พักโฮมสเตย์และรีสอร์ท ฯลฯ ความเดือดร้อนของชาวบ้าน จึงยังคงอยู่ต่อไป ชุมชนจึงควรที่จะเร่ง ปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ ชุมชนร่วมกัน ส่งเสริมให้ชาวบ้าน เกิดความรักหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ และถิ่นฐานบ้านเกิดของตนที่กำลังจะถูก แปรสภาพเป็นทุนเพราะอิทธิพลจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้เกิดความเข้มแข็ง ร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนทำให้การท่องเที่ยวของ ชุมชน อัมพวาเป็นการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ อย่างแท้จริง และคง ไว้ซึ่งสภาพ ความเป็นชุมชนที่ นำท่องเที่ยวอยู่ต่อไปได้ตลอดไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัย เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ต่อชุมชน ข้อเสนอแนะต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

จากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะต่อชุมชนดังนี้

1.) แกนนำชุมชนควรสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนเพื่อปรับฐานคิดของชุมชน ชุมชนอัมพวาควรหันกลับมาองจุดเริ่มต้นและประเมิน ศักยภาพของชุมชนตนเอง ศึกษาความเป็นไปได้ของชุมชนโดยคำนึงถึงความแตกต่างของเงื่อนไข ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ขนาดของชุมชน ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ ความพร้อมของคน ในชุมชน เป็นต้น ภายใต้อำนาจการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน ของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น กำหนดทิศทางโดย

ชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่ง กันและกันระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชน ในการพัฒนา สร้างจิตสำนึกเรื่องการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิด การพัฒนาอย่างยั่งยืน

แกนนำชุมชนควรสร้างความเข้าใจร่วมกันโดย มีจุดเน้นที่สำคัญ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อยู่ที่การฟื้นฟู อนุรักษ์ คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ การแสดงความเป็น ตัวตน และความมีอยู่ของชุมชน (สังคมวัฒนธรรม /ภูมิปัญญาท้องถิ่น) สร้างความตระหนัก ความชัดเจน และการให้ความสำคัญต่อแนวคิดและแนวทางดังกล่าวใน ชุมชน ซึ่งถือเป็นเงื่อนไข สำคัญลำดับแรก เนื่องจากแกนนำจะเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างความเข้าใจต่อสมาชิก ในชุมชนเพื่อปรับฐานคิดและดึงความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน

2.) การหาโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้/ดูงานต่างชุมชนเพื่อศึกษารูปแบบวิธีการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชน

แกนนำ ตัวแทนชุมชน และผู้ประกอบการ ควรมีการเรียนรู้ศึกษาดูงาน จากต่างพื้นที่ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความมั่นใจในแนวคิดและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนแลกเปลี่ยน เรียนรู้กระบวนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การวางแผนงาน ศึกษาค้นคว้าผลเสีย และปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แล้วนำกลับไปปรับประยุกต์ใช้ใน ชุมชนพื้นที่ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขยายแนวคิดแนวทางร่วมกับสมาชิก ในชุมชน ด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น พบปะพูดคุยกัน (สภากาแฟ) หรือจัดเวทีเสวนา เชิญผู้มีประสบการณ์มาร่วมแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน เตรียมความพร้อมสร้างความตระหนักและ ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับสมาชิกในชุมชนจน นำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับชุมชน ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

3.) สร้างข้อตกลงร่วมกันในการจัดการใช้มิติของกลุ่ม /เสียงจากชุมชนในการกำหนด กฎระเบียบ กติกา และการตัดสินใจข้อยุติปัญหาต่างๆทั้งภายในและจากภายนอกชุมชน

ทุกส่วนของชุมชน อัมพวาควรร่วมกันค้นหา "ต้นทุน" (ทรัพยากรท่องเที่ยว) ในชุมชน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่จะสร้างการเรียนรู้ สร้างความตระหนักความเข้าใจถึงคุณค่า ความหมายของ "ต้นทุน" และปลูกจิตสำนึกร่วมกันในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากร สังคมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน หรือวางโปรแกรม การท่องเที่ยวที่เป็นระบบโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนตามมา

ควรทำให้เกิดความชัดเจนว่าทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องนั้น จัดการโดยชุมชนเดียว หรือต้องร่วมกันจัดการระหว่างชุมชน เช่น แหล่งท่องเที่ยว ในการชมหิ่งห้อย ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างรอยต่อของชุมชน อาจต้องมีเวทีหารือวางแผนการและสร้างข้อตกลงในการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

ควรมีการจัดการ และกำหนดกฎกติกาในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้มติของกลุ่ม/องค์กร ประกอบกับเสียงจากสมาชิกชุมชน ซึ่งกฎกติกาบางอย่างของชุมชนอาจมาจากความเชื่อ จารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมา และการตัดสินใจเพื่อหาข้อยุติปัญหาต่าง ๆ ทั้งจากภายในและจากภายนอกชุมชนที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงาน ซึ่งต้องเคารพมติส่วนใหญ่และยึดหลักการประนีประนอม ใช้พลังกลุ่มในการบีบให้สมาชิกในชุมชนเคารพกฎกติกาของกลุ่ม ขณะเดียวกันก็สร้างความตื่นตัวต่อคนนอกที่ต้องทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามกฎระเบียบจารีตประเพณีของชุมชนที่เข้าไปท่องเที่ยวด้วย

4.) จัดสรรผลประโยชน์/รายได้ จากกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม กระจายรายได้ และแบ่งปันสู่ชุมชน โดยยึดหลักว่าทรัพยากรท่องเที่ยวคือ "ทรัพยากรส่วนรวม"

ชุมชนควรมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม โดยใช้ระบบหมุนเวียนในการรับนักท่องเที่ยวเข้าพักหรือนำเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันและกันในสมาชิกกลุ่ม ชุมชนควรมีกองทุนของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งนี้โดยยึดหลักว่าทรัพยากรท่องเที่ยวคือ "ทรัพยากรส่วนรวม" (สมบัติสาธารณะ) ดังกรณีการหักรายได้ ของท่าเรือในอัมพวา เข้าเทศบาลอัมพวาเพื่อนำไปบริหารจัดการจ้าง อปพร. ให้เข้ามาช่วยดูแลอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวา

5.) มีการเรียนรู้และปรับกิจกรรม การท่องเที่ยว/ผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน ตามสถานการณ์การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป

เพื่อเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน ที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนควรติดตามสถานการณ์ท่องเที่ยว ความสนใจและความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยว เพื่อปรับกิจกรรม การท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้สอดคล้อง กับความต้องการและสถานการณ์การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป แต่ต้องคำนึงถึงศักยภาพของชุมชนและไม่กระทบต่อเอกลักษณ์ของชุมชน พร้อมกับสร้างจิตสำนึกกับ ชุมชน ให้คำนึงว่ารายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นมีไม่มาก และอาจไม่ต่อเนื่องยาวนาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยวและฤดูกาล ดังนั้นจึงเป็นเพียงรายได้เสริม ไม่ใช่รายได้หลัก ที่ทุกคนในชุมชนจะเข้ามาแสวงหา

ผลประโยชน์ รายได้ส่วนใหญ่ ความสำเร็จจากภาคการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลัก ของชุมชน และมีความมั่นคงยั่งยืนมากกว่ากัน

6.) สร้างสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน (กระบอกเสียง/สื่อ) ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การพัฒนาสร้างจิตสำนึกเรื่องกรฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชุมชนและ นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน โดยนักท่องเที่ยวถือเป็นสื่อบุคคลที่ดีในการช่วยประชาสัมพันธ์ ดังนั้นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในระหว่างที่อยู่ด้วยกัน จึงเป็นสิ่ง ที่จำเป็น การเรียนรู้และพยายามสื่อความหมายการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม ของชุมชนเข้าไปในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการล่องเรือชมหิ่งห้อย โดยการสร้างความเข้าใจต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนจะสร้างความประทับใจให้แก่กันและกันมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของชุมชนและนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริงต่อไป

7.) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในการสืบทอดความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อคนรุ่นหลัง

ในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สิ่งที่สำคัญคือแรงสนับสนุนจากภายในและภายนอกชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นและในท่ามกลางการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นชุมชนควรให้ความสำคัญต่อการเข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนเพื่อร่วมแบ่งปันเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์บทเรียนจากกันและกัน ซึ่ง จะเป็นแรงเสริมหนุน และกำลังใจให้แก่เพื่อนสมาชิกจากทุกภาคส่วนในการทำงานร่วมกัน

กระบวนการกระตุ้นชุมชน ปลุกจิตสำนึกของชุมชน ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชน ชุมชนต้องมีการเฝ้าติดตามดูแล และเข้าใจตนเองมากขึ้น ตระหนักถึง "ต้นทุน" ในชุมชนของตนเอง และพยายามให้คนภายนอกเข้าใจความเป็นชุมชนและความมีอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะการขยายความคิดสู่ชุมชนอื่น ๆ ช่วยสร้างเครือข่ายให้มีโอกาสเรียนรู้จากกันและกัน ทำให้เข้าใจสถานการณ์ภายนอก และปัญหาภายในชุมชน มากขึ้น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนทั้งในเรื่องการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนควรคำนึงถึงเรื่องการสืบทอดและส่งต่อแนวคิดแนวทางฟื้นฟูอนุรักษ์และองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้มา โดยร่วมกับครูและนักเรียนในโรงเรียน ผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการในชุมชนเพื่อร่วมกัน ประมวลองค์ความรู้สู่หลักสูตรชุมชน /หลักสูตรท้องถิ่น (ในระบบ) หรือจัด

ชุมชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ / แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (นอก ระบบ) ของชุมชน เพื่อให้เกิด การสืบทอดความยั่งยืน ของ ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน แก่ คนรุ่นหลังต่อไป

6.2.2 ข้อเสนอแนะต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะ ต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง คือ หน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลางและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาล ตำบลอัมพวา ดังนี้

1.) การบริหารจัดการท่องเที่ยว

- องค์กรบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาล ตำบลอัมพวา ควรมีการ วางแผนใน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การแก้ไขปัญหาช่องทางการจราจรที่คับแคบ การแก้ไขความหนาแน่นแออัดของนักท่องเที่ยวใน ตลาดน้ำอัมพวา เป็นต้น

- องค์กรบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาล ตำบลอัมพวา ควรมีการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและ เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน ในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์

- เทศบาลตำบลอัมพวา ควรจะมีการกำกับดูแลในเรื่องมาตรฐานของราคาสินค้า และ คุณภาพของสินค้า อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ สินค้าท้องถิ่นของจังหวัด เช่น อาหารทะเล และผัก ผลไม้ต่างๆ โดยการควบคุมตรวจสอบให้มีคุณภาพและราคาไม่แพง

2.) การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการเคารพสิทธิ

การจัดการความขัดแย้งที่เกิดในชุมชน เช่น ปัญหามลภาวะและความเสื่อมโทรมของ ระบบนิเวศวิทยาในชุมชน อัมพวาอันมีสาเหตุมาจาก การสร้างรีสอร์ตและโฮมสเตย์ โดยขาด การบริหารจัดการที่ดี ปัญหามลพิษทางเสียงที่ชาวบ้าน ได้รับความเดือดร้อนจาก เสียงเรือหางยาว การพังทลายของฝั่งคลอง จากการ ใช้เรือหางยาววิ่งพานักท่องเที่ยวไปดูหิ่งห้อย ปัญหาขยะใน ชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น การบริหารจัดการปัญหาดังกล่าวขององค์กรที่เกี่ยวข้องควร มุ่งเน้นที่ การมีส่วนร่วม ของประชาชนในชุมชน โดย ให้มีการสื่อสารสองทางระหว่างฝ่ายต่าง ๆ บนพื้นฐาน ของความเสมอภาคปราศจากการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรเข้ามา มีส่วนร่วมในกระบวนการ แก้ไขปัญหาเพื่อ ให้ได้ข้อสรุป และแนวทางการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็น

ประโยชน์ร่วมกัน อันจะส่งผลดีต่อ ชุมชน โดยรวม และเป็นการ แก้ไขปัญหาในชุมชน ขององค์กร ที่เกี่ยวข้องด้วยระบบธรรมาภิบาล

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธีบนพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจ จอันดี ระหว่าง องค์กรที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ อย่างแท้จริงใน ชุมชน ปัญหาความขัดแย้งที่ เกิดขึ้นส่วนใหญ่ มีสาเหตุสำคัญ ญมาจาก ขาดการมี ส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้นำมาซึ่งความขัดแย้งในชุมชนตามมา ดังนั้นการที่เปิดโอกาส ให้ทุกฝ่าย ในชุมชน ได้มีส่วนร่วม ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีส่วนร่วม ในการ ดูแลและ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในทุกโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถที่จะร่วมกันคิดเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและ เกิดความเข้าใจ ในปัญหา อย่างแท้จริง ทั้งยังเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่ดีที่สุดอีกด้วย ซึ่งหากละเลยต่อการเจรจา ร่วมกันย่อมจะทำให้ปัญหายิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นจนเกินขีดความสามารถที่ ชุมชนและองค์กรที่ เกี่ยวข้องจะแก้ไขได้ แต่หากทุกฝ่ายได้มีการร่วมมือกันด้วยความจริงใจยอมหาข้อยุติให้กับทุกฝ่าย ได้ไม่ยาก การจัดการความขัดแย้ง ก็จะมีควมคืบหน้าอย่างสร้างสรรค์ก็ทั้งยังเป็นการเปิด โอกาสให้เกิดการเสริมสร้างความเสมอภาคซึ่งกันและกันในชุมชนไปในตัวด้วย

6.2.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1.) สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลางและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูล ความรู้ และผู้รู้ในด้านที่เกี่ยวข้อง กับการกำหนดนโยบายหรือทางเลือกในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อประชาชนใน พื้นที่ โดยเน้นงานวิจัยที่มีการสร้างกลไกการสังเคราะห้ความรู้ที่เกิดขึ้นออกมาเป็น ทางเลือกใน การจัดการและแก้ไข้ปัญหาจากการท่องเที่ยวในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติให้แก่ชุมชนอัมพวา

2.) นักวิจัยที่สนใจศึกษาวิจัยในชุมชนอัมพวา ควรมีการ ทำวิจัยเพื่อ พัฒนาสร้าง จิตสำนึกเรื่อง ของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของ ชุมชนและนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้มาเยือน กับชุมชน อันจะก่อให้เกิดการพั ฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในชุมชนอัมพวาและเป็นต้นแบบ ให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองวางแผนโครงการ .(2545). *สรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัด ภาคกลาง.กรุงเทพฯ:ผู้แต่ง.*
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองสถิติและวิจัย .(2526). *รายงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชนท้องถิ่น (จังหวัดภูเก็ต).กรุงเทพฯ:ผู้แต่ง.*
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .(2549). *มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา เทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม .กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ .(2544). *การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา .เชียงใหม่ :สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ และจันทิwa ฉายะระถี .(2518). *สารคดีรู้ไว้ได้ประโยชน์ อันดับที่ 2 เรื่อง พาหนะทางน้ำ พาหนะทางบก.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.*
- ชาญ บั๊จจุสานนท์.(2509). *ประวัติการทหารเรือไทย .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร .(2549). *สันฐานบางช้าง :จากพื้นที่ชุ่มน้ำสู่ศูนย์กลางของกลุ่มน้ำแม่กลอง .กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ธงชัย วินิจจะกุล .(2543). *การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต:ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม.ในฉัตรทิพย์นาถสุภาและคณะ (บรรณาธิการ) สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากย์.กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)*
- นิธิ เอียวศรีวงศ์.(2538). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม. ผ้าขาวม้า ผ้าชิ้นกางเกงใน และฯลฯ.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน.*
- ประวัติโร โจนพฤกษ์.(เม.ย.-มิ.ย.2546). *การเมืองเรื่องความจริงแท้ทางวัฒนธรรม บทสำรวจเชิงทฤษฎี.ฟ้าเดียวกัน.ปีที่ 1 ฉบับที่ 2.*
- ปิ่นเพชร จำปา.(2545). *วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ.2394-2544.วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,คณะศิลปศาสตร์,สาขาวิชาประวัติศาสตร์.*

พระมหาสุเทพ ผิวเผือด.(2545).ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดไร่โรงวัว ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์,สาขาวิชาพัฒนาชุมชน.

พิศมัย จารุจิตติพันธ์.(2536).ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและการศึกษาในเกาะสมุย.งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา,มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์.

พรพรรณ เปล่งปลั่ง .(2548).การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน .วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ,สาขาสังคมวิทยา.

ภูธร ภูมะธน.(2544).เรือในภาคกลาง.ลพบุรี:ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี วิทยาลัยครูเทพสตรี

ภัทรพงศ์ คงวิจิตร.(2543).พื้นที่และความหมายของการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา,สาขาสังคมวิทยา.

ภาคภูมิ สีนุกก.(2547).ผลกระทบจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่อรายได้และการจ้างงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ :กรณีศึกษาโดยใช้แบบจำลองปัจจัยการผลิต- ผลผลิตภาค . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,คณะเศรษฐศาสตร์.

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.(2544).สารคดีชีวิตที่แม่กลอง ชูด เรือแล่นทะเลม.นครปฐม:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มธุวรรณ พลวัน.(2546).ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว:กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,คณะศิลปศาสตร์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร.

มินตรา ตีรณปริญญา .(2549).วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยาใจ ศรีวิโรจน์ และคณะ.(2543).รายงานการวิจัยเรื่องเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน:กรณีศึกษาหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพรงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.เพชรบุรี:ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 7.

- วิจิตรา ชัยศรี.(2537).ทัศนคติของประชาชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว:ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,คณะพัฒนาสังคม,สาขาพัฒนาสังคม.
- วิภาณี กาญจนานิฏโยกุล.(2545).ชนมไทย และวัฒนธรรมการบริโภค:กรณีศึกษาตลาดดอนหวาย.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา,สาขามานุษยวิทยา.
- สิริกมล ศรีเดช.(2545).ตลาดดอนหวาย:พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา,สาขาสังคมวิทยา.
- สิรินยา วัฒนสุขชัย .(2545).ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน กรณีศึกษาหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพาง หมู่บ้านโคกเกตุ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม .วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา,สาขามานุษยวิทยา.
- สุรจิต ชีรเวทย์.(2548).คนแม่กลอง.กรุงเทพฯ:บริษัท ส.เอเชียเพรส(๑๙๘๙)จำกัด.
- สุนิสา ฉันทวีรัตนโยธิน.(2546).ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านดอยบุญต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา,สาขามานุษยวิทยา.
- สมบัติ เชื้อทหาร.(2547).การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม,บัณฑิตวิทยาลัย,สาขาไทยคดีศึกษา.
- สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน.(2552).รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2551.กรุงเทพฯ:ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.(2525).ผลกระทบของการท่องเที่ยวในประเทศไทย พ.ศ.2523.กรุงเทพฯ:ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.(2552).รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2551.กรุงเทพฯ:หจก.มิราเคิล ศรีเอชเอ็น อินเตอร์ พรีนธ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2552).รายงานประจำปี 2551.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

ศมา ณ ระนอง.(2545).*การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี:ชุมชน
ศิ่วรง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช* .วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ,สาขาวิชาพัฒนา
ชุมชน.

ศิริวรรณ ศิราพัชรนันท์ .(2549).*วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

อภิชัย พันธเสน.(2539).*พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค การเปลี่ยนแปลงและการบริหาร
การจัดการ.กรุงเทพฯ:มูลนิธิภูมิปัญญา.*

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ /การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ # แนวคิดและคำจำกัดความ .(สิงหาคม 2544).
แนวความคิดและคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม
2551, จาก <http://www.trekkingthai.com/cgi-bin/webboard/print.pl?content=0155&board=travel>

กรุงเทพฯธุรกิจ.(มิถุนายน 2550).*ดูหิ้งห้อยที่อัมพวา อนุรักษ์หรือทำลาย?*สืบค้นเมื่อวันที่ 26
มีนาคม 2553, จาก http://www.bangkokbiznews.com/2007/06/30/WW17_1701_news.php?newsid=81748

ความลับของหิ้งห้อย ทำไมหิ้งห้อยต้องอยู่ใต้ต้นลำพู.(สิงหาคม 2552).สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม
2551, จาก <http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=2d7bf452c12c86cf>

เครื่องมือประมงในจังหวัดสงขลา .โพงพาง.6 พฤษภาคม 2552.สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551,
จาก <http://www.sklonline.com/tools0003.html>

จังหวัดสมุทรสงคราม.สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551, จาก
<http://www.samutsongkhram.go.th/2010/index1.htm>

ดูหิ้งห้อยนับร้อยฝูงใหญ่.สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551, จาก
<http://www.baanplaloma.com/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=3&id=516702>

ต้นจาก.(ตุลาคม 2552).สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551, จาก
<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=prachaya555&group=39>

ถนนพระรามที่ 2.สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551, จาก <http://www.wikipedia.org/wiki/ประวัติลิ้นจี่ในไทย>.สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2552, จาก

<http://www.as.doa.go.th/pvp/book/litchi/3intro.doc>

สมุทรสงคราม.แหล่งธรรมชาติ ต้นจาก. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2552, จาก

<http://kanchanapisek.or.th/kp8///smk/smk106.html>

สมชัย เบญจชาย.(2549).การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551, จาก

<http://www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html>

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสงคราม.ความเป็นมาของท้องถิ่น.สืบค้นเมื่อวันที่ 8

สิงหาคม 2551, จาก <http://province.prd.go.th/samutsongkram/pprofile.htm>

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.(2551).ข้อมูลสถานพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก ปี พ.ศ.

2550-2551(เมษายน - มิถุนายน).สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2553, จาก

<http://www.tourism.go.th>

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.(2551).สถิตินักท่องเที่ยวเข้ามาพักแรมในจังหวัดสมุทรสงคราม.

สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2553, จาก <http://www.tourism.go.th>

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.(2551).ข้อมูลจำนวนคนเข้าพักแรมแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันตก

ปี พ.ศ.2550-255.สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2553, จาก <http://www.tourism.go.th>

hingห้อยในประเทศไทย.สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2552, จาก <http://www.wikipedia.org/wiki>

แหล่งรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงคราม.เที่ยววัดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม.

สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2551, จาก

<http://www.maeklongtoday.com/watthai/watthai.php>

ภาคผนวก

สำนักหอสมุด

ภาคผนวก

ก

แนวคำถามการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์

การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)

สัมภาษณ์ กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการบริหารและดูแลการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวา กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา และกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ในเทศบาลตำบลอัมพวา

1. คำถามทั่วไป

- คำถามพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ชื่อ-สกุล อายุ อาชีพ การศึกษา

2. พัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

- ก่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็น
- หลังการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็น

3. ทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา

- ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน
- ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น
- ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

4. ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาภายหลังมีการจัดการท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านสังคม
- ด้านวัฒนธรรม
- ด้านสิ่งแวดล้อม

5. ผลกระทบและการจัดการปัญหาของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

- ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านเศรษฐกิจ
- ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านสังคม
- ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านวัฒนธรรม
- ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม

6. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างแน่นอน (Unstructure Interview)

สัมภาษณ์ กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในอำเภออัมพวาที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณตลาดน้ำอัมพวาและใกล้เคียงกับตลาดน้ำอัมพวาที่ไม่มีส่วนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงชาวบ้านที่มีธุรกิจเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตลาดน้ำอัมพวาที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว

1. คำถามทั่วไป

คำถามพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ชื่อ-สกุล อายุ อาชีพ การศึกษา

2. ประวัติของชุมชนอัมพวา

3. พัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

- ก่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็น
- หลังการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็น

4. ทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอัมพวา

- ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน
- ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น
- ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

5. ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชน อัมพวา ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ภายหลังมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านสังคม
- ด้านวัฒนธรรม
- ด้านสิ่งแวดล้อม

6. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

หมายเหตุ คำถามที่ตั้งขึ้นเป็นเพียงกรอบกว้าง ๆ ในการสัมภาษณ์จริงจะมีรายละเอียดมากขึ้น คำถามสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และผู้ตอบแต่ละคนได้ เป็นการสัมภาษณ์ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างเพื่อให้ได้คำตอบตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างแน่นอน (Unstructure Interview)

สัมภาษณ์ กลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อสัมภาษณ์ทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำอัมพวาซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบันและความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในอนาคต

1. คำถามทั่วไป

คำถามพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ชื่อ-สกุล อายุ อาชีพ การศึกษา

2. ประสบการณ์ ความประทับใจ และทัศนคติที่มีต่อตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา

หมายเหตุ คำถามที่ตั้งขึ้นเป็นเพียงกรอบกว้าง ๆ ในการสัมภาษณ์จริงจะมีรายละเอียดมากขึ้น คำถามสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และผู้ตอบแต่ละคนได้ เป็นการสัมภาษณ์ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างเพื่อให้ได้คำตอบตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

ชำนาญกหาอสมุด

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในชุมชน โดยพิจารณาในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การกระทำของแต่ละบุคคล (Acts) คือ การสังเกตการดำเนินชีวิต และกิจกรรมของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา เช่น ชาวบ้าน แม่ค้า คนขับเรือ ตำรวจ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา เจ้าของและลูกจ้างในร้านค้า โฮมสเตย์ และรีสอร์ท เป็นต้น

2. แบบแผนการกระทำ (Activities) คือ การสังเกตการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่องจนเป็นแบบแผน เช่น วิถีชีวิตประจำวัน การเพาะปลูก การจัดงาน ประเพณีลอยกระทงสายกาบกล้วย การใส่บาตรพระสงฆ์ที่พายเรือบิณฑบาต การสังเกตแบบแผนการกระทำเหล่านี้จะชี้ให้เห็นถึงสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนได้

3. ความหมาย (Meanings) คือ การสังเกตการให้ความหมายของ ชุมชน ที่มีต่อการกระทำ (Acts) และแบบแผนของการกระทำ (Activities) ข้างต้น เช่น การขับเรือยนต์ และการพายเรือพานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ริมคลองอัมพวาและแม่น้ำแม่กลอง วิถีชีวิตประจำวัน การเพาะปลูก การจัดงาน ประเพณีลอยกระทงสายกาบกล้วย การใส่บาตรพระสงฆ์ที่พายเรือบิณฑบาต การสังเกตในส่วนนี้ จะทำให้เข้าใจว่า คนในชุมชน มีความเชื่อโลกทัศน์ ทัศนคติ เกี่ยวกับสถานะสังคมและปัญหาของชุมชนตนเองอย่างไร

4. ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ การสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน เช่น ความสัมพันธ์ทางการเมือง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ของกลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ การสังเกตความสัมพันธ์ ดังกล่าว เพื่อช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างของชุมชนอัมพวาได้เป็นอย่างดี

5. การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การสังเกตการมีส่วนร่วม ในกิจกรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนและภาครัฐ การสังเกตในประเด็นนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอัมพวาอีกทางหนึ่ง

6. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม (Setting) คือ การสังเกตองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมของชุมชนอัมพวา เป็นการสังเกตสถานที่ในความหมายทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต สภาพ ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบโดยรวมของชุมชนอัมพวา

ภาคผนวก
ข
ภาพประกอบข้อมูลในการวิจัยเพิ่มเติม

ภาพที่ 1-3
บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวาในเวลา

ภาพที่ 4-5
บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวาในเวลากลางวัน

ภาพที่ 6-7
บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวาในเวลากลางคืน

ภาพที่ 8-9
ตัวอย่างสินค้าที่ขายในตลาดน้ำอัมพวา

ภาพที่ 10-11
ตัวอย่างสินค้าที่ขายในตลาดน้ำอัมพวา

ภาพที่ 12-13
ตัวอย่างสินค้าที่ขายในตลาดน้ำอัมพวา

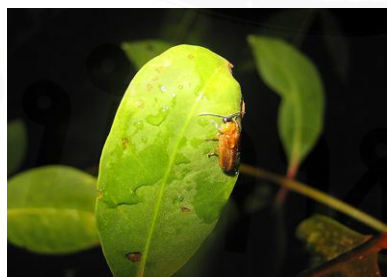
ภาพที่ 14-15
ตัวอย่างสินค้าที่ขายในตลาดน้ำอัมพวา

ภาพที่ 16-20

ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน(จาก,ลำพู,หิ่งห้อย)

ประวัติการศึกษา

ชื่อ	ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์
วันเดือนปีเกิด	17 มกราคม 2521
วุฒิการศึกษา (ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี)	อักษรศาสตรบัณฑิต สังคมศาสตร์การพัฒนา (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยศิลปากร บัณฑิตวิทยาลัย การบริหารจัดการโครงการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ตำแหน่ง	วิทยากร 3 กลุ่มงานผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ผลงานทางวิชาการ	เขียนหนังสือสารคดีชีวิตที่แม่กลอง “เรือแล่นทะเลลม” ปี พ.ศ.2544
ประสบการณ์ทำงาน	ครูโรงเรียนราชินี ปี พ.ศ. 2545 - 2552

ชำนาญการหอสมุด